

БЪЛГАРСКА БИБЛИОТЕЧНО-ИНФОРМАЦИОННА АСОЦИАЦИЯ

ДИНАМИЧНИ БИБЛИОТЕКИ – ДОСТЪП, РАЗВИТИЕ, ПРОМЯНА

Доклади от
XXVI Национална конференция на ББИА
София, 9 – 10 юни 2016 г.

София, 2016

Докладите се публикуват без редакторска намеса. Отговорността за съдържанието им е изцяло на авторите.

ISBN 978-954-9837-30-8

НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“

Каталогизация в публикацията

Динамични библиотеки – достъп, развитие, промяна: Сборник с доклади от XXVI Национална конференция на ББИА, София, 9 – 10 юни 2016 г. – София : Бълг. библиотечно-информ. асоц., 2016.

ISBN 978-954-9837-30-8

021/025(063)

1. Библиотеки – конференции
2. Библиотечни услуги – конференции
3. Достъп до информация – конференции

Сборникът се публикува с подкрепата на Фондация „Глобални библиотеки – България“.

СЪДЪРЖАНИЕ

Развитие на динамични библиотеки в XXI век

<i>Анета Дончева.</i> Национално съгласие за динамичното развитие на библиотеките	5
<i>Юлия Савова.</i> Развитие на концепцията за библиотеката като „трето място“ или как да разбирате библиотеката като „четвърто място“	11
<i>Александър Димчев.</i> Защо библиотеките са полезни в обществото? („Великото преселение на народите“: Опит за размисъл и за внушение).....	15
<i>Анелия Мутафчиева-Христова.</i> Библиотеката – социален институт за възпроизводство на знание и добри практики (Общественото доверие в библиотеките и неговата динамика – ключов елемент на промяната на съвременната информационна парадигма).....	25
<i>Теодора Стоянова.</i> Стандартът ISO 16439 – методи и процедури за оценяване на въздействието на библиотеките	33
<i>Евгения Русинова.</i> Динамично пространство, гъвкаво присъствие: към представата за библиотеката днес	37
<i>Росица Добрева.</i> Междукултурни общувания – съвременни измерения (За един проект на Регионална библиотека „Стилиян Чилингиров“ – Шумен под знака на 125-годишнината от рождението на Чудомир).....	40

Иновативни програми и услуги в отговор на новите читателски нагласи и потребности

<i>Радка Калчева, Деница Чолакова, Теменуза Калчева.</i> Автоматизирана система за обслужване на читатели с модули за самостоятелно заемане и връщане на книги	44
<i>Милена Игнатова.</i> Библиотеките в дигиталната ера – митове и реалност	49
<i>Спаска Тарандова.</i> Библиотеките за тийнейджъри: Нова концепция = Правилно решение	52
<i>Стефка Илиева, Ангелина Ставрева, Таня Пилева.</i> Анализ на потребностите на читателите на Народна библиотека „Иван Вазов“ – Пловдив	57
<i>Ирена Русанова, Ренета Константинова.</i> Библиотеката като място за творческо развитие на децата	61
<i>Пролет Цветанова.</i> Диалогът между учениците и училищната библиотека – вдъхновение и предизвикателство	66
<i>Весела Ангелова.</i> Пътуващата изложба – автопортрет на традиционната връзка между читателите и библиотеката	71
<i>Таня Пилева.</i> Кампания за избор на 10-те най-четени книги от учениците в град Пловдив (Една инициатива на НБ „Иван Вазов“ – Пловдив).....	75

Библиотеките в помощ на образованието – платформа за развитие на умения и компетентности

<i>Надя Терзиева.</i> Библиотечно партньорство в подкрепа на образованието	78
<i>Елица Лозанова-Белчева.</i> Информационната грамотност – важен критерий за акредитацията на университетите	88

<i>Гергана Мартинова, Радостина Тодорова.</i> Гемификация като метод за обучение в информационна компетентност	92
<i>Персида Рафаилова.</i> Да виждаме в проблемите възможности	98
<i>Йорданка Деянова.</i> Библиотекар в академична музикална библиотека – призвание, чест и дълг (Из опита ми в Библиотеката на НМА „Проф. Панчо Владигеров“).....	101
<i>Анна Попова.</i> Училищната библиотека в проекта за Държавен образователен стандарт № 12	106
<i>Антоанета Антонова.</i> Училищната библиотека – партньор в образователния процес (Добри и иновативни практики на училищната библиотека на ОУ „Любен Каравелов“ – Попово)....	109

Библиотеките – достъп до информация за всички

<i>Димитър Русков.</i> Обществената библиотека в Холандия – инспирация за интеграция	114
<i>Анна Митева.</i> Обществените библиотеки като центрове за неформално учене и межкултурен диалог по пътя на интеграция на ромската общност	120
<i>Ивайло Маринов, Ваня Русева.</i> Електронна колекция за хора с нарушено зрение в библиотеката на НБУ	125
<i>Мариета Георгиева.</i> Направление „Интеркултурен диалог“ на Столична библиотека – пространства за достъп до информация и работа по културно-образователни проекти	130
<i>Милена Миланова.</i> Правила за каталогизация: национални или международни?	139
<i>Светослава Тончева.</i> Статут на регионалните библиотеки в България – историческата перспектива	144
<i>Николай Поппетров.</i> Една радикална представа за библиотеката на бъдещето	150

РАЗВИТИЕ НА ДИНАМИЧНИ БИБЛИОТЕКИ В ХХІ ВЕК

Национално съгласие за динамичното развитие на библиотеките

Анета Дончева

*„В държавата, където има ред, бъди смел в действията си и в думите си.
В държавата, където няма ред, бъди смел в действията си и предпазлив в думите си“.*
Конфуций

В доклада ще бъде направен опит да се отговори на следните въпроси:

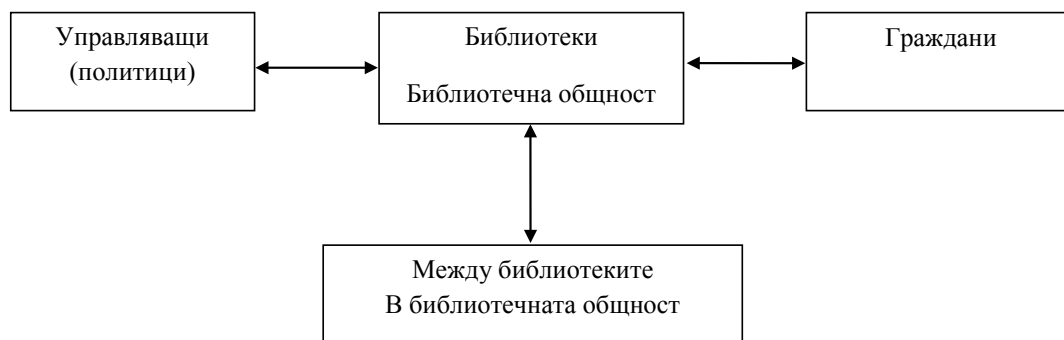
- Доколко динамично се развиват българските библиотеки?
- Достатъчно реална ли е промяната в тях?
- Каква е тяхната резултатност и сравнима ли е международната практика относно качеството на библиотечните услуги и ефективността на работата?
- Имаме ли национално съгласие относно дългосрочността по отношение на реформите и структурирането на библиотечната система в полза на гражданите?

Тук първо трябва да отбележим, че зададената тема с термина „динамична библиотека“ не означава определението в информатиката „динамичните библиотеки са програмен код и/или данни, динамично достъпни за всички приложения в операционната среда Windows“, които се проявяват при работа върху големи програмни проекти, съставени от множество програми (изпълними файлове), които ползват общи функции. Темата по-скоро, както всички са я разбрали, е свързана с динамичното развитие на библиотеката като институция.

1. В тълковния речник „съгласие“ означава:
 - утвърдителен отговор;
 - споразумение, единомислие, обща гледна точка;
 - приятелски отношения, разбирателство.
2. В социалната психология съгласието се разглежда като част от общуването между хората. То е свързано с доверието в процеса на общуването и функционира наред с обмена на информация, навици, умения, чувства, страсти, настроения, мнения и знания. Това са именно елементите, които в своята съвкупност го характеризират.
3. Изява на действителни национални потребности; изява на интересите на общността и тяхното осъзнаване в държавата; съгласие в общността в рамките на държавата; осигуряване на възможности за извършване на демократични реформи и трансформация на ситемата.

Относимо към нацията националното съгласие е съгласие в общността. Общностите обаче не винаги се оказват способни правилно да осъзнават и разбират интересите си. Особено, когато обществата са в криза, когато са нарушени моралните ценности, когато липсват духовни ориентири. Тогава се случва да възникнат или изкуствено да се насадят лъжливи възгледи. Лъжливите и популистични интереси и възгледи много често се възприемат възторжено. Около тях понякога се оформя съгласие на голяма част от общността. От това обаче те не стават истински, тъй като не се основават на действителната национална необходимост. Има случаи, когато общността става жертва на недобросъвестни, но сръчни политици, общественици, бизнесмени и новатори, които умело я манипулират. Защото както казва Хорхе Букай „Ако това, което виждаш, пасва „като по мярка“ на истината, която е изгодна за теб... не вярвай на очите си!“.

При излагането на тезите по-долу ще се опитам да установя няколко вида връзки в рамките на националното съгласие, като разгледам съгласието във всичките посочени по-горе значения.

Управляващи – библиотеки/библиотечна общност

Всяко общество, всяка група, всяка функционална система не може да функционира без съгласие. Така че винаги се изработва една специална стратегия и методология за формиране и поддържане на съгласие между хората, които управляват и общностите.

1. Доколко библиотеките са важна част от обществото и как те трябва да служат на българската държава и общество?, т.е. имаме ли утвърдителен отговор от политическата и управляваща класа, че библиотеките ще служат на обществото. Тук отговорът според мен е по-скоро НЕ, защото освен декларираните голи изказвания колко са важни библиотеките, няма нито един стратегически документ, в който библиотеките да са призвани да служат по определен начин на обществото. Самите управляващи никога не са задавали препоръки за развитието на сектора.
2. Колко средства ще харчат библиотеките (от джоба на данькоплатеца)?, т.е. имаме ли съгласие за начините на финансиране на библиотеките. Може би ДА, защото определената от управляващите система за делегирани бюджети, по мое мнение, е един доста необоснован и съмнителен по своите механизми минимум за издръжка основно на персонала. Този осигурен от държавата минимум има за цел повече задържане на социалното недоволство, отколкото интезивното и иновативно развитие на библиотеките и библиотечната дейност.
3. Как библиотечното законодателство съдейства за развитието на библиотеките?, т.е. имаме ли съгласие да извършваме постоянен контрол върху вече съществуващото законодателство с цел ефективно да го реализираме, променяме и допълваме. Може би ДА, но това става бавно, в доста случаи се negliжира, няма нови инициативи или по-скоро те са оставени в ръцете само на библиотечната общност.
4. Имаме ли поставени задачи по опазването на културното наследство? т.е. имаме ли утвърдителен отговор от политическата и управляваща класа, че библиотеките ще са важен елемент в опазването на книжовното културно наследство? Тук отново отговорът, според мен, е по-скоро НЕ, независимо от факта, че ББИА на различни етапи предлага много сериозни и задълбочени програми, свързани с опазването, съхраняването и разпространението на българското книжовно културно наследство.

Библиотеки/библиотечна общност – граждани

За всички вече е ясно, че обществото е пред прага на големи промени. Навсякъде библиотечните общности си поставят въпроса за бъдещето на библиотеките. Как досегашните библиотеки от класически места, предлагащи книги и други документи ще се впишат в дигиталната среда. За тази цел библиотеките трябва да направят анализ на собствените си очаквания, но по-важен е анализ на очакванията на гражданите. Много страни и общности през последните една-две години проучват и анализират ситуацията и преценяват много внимателно какво да запазят в досегашен вид, какво да надграждат, какво да променят. Затова тук трябва в национален и местен мащаб да постигнем съгласие относно:

1. Знаем ли колко са важни библиотеките за гражданите? (това дава отговор на въпроси като много ли са важни, просто ли са важни, изобщо ли не са важни).
2. Познаваме ли библиотечните си потребители? (това дава отговор на въпроси като колко пъти и с каква интензивност са ползвани библиотеките през последно време).
3. Познаваме ли факторите, които влияят на библиотечното обслужване? (това дава отговор на въпроси като какви по възраст, пол, образование, социално-икономически статус и от какво населено място са ползвателите).
4. Какви са идеалните представи на гражданите за библиотеките? (това дава отговор на въпроси като дали искат широка гама от книги, електронни книги, списания, но и музика, филми и т.н.; дали се иска това да е ново и приветливо място с кафене; дали потребителят иска да е съветван професионално и да има подготвен за това персонал, който да дава професионални консултации; дали може хората с увреждания да получат услуги; дали могат емигрантите да се възползват от специфични услуги; дали децата могат да получат специално внимание и обслужване; дали това е място за колективни четения и лекции; дали работното време трябва да е удължено; дали може да се възползват гражданите от многото оферти и услуги от дома си; дали може да се ползват технически средства, електронни медии, електронни четци, таблети или смартфони; 3D принтери или цифрови звукозаписни студия, както и да се играят компютърни игри; дали човек като отиде в библиотека ще срещне много интересни хора там и т.н.).

Отговорът на всички поставени по-горе въпроси е по-скоро НЕ, защото на практика нямаме никакви сериозни проучвания и библиотечната общност се ориентира интуитивно. Задължително е да постигнем национално съгласие да се проведе едно подобно проучване, защото то ще е в основата на по-нататъшни стратегически решения. Всяка промяна изисква процесите да бъдат наблюдавани и анализирани, а не да се правят умозрителни заключения.

Между библиотеките – в библиотечната общност

Моето мнение е, че трябва да се обединим и да наложим съгласие, в смисъла на изграждане на разбирателство, основано на колегиални и даже приятелски отношения около следните цели:

1. Достъп до колекциите и информацията. Известна ни е констатираната вече тенденция, че новите технологии едновременно ще разширяват и ограничават кръга на имащите достъп до информация.
 - 1.1. Възлов пункт тук са добре изградените каталози и бази данни. Това обединение ще ни даде отговор на проблемите за използването на интегрираните библиографски и информационни системи (у нас само единици библиотеки използват такива); развитието на националния електронен каталог; развитието на сводните каталози; възможността българските библиотеки да правят специфични бази данни; възможността да се купуват чужди и да се ползват кооперирано външни бази данни.

2. Дигитализиране на колекциите и изграждане на мощни дигитални библиотеки. И тук ни е известна констатираната тенденция, че глобалната информационна икономика ще бъде преобразена от новите технологии.
 - 2.1. Имаше неотдавна период, в който тези въпроси много се дискутираха, но така и не стигнахме до единно мнение. Реално в тази дейност се влагат средства единствено получени по проекти и програми. Целта е да се споразумеем за увеличаване обема на дигитализираните заглавия чрез закупуване на още техника и аутсорсване; обемите да се увеличават, за да бъде изчерпана дигитализацията на цели колекции в българските библиотеки; да се създадат дигитални обекти, защитени от авторските права чрез лицензионни договори с български автори; да се развият дигиталните услуги чрез въвеждане на онлайн заплащане; да се интегрираме помежду си, а също така и с университети и институции за изграждане на общи дигитални ресурси и възможности за трайното архивиране на дигиталните копия.
 - 2.2. Библиотеките ни изостават в изпълнение на програмите за дигитализиране и изграждането на интегрирани библиотечни системи и мрежи. Това се отразява негативно на кооперираното използване на ресурси, оптимизацията на труда, ефективното библиотечно обслужване, отдалечения достъп до ресурсите и представянето на българската култура пред света.
3. Съхраняване на националното културно наследство и знание. Пропаганда на културното разнообразие и многоезичието като основни ценности на европейската култура.
 - 3.1. На различни етапи ББИА предлага добре разработени програми за опазване, но за съжаление без резултат.
4. Подобряване на услугите за ползвателите. Тук ни е известна също вече констатираната тенденция, че хиперсвързаните общества ще се вслушват в нови гласове и групи и ще създават възможности и условия за тяхната активност, защото инициативите за открито управление и достъп до данните в общественния сектор ще доведат до повече прозрачност и обществени услуги, насочени към гражданите. Искаме ли да предлагаме на гражданите още по-добри услуги? Искаме ли с нови услуги да станем привлекателни за нови ползватели? Можем ли финансово да се справим едновременно и с двете неща? Мина времето, в което можехме да гледаме на ползвателите само като на притежатели на библиотечна карта, трябва вече да гледаме на тях повече като на индивиди, които са част от определена обществена среда.
 - 4.1. За да просперираме трябва да имаме национално съгласие да се реализира на практика заложената в Стандарта за библиотечно-информационно обслужване визия за координиране дейността за развитието на библиотечните ресурси и библиотечно-информационното обслужване.
5. В крайна сметка в национален мащаб трябва до постигнем съгласие за negliжираните от нас дълго време въпроси, свързани с библиотечната инфраструктура (БИ), в която аз включвам следните елементи:
 - 5.1. Библиотеки/библиотечни мрежи/библиотечни системи.
 - 5.2. Библиотечно образование и библиотечна наука (библиотечни изследвания).
 - 5.3. Библиотечни сдружения.
 - 5.4. Библиотечен печат (медии).

Що се отнася до библиотеките и библиотечните мрежи и системи, на практика:

- Все още няма национално съгласие по жизнено важни проблеми на БИ, тъй като не е разработена стратегия за развитие на национална библиотечна мрежа.
- Библиотечната мрежа не е реформирана, има неравномерно разпределение на териториално равнище, което води до неравномерно разпределение на услуги. Опити за ком-

пенсиране са направени с различни програми и проекти (напр. „Глоб@лни библиотеки – България“ и др.).

- Недостатъчното и неритмично финансиране за обновяване на библиотечните фондове е хроничен проблем, на който се дължи отливът на читатели и ниската ефективност на използване на фондовете.
- Тревожна е тенденцията на застаряване на персонала. Няма проучвания на пазара на труда за библиотекари и съответно за връзката за реализиране на завършилите библиотечни специалности бакалаври и магистри в библиотеки и свързаните с библиотеките учреждения и организации.
- Изключително влияние върху БИ ще имат промените, наложени от ИКТ и настъпилите ключови трансформации на видовете библиотеки. Българските библиотеки обаче изостават в своето технологичното обновление, внедряването на ИКТ и присъствието им в глобалната мрежа. Особено силно е това изоставане за обществените и училищните библиотеки.
- Стратегическото предизвикателство, пред което е изправено глобалното информационно общество – да се оползотвори напълно потенциалът на информационните и комуникационни технологии за преодоляване на традиционните форми на информационно изключване, като едновременно се даде възможност на всички граждани да се възползват от новите технологии и услуги, ще породи интегриране на БИ и информационната инфраструктура, която осигурява достъп на гражданите и организациите до информационните ресурси. Говори се даже за дигитална информационна инфраструктура.

Що се отнася до библиотечно образование и библиотечна наука (библиотечни изследвания) ние се нуждаем от национално съгласие за това да има:

- нови и съвременни интегрирани програми за обучение;
- да се разшири дистанционното обучение;
- да се промени системата за професионално образование като една добра комбинация на обучение с ресурси на образователните институции и на библиотеките;
- да има по-голяма критичност към качеството на библиотечните изследвания;
- да се създаде атмосфера на екипност в ключови и фундаментални изследвания, свързани с библиотечното дело.

Що се отнася до библиотечните сдружения може би е необходимо повишаване мястото и ролята на библиотечните сдружения и активно съдействие за развитието на всички видове библиотеки.

Създаването на система от научни и популярни издания в областта на библиотечното дело е важен елемент. Активно публикуване в професионални и научни платформи, възможно е в бъдеще да има и други визуални медии в областта на библиотечното дело.

Важен проблем за постигане на национално съгласие е как ще се измерват резултатите от дейността на българските библиотеки и какви ще бъдат последствията от това. Съществуващите международни стандарти за библиотечни дейности предлагат решения. Част от тези решения-мерки на практика са заложили в изпълнението на индикаторите за библиотечната дейност, вече залегнали в Стандарта за библиотечно-информационно обслужване. Част от показателите и индикаторите могат да бъдат точно изчислени и да служат пряко на библиотечния и финансовия мениджмънт, други са трудни за измерване, като в същото време тяхното изпълнение има дългосрочни ефекти, затова е необходимо процесът на измерване да се повтаря всяка година, за да се открият промените и да се провери ефектът от организационните стъпки, предприети след първото измерване.

Какви изводи трябва да си направим:

- ефективна и конструктивна общонационална вътрешна политика;
- добри взаимоотношенията с политическите сили;
- отчитане на интересите на гражданите;
- хармонично състояние на взаимоотношенията в рамките на професионалната общност;
- единството на общността по всичките жизненоважни въпроси на библиотеките.

Развитие на концепцията за библиотеката като „трето място“ или как да разбирате библиотеката като „четвърто място“

Юлия Савова

Когато през 2011 г. на конференцията на ББИА в Благоевград изнесох доклад за библиотеката като „трето място“, изобщо не си представях, че вече някой говори и пише за библиотеката като „четвърто място“.¹ Вниманието ми към това развитие на концепцията за библиотеката „трето място“ беше привлечено година по-късно, в блога на един изключителен френски библиотекар – Бертран Каланж (Bertrand Calenge), който за съжаление почина в началото на тази година, в материал под заглавие „Библиотеката „пето“, „шесто“ място и т.н.“.² В този материал Бертран Каланж изразяваше несъгласието си с тази концепция и открито я иронизираше. В същото време той подчертава, че винаги е имал резерви и по отношение на концепцията за библиотеката като „трето място“ и библиотеката „learning center“, доколкото е посветил голяма част от дългия си професионален път на библиотечните колекции и документалните политики. Концепциите „трето място“ и „learning center“ според него често negliжират тези колекции, а понякога и документалните политики. Но все пак след много четене, проучвания и лични контакти той до известна степен е възприел тези концепции поради тяхната актуалност.

Не така стои въпросът с библиотеката като „четвърто място“ и особено онлайн библиотеката „четвърто място“. Както пише Бертран Каланж попадайки на публикация на Виктория Перес-Лабурдет (Victoria Pérès-Labourdette) на тема за библиотеката като „четвърто място“, той е меко казано озадачен.³ Според него авторката е използвала едновременно концепциите „трето място“ и „learning center“, които е нагодила към виждането за библиотеките „четвърто място“, без да е напълно коректна по отношение на същността им. Така се достига до извод, който води до нов хоризонт за библиотеката като място за социално учене и възприемане. Тази библиотека е наречена библиотека „четвърто място“. Това според Каланж ѝ дава известни възможности в контекста на цифровизацията да преразгледа различни примери, които водят до доказване на нейната теза с единствен акцент върху цифровизираните дейности, без внимателно да отчита по какъв начин този нов подход променя същността на библиотеката. Дали това е така? Хубаво е, когато има открити дискусии и несъгласия по изследователски проблеми. По такъв начин може да се достигне до полезно развитие.

В края на миналата година концепцията за библиотеката като „четвърто място“ придоби във Франция и политически смисъл. През ноември 2015 г. във френската преса се появиха заглавия като например „18 предложения за библиотеката „четвърто място“ с удължено работно време“.⁴ Става въпрос за доклад на сенаторката Силви Робер (Sylvie Robert) върху адаптацията и удължаването на работното време с ползватели на публичните библиотеки във Франция.⁵

¹ Савова, Юлия. Библиотеките като „трето място“ в живота на съвременния човек и предизвикателствата в България // Б ъ л г а р с к а библиотечно-информационна асоциация. XXI. Нац. конференция на ББИА – 2011. Благоевград. Потребностите на информационното общество и библиотеките: хармония и конфликт. – София, 2012, с. 15 – 22.

² Bertrand Calenge : carnet de notes. <https://bccn.wordpress.com>

³ Pérès-Labourdette Lembé, Victoria. La bibliothèque quatrième lieu, espace physique et/ou en ligne d'apprentissage social. Un nouveau modèle de circulation des savoirs: Livre blanc. Agence Gutenberg 2.0. <http://www.enssib.fr/bibliotheque-numerique/documents/56998-la-bibliotheque-quatrieme-lieu-espace-physique-etou-en-ligne-d-apprentissage-social.pdf>

⁴ Jost Clémence. 18 propositions pour une bibliothèque 4e lieu aux horaires d'ouverture élargis. <http://www.archimag.com/bibliotheque-edition/2015/11/03/18-propositions-bibliothèques-4e-lieu-horaires-elargis>

⁵ Robert Sylvie. Rapport à Madame la Ministre de la Culture et de la Communication sur l'adaptation et l'extension des horaires d'ouverture des bibliothèques publiques. Juillet 2015. http://bbf.enssib.fr/sites/bbf.enssib.fr/files/images/billets/septembre2015/rapport_sylvie_robert.pdf

Докладът е написан по поръчение на министъра на културата и комуникациите Флор Пелрин (Fleur Pellerin) във връзка с необходимостта от увеличаване на часовете на работа на публичните библиотеки във Франция. Последното значително увеличава ролята и значението на библиотеките във френското общество и води до увеличение на работните места и дейности в публичните библиотеки. Концепциите за библиотеката „трето“ и „четвърто“ място са сериозно застъпени в доклада на Силви Робер във връзка с обосноваването на удължаването на работното време с читатели.

Но какво всъщност се разбира под библиотека „четвърто място“ и защо тя придобива такова значение при доказване на необходимостта от удължаването на работното време за читатели на публичните библиотеки, което води до увеличаване на значението на библиотеките в обществото? Доколко е прав Бертран Каланж в своите критики?

Библиотеките като „четвърто място“ в живота на обществото

В своята публикация „Библиотеката „четвърто място“ – физическо и/или онлайн пространство за социално учене: Един нов модел за циркулиране на знанията“ критикуваната от Каланж Виктория Перес-Лабурдет, макар и доста фрагментарно, разглежда библиотеката „четвърто място“ като преминава през концепциите „трето място“ и „learning center“.⁶ Накратко:

- библиотеката „трето място“ представлява физическо пространство за социализация;
- библиотеката „learning center“ е физическо и онлайн пространство за учене и изследвания;
- библиотеката „четвърто място“ е физическо и онлайн пространство за социално учене и обучение.

Концепцията за библиотеката като „четвърто място“ се появява във връзка с регистрацията на един podcast, „Maurice Coleman’s biweekly T is for Training podcast“.⁷ В създаването му участват шест души библиотекари, експерти и библиотечни ползватели:

- Maurice Coleman, Harford County (MD) Public Library;
- Stephanie Zimmerman, Library System of Lancaster County (PA);
- Paul Signorelli, Paul Signorelli and Associates (CA);
- Jill Hurst-Wahl, Syracuse (NY) University;
- Julie Strange, Maryland Ask Us Now (MD);
- „Walter Salem“, Rutgers University Library User.

Maurice Coleman е библиотекар в Публичната библиотека Харфорд, Мериленд. Според участниците в този podcast библиотеката „четвърто място“, където и да се намира, е пространство, в което хората идват и си отиват и където съществува възможност за трансфер на знания, както и за надграждане над това, което другите са в състояние да дадат и допринесат. Тя е мястото, където единственото правило е да учим и се обучаваме. В следващите години създателите на този podcast продължават да развиват темата за „четвъртите места“ и техните потенциални перспективи, свързвайки тази теория с основополагащия труд на Рей Олденбург за „третите места“. Виктория Перес-Лабурдет смята, че библиотеката „четвърто място“ е представена от своите създатели като меланж между библиотеката „трето място“ (пространство за срещи), библиотеката „learning center“ (място за учене и изследвания) и Fablab (място за правене). Според Виктория Перес-Лабурдет, която е докторантка, желаеща да популяризира и наложи своята теза в научното, професионално и обществено пространство, още в процеса на нейното разработване и доказване, създателите на тази концепция са поставили основата на физическата библиотека „четвърто място“. Нейната изследователска цел е да развие хипотезата за онлайн библиотеката „четвърто място“, като я илюстрира с множество конкретни примери свързани както с библиотеките, така също с образованието и издателската дейност. По такъв начин

⁶ Pères-Labourdette Lembé, Victoria. Цит. съч.

⁷ <http://recordings.talkshoe.com/TC-24719/TS-377456.mp3>

според нея ще бъдат представени фактическите конвергенции, а оттук и появата на интерес и стремеж от страна на френските публични библиотеки към създаване на онлайн библиотеки „четвърто място“.

Онлайн библиотеката „четвърто място“ се основава върху цифровизацията и възможностите на информационните и комуникационни технологии. Тя е място за съвместна дейност и учене, достъпна от всички цифрови терминали – компютри, таблети, мобилни телефони. Тя не е просто реплика или огледало на физическата библиотека, а доброволно се отдалечава от нея, за да може да предложи достъп до други пространства. В случая е необходимо да бъдат съхранени мисиите на публичните библиотеки, като в същото време се въвеждат нови полета и възможности за разгръщане и експериментиране в интернет.

Мисля, че позицията и несъгласието на един дългогодишен библиотекар като Бертран Каланж, който цял живот се е занимавал с реални библиотечни дейности, в случая са разбираеми. Разбира се, следва да се отдаде дължимото и на Виктория Перес-Лабурдет, която в действителност популяризира концепцията за библиотеките като „четвърто място“ и както се разбира е първата, която я въвежда в професионалното и научно пространство на Франция, опитвайки се да я развие и надгради. Нейната голяма активност и включване в образователни програми водят до определени резултати.

Вече беше посочено, че през 2015 г. концепцията за библиотеката „четвърто място“ придоби и политически смисъл и в известна степен беше легитимирана в общественото пространство на Франция. Това стана чрез вече посочения доклад на френската сенаторка Силви Робер по поръчение на министъра на културата и комуникациите Флор Пелрин.⁸

В обширния доклад е представен анализ на променената обществена ситуация, свързана с увеличаването на свободното време на част от работещите и с липсата на ясно обособено такова при големи групи от населението. Т.е. съществува дуално общество не само по отношение на упражняването на труд, но и по отношение на свободното време. Поради тази причина в съвременното общество съществува напрежение, свързано с т.нар. времево неравенство по отношение на свободно време и труд. Затова е необходимо да се създават обществени места, които пресъздават социалните връзки и обединяват града или населеното място в пълното им разнообразие. В XXI век библиотеката може да бъде едно от тези места.

Без особено теоретизиране в доклада е обърнато специално внимание на библиотеките като „трети“ и „четвърти“ места. Посочено е, че и в момента някои библиотеки изпълняват роля на „трети места“. Но повечето от тях, макар и да притежават потенциални възможности да се отворят за обществото в неговото многообразие и да се превърнат в места за срещи и обмяна на идеи, не са такива поради недостатъчното работно време за работа с читатели. Проблемът с работното време на библиотеките не е само културен. Той е граждански и демократичен. Това е проблем свързан със съществуването на обществото.

В доклада, макар и накратко е подчертано, че в контекста на библиотеката като място за образование и знания, каквато е тя по дефиниция, нейна оригинална характеристика е съхранението на книги независимо от тяхната форма – материална или дематериализирана. Обръщам внимание на този факт, за да се види, че все пак, макар и бегло в доклада е положено старание библиотеката да бъде представена в нейната цялост. Все пак основната политическа задача в случая е удължаването на работното време на публичните библиотеки във Франция и възможности те да работят вечер, както и събота и неделя, а така също получаване на съответно финансиране (85 млн. евро), за да може това да се случи.

И ако според доклада, библиотеката „трето място“ все пак се случва и могат да бъдат посочени различни примери, то библиотеката „четвърто място“ предстои да се случи. Утре публичната библиотека може да се превърне в „четвърто място“, а именно в място на свобода на изразяването и на културите. Различни конференции, дебати, публични срещи свързани с

⁸ Robert Sylvie. Цит. съч.

обществени проблеми и т.н. ще дадат друго измерение на това място на култура и знание. Така библиотеката ще получи ново гражданско измерение свързано с разбирането за политика в най-широк смисъл. Тя ще бъде истинско място на общността.

Виждаме, че макар и с тежка политическа натовареност, разбирането на Силви Робер за библиотеката „четвърто място“ в значителна степен се доближава до определянето ѝ като място за социално учене и споделяне. При това, то е ясно свързано с концепцията за библиотеката „трето място“.

Заклучение

Концепцията за библиотеките като „трето място“ се оказва добре приета от библиотеките и библиотекарите в началото на ХХІ век. Успешното ѝ прилагане и развитие в съвременното общество на конкуренция е изключително полезно особено за публичните библиотеки. Дори появата на концепция за библиотеката „четвърто място“, която се основава върху библиотеката „трето място“, говори за устойчивост на последната. Дали ще се наложи и концепцията за библиотеката „четвърто място“, все пак е въпрос на време и дискусии. На практика, тази концепция е създадена от библиотекарите. Макар и с някои промени, използването ѝ като политическо оръжие в доклада на Силви Робер във Франция, обаче е успешно. Можем да си вземем поука.

Защо библиотеките са полезни в обществото?

„Великото преселение на народите“: Опит за размисъл и за внушение

Александър Димчев

„Винаги съм се надявал, че раят е библиотека!“
Борхес

Въведение

Ще се опитам да ви представя тема, която ми се струва важна, свързана с идеи за развитието на политически аспекти на нашия глобализиращ се свят на фона на играта „има–нема“ със съдбите на милиони хора – т.нар. мигранти. Правя го в качеството си на академичен човек, в който са залегнали дълбоки чувства за хуманизъм и за стремеж към правдата. Като обикновен човек, който винаги остро се е възмущавал от игрите били те глобални, локални, ведомствени, фамилни или лични – когато на карта се поставя човешкото достойнство на отделния индивид, притиснат от обстоятелствата в ъгъла. Поставен в безпомощно и унизително състояние на гавра с неговите граждански права.

Особено жестоко се прояви този феномен със стотиците хиляди мигранти, подлъгани от политическите елити в Европа и впоследствие измамени. Хора, бягащи от ужасите на войните, от мизерията, от несигурния живот, търсещи нов дом за своите деца, върху които се нахвърлиха като лешояди. Върху които и с помощта на които държави и политици натрупаха огромни дивиденди. Бяха изстреляни в орбитите на обществения живот фашизоидни елементи – под претекст защита на националната сигурност и икономики...

Разиграха се срамни пазарлъци в XXI век, присъщи за робовладелския строй и за държави, заклаймени от трибунали – за подбор и селекция на „добрите“ и „лошите“ мигранти... На фона на тази гротескна картина нашият политически елит се опитва неуверено, поради липса на националноотговорно чувство и раболепничене да следва сляпо своите епигони – от „евала до разпни ги“ – за мигрантите. Всичко това става на фона на насаждане на античовешки морал от „демократичния“ свят! Което говори за егоизъм и недостатъци, или по-точно за това, че човечеството се развива в технологичен план, но не и в морален!

Днес политолози и социолози и др. започват все по-упорито да заявяват в публичното пространство, че новото пренареждане на световното общество и на неговия порядък е започнало. То се изразява в редица вектори и посоки. В основата на тази метаморфоза стоят технологичните изменения в нашия свят, които трансформират из основи човешкото битие, нагласи, реакции, глобални и локални политически процеси, психика, икономика, поведение и т.н.⁹ Те

⁹ Според проф. Владимир Чуков, в момента Европа е обект на най-силния бежански поток след Втората световна война. Първите две вълни са емиграционни, тъй като причините са икономически, а не политически. Първата вълна е в средата на 50-те години на миналия век. Икономиките на западноевропейските страни се нуждаят от евтина работна ръка. Те я намират в съседните региони, Северна Африка и Западна Азия. Източна Европа остава зад желязната завеса. Основният реципиент е Германия, а основният изпращач – Турция. В своята кулминация потокът достига около 625 000 души. Причината за въпросната миграционна вълна има и психологически генезис. Все още резонансът от Втората световна вълна не е отшумял и поради тази особеност именно ФРГ е най-големият реципиент. Дори други западни държави, с по-нисък стандарт са изпращачи, а именно Италия, Португалия и Испания. Втората вълна е след падането на „желязната завеса“. Емигрантите са носители предимно на сходна ценностна система, което прави тяхната интеграция изключително бърза. Според изследване на немски

формират неочаквани явления и проблемни области, носители са на активен положителен и отрицателен заряд. Трудни са за предсказване поради бързото и експоненциално наслагване на нови явления, знанияви ресурси, информация, негативни наслагвания и др. феномени. Част от тях не се поддават на анализ на познатите методи за изследване на процесите и на случващото се около нас. Те не се побират в рамките на екстраполиране на процесите и явленията, с цел предсказване и решаване на нови явления. Необходим е нов апарат за достигане до „ядрените зависимости“.

За част от съвременните проблеми се сочи т.нар. „преселение на народите“, чиято вълна се отприщи и взема колосални измерения, особено в последните 2 – 3 години.¹⁰ Катализатор за

научен институт именно източноевропейците притежават най-висок процент на интегрираност в сравнение с другите групи, а именно – африканци и турци (тези пристигнали в Германия преди три десетилетия). Става въпрос за около 650 000 души. Тогава обаче ЕС е вече с 15 члена и бремето е поделено. Настоящата вълна (третата) се заражда като нежелана и недопустима. Огромният човешки поток се заявява като кандидат-бежански, а не като имигрантски, какъвто е де факто. Според данни на Евростат през август 2015 г. сирийските бежанци в Гърция са едва 23%. Сред огромния поток има граждани на Африка, Азия, Западните Балкани, Русия и Украйна. За 2015 г. подадените молби за бежански статут са 1 250 000 – това е рекорд в историята на Европа. 35% от тях са за Германия или това е увеличение с 125% в сравнение с 2014 г. Тогава са подали 562 000 души за бежански статут за целия ЕС. Общият брой на сирийците е 362 775, което представлява 29% за целия ЕС. На второ място са афганистанците с 178 000 или 14% и на трето място са иракчаните с 121 000 души с 10%. Общо трите групи представляват едва 53%. Така както и през 2014 г. Германия е най-желаната крайна дестинация. За статут в нея са подали 441 000 души или това представлява 35,2% от общия поток. На второ място е Унгария с 174 000 молби или 14%. Тя обаче не е крайна дестинация, а просто унгарските власти са много дисциплинирани. На трето място е Швеция с 156 000 молби или 12,5%. Франция е получила над 70 000 молби или малко над 5%, Великобритания е с 38 000, което прави над 3%, а Гърция е с едва 11 370 молби или по-малко от 1%. Важен критерий за мигрантите и за тяхната адаптация е образователният. Социологическите изследвания дават противоречиви или поне непълни данни. Според изследвания, цитирани от вестник „Хюриет“ около 50% от бежанците в Германия имат висше образование. В същото време едва 2% от тези, намиращите на турска територия са „квалифицирани работници“. Противоречиви са данните за България. В края на 2015 г. беше обявено, че едва 7% от сирийците, търсещи убежище у нас имат висше образование. През януари 2016 г. процентът падна на 4%. Прави впечатление, че по-образованите търсят крайната дестинация Германия и скандинавските страни. За България се променя структурата на миграционния поток. Увеличават се значително гражданите на Афганистан и Ирак, които са преди всичко икономически мигранти. Според полицейски доклад задържаните граждани на Сирия през 2015 г. съставляват едва 15% от общия брой, на Афганистан – 30%, Ирак – 52%, друга националност – 3%. Тревожен е профилът на влизащите в България – над 50% са мъже на възраст между 18 и 34 години, като над 1/3 от тях са иракчани. 24% са без образование, 31% са с начално, 23% – с основно, и 2% със средно образование, сочи статистиката. Остават 20%, които най-вероятно не влизат в полето на изследователите-статистици, а не са завършили висше образование. Освен това в нашата страна доминиращата група е от североизточните сирийски провинции Хасаке и Дейрезор, като повечето са кюрди. С това е видно, че става въпрос за сирийската периферия, а не за големите градове като Дамаск, Халеб и Хомс. Принципът на придвижване е периферия към периферия и център към център.

¹⁰ Ще цитирам още един автор – Бойко Василев, неговите уводни и заключителни думи в доклада: „Бежанците, балканите, медиите“ пред Националната конференция в УНСС на тема: „Медии и комуникации без граници. Бежанците“, УНСС, София, 30 март 2016 г. 12 с. (Ръкопис): „Балканите се страхуват от бежанците. И в този страх балканските медии намериха своя нов консенсус. Но вместо да хвърлим камък и да обвиним когото и да било, нека да опитаме да отговорим на най-трудния от въпросите: „Защо“? Тогава ще ни бъде доста по-лесно да вземем решенията за бъдещето...“

„... Отново старият сблъсък – локалните лидери на мнение се изживяват като глобални и локални дисиденти. Така черпят двойна легитимност: те са едновременно радикални бунтари и масови любимци; те хем са на контра, хем са по течението.“...

„... Всяка стратегия за заселване на големи бежански маси на Балканите е обречена на масово отхвърляне и провал. Ключово е институционалното укрепване на балканските страни: правосъдие, ред, администрация, медии. Само силни държави и общества могат да влязат в истински, отговорен разговор за ценности. Балканите имат нужда от истории на успеха; на западния тип успех: свобода, благоденствие – и след това търпимост. Демократичното, справедливо и трайно решаване на проблема с местния „чужд“ (малцинства, роми) трябва да предхожда решаването на проблема с „чуждия“ „чужд“ – бежанците и мигрантите. Иначе провалите са неизбежни. Само така ще се обърне традицията от миналото. Да не се ядосваме на последствията, а да лекуваме причините. Конкретната медийна истерия е следствие; нездравословната медийна среда е причина. Зад нея стои още по-дълбока причина – нестабилни институции и липса на справедливост. Осмисляне на въпроса за периферията: Що е то да

това са преди всичко военните конфликти, предизвикани според мен изкуствено от цивилизования свят в износ на „дивилзационни норми“.¹¹ В рамките на тази деликатна материя светът трябва да намери решение на тези изненадващи феномени:

- преместването на огромни популации от индивиди;
- адаптирането на мигрантите към устоите и културата на местното население;
- успокояването на локалните общности за намиране на добри модели за съжителство с „пришълците“.^{12,13}

За всичко това е нужно и сериозно технологично време. Ще минат години докато се намерят общите допирни точки, които да хомогенизират различните групи от хора. Докато свикнат да мислят като представители на една диаспора. Това ще бъде и време на конфликти, на взаимна подозрителност, на постепенно налагане на подходите за толерантност и на завоюване на доверие. Всичко това създава чувство в хората, че светът става все по-неуправляем. Сякаш пуснат на автопилот. Въпреки желанието и нескончаемите, защо не и отчаяни жестове и действия на политиците и на „пилотите и на диспечерите“, гравитиращи около тях, въввлечени в пилотската кабина и в кулите за управление да нормализират полета... Оказва се обаче, че това става все по-трудно! Защо?! Защото по моето скромно мнение днес светът е объркан и забързан. Той притежава институции (дори прекалено много), но не разполага с лостовете за бърза реакция.

Притъпени са, мудно работят и със скърцане елероните на „политическите машини“. Последните са свикнали да действат на бавна скорост. Да получават овации където и да кацнат. Да живеят в темпове, които нарушават логиката на времето и на събитията, само и само да запазят своите елити – далеч от отминаването на тяхната епоха и поставянето им в музея на славата (или с друг знак). Около тях са формирани разнообразни страти от класъори, „днешните преторианци“ с белите якички, които са безпомощни без активните протекции на властимащите. Които чувстват страх от нарушаването на статуквото. Еднакво стряскащ и двете прослойки. Защото както се изрази Греъм Уотсън (лидер на най-голямата политическа сила в Европейския парламент) преди около 12 години, на среща със студенти от Софийския университет „Гъй като бях деквалифициран в моята област, единствената работа, с която можех да си изкарвам хляба бе и се яви политическата ми кариера“.

Струва ми се, че днес нормализацията на полета в нашия свят трябва да стъпи на традиционализма и на новите реалности и на генерации – X, Y, Z... (Последните владеят лостовете

си периферия на Европа? Консумираш ли предимствата ѝ – или само недостатъците? По време на Студената война в границите се инвестираше – вижте двете Германия, Турция, Гърция, Южна Корея. Днес обаче стигаме едва дотам, да обвиняваме границата, че е граница. А това не стига...

¹¹ „САЩ създадоха бежанската криза, сега трябва да я решат. Преговорите с Турция, смята икономистът, не са начин за разрешаване на проблема. САЩ носят основна вина за бежанската криза, която бе предизвикана от войната в Сирия, където също играят водеща роля“, смята известният икономист и професор в Колумбийския университет Джефри Сакс. Поради тази причина Вашингтон сега трябва да допринесе повече за решаването на тази криза. Според Сакс САЩ трябва да прекратят войната в Сирия, а след това да помогнат за разрешаването на бежанската криза, което включва прием на повече бежанци, отколкото са приели до сега. „Свалянето на Асад бе иницирано от САЩ, финансирано от Саудитска Арабия и подпомогнато от Турция“, сочи Сакс. Според него САЩ са водели провалена политика, а последствията от опитите за свалянето на Асад са ужасяващи. „Това е още един пример, че не е никак добра идея със сила отвън да се правят опити за промяна на управлението в друга държава“, подчерта американският икономист, който разкритикува и поведението на Европейския съюз в бежанската криза.

¹² Димчев, А. Глобална информационна инфраструктура. Роля и мисия на библиотеките в променящия се свят. Университетска библиотека № 509, София, 2014, 480 с.

¹³ Призив към ректора на СУ и към други организации – за мигрантите... „БНР, 21. 9. 2015 г. Проф. Александър Димчев от Философския факултет на СУ „Св. Климент Охридски“ написа открито писмо за бежанците, в което призовава университетът да бъде пример за хуманно отношение на обществото. В него той дава конкретни идеи как мигрантите да станат част от нашия живот. Радио Хоризонт, публикувано на 22.09.15 в 09:52 <http://bnr.bg/post/100604548/v-otkrito-pismo-prof-daimchev-prizova-su-da-bade-primer-za-humanno-otnoshenie-kam-bejancite>.

на технологиите, имат запазено чувство за справедливост, което означава че скоро ще трябва да поемат в свои ръце управлението на нашия и проекциите към бъдещия ни свят).¹⁴

Какви са тези реалности и зависимости:

- Широко включване на експертното и гражданското начало в политическите процеси и при определяне на дневния ред на хората.
- Активизиране и привличане участието на представители на младите генерации в решаването на проблемните области, свързани с технологичните проявления, както и при определяне еволюцията и бъдещото развитие на процесите и на глобалните изменения.
- Засилване ролята на традиционни организации, доказали се като носители и спомагачи за формиране и възпитаване на ценности, образование и налагане на високи културни образци.
- Адаптиране на различните прослойки в обществото към възприетите образци и норми на поведение.

Позиции и тенденции, които са познати. За съжаление, поради политически и финансови причини и демагогии, както и предвид определени характерологични феномени, не се използват и прилагат достатъчно активно. Въпросите не опират до пари. Те са свързани с разумни политики и отказване от определени привилегии. В името на по-доброто и обозримо бъдеще! Който заложи на тях, ще изтегли печливщата карта, която ще го катапултира в новия космополитен свят. В тази нелека и сложна игра от ключово значение са и си остават институциите и обществените организации, които ще имат най-важната роля в адаптацията на мигрантите.¹⁵

Сред този лабиринт от организации неминуемо ще трябва да бъдат въввлечени и библиотеките. Те са доказали своята роля в подобни моменти. Процесите ще се развиват успешно за онези, които оценяват важността на иницирането и провеждането на отговорни политики, както и на мащабно инвестиране в библиотечния сектор за информационни ресурси и инфраструктури, за внедряването и развитието на технологиите, за развиване на съответни услуги и

¹⁴ В този ред на мисли, прочетох обета, който небезизвестният Марк Зукърбърг си даде в началото на 2015 г., а именно, че ще чете по една нова книга на всеки две седмици. Той дори обяви същата 2015 за годината на книгата, създаде събитие в социалната мрежа, в което приветства хората да четат – нещо, като тайна секта, в която някой ти определя книгата и ти имаш две седмици, през които да я прочетеш, иначе ще бъдеш изгонен от общността. Може би идеята на Марк е добра. Да поощри хората да четат. Да върне децата в библиотеките. Но това би било добре, ако самият Марк четеше. А той го прави заради новата си социална инициатива. Което ни довежда и до въпроса – превърнаха ли се книгите в нова социална мода? Сега библиотеките са занемели. Рядко някой влиза там. Има повече посещение от деца, които си търсят книги за лятото, които трябва да прочетат по задължение и не им се занимава да купуват. През останалата част от годината библиотеките са празни. За да говорим с точни данни, в изследване, направено през 2011 г. ясно се вижда, че само 10% от българите посещават обществена библиотека. За сравнение във Великобритания процентът е 60, а във Финландия 90. Хората се оправдавали, че в библиотеките нямало нови книги и нямало с какво да им се привлече интересът. Странно... значи, ако няма последната част на 50 нюанса по-тъпо, никога не бихме прочели книга? Ако през 2011 г. процентът е бил такъв, то представям си към днешна дата... сигурно и 5% от хората не посещават библиотека. Имат книги на своите iphone, i-таблети и i-устройства. Четат ги в метрото, на път за работа, в някое задръстване. Колкото да мине време. Ей така... от немай къде. На нас не ни трябва кампанията, която Зукърбърг организира. На нас ни трябва образование, което да те стимулира да четеш. На нас ни трябва родители, които да научат децата си, че няма нищо по-хубаво от книгите, че библиотеките не са музей, който се гледа от страни, а са живи места, в които можеш да откриеш много забавления и приключения. На нас ни трябва учители, като тези от преди години, които ти разказваха приказките за книгите. Ти с леко недоверие отиваше през лятото до библиотеката, за да си ги вземеш. Но когато откриеш колко са интересни... никога повече не ги забравяш. В България се нуждаем от нови идеи да възродим библиотеките – по примера на нашите партньори от ЕС. Част от задачите се крият и в новите функции и роли, които те могат да поемат. Именно в помощта, свързана с адаптирането на новите „пришълци“ към културите в нашите страни, респективно и в България. Един модел, който има добри натрупвания в редица държави от модерния свят.

¹⁵ Директорът на Библиотека „Александрина“ изнесе публична лекция в Софийския университет. https://www.uni-sofia.bg/index.php/bul/novini/novini_i_s_bitiya/direktor_t_na_biblioteka_aleksandrina_iznese_publichna_lekcija_v_sofijskiya_universitet

техники за мигрантите. И всичко това, вплетено в контекста за адаптирането и усъвършенстването на човешкия фактор.

Не бива да забравяме и факта, че независимо от заложените в международните документи хуманни и демократични принципи за разширяване на достъпа до информацията, светът е разделен на две – на богати и на бедни на информационни ресурси и технологии държави. За съжаление ножицата продължава да се разтваря. Данните сочат, че високоразвитите страни притежават около 85% от информацията и ИКТ. Дори се формира понятието „информационен империализъм“. Опит да бъде преодоляна технологичната изолация и разделение прави компанията Facebook. По време на форума „Mobile World Congress“ в началото на 2014 г. в Барселона, в своя доклад „Искаме да създадем свободен сигнал/тон за интернет“ (We want to create a dial tone for the Internet), Марк Зукърбърг заяви идеята за нов проект, коментирайки плановите на компанията за бъдещето ѝ в мобилните комуникации: „Повечето хора по света нямат достъп до интернет. След като Facebook достигна постижението да свърже един милиард потребители, погледнахме назад и се замислихме как можем да променим останалия свят. Проектът ще се подпомогне от няколко световни партньори.“¹⁶ Зукърбърг търси да добави още няколко контрагенти в следващите години. Проектът е описан като глобално сътрудничество между технологични лидери, некомерсиални организации, местни общности и експерти, които работят заедно, за да предоставят интернет на 2/3 от населението на планетата. Според Зукърбърг част от стратегията на internet.org е да намали общите разходи на свързването в интернет, както и да намали общия поток данни, докато увеличава ефикасността на представянето на реклами.

Заставам зад тезата, че мисията и функциите на библиотеката определено се дефинират от обществените поръчки и от очакванията към нея.¹⁷ Ролите, които тя е поемала, еволюират в различните времеви отрязъци. Те губят своята модерност при дадени обстоятелства за да бъдат припознати в друг период или епоха, или да бъдат доразвивани в нов план. Времената се менят и самата идея за библиотеката, за нейните функции и място се поставят в различни периоди на преоценка. Новите технологии през последните две десетилетия оказват по-сериозно въздействие върху библиотеките, отколкото различните фактори на влияние в предишните столетия. В забързания свят, в който живеем, сме подтиквани да преосмисляме и значението на библиотеката. Това, което е важно днес, е идеята за нейната ценност за хората, за нейната роля и еволюция.

Интересни примери за ролята на знанието в развиване на сътрудничеството и адаптирането на различни общности към него ни дава Нийл Геймън.¹⁸ „Преди няколко години за кратко се чуха гласове, които твърдяха, че живеем в постграмотен свят, в който способността да извличаш смисъл от писаното слово е по-скоро излишна, обаче онези дни отминаха – думите са по-важни от всякога. Управляваме света с думи и докато светът се плъзга в мрежата, ние трябва да го следваме, да разбираме това, което четем. Хората, които не са в състояние да се разбират помежду си, не могат да обменят идеи, не могат да общуват...“.

¹⁶ Zuckerberg, M. „We want to create a dial tone for the Internet.“ In: Mobile World Congress Keynote in Barcelona, Spain, on Feb. 24, 2014. // <<http://mashable.com/2014/02/24/mark-zuckerberg-mobile-world-congress-2/>>

¹⁷ Dimchev, A. The Library. A Journey through Time... In: A Collection of Works by Teaching Staff Members in the Department of Library Science, Scientific Information and Cultural Policy. Compiler A. Dimchev \ Sofia. „St. Kliment Ohridski“ University Press., 2013, p. 61-98.

¹⁸ Gaiman, Neil. Reading an obligation / Neil Gaiman // *The Reading Agency*. (18.10.2013) Лекцията на Нийл Геймън пред Агенцията за четенето, изнесена на 14 октомври 2013 г. в Барбикан център, Лондон. Годишните лекционни серии на Агенцията за четене стартират през 2012 г. като платформа за водещи писатели и мислители, които да споделят предизвикателни идеи за четенето и библиотеките.

Процеси, свързани с интеграцията на мигрантите и библиотеките

Неслучайно се учудваме на криминалните хроники на медиите. Отсъствието на ценности се замества от най-различни сурогати или субкултури – чалга; мафиотски уроци (как да станеш добрия; как да достигнеш до върховете без да се трудиш; как да накажеш тези леваци – интелектуалците). Жълтините и голотата са днешните ни доминанти. Кой от нашите управленци влиза в библиотеки? Може би има единици, но това не се поощрява. Не се коментира в медиите. Наскоро имаше посещения на евродепутати в библиотеките. Това събитие беше експонирано като откриване на магистрала. (Ние сме по-различни – одухотворени...).

Както бе отбелязано, не по същия начин стоят нещата в модерния свят. Библиотеките са особено притегателно място. Те са място за образование, култура, свободно време, сигурно място за младите хора... Те са високо оценявани, защото помагат на различните групи в обществото... Не случайно и логото на рекламния клип за библиотеките в ЕС гласи „Библиотеките променят живота на хората към по-добро“.

Сега се извисява тяхната роля особено с мигрантската криза. Това са естествени места, които да поемат част от напрежението и където да се обучават тези огромни популации от различни народи и култури. Колкото и огромен натиск да има срещу политиците в тези страни, както се вижда броят на мигрантите не намалява драстично.¹⁹ Политиците ще си затворят очите, защото в Европа идва свежа работна ръка. Това е бизнес. Това е и част от решението и може би скромното отмъщение срещу нашия егоизъм – да имаме по едно дете, или да не създаваме семейства...

Що се отнася да интеграцията – това не е лек процес. Хората имат опит с тези групи и вярват в институциите. В еволюционен план, ако разгледаме възхода на някои от „империите“ – Великобритания, Франция, Холандия – едва ли е нужно да се обяснява техният възход без мигрантите. Подобен е примерът с Германия. Разбира се, че в тях има проблеми с различията в културите, което води и до определени проблеми.²⁰

¹⁹ Чуков, В. Бежанците. История, развитие и съвременни особености. Доклад пред Национална конференция „Медии и комуникации без граници. Бежанците“, УНСС, София, 30 март 2016 г. 15 с. (Ръкопис).

²⁰ В доклада си „Ислямизира ли се Европа?“, д-р Мохамед Халаф, преподавател по „Международни отношения и Близък Изток“ във Философския факултет на СУ „Св. Климент Охридски“, катедра Политология, застава зад следните позиции като добър познавач на процесите: Колкото и на пръв поглед да е парадоксално, появата на ал Каида, Ислямската държава, Боко Харам, талибаните и другите джихадистки движения са резултат на глобализацията, също като социалните мрежи youtube, facebook и twitter. Това е така, защото технологичният прогрес на западните общества още повече открил задълбочаващата се криза на деспотичните режими и мафиотските мрежи в арабско-мюсюлманския свят, които използват религиозните догми, за да замъглят и отклонят вниманието на младите хора от основните за тях проблеми. С разширяване влиянието на глобализацията и увеличаването на постиженията на християнския Запад се задълбочават кризите в арабското и ислямско общество. Тези режими доскоро бяха съюзници на Запада, поради което недоволството сега е насочено както срещу тях, така и срещу Европа и САЩ. Самите араби и други мюсюлмани се чувстват излъгани, унижени и маргинализирани. Вместо да потърсят корените и причините на своята изостаналост и бедност в ограничеността на своя светоглед и откъснатостта си от световната цивилизация, те насочват ненавистта си срещу християнския запад, на който възлагат отговорността за това, че са изостанали. Това е обяснителната схема, която са им внушавали репресивните режими и тяхната пропаганда в течение на десетилетия. Това са същите онези режими, които се провалиха в опита си да модернизират тези общества и така ги тласнаха към историческа носталгия. На мода стана възхваляването на Средновековието, когато ислямският халифат е преживявал своя разцвет, а арабските и другите мюсюлмански учени са постигнали върхове в областта на медицината, алгебрата, астрономията и други науки. Връщайки се в историята мюсюлманите си спомнят, че са били господари на половината свят, обществото е било в пълния си разцвет, докато Европа е била в упадък и разрушителни войни... Не бива обаче да забравяме и ролята на социалните и демографските фактори. В Близкия изток тиктака бомба със закъснител, наречена „младежка безработица“: 60% от младите и 40% от цялото население на близоизточните страни са безработни. При това годишно тези цифри нарастват с 3 – 4%. Безработицата е проблем и за европейските мюсюлмани. Самият факт, че европейските джихадисти в рамките на Ислямската държава са на възраст между 16 и 25 години, показва че тя нямат трудова биография... Какво може да се очаква отгук насетне? Като че ли няма държавен ръководител, който да отчита стратегическите заплахи от нетърпимостта и техните геополитически последствия. Самият президент Обама първоначално призна, че няма стратегия за противодействие на близоизточния тероризъм, но само седмица по-късно се опита да ни убеди, че администрацията му е успяла да реши тази задача. По-сериозно предизвикателство е, че военните мерки могат временно да ограничат заплахата, но не и да предложат трайно решение на джихадисткото явление. Вече 13 години НАТО води война срещу талибаните в Афганистан безуспешно. Талибаните все още са

Нека да направим малък завой към нашата действителност:

- Да вземем за пример един панелен блок, в който и да е град у нас. Нима нямаме проблеми с една част от нашите съседи? Или те – с нас? Много сме различни напоследък, и озъбени, и озлобени.
- Нека да си помислим и за нашите деца и близки зад граница. Къде те са срещнали топлина? В началото ни гледаха като ракови заболявания, като прокажени, като терористи! Връщаха ни, екстрадираха ни, подиграваха се с нас и чакаха „корупционни“ в посолствата – бяхме опасност за западните демокрации. Подбивахме цените на услугите – полските, румънските, българските „бачкатори“!
- Защо нашите студенти са добре приети като бригадири в САЩ? Защото внасят принадлежен продукт.
- Защо направихме нашето райско кътче – отблъскващо не само за младата ни генерация, но и за мигрантите?

Връщам се към библиотеките – тези оазиси на знанието и на хуманизма (по отношение на различните групи от хора). Попитайте моите уважавани докторанти (доскорошни) – за проблемите на т.нар. ромска общност в България и на мигрантите в Холандия и др. страни. От тях ще научите интересни неща за ролята на библиотеката за сближаването на общностите и най-вече за прословутата интеграция към културните модели на съответния социум.

Да сте чули в Канада, където съжителстват повече от 100 народности, за напрежения между общностите (с изключение на традиционния сепаратизъм на провинция Квебек). Не, защото канадското правителство решава въпросите посредством образователна интеграция. То отделя около 100 млн. к.д. за нуждите на библиотеките. Така например, децата от Камерун, мигранти в Канада, които за първи път докосват сняг и които вече имат Дядо Мраз с шейните – научават за своя добър старец в Камерун, който също им носи подаръци. Или образа на нашенската „Пепеляшка“ и нейния аналог в Индия, Австралия, Перу? Така се чупят бариерите, отпадат наслоени предубеждения. Подобни политики са въведени в библиотеките в света, за който мечтаем. Защо да не го правим?!

Библиотеките ни дават сигурност! Те ни правят независими хора, които определят своите съдбини. Те ни дават и частица от своето богатство. Изследвания, проведени в различни точки по света сочат следните факти. Не богатите посещават библиотеките. Тяхната публика е от всеки един от нас – хора средна ръка – най-важната част от обществото – млади хора, без особени доходи, студенти, бедни хора, отритнати от обществото, аутсайдери, малцинствени групи... Индивиди, които търсят и се стремят към по-добро бъдеще за себе си и за своите деца. Които бягат от асоциални контакти и прояви. Дори и да намерят топлинка в привлекателните кътчета на библиотеката. Креативните хора! Други анализи, свързани със здравословния статус на хората ни сочат интересни сведения. Обикновено около 80 – 85% от хората преди да посетят лекар се консултират с литература или със сайтовете в библиотеките.

Да зачеквам ли темата за свободата на информацията? Един факт от демократичните САЩ. След 11 септември беше приет т.нар. „Патриотичен акт“, с който бяха нарушени Конституцията и около 400 закона в тази велика страна. Документ, който едва миналата година бе отменен в голямата са част. Библиотеките даваха точна и достоверна информация и за нахлуването на страни от НАТО в Ирак. Публиката в САЩ, Англия и др. страни разбра за измислените биологични арсенали от независимия източник на информация – библиотеките. Може би Тони

силни и представляват сериозна заплаха за новата афганистанска държава. САЩ и нейните съюзници успяха да отслабят ал Каида като ликвидираха нейния лидер Осама бин Ладен и основните ѝ ръководители, но резултатът е нова организация, наречена Ислямска държава. Нима президентът Обама не осъзнава, че арабските му съюзници в арабската коалиция са инкубатор на джихадисти и терористи? За това е нужно ново мислене, което да бъде на висотата на коренно променените условия в света и нов тип политики, които да спомогнат за създаване на гражданско общество в Близкия изток и мюсюлманския свят като цяло. Европа трябва да изостави тактиката на щрауса и да потърси собствената си отговорност за възхода на световния джихад.

Блеър нямаше да се омотае така и да обяснява след години пред различни комисии в своята страна за грешката, ако беше посетил библиотеките?

Наскоро немското правителство прие план за интеграцията на мигрантите. Съгласно този план, те ще трябва до три години да се адаптират, да докажат, или да натрупат умения и квалификация и да започнат работа. В тази стратегия значителна роля би трябвало да бъде отредена и на библиотеките. Очакванията са и други държави, които нямат разработени подобни цялостни концепции, също да създадат. В това отношение бих желал да посоча отново ролята, която се отрежда на библиотеките и на отделни форми, които предлагат за адаптация на мигрантите.

В скандинавските страни, по-специално във Финландия, въпросите се решават много сполучливо. За илюстрация бих посочил следната политика. При натрупване на критичен минимум от чужденци, които търсят препитание или убежище, държавата е длъжна да им осигури библиотечно обслужване на техния език. Това става посредством натрупване на книжни фондове в съответни библиотеки или чрез уеб сайтове... Във Великобритания публичните библиотеки използват разнообразни форми. Още от ранно детство за подрастващите и техните родители са въведени методи за сближаване и за преодоляване на различията. В основата залягат игрови подходи и др.

Много активно разпространение в държавите от ЕС придобиват форми за предлагане на: езикови курсове; курсове за оgramотвяване; квалификация, правни и финансови познания; информационна култура; странознание, знания за родината на чужденците и други полезни умения и компетенции за мигрантите. Използват се основно три метода – присъствен, мобилен (посредством библиобуси) и в дистанционна форма (онлайн).

Защо Марк Зукърбърг, Бил Гейтс и много щедри благодетели се целят и подпомагат библиотеките? Независимо, че владеят технологиите и знаят, че бъдещето е на електронните ресурси. Това се хора, които имат идеална представа за развитието на глобалните процеси, на света, които могат да повлияят с една дума да се намалят или да се спрат субсидиите за „старите госпожи“ – библиотеките. Да се прехвърлят средствата към високотехнологичните компании, центрове, университетите и други подобни организации.

Те не го правят, защото знаят, че така ще открият огромна ниша в живота на хората. Ще обезкървят и лишат милиарди хора от артериите на знанието, от тези малки, но така важни капилляри в различни точки на света, в нашето, вашето, тяхното населено местенце, град, село, паланка, махала. Ще нарушат комуникациите, дори в чисто човешки план. Желанието на хората да се срещат и да общуват – неща, които ни отличават от други същества на майката земя. Те познават силата на библиотеките, те знаят и за техните проблеми. Дали се радват на последните, или изчакват да се промени статуквото в полза на големите и силните? Не вярвам да удължават агонията на тази хилядолетна институция. Напротив, помагат. Защото знаят и много за библиотеките и още по-прекрасно за посветените библиотекари, които работят в тях.

Защото библиотеките и хората, които се трудят в тях, са сред тези, които осмислят нашия живот – надявам се и твоя, и на милионите потребители. Те не са шумни в своите искания. Те творят. Те се отнасят с любов към своята, често пъти подценявана, но толкова важна за нашето човечество и за развитието ни професия – в днешния глобален мир, в който информацията и знанието имат определящи роли.²¹ Те са част от онези дълбокомислещи и отговорни хуманисти, които ни превеждат от един цивилизационен пласт в друг, от една епоха в друга, от една технологична революция и среда в нова – без да има сътресения за нашия духовен свят. Те са професионалистите, които владеят богатството, наречено знание и лостовете за неговото съхранение и управление. Те са сред институциите, които играят сериозна роля при формиране на мисленето, настроенята, политическата ориентация на хора и на държави. Колкото и странно да прозвучи следната теза за определен кръг читатели. Те имат мисия. Предстои им да ни водят

²¹ Dimchev, A. *To Libraries, with Love. The Library-Information Policy of Bulgaria 1989–2013. (A Collection of Papers, Projects and Articles)*, Sofia. „St. Kliment Ohridski“ University Press., 2013, 288 p.

в бъдещето, да преодоляват неизвестността, да нормализират, осъществяват и да екстраполират процесите в областта на традиционните документи; видео и вербални трансмисии; мобилни комуникации; трансформации на образи и текстове; общуването на потребителите във виртуалния и реалния порядък; неочаквани обрати в обработването, съхранението, ползването на информацията както в нейните ескалиращи производни – глобални и локални киберпроявления.

Библиотеките и библиотекарите заслужават нашата подкрепа, именно заради това! Те променят живота на хората към по-добри перспективи. Особено ценни са днес в сближаването на различните култури, знания, етноси и ценности. Ако не заработи този модел на институциите, в т.ч. и на библиотеките, светът ще продължава да се лута, да има нескончаеми конфликти, които ще генерират нови и нови вълни на преселници. Ще продължаваме да не се познаваме, ние, жителите на нашата планета, въпреки, че живеем и сме възприели глобалния път и модел за развитие.

Ако се насочим към ситуацията с библиотеките в нашата страна – не можем да бъдем оптимисти за бъдещето. Не само по отношение на интеграционните процеси на мигранти, пребиваващи в страната, но и в национален план. Неблагополучията в библиотечния сектор рефлектират и се отразяват пагубно върху процесите на развитие на българския народ и държава. Не бива да се смята това за реплика, чрез която се преувеличава или прекомерно извисява ролята на библиотеките. Необходимо е държавата да поеме своята роля по отношение на политиките за развитие на библиотеките.

В последните години международни организация като ООН и др. вменияват на правителствата въпросите за важноста на библиотечно-информационния сектор и за отговорността им към него. В техните документи се настоява и препоръчва разработване на националноотговорни програми за сектора, като неотменна част от развитието на икономиката и на обществените процеси. Тези изводи се налагат в условията на социум, функциониращ в икономика на знанието. В силно развитите държави библиотечно-информационният сектор се оценява и възприема като елемент от системата за националната сигурност и гаранция за просперитета на обществото, както и за активно влияние в международен план в културен, научен, политически и други аспекти.

Заклучение

От нас зависи да изпълним с нов живот и идеи тези чудесни организации. На сегашния етап, освен с ценните документи, които съхраняват и предоставят на широките и многолики публики, наред с дигитализацията на своите съкровища и знанияви ресурси, библиотеките имат да изпълняват и няколко базови задачи за нашата цивилизация:

- да участват в подпомагане и адаптация на мигрантите и да успокоят народите във връзка с т.нар. „велико преселение“;
- да спомогнат за нормалното протичане на процесите, свързани с образователните политики, квалификацията и преквалификацията на огромни маси от хора;
- да работят за преодоляване на предразсъдъците в различните групи от населението вторачили се една в друга;
- да спомогат за превъзможване на технологичното неравенство;
- да работят за формиране на хомогенно общество от грамотни хора и от мислещи индивиди;
- да работят за създаване на навици за труд в населението, като особено внимание да се обръща върху социалните и бизнес аспектите в това отношение...

Или, ако се обърнем към наследството на Карнеги в неговата ненадмината и досега дарителска идеология, която той споделя в книгата си „Философия на богатството“, библиотеките

са хуманистично средище за даване на възможности – особено на хората, които не са имали шанс да се родят в нормални условия, среда или семейство... Не случайно Карнеги дава средства за създаването и подкрепата на около 2000 публични библиотеки в САЩ и в различни точки по света. В днешното разделно време за човечеството библиотеките имат обогатена с много нови функции съвременна мисия и доказват своето заслужено място – да помагат на хората!

Ще ми се да напомня думите на директора на Александрийската библиотека, произнесени в Аулата на Софийския университет при неговото гостуване през м. февруари 2016 г. В своята академична лекция, озаглавена „Седемте колони на революцията на знанието“, д-р Исмаил Серагелдин обърна сериозно внимание на бързо променящия се свят и разгледа различни аспекти на глобализацията. По думите му някои от по-дълбинните въпроси по темата са как създаваме това ново глобално общество, как хомогенизираме нашите култури и как допускаме плурализъм. Според него ние сме свидетели на едно ново узаконяване на различията, които са навсякъде около нас и са видими повече от всякога...

Всичко споделено дотук ме кара да мисля, че там където библиотеките се negliжират – обществата, институциите и хората нямат бъдеще – повярвайте ми. И обратно!

Ще завърша с думите на президента на България – г-н Росен Плевнелиев, споделени от него преди дни в Алма матер на среща със студентите. „У нас все повече се шири криворазбран национализъм. Ще се кланят на паметника на Левски, но няма да работят за идеалите, за които той се бореше – че всеки, стъпил на българска земя роб, свободен става. Ширещият се популизъм и омраза ни отдалечават от европейския ни идеал със страшна сила. До края на 2018 г. трябва да бъде постигнат пълен консенсус по Националната програма за развитие на България до 2030 г.“, каза още президентът в отговор на поставени от младите хора въпроси.²²

²² По покана на Студентския съвет на Софийския университет и Студентския клуб на политолога държавният глава участва в дискусия в Софийския университет. https://www.uni-sofia.bg/index.php/bul/novini/novini_i_s_bitiya/rosen_plevneliev_do_kraya_na_2018_g_tryabva_da_b_de_postignat_p_len_konsensus_po_nacionalnata_programa_za_razvitie_na_b_lgariya_do_2030_g

Библиотеката – социален институт за възпроизводство на знание и добри практики

Общественото доверие в библиотеките и неговата динамика – ключов елемент на промяната на съвременната информационна парадигма

Анелия Мутафчиева-Христова

В терминологичните речници понятието „библиотечно-информационна дейност“ се дефинира обикновено като „социално-хуманитарна дейност за удовлетворяване информационните, културни и образователни потребности на населението чрез библиотеките“.²³ Има различни модификации на определението, но в основните си параметри терминологията на библиотечните дейности посочва същността и зоните на тяхното въздействие.

В основополагащото си съдържание библиотеките имат свои „ареали“ на въздействие, които в исторически и съвременен план предопределят обществената им роля и значение:

- чрез библиотеките в общността се осъществява повече или по-малко активна комуникация – от една страна между библиотечните екипи и техните публики, а от друга, между самите местни общности чрез посредничеството на библиотеката;
- библиотеките през цялото си историческо развитие са места за достъп до информация с различна насоченост, но винаги според изискванията на потребителите и обществените реалности;
- информационно-документалните масиви, предоставяни от библиотеките, са разнообразни и се обогатяват непрекъснато в хода на развитие на технологиите – от глинените плочки и ръкописите, през печатната книга, до електронните документи със свободен или ограничен достъп и дигиталните библиотеки в мрежата;
- библиотеките предоставят информация според потребителското търсене, формират информационно-комуникационни потоци с действаща „обратна връзка“ – те са заинтересувани и се опитват да добият поглед върху приложението и продукта на предоставяната от тях информация;
- библиотеките са демократични по своята организация на функциониране и изискванията към потребителите си – те предоставят почти неограничен достъп до фондове и услуги за всеки потребител независимо от вяра, език, възраст, степен на образование или материална осигуреност;
- библиотеката винаги е център на някаква реална и/или виртуална реалност с определени параметри – обществената библиотека е един от културните акценти в съответния регион; научната библиотека е мястото на пресичане на научно-изследователските потоци и кумулация на научните разработки и постижения в съответната област.

Изложението на някои основни параметри на библиотечно-информационните дейности има за цел да насочи към следното съждение – библиотечната дейност е широкоспектърна, истински хуманна и социално въздействаща в своята същност.²⁴ Определението на библиотеката като социален институт със свои специфики е основата, върху която изграждаме теориите за необходимостта не просто от съществуването на библиотеки, но от непрекъснатото им усъвършенстване на институционално ниво и специфичното им функциониране като образователни,

²³ Дворкина М. Я. Библиотечно-информационная деятельность: теоретические основы и особенности развития в традиционной и электронной среде. – Москва, 2009.– (Специальный издательский проект для библиотек).

²⁴ Димчев, Александър. Глобална информационна структура: Роля и мисия на библиотеките в променящия се свят. 2014.

информационни и културни организации за прилагане и възпроизводство на добри практики не само в библиотечните дейности, но и във всички обществено значими каузи, насочени към бъдещето.

Българските библиотеки не просто оцеляха в условията на криза обществено-икономическа и ценностна – според мен е време да подчертаем, че започва нов период:

1. Кризата е преодоляна по конструктивен начин, чрез „сприятеляване и преливане“ в конфликтните области на изглеждащата непреодолима конкуренция на интернет и виртуалната реалност не само за същностното функциониране на библиотеките, а за съществуването им изобщо. Интернет-конкуренцията получи положителен знак – от основен конкурент, мрежата с неизчерпаемите ѝ възможности се превърна в партньор на библиотеките – това партньорство се оказа извънредно продуктивно и в продължение на повече от 20 години непрекъснато разкрива нови варианти за взаимодействие. Конкуrentното партньорство библиотека – интернет в началото се изрази в промени на материално-техническата база на библиотеките – осигуряване на компютри и програми за работа с тях, обучения в компютърна грамотност на библиотечните екипи, първи стъпки за създаване на специализиран библиотечен софтуер и локални мрежови ресурси на база библиотечните фондове, до разнообразието от електронни услуги в съвременната библиотека, дигиталните библиотеки в мрежата и създаването на модерната библиотека-медиятека (например френската Национална медиятека край Париж – най-яркият пример за съвременна свръхмодерна библиотека, съчетание от традиционни информационни носители и най-усъвършенствани, почти „космически“ технологии и виртуални ресурси).
2. Промяната вече е напълно осъзната и приета – тя не се случва достатъчно бързо, изоставането е все още сериозно, но правилната посока вече е факт. Неравномерното териториално разпределение на библиотеките, допуснато след стихийно и непремерено реорганизиране и затваряне на библиотеки през 90-те години на XX век, доведе неизбежно до териториално неравномерно разпределение на библиотечните ресурси и иновации в правопрпорционална зависимост от съществуващата архитектурна, материална и фондова база на библиотеките в съответните региони, от мотивацията, професионализма и готовността за промяна у библиотечните екипи по места. Искам да подчертая, че готовността за промяна у библиотекарите е успешно „заменена“ от ефективни действия към осъществяването ѝ – т.нар. от нас „добри практики“.

„Добрите библиотечни практики“ е понятие, добило гражданственост отдавна. То е ценно, защото синтезирано, простичко и ненаатрапчиво обединява в кратко словосъчетание огромен масив от дейности, факти и последици, които са основата на съществуването и функционирането на библиотеките изобщо. Точно на създаването, развитието, гъвкавостта и персонализацията на „добрите практики“ се основава общественото доверие в библиотеките. Доверие, което независимо от кризисния му период, изживяван от 90-те години на XX до първото десетилетие на XXI век у нас, е запазено и навлиза в период на увеличаване във всички посоки на библиотечния пиар на информационни услуги.

Общественото доверие е величина с невероятна динамика. Тя е силно зависима от народопсихологията, историческото развитие, обществено-политическите реалности, икономическата база в държавата и в отделните ѝ региони. Общественото доверие е производна от степента на развитие на гражданското общество. Защитата и запазването на достигнатите нива на доверие в обществото към институциите и организациите въобще и в частност към библиотеката е труден процес, но е от ключово значение за развитието в бъдеще на същите тези организации.

Реалността в България – политико-икономическа и културно-образователна, демонстрира все по-засилващо се недоверие към институциите. От почти 30 години те са в непрекъсната

реорганизация, криза и промяна, която изглежда по-безкрайна от всеки друг обществено обусловен процес. Въпреки известна динамика в последното десетилетие – например приемането на Стратегия за развитие на електронното управление 2014 – 2020 и Национална програма за развитие на информационно общество в България, 2001 г. продължава да битува дефицит на бързина и качество във въвеждането на най-съвременните ИКТ технологии и на инертност и недостатъчна заинтересованост на администрациите за употребата на точно тези възможности в практиката.²⁵

Неслучайно правя паралел между създаването на е-правителство и въвеждане на е-управление и съвременното развитие на библиотечно-информационния сектор в България. Идентичните характеристики и в двата процеса, които са обща съставна част от новата глобална инфраструктура в държавата, демонстрират специфичните трудности, през които преминават обществените процеси у нас като част от световната тенденция за създаване на общество на информацията и превръщането ѝ в знание.

Повече от 13 години се забави във времето създаването на някаква действаща форма на е-управление. Настоящото състояние на това управление е в пъти по-бавно, неефективно и технологично необезпечено с най-нови ИКТ продукти дори в сравнение с повечето държави от бившия Източен блок. По същия начин развитието на библиотеките в България определено се движи в нужната посока, но процесът е труден, хаотичен, силно регионално и икономически обусловен, налице е все още инертността, нежеланието да се нарушават рамките, да се мисли и действа по различен начин, да се преразгледат установени практики и стари норми.

Също както при е-управлението, така и в библиотеките промяната сякаш стана забележима „отдолу нагоре“, а не обратното. Пътят на изграждането в България на е-правителство започна от отделните общини, то стартира първо като публична политика на отделната е-община с проектите за обслужване на гражданите на принципа „от едно гише“.

Българските библиотеки – университетски, научни, публични, градски, читалищни и други, поеха пътя на промяната почти „интуитивно“ в много затруднена ситуация – обществено-политически и икономически промени, утежняващи допълнително световните параметри на глобалната промяна след появата на мрежовите интернет технологии. В библиотечно-информационните среди на всички нива имаше усещане и воля за промяна – в продължение на 25 години обаче се налага да съществуваме в третия по форма модел на информационна политика на държавата, открит така сполучливо от проф. Димчев:

- Това е моделът на „хаоса“, който се характеризира с липса на ясно дефинирани и устойчиви във времето държавни политики за утвърждаване на единен стандарт и нормативи за културните институции и в частност за библиотеките, което естествено поражда неадекватност и неустановеност на библиотечния сектор като съществена част от националния и глобален културно-информационен пазел. Отделните библиотеки все пак съумяха да извършат промяната и заедно с това да запазят обществено доверие в себе си независимо от голямата динамика на обществени мнения и нагласи през изминалия 25-годишен период по отношение на библиотеките и тяхната роля в променящия се свят.²⁶

Преминавайки през целия спектър от „осанна“ до „разпни го“ по отношение на организацията на библиотеките и нуждата от тях въобще, съвременната библиотека успя да открие и да се опитва да следва пътеката на подходящото съотношение между традиция и новаторство. Уплашено „залитайки“ в началото към почти пълно самоотричане при навлизането на ИКТ технологиите под знака на твърдението, че „мишката (компютърната, разбира се) ще изяде книжката“ българските библиотеки все пак успяха „да напишат“ върната посока, да съхранят всичко истински полезно от традициите и внимателно да отделят най-доброто за всяка от тях

²⁵ Пак там.

²⁶ Пак там.

от триумфално навлизащото „ново“. Тази задача съвсем не е лека, нейното решаване във времето исторически и организационно определя библиотечното бъдеще не единствено на българските библиотеки.

Разсъждавайки върху проблемите неволно възниква въпросът – при „немайчинското“ и откровено negliжиращо отношение на държавата и все по-голямото изоставане на сектора от европейските и световни тенденции, съчетано с разнородността в спецификите на отделните библиотеки, разположени освен това в райони с голяма неравномерност на характеристиките помежду им, дали изобщо някога ще е възможно утвърждаването на единна, унифицирана държавна и експертна политика в библиотечно-информационния сектор в България като част от глобалната инфоструктура?!

Да, господа политици и „експерти“, напълно възможна и дори, надявам се, обозрима в бъдеще единна политика, опираща се на приетия Закон за обществените библиотеки, 2009 г., Наредба за опазване на фондовете и единен Стандарт за библиотечно-информационно обслужване. Съществуват вече изградени и непрекъснато усъвършенстващи се библиотечни софтуери, интернет библиотечни каталози, постоянно разширяващ се спектър на традиционни и особено на електронни практики и услуги, дигитализация на книжовното културно наследство чрез създаване на все повече регионални дигитални библиотеки като част от „дигитална Европа“ и т.н.

Мога категорично да твърдя, опирайки се на актуални статистики не само от българската действителност, че библиотеките у нас успяха в това запазване, „реновиране“ на традициите и едновременно въвеждане на иновации, утвърдиха се като социални организации за възпроизводство на „добри практики“ в сферата на информацията, комуникацията, продължаващото образование и самообразование, изграждането на културни стандарти по отношение на качеството на документите, на четенето и неговото значение за развитието на личността на човека и нейната реализация в глобалния свят.

Всяка библиотека днес е длъжна да се „разширява“ – това не е екстензивност, не е широка специализация. В съвременността различните парадигми на знанието съществуват върху различни информационни носители – от хартията до флаш устройствата и това е съвсем в реда на нещата. Не се отказваме (не ни бе позволено да се откажем) от хартиената книга и това е правилният подход, който в крайна сметка гарантира запазването на общественото доверие в библиотеките. Ако ние престанем да ценим традиционната книга, повече от сигурно е, че рано или късно ще изчезне и необходимостта от електронни книги и от книги въобще – хартиената книга е архетип на книгата с главно „К“.

Динамика на представите и изискванията към модерната библиотека

Диаграмите демонстрират промените в потребителските нагласи към традиционните и нови библиотечни роли и услуги в условията на глобални промени не само в страните от бившия Източен блок, но в целия свят – установяване на равновесие между традиционните и нови, наложени от изискванията на технологичната революция в мрежова среда библиотечни ресурси, услуги, роли и организации.²⁷ От първата диаграма се вижда, че в годините след 1990 е от изключително значение в библиотеките да се появят компютри с достъп до интернет и възможности за работа с тях. В периода 2000 – 2006 (т.е. само за около 5 години), започва „уравновесяване на везните“ – традиционната и новата библиотека вече са в хармония, преплетени неотделимо в представите на потребителите си.

²⁷ Диаграмите илюстрират общата динамика на потребителските нагласи и очаквания за библиотеките според проучвания след 1990 г. в някои страни от бившия Източен блок, Русия и България, а така също и по отношение библиотечното дело във Виетнам. Обхванати са библиотеки от областни административни центрове, те обикновено се намират в селища с население над 20 000 души.

Диагр. 1

Диагр. 2

Трябва да обърнем специално внимание на последната диаграма – тя се отнася до съвременността и категорично показва, че сред нагласите и очакванията по отношение на предлаганото от библиотеките се е установила трайна тенденция – наличието на компютърна техника, мрежови достъп и традиционни и електронни книги и документи в най-висок процент остават двете основни изисквания към всяка библиотека – обединяващ център за определен регион от съответната държава; устойчиво остава и желанието потребителите да контактуват с усмихнати, високоорганизирани, професионално подготвени и отзивчиви библиотекарите и, не на последно място, с все по-голямо значение – архитектурната библиотечна среда – външна и вътрешна, реална и виртуална – изискванията към нея са за модерност, уют, улеснен достъп, възможности за изолиране, но и места за екипна работа и общуване, арт-зони за лично творчество, възможност за реализация на клубни интереси и инициативи и т.н.

Глобалното информационно общество е изключително толерантно и осигурява ниша за всяка форма и всеки знание носител – нека визуалистите да продължават да ценят и обичат видеокнигите, нека т.нар. интернет поколение да предпочита цифровата книга, а вечно бързащите хора да употребяват активно аудиокнигите – всички изброени видове носители ще се съберат в хармонично единство точно в библиотеката независимо от това каква е тя и къде се намира – във физическата или във виртуалната реалност например.

Диагр. 3

В този смисъл общественото доверие е ключово за развитието на библиотеките в бъдеще и усъвършенстването им като социално-образователни и културно-информационни организации на ресурси и услуги в полза на общността.

Библиотеката като цялостен организъм е дългосрочна инвестиция в бъдещето.²⁸ Да, всички конкурентни „агенти“ в реалността са налице – компютъризацията, новите и все по-нови технологии, интернет – те са най-популярните и статистически по-често използвани източници с бърз достъп до информацията, но тази информация не е гарантирана и почти винаги около нейната достоверност, пълнота и коректност има съмнения. „Всемирната паяжина“, както още наричат мрежата, се използва непрекъснато и по повод на обикновени всекидневни справки, и при работа върху научни разработки – библиотеката е точно мястото, където съмненията в коректността на информацията могат да бъдат елиминирани успешно заедно с обогатяване на същата проблемна информация и в други аспекти – авторскоправно защитени. Тук съхраняваните знания независимо от носителите, на които са запазени, са фундаментални и тяхната сигурност е проява на една от уникалните библиотечни функции, която остава и става все по-актуална и в цифровия свят.

Актуалните библиотечни функции, върху три от които ще поставя акцент, са в основата на запазеното обществено доверие в библиотеките, определят нуждата от съществуването им, едновременно с това създават множество възможности за иновации, за разработване на оригинални проектни дейности и въвеждане на нови услуги, свързани с тях. Тези функции са:

- агрегиране на данни (събиране и обединяване на информационните масиви);
- обработка и наблюдение върху документите и тяхната релевантност;
- търсене на информация и доставяне до онзи потребител, който се нуждае от нея.

Може да се твърди, че в съвременността важноста им непрестанно се увеличава – днес се публикува по-голямо количество книги и статии в сравнение с всеки друг исторически период²⁹, електронната информация наподобява огромен океан... Кой тогава е онзи обществен субект, чиято роля е именно отделянето, събирането заедно, обработката, документирането, подреждането и предоставянето за ползване на цялата информация? – това е библиотеката и

²⁸ Мазурицкий, Александр, проф. Кафедры библиотековедения и книговедения Московского государственного университета культуры и искусств – <http://minknews.by/blog/2014/12/11/put-gorodskih-bibliotek-v-epohugadzheto-orientir-na-shtutgart-siti/>

²⁹ Пак там.

независимо от новите носители на информация тази нейна роля е традиционна и има незаменен характер.

Защото кой наистина е социално длъжен да преглежда всичката тази информация, да я отсява, да преценява и отделя стойностното от не толкова ценното и да определя кои документи са релевантни на читателските търсения и ще спестят времето на потребителите. Традиционна ролева функция на библиотеките в исторически план, наистина изпълнявана в повечето случаи с помощта на рецензенти, научни работници и критици, но неотмираща и ползваща се с доверието на всички представители на общността.

Безспорно трите библиотечни функции са все така актуални и изпълнението им поддържа доверието в библиотеките. Има само един проблем – това са най-конкуrentните области в XXI век – пресичащи се потоци от информация в изключително активна комуникационна среда и някои от конкурентите на библиотечните организации са много сериозни. Да вземем например Google, който практически обхваща цялото интернет пространство и Google Books, който сканира и събира по-голямата част от 124-милионния книжен масив в световните библиотеки, и Google Play, който предлага над 4 млн. е-книги, филми, песни и приложения, превъзхождайки значително в това отношение всяка позната ни библиотека. Конкуrentите като масиви значително превъзхождат традиционната библиотека дори в съчетание с виртуално-дигитална, но:

1. Те нямат продължителния исторически опит на библиотеките по отношение събирането, систематизирането и предоставянето на знание, което води към трайни резултати в бъдеще.³⁰
2. Все още не съществува сървър, който би могъл напълно и в дълбочина да замени, да замести компетентността на библиотечните работници.³¹ Библиотекарите могат да разберат какво е нужно на читателя дори когато той самият не знае от какво се нуждае! – това „можене“ преодолява всяка конкуренция и е уникално. То не само поддържа общественото доверие в библиотеките като организации, но в голяма степен определя и факта, че според актуални анкетни проучвания в САЩ, Франция, Русия и България допитването до хора от всякакви общности във възрастовия диапазон 27 – 59 години категорично показва, че библиотекарят, живият библиотекар, професионално подготвен, позитивно настроен и с хуманитарни нагласи, продължава да е нужен във функционирането на библиотеката. Предсказваното изчезване на тази професия и заменянето ѝ с роботи, е несъстоятелно твърдение, което категорично е елиминирано в настоящето – дори днес във Финландия, САЩ и Виетнам професията на библиотекаря се нарежда сред 30-те най-предпочитани съвременни професии.
3. Библиотеките имат репутация, която датира от времето на Александрийската библиотека, библиотеките в Древна Гърция и Рим, манастирските библиотеки, обществените библиотеки на Великата френска революция, репутация, днес олицетворявана от модерни като архитектура, вътрешен дизайн, спектър на библиотечните услуги, културни програми, предпочитани като места за социален живот великолепни библиотечни сгради и организации, сред които вероятно най-сетне ще се нареди и България с построяването на Варненската обществена библиотека! (През 2015 г. бе утвърден архитектурният проект след провеждане на международен конкурс за сграда на публичната библиотека.).

Съвременната библиотека поддържа своята репутация чрез изграждане на положителен имидж в обществото – имиджът със знак „плюс“ е важен показател на степента на доверието в библиотеките. Неговото усъвършенстване е в пряка връзка с провежданите библиотечни политики на релевантност на библиотечните фондове, на маркетинг и мениджмънт на услугите и

³⁰ Дворкина М. Я. Цит. съч.

³¹ Пак там.

дейностите на библиотечните организации, на създаването на новаторски проекти, ангажиращи представители на различните местни общности в полза на библиотеката.

Освен всичко изброено и като оптимистичен отворен финал ще посоча и факта, потвърден многократно от национални и локални анкетни проучвания. За мнозина библиотеки са онези организации, които се асоциират със знанието и информацията изобщо, където винаги, а вече и чрез отдалечен достъп“ може да бъде прочетена всяка книга и използвано практически всяко човешко знание. Освен това информацията, която ще получим в библиотеката не само е конкретно ориентирана към нас като уникални потребители с уникално търсене, но тя е устойчива във времето, т.е. създава знание, което не може да ни бъде отнето и то практически ще се възпроизвежда многократно при нужда. Изводът е:

- библиотеките са инвестиция в бъдещето на всички нива на човешкото знание и приложенията му;
- библиотеките за много хора по целия свят са изиграли ключова роля в живота и са определили житейските им траектории;
- библиотеката и днес се ползва с висок процент обществено доверие и създаването на модерни, креативни, „космически“ библиотеки е единственият възможен път към общества на знанието.

Библиография

1. Георгиева, Елена И. Библиотекознание, библиотеки, библиотекари / Елена Георгиева. – В. Търново : Унив. изд. „Св. св. Кирил и Методий“, 2014.
2. Грашкина, Ваня А. Насоки за развитие на обществената библиотека : Ръководство за библиотечни мениджъри / Ваня Грашкина-Минчева, Анета Дончева, Александър Димчев. – София : Унив. изд. Св. Климент Охридски, 2009.
3. Денчев, Стоян Георгиев и др. Библиотеки и публичен достъп до информация. – София, 2006.
4. Димчев, Александър Й. Глобална информационна структура: Роля и мисия на библиотеките в променящия се свят. – София: Унив. изд. Св. Климент Охридски, 2014.
5. Добри библиотечни практики : Сборник / Състав., ред., [предг.] Таня Йорданова Тодорова. – София : Wini – 1837, 2009. – 276 с. : с табл., диагр., ил.
6. Костова, Нели Т. Там, дето знанъето живей: Библиотеката като културен феномен : документално изследване / Нели Тодорова Костова ; [ред. Константина Недкова]. – София : За буквите – О писменехъ, 2013.
7. Манчев, Ангел Ст. Дигитални библиотеки, електронни книги, авторско право / Ангел Манчев. В: Библиотека. – ISSN 0861-847X. – Год. 21, бр. 5 (2014), с. 33 – 43.
8. Модева-Нанкова, Мариела Т. Комуникацията между обществените библиотеки и обществените организации. Пиарът в дейността на обществените библиотеки / Мариела Нанкова. В: Социология и икономика. – ISSN 1314-3603. – Год. 2, бр. 1 (2012), с. 102 – 107.
9. Русинова, Евгения Ст. Маркетинг и PR-иновационни библиотечни технологии: статии 2003 – 2014 / Евгения Русинова. – София : ИК ДиоМира, 2014.
10. Русинова, Евгения Стефанова. Някои актуални проблеми пред българските библиотеки: внедряването. В: Библиотеки, четене, комуникации. – ISSN 1313-8138. – 2012 (2013), с. 113 – 118.
11. Стойкова, Д. Нови подходи на българските библиотеки за стимулиране на четенето на учениците / Добринка Стойкова, Марчела Борисова. В: Обществото на знанието и хуманизмът на XXI век. – ISSN 1314-7099. – 2013 (2014), с. 150 – 159.
12. Тодорова, Таня Й. Разработване и управление на проекти в библиотечно-информационния сектор : учебник / Таня Тодорова. – София : За буквите – О писменехъ, 2014. – 230 с. : с табл. ; 29 см
13. Clayton, Naomi and Mark Hepworth. Public libraries in the knowledge economy : report for the Museums, Libraries and Archives Council – UK. 2006. <http://www.eukn.org/eukn/themes/index.html>
14. <http://www.glbulgaria.bg/bg/taxonomy/term/600>
15. <http://bnt.bg/part-of-show/obnovyavane-na-bibliotechnite-fondove>
16. <http://bnr.bg/vidin/post/100690725/desislava-ivanova-bibliotekata-se-prevarna-v-otvorena-institucia>

Стандартът ISO 16439 – методи и процедури за оценяване на въздействието на библиотеките

Теодора Стоянова

Читалнята: мястото, заделено в библиотеките за лица със странно поведение, които няма къде да отидат през работния ден, но все-още не са съвсем готови да бъдат прибрани в лудницата. Бил Брайсън, „Записки от една голяма страна“

Това мото е цитат от сборник статии, посветени на различни аспекти на обществения живот в САЩ. Наблюденията на автора са свързани с изследователската му работа в американските библиотеки и датират от края на 90-те години на ХХ век.

Обществените нагласи по отношение на библиотеките и публичният им образ в обществото до голяма степен се формират и днес, много след началото на ХХІ век, от посланията, които библиотеките отправят към своите настоящи и възможни читатели. Бърз преглед на уеб сайтовете на регионалните и на няколко общински библиотеки показва, че библиотеките рядко споделят с потребителите си своята мисия, цели и конкретни, свързани с общността задачи. Когато го правят, те се определят като храм на духовността, на науката и културата, книжовен център, книгохранилище. Честа практика е цитирането на чл. 21, ал. 1 на Закона за обществените библиотеки, където са изброени функциите на обществените библиотеки. Подобна теза споделя и А. Дончева, която счита, че българските библиотеки имат проблем с определянето на визията си и на конкретните си задачи, тъй като според нея, стратегически планове за развитието на библиотечния сектор у нас няма. Библиотеките имат проблем и с определянето на приоритетите си.³²

За въздействието на библиотеките в обществото не се говори много. Приетият през 2015 г. Стандарт за библиотечно-информационно обслужване задава основните показатели и индикатори, част от които са предназначени да измерят, в някаква степен, ефективността от работата на библиотеките и чието изпълнение им гарантира обществена издръжка. Стандартът не се занимава с прякото въздействие на библиотеките върху отделния индивид, общността или обществото като цяло. Той задава рамката, която определя дали работата на библиотеката е ефективна. Стандартът измерва показателите на регионалните, общинските и читалищните библиотеки по отношение на обхватност, осигуреност, посещения и книгозаемания, процент удовлетворени и неудовлетворени търсения, количество културни събития за година, участие на персонала в квалификационни форми и проекти и брой ползватели, обслужвани от шатен библиотекар. По отношение на Националната библиотека, стандартът дефинира други индикатори, които отразяват специфичните функции на Националната библиотека. Освен строго библиотечните индикатори за ефективност е дефиниран и икономически измерим индикатор, процент от приходите на библиотеката, получени от услуги.³³ Сборът от тези индикатори, независимо от вида библиотека, чиято ефективност измерват, не е в състояние да даде отговор на въпроса какво е въздействието на библиотеката. А и целта на стандарта очевидно не е тази.

Въпросът за въздействието на библиотеките е от изключително важно значение по ред причини. На първо място, конкуренцията за все по-оскъдните обществени финансови средства става все по-ожесточена. Библиотеките функционират във времена на бурни и радикални

³² Дончева, Анета. Видове библиотеки при промяна на парадигмата на библиотечната теория и практика, София 2015, с. 67 – 68.

³³ Стандарт за библиотечно-информационно обслужване, с. 4 – 7. http://mc.government.bg/images/Site/Standart_biblio.pdf

трансформации. Тяхното съществуване и финансово обезпечаване не се подразбират. Информационните възможности на интернет, появата на електронната книга и промяната на обществените практики, свързани с четенето и със задоволяването на информационните нужди, принуждават библиотеките да се адаптират много бързо към промяната в тези практики, а и към измененията на обществените очаквания.

Отговор на въпроса за измерването на въздействието на библиотеките дава стандартът ISO 16439:2014 „Информация и документация. Методи и процедури за оценяване въздействието на библиотеките“. Основната цел, която този стандарт си поставя, е да снабди библиотеките с необходимия инструментариум за измерване на въздействието от тяхната работа върху индивида, институциите, общността и обществото. Дефиницията на социално въздействие, което стандартът предлага, е: „влиянието на библиотеката и предоставяните от нея услуги върху населението от общността и върху обществото като цяло“.³⁴ На практика този подход прекъсва в известна степен връзката с показателите, особено важни за измерване на ефективността от работата на библиотеките, променя гледната точка към работата на библиотеката, поставя във фокуса на вниманието индивида, неговите потребности, без значение дали са информационни, културни или социални и задава въпроса защо библиотеките са нужни на обществото. Стандартът говори за обществено благо, качество на живот и икономическо въздействие.

В издадената от Френската асоциация по стандартизация AFNOR (Association Française de Normalisation) Бяла книга стандартът е подробно разгледан и анализиран. Като основна причина за появата на подобна международна норма авторите посочват потребителски ориентираната библиотека – концепция, зародила се през 90-те години на XX век, когато, според тях, библиотечните колекции и тяхното опазване престават да бъдат алфата и омегата на мисията на библиотеките. Библиотеките започват да се занимават целенасочено със своите потребители и техните информационни потребности и с осъществяването на адекватната връзка между документалните източници в библиотеката и тези потребности. От голямо значение е и цифровата книга и сложните процеси, свързани с мястото ѝ в библиотеките, както и привидната достъпност на гигантското количество информация в интернет. Научното изследване вече не започва с изработване на библиография с помощта на библиотечния каталог, а с търсещите машини в интернет. Библиотеките започват да предлагат друг тип услуги и развиват нови функции. Появяват се концепциите „библиотеката – място за учене“ и „библиотеката – третото място“. Тези концепции, според авторите, отново връщат образа на библиотеката като място на стабилност и интелектуален кипеж.³⁵

Големият въпрос, който си задават авторите, е въпросът за измерването на икономическото въздействие на културния продукт. Счита се, че времената, когато културата не се нуждаеше от икономическа обосновка, са отминали.³⁶ Стандартът се опитва, посредством индикаторите за икономическото въздействие на културния продукт, произведен от библиотеката, да измери степента, в която библиотеките допринасят за общественото развитие, оказват икономическо въздействие и като краен резултат, променят качеството на живот на хората. Този инструментариум е от изключително голямо значение за стратегическото планиране в библиотеките, тъй като им дава възможност да въздействат върху институциите, чието решение за достъпа до обществени средства е от решаващо значение за тяхното бъдеще.

Поставяйки категорично библиотеката в сферата на обществените услуги, авторите на стандарта уточняват, че тази дейност априори е трудно измерима. По тази причина стандартът отдава голямо значение на дейностите по наблюдение и събиране на качествени елементи,

³⁴ ISO 16439:2014. Information and documentation methods and procedures for assessing the impact of libraries. Geneva, 2014, p. 13.

³⁵ Livre blanc. Qu'est-ce qui fait la valeur de bibliothèques?, Paris, 2016, p. 3 – 7. http://portailgroupe.afnor.fr/public_espacenormalisation/AFNORCN46-8/Livre%20Blanc%20fev2016.pdf

³⁶ Nicolas, Yann. L'impact économique d'une activité culturelle. Enssib – AFNOR – ADBU – Bpi, 24 mars 2016. <http://www.enssib.fr/bibliotheque-numerique/visionner/66448-l-impact-economique-d-une-activite-culturelle>

чието предназначение е да се допълнят статистическите данни. По този начин стандартът превръща библиотекарите в анализатори и наблюдатели, като в същото време потребителите са насърчавани да дават мнение и да дефинират протребностите си.

Три са основните вида въздействие, върху които се фокусира ISO 16439 – степен на удовлетвореност на потребителите, степен на социално въздействие и степен на икономическо въздействие на библиотеките.³⁷ Нормата препоръчва изследването на тези три типа въздействие, като получените резултати биха били в състояние да дадат картина на общото въздействие, което библиотеката има както по отношение на отделния потребител и неговите потребности, така и по отношение на общността или обществото като цяло.

Категоричен е изводът, че стандартът ISO 16439 вече играе (в страните, където е преведен и където библиотечната колегия води дебат по темата) и предстои да изиграе ролята на катализатор по отношение на процесите, които се извършват в библиотеките. Този стандарт предлага набор от методи, които ще позволят библиотеките да направят задълбочен анализ на различните аспекти на дейността си, ще ги позиционират по-успешно на пазара на услуги, ще позволят да се засили връзката с потребителите, ще се повиши ефектът от тяхната дейност.

Според А. Дончева основните фактори, водещи до промени в библиотеките са информационната експлозия, силната конкуренция на информационния пазар, финансовите ограничения, демографската трансформация и непрекъснатото движение на хора, които искат и потребяват различни по вид и качество услуги, факторът околна среда.³⁸ Всички тези влияния поставят под въпрос мястото на библиотеките и правото им на обществени средства не само в държави, където има хроничен недостиг, но и в държави, за които сме свикнали да считаме, че са икономически проспериращи.

Само един пример за просперираща икономика, която затваря библиотеките си – по информация на BBC News, през последните 6 години във Великобритания са били затворени 343 библиотеки, а 8000 библиотекари са изгубили работата си. Подготвя се затварянето на нови 111 библиотеки.³⁹ И един пример от България – през 2015 г. беше извършено съкращение на 15% от персонала на Националната ни библиотека, независимо от статута на тази институция, нейната роля и специфични задачи, единствени по рода си в България, независимо от енергичните протести както на библиотечната колегия, така и на общественото лоби от интелектуалци и хора на науката. Тези два примера са показателни за това, че няма библиотечна институция, която да е предпазена и защитена от драстични съкращения в бюджета и чието съществуване може да се счита за гарантирано само и единствено по силата на цивилизационния навик.

Законодателят в България, по силата на Закона за обществените библиотеки, Закона за народните читалища, Закона за културното наследство, Закона за закрила и развитие на културата, е възложил на библиотеките много и отговорни задачи. Измерването на ефективността от тяхната работа също като че ли е добре правно регламентирано съгласно Стандарта за библиотечно-информационно обслужване. Нито един от тези законови и подзаконови нормативни актове обаче не дава възможност да се отговори на въпроса как работата на библиотеките повишават качеството на живота на индивида, общността и обществото като цяло – логичната крайна цел от тяхната работа. Стандартът за библиотечно-информационно обслужване в момента е документът, който дефинира индикаторите за оценка на ефективността от работата на библиотеките. Логично е да се предположи, че добрите показатели по 11-те индикатора за ефективност, задължителни за читалищните, общинските и регионалните библиотеки, биха били достатъчни тяхната работа да се счита за ефективна. Извън тези индикатори обаче остава огромна част от дейността на тези видове библиотеки. Липсват и икономически измерими индикатори. Независимо от обстоятелството, че библиотеките като организационна структура

³⁷ Livre blanc. Цит. съч., с. 9.

³⁸ Дончева, Анета. Цит. съч., с. 129 – 130.

³⁹ Libraries lose a quarter of staff as hundreds close // BBC News, 29.03.2016. <http://www.bbc.com/news/uk-england-35707956>

съществуват отдавна, общественото развитие предполага известна степен на неопределеност в бъдещето, с която библиотеката следва неизменно да се съобразява.⁴⁰

Интегрална част от стратегическото планиране в библиотеките би следвало да стане работата по прогнозиране и управление на риска, особено на бъдещия риск от финансови кризи, които биха застрашили сериозно не само изпълнението на целите и задачите на библиотеката, но и самото ѝ съществуване. При отсъствието на подходящи индикатори за измерване на ефективността, предлагани от законодателя, библиотеките биха могли да използват предлаганите от ISO 16439 инструменти за измерване на въздействието на библиотеките. Връзката с потребителите на услугите, особено от общността, но не само, съобразяването с промяната в техните нагласи и потребности биха дали на библиотеките аргумент за промяна на политиките и впоследствие по-висока степен на удовлетвореност, която би им гарантирала в бъдеще мощно местно лоби. Създаването на локални, специфични за всяка библиотека и общността ѝ индикатори, би имало изпреварващо действие по отношение на бъдещи кризи.

От изключително значение е и добрият баланс между традиционните дейности, свързани с изграждането и управлението на колекциите и дейностите, окачествявани като социални услуги, чието въздействие е непосредствено. Т. Тодорова подчертава, че необходимостта от гъвкава реакция и адаптивност към промените, съпътстващи глобалните тенденции за развитие на информационната среда и стремежът за активизиране на човешкия потенциал чрез библиотеките и информацията, налагат приложението на интеграционен подход и нови организационни и комуникационни модели в библиотечно-информационната сфера.⁴¹

В България предстои ISO 16439 да бъде преведен. Дебатът по него също предстои. Ще се превърнат ли обществените библиотеки в обикновен доставчик на услуги според търсенето или ще намерят разумното равновесие между доброто качество на живот на отделния индивид и традиционните и изключително важни функции на библиотеките по опазването на културното и книжовното наследство е въпрос, на който вероятно ни предстои да си отговорим през следващите години.

⁴⁰ Георгиева, Елена. Мениджмънт на библиотеката, Русе, 2004, с. 40.

⁴¹ Тодорова, Таня. Интеграционни процеси в библиотечно-информационната сфера. София : За буквите – О писменехъ, 2014, 278 с.

Динамично пространство, гъвкаво присъствие: към представата за библиотеката днес

Евгения Русинова

Каква е днес и каква трябва да бъде библиотеката в бъдещето са сред най-актуалните теми от дневния ред на колегията. Подобна изходна позиция позволява да се открият тенденции, които характеризират промените в библиотеката като пространство, като функции и като понятие. Да се акцентира на процеса на трансформация, в който библиотеките се намират, на възможните модели, които българското развитие може да следва, както и на адаптационния потенциал на библиотеките.

С какво се характеризира актуалната ситуация? С едно затишие – без очаквания, но с инициативи; разработват се проекти, участва се в националните библиотечни програми и в свързани с четенето инициативи. Трансформацията на библиотеките протича успешно и еднопосочно – създаване на дигитални каталози, дигитализиране на основни части от фондовете, предлагане на други дигитални услуги. Разширява се пространството на библиотеките:

- публичното – в сравнение с времето преди десетина години с повече участия във видими за обществото прояви като маратони на четене, дни/седмици на четенето от национален, регионален и национален мащаб.
- физическото – повече места за работа с бази данни, т.е. компютъризирани работни места; оформени са за работа с новите технологии, мултимедията; все по-често самите библиотеки стават места за обществени прояви.

Протича процес на активно превръщане на библиотечното пространство в места за културен живот. Библиотеките са във фазата на прехода от място за четене към място за информирание. Някои библиотеки дори се представят вече като обществени информационни центрове. По същество, това което наблюдаваме е един адаптационен процес. Той е динамичен и понеже средата се променя непрекъснато, той е и непрекъснат. Също така, понеже се извършва в нестабилна социална и информационна среда, за да е успешен той трябва да е гъвкав. Както показва практиката на библиотеки отличници – на УАСГ, НБУ, Варненската регионална библиотека и др., успехите им се дължат именно на това последно качество.

Един обзор върху теми и мотиви от доклади, изнасяни пред годишните конференции на ББИА, от публикации в сп. „Библиотека“, „ББИА онлайн“, годишните ноемврийски конференции във Велико Търново „Библиотеки, четене, комуникации“ и от първоноемврийските конференции на УниБИТ, както и от публикации от различни еднократни и периодични сборници за периода от 2010 г. насам, показва каква представа съществува за библиотеките. Веднага искам да уточня – това е представа на библиотекари, библиотечни специалисти, преподаватели и дори студенти по библиотечни и сродни дисциплини. Но не е представата на потребителите, нито на експерти извън библиотечната сфера.

Представата съдържа както реални параметри, така и общи места. Последните няма да са обект на вниманието ми тук. Днешната представа за библиотеката е като за:

- традиционна културна институция, която е сред основните ценности на обществото и сред основните културни институции на дадено място;
- важен елемент на гражданското общество – демократична институция, достъпно пространство;
- средище на културни прояви, припознато място за обществени контакти;
- обществен информационен център;

- ретранслатор на информация;
- много важен мост между книгата/информацията и училището;
- място за предоставяне/получаване на информационна грамотност;
- място, където децата навлизат в света на словото;
- трето място след дома и работата/училището.

Съществува и антитезна представа, че библиотеката вече не е хранилище на книги, а доставчик и разпределител на информация. Струва ми се, че всички тези представи се приемат за даденост. Повечето от тях съдържат оценъчен елемент, но в немалка част присъства пожелателния, т.е. когато се говори за библиотеката като ретранслатор на информация или за обществен информационен център често това е идеалната представа, пожеланието библиотеката да е такава.

Други от представите са директно заимствани отвън – например тази за обществения информационен център е възприета от опита на САЩ, най-вече от различни специализации и запознанство с опита на библиотеките в Колорадо, а „третото място“ – от някои западноевропейски разработки. Към така изведените представи ще направя някои допълнения:

1. Съществува известна сезонност в активността на библиотеките и съответно – във вниманието на обществото към тях – например по време на различните кампании за поощряване на четенето; през другото време библиотеката извършва рутинната си работа.
2. „Третото място“ е спорна постановка, защото практиката показва, че в определени места и за определени категории хора библиотеката може да бъде и второто място (безработни, пенсионери – жители на населени места, където тя е единственото място за социални контакти или за посещаване извън сферата на дома). Освен това наличието на група аутсайдери, които медитират в библиотеката, не я прави нито по-атрактивна, нито по-търсена от обществото в по-широк смисъл.
3. Разглежданите представи се отнасят много често към всички видове библиотеки, а както всички знаем, библиотеките имат различен профил и профил на потребителите. Колкото и да е банално, трябва да се припомни, че една публична библиотека се отличава по ред показатели от една университетска библиотека.

Прави впечатление, че постепенно загубват значението си оценъчно натоварените определения за ролята на библиотеката в съвременното общество. Това, обаче, не означава, че те са подменени с прагматичен подход. Напротив, от повечето разгледани представи може да се направи извод, че те изразяват някаква увереност, че библиотеките ще оцелеят от само себе си, като даденост.

Обобщено актуалните представи за библиотеката клонят все повече към нейната информираща функция, съчетана с образователната в полето на новите технологии (информационната грамотност) и с ролята в културното пространство (като културен център). Без да бъде цинична ще направя алюзия с културния клуб от 30-те години, който информира чрез сказка, ограмотява и предоставя пространство за културна проява (без значение какъв смисъл се включва в последното понятие).

Разгледаните представи за библиотеките съществуват едновременно с представата, че библиотеките успешно се адаптират към новите условия, че предизвикателствата на времето ще ги променят, но те ще оцелеят и ще се развиват. Оттук произтича и въпросът – имат ли действително библиотеките адаптационен потенциал или не?

Отговорът е и да, и не. Разбира се, че по-скоро имат. Библиотеките имат традиции, значителна натрупана практика, успеха като цяло да се впишат в новите условия, участват успешно в проектната дейност. При това публичните библиотеки, особено тези, които са читалищни по същността си, са полифункционални места. Полето за адаптационно маневриране обаче е ограничено, защото библиотеките като цяло нямат визия; не се отчитат предизвикателствата,

не са отчита ролята на другите институции, които задоволяват интересите на публиката. Това се дължи преди всичко на силното компрометиране на библиотечните изследвания поради причини, които излизат извън темата на доклада. Ще отбележа само, че подготвяните библиотечни специалисти са разкъсвани между фиктивни представи за книга, четене и библиотека и техния собствен тесен хоризонт.

Заплаха за оптималното протичане на процеса на адаптиране съществува и защото моделите за подражание са заимствани на случаен принцип отвън, много рядко са добре осмислени и добре усвоени, а често – нека бъдем честни – са познати само съвсем повърхностно. Там, където се наблюдават значителни успехи в процеса на адаптиране, това се дължи на собствени решения, достигнати по собствен път. За да се утвърждава като динамично пространство и да проявява гъвкаво своето присъствие съвременната библиотека трябва да придобие следните качества:

- да е ориентирана в средата, тенденциите ѝ, за възможните партньори и конкуренти;
- да се стреми да реагира на различни интереси;
- да опознае представите на своите потребители, потенциални потребители и на пасивната среда, както и на своите противници;
- да се стреми дейността ѝ постоянно да присъства в обществения дневен ред, но и да бъде вписвана в културния календар;
- да подбира моделите, които ще следва съобразно своите ресурси и цели, както и съобразно специфичните условия на средата;
- да познава и оценява реално интересите на аудиторията, а не да следва своите представи за тези интереси.

Разбира се, библиотеката в лицето на своето ръководство и персонал трябва да притежава качествата смелост и креативност. Библиотеката ще реагира гъвкаво на ситуацията и ще бъде едно привлекателно, ефективно действащо многофункционално динамично пространство и ако излезем извън ограниченията на стереотипите, конюнктурността и моментната псевдополитическа коректност.

А това означава да диференцираме теорията и да открием конкретната практика като поставим в средата на интереса си не само и не предимно университетските или регионалните библиотеки, но преди всичко основния вид библиотеки – малките, тези с един библиотекар. Означава също така, да не се захласваме по огромните мащаби на библиотеките в Сиатъл или Фийникс, а да видим какво в скандинавския модел е толкова успешно вече повече от 70 години и не е ли възможно той да бъде, ако не внедряван, то поне добре познат у нас.

Както виждате – не свързвам представите и адаптивните възможности с наличието на модерна комуникационна техника, компютри, модеми, проектори, копирни машини, RFID системи и др., защото те са нещо, което е задължително условие за функционирането на съвременната библиотека, не тази от бъдещето, а тази от днешния ден. Промяната в положението на библиотеките е, разбира се, финансов проблем, но той е в много отношения и според мен преди всичко – организационен проблем.

Представата е едната му страна. Тя трябва да се познава, да се съпоставят двете представи – нашата за нас (самопредставата) и за това какво мислят за нас и другата – на потребителите (аудиторията) за нас. Познаването на представите и на интересите на потребителите, комбинирано с познаване на реалните възможности и с усвояване на примери от успешни библиотечни практики в други, сходни по условия общества, създава изходната позиция. На базата на нея се взимат решенията за актуалното и бъдещо развитие. Така схематично показаната процедура е гаранцията библиотеката да се самообновява – да бъде гъвкаво пространство, да има динамично присъствие.

Межкултурни общувания – съвременни измерения

За един проект на Регионална библиотека „Стилиян Чилингиров“ – Шумен под знака на 125-годишнината от рождението на Чудомир

Росица Добрева

Проучвания на Световната организация по туризъм показват, че към 2020 г. този сектор ще е водещ икономически отрасъл в глобален мащаб. Редица изследвания сочат, че европейците имат интереса, желанието и възможността да пътуват, опознавайки нови места и култури. Темата за туризма и в частност културния туризъм днес е особено актуална и за България. Страната ни има значителен принос в глобалните процеси и тяхното утвърждаване като част от културното наследство. Регионална библиотека „Стилиян Чилингиров“ има определен практически опит в областта на културните маршрути. Идеята за разработването им тясно кореспондира със спецификата на дейностите в една голяма регионална библиотека.

Вече 10 години налагаме като успешна практика свой културен продукт, свързан с използването на литературни текстове като основа за осъществяването на т.нар. „литературни пътешествия“. И при новия проект на библиотеката „Литературни пътеки – места на паметта. Образование и туризъм“, финансиран от НФК, стремежът ни е ориентиран в посока съчетаване на традиционното с качествено нов модел за представяне на автори, творчество и значими събития от обществения живот.

В основата на проектната програма присъстват резултатите от направено проучване за синхронизиране на библиотечните дейности с очакванията на нейните потребители. Анализът от анкетата установи, че водещ е интересът за нови знания и иновативни културни прояви. Това наложи изводът за мултиплициране на една от най-атрактивните библиотечни практики – промоцирането на литературни пътувания с цел привличане на нови публики.

Заложените в проекта дейности предлагат осъществяване на транснационална програма с културно-образователен и изследователски характер за представяне на литературни пътеки по художественото наследство, а в конкретния случай – един бележник, доклад и пощенски картички, в които са документирани впечатленията и емоциите на българския писател и художник Димитър Христов Чорбаджийски – Чудомир. Те са създадени по време и след пътуването му в Турция през 1932 г. Чудомир е в състава на 81-членна делегация от университетски преподаватели, инспектори по образованието, учители по история и география, музейни дейци и др., която посещава Истанбул, Бурса, Мудания, Гемлик, Ялова и Одрин. Впечатленията на Чудомир от образователната система, от културния живот, нравите и бита на турските ни съседи той отразява в своите пътни бележки, създавайки един реален литературно-исторически сюжет, случил се между 27 април и 11 май 1932 г. и описан в книгата на професор Хюсеин Мевсим „Пътуването на Чудомир в Турция (1932)“.

Изборът ни на автор – самобитният български творец Чудомир, е съобразен с инициативите по случай 125-годишнината от неговото рождение, а целта на проекта е да бъде популяризирана една по-малко известна част от неговата творческа биография чрез все още недостатъчно разпространената, но с голям потенциал библиотечна практика – литературното пътешествие.

В рамките на интензивния политически и културно-исторически диалог, съществуващ на Балканите от края на миналия век, осъществяването на такъв литературен маршрут в региона

е полезно и е в подкрепа на цялостната политика за споделяне на културното наследство, както и за създаването на международни партньорства. Целите, които си поставихме при разработването на проектната програма са насочени към:

- утвърждаване позицията на библиотеката като генератор на иновация, активен участник в творческия диалог в културно-образователната сфера;
- осъвременяване на библиотечните дейности чрез осъществяване на интерактивни културни инициативи;
- осъществяване на нови партньорства и изграждане на устойчиви отношения чрез осъществяване на взаимно полезни дейности;
- синхронизиране на библиотечните практики с дейности от други сфери на общественния живот като образование, туризъм, бизнес, реклама като основа за бъдещи полезни контакти;
- провокиране на интереса към четенето чрез атрактивни културно-образователни и арт прояви.

Поставените амбициозни цели получиха потвърждение и дадоха положителен подтик за работа на организаторите още при стартирането на проекта. Партньори по проекта са ШУ „Еп. Константин Преславски“, ЛХМ „Чудомир“ – Казанлък, Фондация „Чудомир“ – Казанлък. Реализирането на своеобразното литературно пътуване „По стъпките на Чудомир в Турция“ не би било възможно без съдействието на проф. д-р Хюсеин Мевсим – изтъкнат преводач и популяризатор на литературно-художественото творчество на Чудомир и на други български писатели. Днес той е преподавател по български език и литература в Анкарския университет.

Освен библиотечни специалисти, участници в работното пътуване бяха преподаватели по журналистика от ШУ „Еп. Константин Преславски“ – доц. Евдокия Борисова и доц. Пламен Шулеков, проф. Яни Милчаков от УниБИТ, доц. Йорданка Бибина от Института за балканистика при БАН, Добриня Матова – директор на ЛХМ „Чудомир“, Георги Атанасов – актьор в Общински театър – Казанлък и представител на Фондация „Чудомир“ и др.

83 години по-късно, тръгвайки по местата, където е бил казанлъшкият майстор на четката и сатиричното перо, ние пристигнахме в космополитния Истанбул. Първата и може би най-вълнуваща спирка на нашето пътуване с цел популяризиране на творчеството на Чудомир и срещи с негови читатели и почитатели на турска земя е Голямата зала на Българската екзархия в Истанбул. В този „най-български дом“ в квартал Шишли бе представена проектната програма и специално изготвената за целта изложба с репродукции на Чудомир от пътуването му в Турция.

Проявата бе масово посетена от българската общност в Истанбул начело с председателя на общността Васил Лиязе. Присъстваха българи, които живеят, работят или учат в града, а също и български турци, сред които бе и преподавателката в българското неделно училище Невин Хюнерел. Представянето на проектната програма на Регионална библиотека „Стилиян Чилингиров“ бе съпътствано с премиера на сборника статии от Националната юбилейна конференция „Чудомир и нашето съвремие“, Казанлък 2015 г.

Вълнуващата среща с българите, живеещи в Истанбул се реализира благодарение на съдействието на генералното консулство на Република България и с любезното домакинство на Фондацията на Православната църква на Българската екзархия. Удовлетворението ни е голямо, тъй като културната проява се посрещна с подчертан интерес и събра няколко десетки представители на общността на цариградските българи, сънародници от България, живеещи в града, представители на турската културна общественост и др. От разговорите с личности като г-н Лиязе – председателя на общността, журналистката Нахиде Дениз, първия секретар в консулството Зорница Апостолова и съветника Веселин Божков, с психоложката Августина Тодорова, с художничката Мария Калъчлъоглу-Бараз, с литературната агентка на Орхан Па-

мук – Нермин Моллаоглу (Калем Адженси) и още много други се убедихме за пореден път, че осъществяването на такива проекти спомага за популяризирането на българската култура.

Успяхме да обходим и документираме със снимков и видеоматериал места и обекти в града край Босфора, които са били посетени и от Чудомир през далечната 1932 г. като Румели хисарь, Роберт Колеж, Арнауткьой, Коручешме, дворците Долмабахче, Бейлербей и Алай къошку, лицейт Пертевниял, Девическото училище в Чапа, Йедикуле, седемте кули със Златната врата и др.

На път за Бурса посетихме Ялова – красив крайморски град, в който се намира прочутата Юрюйиен къошк, вилата на Мустафа Кемал Ататюрк. Оттук преди повече от осемдесет години минава и научно-педагогическата експедиция на Чудомир, предвождана от професорите Богдан Филев и Васил Златарски. Следвайки стъпките на Чудомировата експедиция, пристигнахме в модерния, близо 3-милионен град Бурса. Наши гостоприемни домакини бяха Голяма община Бурса и професорът по българска литература от Анкарския университет Хюсеин Мевсим.

Любезен домакин на представянето на проектната програма беше Градският музей на Бурса. Присъстваха стотици български изселници. Освен презентиране на проектната програма, проф. Мевсим представи своя труд „Пътуването на Чудомир в Турция“, издаден и на турски език. Гости на вълнуващото събитие бяха представители на българската консулска служба в Бурса, зам.-кмета по културните въпроси на Бурса, културни дейци – поети и журналисти, представители на българската изселническа общност в града. Взаимно полезните запознанства и контакти, породиха идеи за осъществяване на бъдещи съвместни културни прояви.

С посещение на Мудания и Одрин завършва една плодотворна, но и провокативна и забавна литературна експедиция, опитала се да привлече интереса на различни аудитории към културното наследство на България. Гаранция за качеството на проектните резултати е устойчивостта и мобилността на проектните продукти и възможността за осъществяване на виртуални и реални пътувания по местата.

Резултати от литературното пътуване в Турция е издаденият от библиотеката триезичен „Пътеводител на литературния пътешественик“ и богата изложба, които предоставят възможност за виртуални и реални пътешествия на неограничен брой потребители, показвайки реални, посетени и описани от Чудомир топоси в Истанбул, Мудания, Бурса, Одрин. Проектната програма за създаване на литературна пътека, с цел популяризирането на малко известна страница от житейската и творческа биография на един самобитен български творец е поредното доказателство на социализацията на културното наследство като туристически ресурс с оглед устойчиво развитие чрез културен туризъм.

Убедени сме, че тази нелека във всичките ѝ етапи програма трудно би била осъществима, ако не разчитаме и на подкрепящите партньорства на български и чуждестранни институции с различен професионален профил като в основата на взаимните отношения продължават да присъстват преди всичко контакти и отношения на съмишленици. Радваме се, че ние открихме такива и сме благодарни на всички, които проявиха интерес към нашата идея за изготвяне на този модерен и съвременен продукт.

За пореден път библиотечната идея получи финансова помощ от фирма „Алкомет“ в лицето на г-н Фикрет Индже, без чието спонсорство пътуването не би било възможно. Трудно можем да степенуваме по важност всички, които подкрепиха и съдействаха за реализацията на проекта, но е сигурно, че приносът им е от съществено значение.

Екипът, ангажиран с проекта, едва ли би бил така последователен в осъществяването на поредицата от дейности, ако те не бяха адресирани към една доста голяма и разнородна група ползватели. Считаме, че издаденият литературен пътеводител удовлетворява очакванията на широката читателска аудитория на библиотеката, включваща хора от различни възрасти и с различен социален и професионален статус и провокира засилен интерес към четенето. Надя-

ваме се, изданието да бъде в полза и на туристическите фирми, организиращи пътешествия до съседна Турция.

Предвиждаме в бъдеще подобни инициативи да бъдат осъществявани и за други литературни текстове, така че начинанието да се утвърди като устойчива библиотечна практика. Промоцирането на литературни пътешествия е в подкрепа на осъвременяването на библиотечните практики и синхронизирането им с дейности от други сфери на обществения живот като образование, туризъм, реклама и бизнес. Обединяването на усилията на експерти в областта на опазването на културното наследство, културните институции, представителите на туристическата индустрия, академичните среди и изследователите са пресечната точка за постигане на устойчиво регионално развитие и икономически растеж.

ИНОВАТИВНИ ПРОГРАМИ И УСЛУГИ В ОТГОВОР НА НОВИТЕ ЧИТАТЕЛСКИ НАГЛАСИ И ПОТРЕБНОСТИ

Автоматизирана система за обслужване на читатели с модули за самостоятелно заемане и връщане на книги

Радка Калчева, Деница Чолакова, Теменуга Калчева

Библиотеката е непреходен символ на знанието и на стремежа на човека да се развива и учи. Но за да се възприеме от съвременното общество по този начин, тя трябва да отговори на динамиката, която хората в днешно време очакват от институцията.

През последните години направление „Обслужване“ е най-динамично развиващото се структурно звено на Варненската библиотека. Спецификата на читателската аудитория и текущите ѝ интереси налагат съчетаването на традиционни и модерни форми на обслужване. Спектърът от предлагани услуги се разширява, като към традиционното библиотечно обслужване се добавя и онлайн обслужване на настоящите и бъдещите потребители. Библиотеката им предоставя отдалечен достъп за запазване на желани заглавия след заявяване, както и онлайн връзка с библиотекар.

Модерните хора предпочитат да консумират библиотечни услуги и търсене на информация от едно място в интернет. Добрата навигационна структура на уебсайта на Регионална библиотека „Пенчо Славейков“ позволява бърз достъп до тези онлайн ресурси – формулярът за онлайн заявка и приложението „Попитай библиотекаря“. Тези услуги се радват на успех сред читателите и създават предпоставки за оптимизиране и усъвършенстване на автоматизираната система за обслужване.

Автоматизираната система за обслужване на читатели на Регионална библиотека „Пенчо Славейков“ стартира през 2004 г. Десет години по-късно, на база на наши проучвания за потребителските търсения и интереси, се наложи модернизирание на системата, което бе завършено в края на миналата година. През януари 2016 г. започнахме с напълно обновена и оптимизирана система. Тя обхваща всички основни процеси в библиотеката:

- регистрация;
- заемна за дома;
- читални зали;
- вход/изход в отделите;
- междубиблиотечно заемане;
- справки и статистика – специално в този модул бяха направени сериозни промени във връзка с последните изисквания и новости за статистическите данни;
- добавен беше и нов модул Глобални справки, до който имат достъп директорът и главният счетоводител на библиотеката за извършване на оперативен контрол върху дейностите и финансово-счетоводните резултати.

Обект на настоящото изложение са основните модули на автоматизираната система за библиотечно обслужване.

Достъпът до модул „Регистратура“ включва и достъп до Каса/Фактуриране и Фискални принтери. За регистрация на читател е необходимо да се поднесе към четеца баркода на нова читателска карта. Ако читателят е бил вече регистриран, той може да бъде открит в базата данни освен чрез номера на читателската си карта и чрез ЕГН или име. При всеки модул в горния

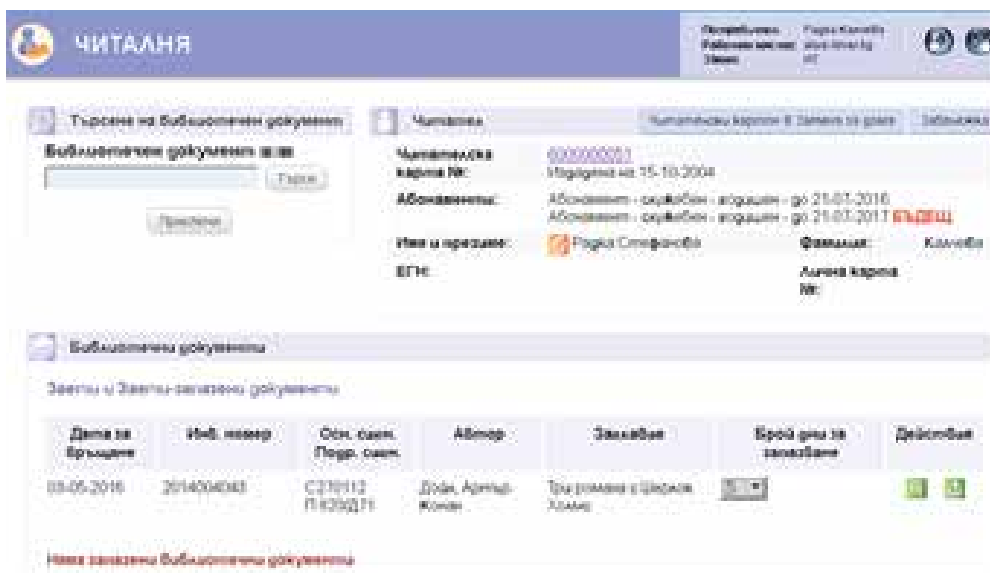
десен ъгъл има два бутона, които служат за връщане съответно към началото на текущия модул или към началото с всички модули.

Друг основен модул в обслужването на читатели е „Заемна за дома“. Достъпът до електронния читателски картон в модул „Заемна за дома“ може да се осъществи посредством читателска карта, ЕГН, име или баркод на вече зает библиотечен документ.

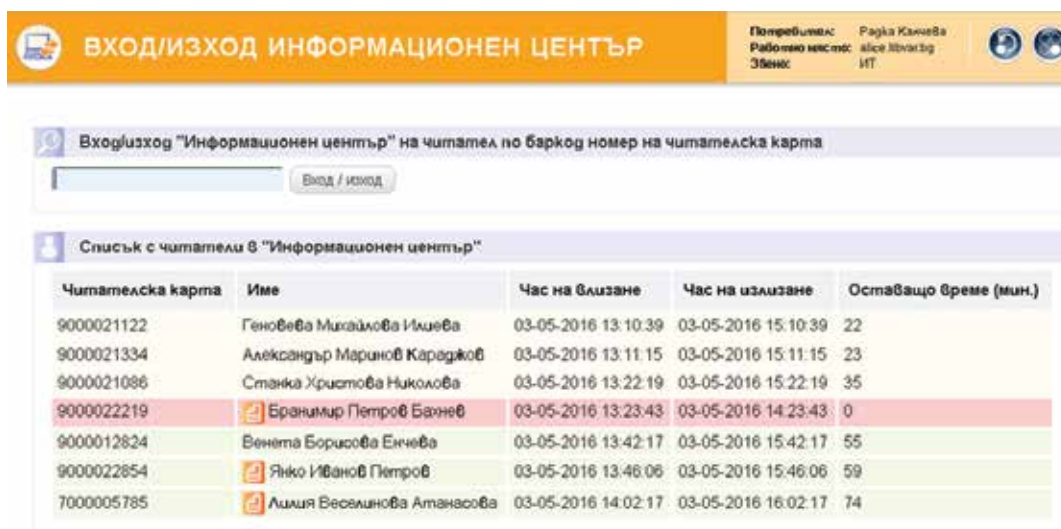
От този екран библиотекарят има достъп до общата Справка за просрочените библиотечни документи, която улеснява уведомяването на закъснелите читатели. Само с едно кликане те получават автоматичен имейл за просрочените си книги. Също така, автоматично се изчислява датата за връщане на заетите книги, която е съответно след 20 дни. При заети библиотечни документи информацията, която е налична в електронния читателски картон на модул „Заемна за дома“ е датата за връщане, инвентарен номер на книгата, сигнатура, автор и заглавие. В помощ на библиотекаря са бутоните за връщане, презаписване и обявяване на библиотечния документ за изгубен.

Обновен е и модул „Читалня“. За улеснение на библиотекаря интерфейсът е сходен с този на модул „Заемна за дома“. Различното е възможността за извършване на справки за Запазени-просрочени и Неотписани библиотечни документи.

Сходен е и електронният читателски картон – в него се записва информация за дата на връщане, инвентарен номер, сигнатура, автор и заглавие. Различното е, че можем да изберем броя на дните – от един до двайсет от падащо меню, за запазване на библиотечния документ. Има бутони, съответно за запазване на избраните книги и за отмяна на запазването.

В модул Вход/Изход е включен и изцяло новият Вход/Изход Информационен център, който в предишната версия на системата не съществува. Поради големия интерес на читателите към Информационния център се наложи да въведем ограничение за времето на ползване на компютрите в него – до два часа. За да бъдем коректни и за да чувстват потребителите удобство и сигурност при спазване на правилата на библиотеката, в този модул е въведено автоматично отчитане на оставащото време спрямо часа на влизане в Информационния център.

Варненската библиотека има за цел да привлича все повече нови читатели, хора забързани в ежедневието си, хора, които ценят всяка спестена минута. На 21 март тази година, по

повод 133-ия рожден ден на библиотеката, бяха стартирани новите модули за самостоятелно заемане и връщане на книги към автоматизираната електронна система. Оборудването осигурява максимални удобства при ползване на библиотеката.

Модул „Самостоятелно заемане“ е насочен към потребители, които знаят кои книги искат да заемат и нямат нужда от допълнителна консултация. За отваряне на електронния читателски картон е необходимо да се поднесе към четеца читателската карта. На екрана е налично съобщение, че общият брой книги за заемане е пет. Другото постоянно съобщение е, че при неактивност в продължение на една минута книгите за заемане се отказват и читателският картон се затваря. Мониторът за модул „Самостоятелно заемане“ е с технология „тъч скрийн“, която дава възможност да се използва бутонът „Откажи заемане на книгите“.

За заемане на книги е достатъчно да се поднесе баркодът на избраната книга към четеца. Информацията се записва веднага и заемането е вече регистрирано. За потвърждаване на заемането и приключване на читателския картон отново се поднася читателската карта към сканиращото устройство. Потребителят получава автоматична разпечатка на картоната си с датата за връщане и броя на книгите, които е заел.

САМОСТОЯТЕЛНО ЗАЕМАНЕ

Баркод номер на книга/читателска карта: 6000000051

Читател

Читателска карта №: 6000000051
 Име, Презиме: Стефанова Калчева
 Валиден абонамент до: 21-07-2016

Общ брой позволени книги за заемане за дома - до 5
 Оставащ брой книги за заемане: 2 бр.

Книги за заемане

Дата за връщане	Инв. номер	Автор	Заглавие
23-05-2016	2014004043	Дойл, Артур Конан	Три романа с Шерлок Холмс

Заети книги

Дата за връщане	Инв. номер	Автор	Заглавие
22-05-2016	2002001064	Шилдт, Хърбърт	С практически самолети
26-01-2015	1989002636	Динков, Б. и др.	Справочник по експлоатация и ремонт на машини в дървообработващата и мебелната промишленост

Откажи заемане на книгите

При неактивност в продължение на 1 мин. книгите за заемане се отказват и читателският картон се затваря.

Инструкции

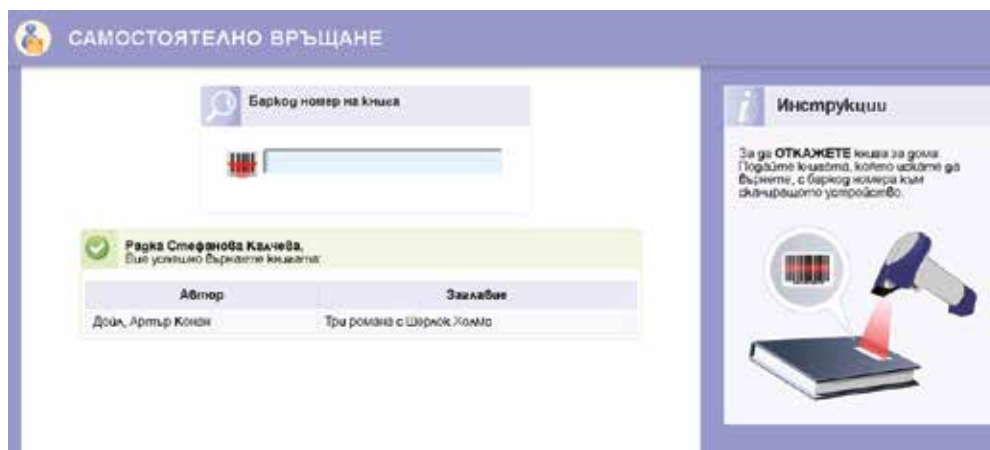
За **ЗАЕМАНЕ** на книга:
 Подайте баркод номера на книгата към сканиращото устройство.

За **ОТКАЗ ОТ ЗАЕМАНЕ** на книгата:
 Подайте отново баркода на книгата към сканиращото устройство.

За **ПОТВЪРЖДАВАНЕ И ПРИКЛЮЧВАНЕ**:
 Подайте номера на читателската си карта към сканиращото устройство.

Ще се разпечата "Читателски картон", който трябва да вземете и представите при излизане от библиотеката!

Интерфейсът на модул „Самостоятелно връщане“ е сходен. Отписването на зетите книги се осъществява по същия сигурен и удобен за читателите начин. Под четеца се поднася единствено баркода на книгата, която потребителят желае да върне и на екрана излиза съобщението, че библиотечният документ е върнат успешно.

Варненската библиотека умее да показва на потребителите си, че услугите и процесите в една библиотека могат да бъдат гъвкави, иновативни, свързани с реалните им нужди. Ние сме готови и способни да постигнем това чрез бърз и лесен достъп, добро качество и надеждна информация!

Милена Игнатова

Казват, че в последните 40 години светът толкова се е променил, както не се е случвало преди това за 200 години. Достатъчно е да се огледаме, за да се съгласим с тази констатация. Днес нито библиотеките са това, което бяха, нито нашите читатели. Ние от библиотекари се превърнахме в библиотечно-информационни работници, а читателите ни – в потребители на информация. Има нещо, обаче, което продължава да е постоянна величина – митовете в нагласата на нашите читатели, когато става дума за библиотеки и библиотекари.

Тези митове със завидно постоянство се тиражират не само между читателите ни, но и в литературата и киното. И аз си мисля, че „виновник“ за битуването на тези митове е закритостта, енигматичността на библиотечното пространство и нашата професия, ограничени за читателите между стелажите за свободен достъп. В заложения в човека, респективно в читателите ни страх, пристъпвайки прага на „храма“ да не прояви своето невежество. Читателят ражда митове като форма на защита, воден от еснафското съзнание за непостижимостта на тайните на книжната мъдрост, чиито ключове се намират в библиотекаря...

Съгласно тези представи, библиотекаря трябва да води тих, необременен от грижи живот, обграден от дебели книги, покрити със слоеве прах... На базата на дългогодишния си библиотечен опит ще се постарая в своето изложение да систематизирам и развенчая тези митове, като ви моля да ми простите, ако изпусна някои от тях.

Мит първи и най-разпространен: Когато идват в библиотеката читателите очакват да видят посивяла старица, с кок на главата, с очила, наподобяващи лупи, начумерена и сърдита

Да ви изглеждам така?!

Но да си представим хипотетична ситуация, в която клиент в магазин за хранителни стоки моли продавача да му даде нещо вкусно. В най-добрия случай продавачът ще го погледне мълчаливо и ще си помисли, че е луд. А при нас, в библиотеката, болшинството от читателите постъпват точно по този начин! „Трябва ми нещо по психология!“ казва „негово величество“ читателят и ние не бихме могли да постъпим като продавача, а правим и невъзможното, за да намерим точно търсения документ.

Младите хора са уверени в своите знания – факт! И ние сме били такива на тяхната възраст. И е трудно да им обясним, че грешат понякога, колкото и добри психолози да сме (а повечето библиотекари са точно такива – великолепни психолози). Та на въпроса – защо в очите на читателите сме вечно сърдити? Ето ви няколко истории:

1. Колкото и деликатен, възпитан и добър психолог да е библиотекаря, трудно се обяснява на читател, че „Повестите на Белкин“ ги е написал А. С. Пушкин, а не прословутият Белкин. Читателят си тръгва сърдит, а библиотекаря брой до 10 и диша дълбоко...
2. Деликатни хора сме ние, библиотекарите. Защото такт е необходим, за да обясниш на читател, че Джейн Еър е героиня от едноименния роман на Шарлот Бронте, а не известна английска писателка...
3. Виж да отговориш на въпроса кой е авторът на Приказките на Шарл Перо си е направо невъзможно...

И така – всеки Божи ден – „трябва ми нещо за/от/по/... оранжева, червена, зелена, пимбяна книга...“. А ние трябва да сме усмихнати, спокойни, отзивчиви – да. Но сме хора и понякога

се изморяваме... И все пак – независимо от този най-разпространен мит, няма да се уморя да повтарям, че хората от нашата професия притежават няколко безценни качества: толерантност, чувствителност, отзивчивост и вежливост, заради които си струва да бъдат уважавани!

Мит втори: В библиотеката работят „сиви книжни плъхове“

Според енциклопедията на Брокхауз и Ефрон, издадена на границата между XIX и XX век, „Библиотекар се нарича лицето, което управлява библиотеката“. Т.е. цялата библиотечна структура се държи именно на библиотекаря, на неговите уникални, нетрадиционни за съвременната реалност качества – професионални и човешки. От него се изисква отговорност, любов към реда, енциклопедически знания, добро познаване на историята на книгопечатането и книгата.

И ако погледнем в библиотечната история, ще видим, че през XVIII век библиотечната професия е била професия за избрани, за хора, съпричастни към събирането и съхраняването на уникални колекции от книги. Съответно в обществото се е формирала особена представа за библиотекаря като сериозен и начетен човек, притежаващ достоен социален статус, което, уви, не е актуално днес. Днес професионалната личност на библиотекаря в ежедневието е странна и ражда митове, но тази личност носи на света опит, както никоя друга. Опит от ирационалното си съществуване извън обикновения свят, от съществуването си в света на книгите, т.е. – в митологията, чиято стойност е безспорна.

Затова ще кажа едно – библиотекарите са всичко друго, само не и скучни и безинтересни! Скромни – да! Деликатни – да! Но в никой случай – безинтересни и скучни!

Мит трети: Библиотекарите четат по цял ден

Да, така е! Само че не за удоволствие, а за да можем адекватно да откликваме на читателските търсения. А между четенето и ровенето в световната мрежа, вършим още куп неща: следим за движението на книжния фонд, поставяме книгите на местата им, махаме повредените и се подготвяме за посрещането на поредните си любознателни читатели!

Мит четвърти: Библиотекарите се боят от компютри и всякаква техника

Всъщност реалността е малко по-различна. Нашата професия се оказва една от най-компютризираните и човек, който не разбира от компютри не би могъл да работи в съвременната библиотека. Почти всяка библиотека вече разполага с електронен каталог (само ние си знаем какъв огромен труд е това!), който облекчи неимоверно процеса на търсене на литература.

Библиотекарите ловко използват многобройните електронни ресурси, на „ти“ са с копирната техника, скенерите, факсовете и всякакъв вид офис техника. И ако трябва да обобщим казаното дотук – нашата професия ни дава възможност да сме в челните редици на прогреса, да държим ръка на пулта на новите открития и достижения в науката.

Мит пети: Библиотеките вече не са нужни, след като има интернет

Великата мрежа, обхванала целия свят, днес се мъчи да замени всичко: пощите, театъра, киното, библиотеките, личното общуване. Видно е, че засега не успява и виртуалното и реалното вървят ръка за ръка. Но важно е друго!

Важно е умението да се използват тези интернет ресурси, защото световната мрежа не напразно се нарича „паяжина“ и за да се ориентираш в нея се изискват определени умения и компетенции. Та се питам дали онова прословуто изречение „Който владее информацията, владее света!“ не е написано за нас – библиотечно-информационните работници?

Но когато се появи някой от онези, любими на всички ни читатели и каже, че му трябва нещо по/за/от..., ние правим и невъзможното и безпогрешно го намираме сред многочислените „ненужни“ прашасали книги.

Мит шести: Библиотеката е само място, където се съхраняват книги

Да, така е! Библиотеката е място, където се съхраняват основно книги. Знаем, че в началото те са били във вид на глинени плочици, а по-късно – свитъци, ръкописни книги, печатни книги. Но днес в библиотеките освен тях се съхраняват и аудио- и видеоматериали, електронни ресурси с различна тематика, има достъп до различни информационни мрежи, в т.ч. и интернет. И в този ред на мисли този мит ми е абсолютно непонятен, при положение, че малко библиотеки в България са все още без достъп до интернет и електронен каталог!

Мит седми: В библиотеката ходят само „загубеняци“ и „читанки“

Според съвременните психолози днес младите хора се делят на две групи – привърженици на пазара и противници на пазара. Първите смятат, че парите управляват света и каквото не може да се купи с пари, може да се купи с много пари. Т.е. от четене няма нужда. В резултат на тази безкнижна култура на част от нашите читатели им липсва критическо мислене и художествен вкус, а дори и обикновена начетеност. Затова знанията им са хаотични и повърхностни, затова и раждат подобни митове.

Но нашето време е прагматично и съвременният млад човек би трябвало добре да знае, че за да постигне нещо в този живот не са достатъчни само татковите пари и мамините връзки. Нужно е да имаш своя собствена цена, да струваш нещо! Да си образован, знаещ и можещ! Т.е. – ако искаш да вземеш нещо от живота – създай се сам! А къде би могъл да го направиш най-добре, ако не в библиотеката, чрез посредничеството на библиотекаря?

Мит осми: В библиотеката е винаги тихо и скучно

Знаем, че младите хора обичат шума, веселието и многоцветието. И че библиотеката може би наистина е едно от най-тихите места на света. Но тази тишина е изпълнена с интересни разкази и разнообразие, стига някой да пожелае да попадне в тях. А и във все повече библиотеки се създават специални места за дебати, където читателите ни могат да споделят и обсъдят прочетеното.

Сигурна съм, че съм пропуснала още куп митове, битуващи в читателските нагласи в нашия информационен XXI век. И че вие бихте могли да допълните този списък. Но както казах в началото на своето изложение – макар да изглежда достъпна и проста, библиотечната професия е една от най-енигматичните професии на нашето време и именно този факт е предпоставка за раждането на подобни митове.

Ако попитате първия срещнат човек на улицата с какво се занимава библиотекарят, без да се замисли, той би ви отговорил „Раздава книги!“ Да, така е. Но това е само върхът на айсберга, който се вижда от непосветените. Защото днешният библиотечно-информационен работник е и библиотекар, и мениджър, и психолог, и педагог, и артист, и дизайнер, и оператор на персонален компютър, и преводач, и икономист, и специалист по реклама, и лоцман в безкрайните простори на интернет и какво ли още не..., освен че е влюбен в професията си!

А библиотеката винаги ми е приличала на малък остров в безкрайния океан на т.нар. потребителска психоза. Само в библиотеката всеки – от детето до стареца, все още може да бъде спокойно изслушан и разбран. В библиотеката, за радост, не се изисква специален дрескод и не се минава през фейс контрол...

Ще завърша своето изложение с думите на известния аржентински писател, „колегата“ Хорхе Луи Борхес, посветил на библиотечната професия повече от 25 години от своя живот: „Представям си Рая като библиотека...“ А Рая винаги ражда митове, нали? Какво пък – нека е така!

Библиотеките за тийнейджъри: Нова концепция = Правилно решение

Спаска Тарандова

Библиотеките днес търпят трансформации от различен характер и са все по-адаптивни и динамични като структура, начин на организация на работа и гъвкави в предлаганите услуги и програми. В работата си библиотеките все повече изследват своите потребители, проучват техните интереси и какви услуги се очакват от тях. Библиотекарите все повече предприемат промени в организацията на своята работа и в преоформяне на библиотечното пространство след обсъждания не само със специалисти, а привличайки и ползвателите в процеса на преобразяване на „тяхната библиотека“. Днес на вашето внимание бих искала да предложа темата за библиотеките и тийнейджърите.

През 2013 г. Американската библиотечна асоциация (АБА) организира среща на тема „Библиотеки и тийнейджъри“. Събитието събира библиотечни специалисти, учители, занимаващи се с образователни програми извън училище и изследователи, за да си говорят за живота на тийнейджърите в XXI век. Сферите на промяна са в три направления – преобразуване на библиотечното пространство в среда за неформално учене, бъдещето на библиотечните услуги за тийнейджъри и ангажиране на общността.

Асоциацията за услуги за тийнейджъри в рамките на АБА Young Adult Library Services Association (YALSA) събира екип, който съзнава важността на библиотеките.⁴² Библиотеките осигуряват жизнени ориентири за тийнейджъри, техните семейства и общности в цялата страна чрез осигуряване на безопасна и контролирана среда за юношите да участват в творчески, образователни дейности, за които се грижат възрастни и ментори/наставници. Но различни важни за общественото развитие фактори сочат необходимостта от промяна в библиотеките, за да могат те да отговорят успешно на нуждите на днешните тийнейджъри.

Така през 2014 г. YALSA след едногодишна работа излезе с доклад „Призив за действие: Бъдещето на библиотечните услуги за и с тийнейджъри“. Призивът за действие очертава нов път за услуги в XXI век за тийнейджърите чрез библиотеките. Той показва, че много библиотеки продължават да се борят с редуцирането на ресурсите и в същото време се борят да отговорят на нуждите на едни променящи се тийнейджъри. От друга страна значителните промени в технологиите са довели до необходимостта от преосмисляне на начина на създаване и предоставяне на услугите за и с тийнейджъри. Докладът дава препоръки за това, как библиотеките трябва да се справят с предизвикателствата и как да преосмислят своите услуги за юноши с цел да отговорят на нуждите на своите общности и колективно да гарантират на нацията, че тийнейджърите развиват уменията, които са им необходими за да бъдат пълноценни граждани. Докладът съдържа доста изводи, но тук ще акцентирам на някои от тях, които са приложими и за нас.

Технологията продължава да влияе на комуникационните методи, преподаването и ученето

Използването на технологиите (смартфони, таблети, преносими компютри, интернет и т.н.) от тийнейджъри е широко разпространено. Въпреки това, притежаването на различни устройства продължава да е различно в различните социално-икономически и етнически групи. Сега е времето за обществените и училищните библиотеки да определят как технологиите ще

⁴² <http://www.ala.org/yalsa/teens-need-libraries>

се отразят на бъдещето на библиотечните услуги за тийнейджъри, като възможност за осигуряване на достъп, за преодоляване на технологичното разделение, което продължава да съществува. На библиотеката вече не може да се гледа като на тихо и спокойно място, където физически се ползва съдържание в различни формати. Вместо това, тя трябва да се превърне в място, физическа и виртуална среда, в която хората могат да се научат как да се свържат и да използват всички видове ресурси, от физически книги, от приложения, от експерти в местен, регионален и национален мащаб.

Библиотеките трябва да се възползват от новите технологии и да стават кухни за „смесени ресурси“ за да се даде възможност на тийнейджърите да изградят умения, да развиват разбиране, да създават, да споделят и да преодоляват трудностите. В допълнение на влиянието на новите технологии, определението на понятието грамотност е разширено отвъд познавателната способност за четене и писане, до признаването, че грамотността е социален акт, който включва основни модели за участие в света. Новите изследвания насочват към концепцията на свързаното учене, при което младите хора се учат най-добре, когато това обучение е свързано с техните увлечения, желания и интереси.

Тийнейджърите навлизат на пазара на труда без критични умения

През последните три десетилетия, уменията, необходими на младите хора, за да успеят да се реализират на пазара на труда са се променили драстично, а уменията придобити в училищата не са в крак с тези промени. Библиотеките трябва да създадат пространства (среда), да развиват услуги и възможности, от които днешните тийнейджъри се нуждаят, за да успеят в училище и в живота. За да се отговори на нарастващата нужда от квалифицирана работна сила, училищните и обществените библиотеки имат отговорността да се даде възможност на тийнейджърите да учат в релевантна на XXI век среда.

Какво могат да бъдат библиотеките за тийнейджъри:

- Мост в нарастващото цифрово разделение в знанието. Училището и обществените библиотеки трябва да гарантират, че осигуряват достъп до дигитални инструменти, но и предоставят формални и неформални възможности на тийнейджърите да се научат да ги използват по смислен и достоверен начин.
- Мотивиращ фактор за учене – твърде често желанието на тийнейджърите за учене е осуетено от образователна система, която не желае да промени педагогическите си подходи, или поради намалено финансиране, което осигурява само основните ресурси. Библиотеките са извън формалната рамка на академичните изисквания на училището и предлагат пространство, където интересът за учене може да се появи в една свободна, „незадължителна“ безопасна среда. Обществени и училищни библиотеки трябва да се възползват от своята роля, като формални и неформални пространства за учене.
- Да свържат тийнейджърите с други институции, които обслужват общността. Библиотеките са само една от многото организации с визия за изграждане на по-добро бъдеще за тийнейджъри. Твърде често обаче тийнейджърите не са запознати с услугите, предлагани в техните общности. Тъй като много от днешните млади хора са изправени пред сериозни социални и икономически предизвикателства, библиотеките трябва да предоставят помощта, от която те се нуждаят.

Последици за библиотеките

С цел да отговорят на нуждите на днешните тийнейджъри и да продължат да са от полза на техните общности, библиотеките трябва да преразгледат своята структура, включително компонентите си:

- Публики – акцентът е върху обслужване на всички тийнейджъри в общността, а не само тези, които са редовни потребители на библиотеката.
- Колекции – да са пригодени да отговарят на специфичните нужди на тийнейджъри в частност на общностите, които обслужват и да се разширяват, като включват дигитални ресурси, както и експерти и ментори.
- Пространство – библиотеката трябва да бъде гъвкаво физическо пространство, което дава възможност на тийнейджъри да работят по различни проекти един с друг и с възрастни наставници, да създават и споделят съдържание. Създаване на виртуални пространства, които също дават възможност на тийнейджъри да се свързват един с друг и с експерти. Същевременно библиотеките признават, че тийнейджърите се нуждаят и искат да се възползват от цялото пространство в библиотека или онлайн пространство, а не само от определена за тийнейджърите област.
- Програмиране – програмите да бъдат целогодишни, това ще даде възможност на тийнейджърите да подобряват уменията си чрез изследване на техните интереси и оценяване на резултатите по отношение на придобитите знания или усвоените умения.
- Персонал – библиотечните специалисти да се фокусират върху разработването и управлението на услуги на ниво програми; срещи лице в лице в групи, съставени от членове на персонала и квалифицирани доброволци, които действат като наставници, треньори и посредници.
- Младежко участие – то е интегрирано в цялата програма на юношески услуги и дава възможност на тийнейджърите да осигуряват в движение обратна връзка за персонала на библиотеката. Тяхното участие не се ограничава до формално организирани групи.
- Отваряне – то е в ход и се случва, за да се идентифицират нуждите на тийнейджърите в общността и след това да работят с партньори за обезпечаване на тези нужди.
- Политика – фокусирана е върху обслужването на тийнейджърите, без значение къде са те. Политиките са гъвкави и лесни за актуализиране, за да отговорят на променящите се нужди.
- Професионално развитие – подход за цялата библиотека/цялото училище с планиране, изпълнение и оценка на услугите за тийнейджъри. Разучаване на атрибутите/елементите и ресурси, уникални за библиотеките и идентифициране на средства за използването на тези, които ще доведат до постигне целите на библиотеките.

У нас липсват специални изследвания за отношението библиотеки – тийнейджъри. В някои изследвания по проблеми на младите хора може да се намери информация, показваща отношението на младите хора към библиотеките.

В Доклада за състоянието на младежта, одобрен през 2015 г., се отчита, че все повече се засилва тенденцията младите хора да работят с компютър и да ползват интернет.⁴³ Мрежата се ползва най-вече за комуникация и търсене на информация, но не може да се твърди, че използването ѝ замества живото общуване. Според изследването, основната функция, с която младите хора определят социалните мрежи, е чат, сайт за запознанства или средство за информация. Най-често младите хора прекарват времето си във фейсбук (63,3%) или търсят информация в мрежата (51,7%), като използването на някоя от чат-програмите е на трето място по популярност (40,7%). 31,3% редовно свалят филми, а втората глобална социална мрежа туитър се използва от едва 8,8%.

⁴³ Доклад за младежта 2014 г. на Министерския съвет на Република България. http://nism.bg/images/docs/2015/youth_report_2014-final.pdf

В днешно време използването на библиотеките от младите хора е много слабо. 38% от младежите, участвали в изследването, изобщо не са ги ползвали, а 21% от ползвателите са били за последен път в библиотека преди повече от 2 – 3 години. Ако за активни потребители на библиотека считаме хора, които са я използвали най-много преди не повече от месец, то такива са 17% от общо ползвалите. Най-често библиотеките се ползват за класическото си предназначение – заемане на книги (23%) или учебници (31%).

По отношение на обученията за работа с компютър 80% от младежите в малките населени места и селските райони заявяват, че могат да работят с компютър. 9% имат слаби компютърни умения, а 11% не могат да работят с компютър. Компютърните умения са по-малки в сравнение със средните за страната. 84% от младежите в тези райони ползват компютър в къщи, а 15% в училище. В библиотека ползват компютър 6% от младежите. На работното си място това правят 8% от младите хора, което е с една трета под средното за страната.

През 2014 г. по поръчка на УНИЦЕФ в България се направи оценка на състоянието и анализ на профила на подрастващите и младежите, които не работят, не учат и не се обучават (т.нар. група на NEETs).⁴⁴ Целта на оценката е да бъдат изведени конкретни препоръки за ефективно справяне с феномена NEETs. Прави впечатление, че в изследването никъде не се поставя въпросът за библиотеките и тяхното място в решаването на засегнатите проблеми. Библиотекарите са споменати само веднъж в препоръчани мерки:

- Изграждане на национална система за ранно сигнализиране за млади хора в риск от преждевременно отпадане от училище и/или присъединяване към NEETs. Тя трябва да включва предимно училищата, но да работи и в партньорство с местни организации, представители на местните общности и със семействата на децата в риск от отпадане.
- Изграждане на национална система за регистриране и проследяване на развитието на NEETs. Данните за системата трябва да се осигуряват от общините в партньорство с училищата и други организации/индивиди (например медиатори). На база на системата трябва да бъде изработена „карта“ на NEETs, която да служи за статистическо наблюдение на групата и адекватно планиране на следващи стъпки.
- Провеждане на масирани информационни кампании от типа „деца помагат на деца“, както и чрез знакови за общностите фигури (учители, библиотекари, местни лидери на мнение, медиатори) за осигуряване на базова информация, нужна на NEETs в подкрепа на активирането им.

Центърът за образователни инициативи в рамките на международен образователен проект „Училището все още има място“ е провел национално представително проучване за разпознаване на обучителни затруднения и идентифициране на учениците „в риск“. Сред целите на проекта е внедряване на методологии и съдържание в учебните програми за придобиване на житейски умения чрез възпитание на чувствата (емоционалната интелигентност). В един от въпросите, свързани с младежките места за посещение в квартала 14% от учениците са посочили библиотека. За сравнение фитнесът е с 32%, киното е с 19%, различни школи с 6%. Прави впечатление, че 25% не посещават нито едно от тези определени като места за млади хора в анкетата.⁴⁵

Поводът за този доклад е опитът на публичната библиотека в Осло, която през 2016 г. предоставя на своите тенеиджъри Biblo Тøyен⁴⁶ (по името на района, в който е разположена) – най-новото допълнение на обществената библиотека в Осло, което променя всички правила на библиотеката! Това е уникално и иновативно пространство, създадено за младите хора на възраст между 10 и 15 години.

⁴⁴ http://www.unicef.bg/assets/PDFs/2015/NEETs_BG_Final.pdf

⁴⁵ http://cei-bg.org/sites/default/files/Anketa_SSP_part1.pdf

⁴⁶ <http://theoslobook.no/2016/05/28/biblo-toyen/>

Кристиан Бермудес, библиотекар в Viblo Тøyен обяснява причината за отиването ѝ: „норвежките училища имат след училище програма, където децата могат да останат в училище до 17 ч. Там те могат да играят, да се подготвят за други дейности. Но тази програма е достъпна само за деца от 1-ви до 4-ти клас. Viblo Тøyен е чудесна възможност за по-големи деца, за да дойдат и да се насладят на престоя тук след училище.“

Дизайнерският екип, нает от библиотеката, се обръща директно към учениците, за да започне своята мисия по преосмисляне и редизайн на пространството в библиотека. Те провеждат фокус групи с млади хора, за да разберат техните желания и нужди. Младежите споделят, че искат място, на което да се мотаят, да се отпуснат и да избягат от родители, братя и сестри. В допълнение, те се нуждаят от сигурно място, за да се социализират. Това трябва да бъде място, където те могат да създават и правят нещата заедно. Библиотеката постига тези цели чрез създаване на приятно и удобно „трето“ пространство между училището и дома, където младежите могат да се учат, да изследват и да бъдат себе си.

Ученето, четенето и книгите все още са във фокуса на библиотеката, но това е мястото, където свършва сравнението. Специализиран персонал иска да мотивира и насажда любовта към четене и учене в младите хора чрез забавни и образователни дейности като драма, музика, готвене, компютърно програмиране, 3D печат и конструктори Lego.

В центъра на библиотеката е стар Volvo камион, по прякор Теди, напълно преобразен с функционална кухня в задната част и един диван в предната. Ползвателите могат да четат, докато са заклещени в ръчна количка, да подготвят домашните си работи в преустроен tuk-tuk (велосипед, преобразуван в триколка, която се използва за такси в Индия), или да обсъждат проекти на групи в стара ски лифт кабинка, висяща от тавана. Цялата библиотека възплава и насърчава креативността и въображението.

Те казват сбогом на старата система за библиотечна класификация. Книгите са групирани по теми или функции като „животни“ или „кратко и добро“, така че една научно-фантастична художествана литература може да бъде в непосредствена близост до една книга за работи за да насърчава откривателството по по-естествен начин. По тази причина, всяка книга няма постоянно място и всички лавици висят от релси на тавана, което прави лесно пренареждането на пространството за различни функции и събития.

До края на юни 2016 г. Viblo Тøyен ще въведе система за намиране на книга с безпилотен самолет – дрон. Всички книги имат радио тагове върху обложките и всяка вечер безпилотен самолет ще лети над лавиците за сканиране и локализиране на всяка книга за лесен достъп на следващия ден. Системата за „напускане“ – заемането, е бързо и лесно чрез библиотечни карти с микрочипове. „С всички тези готини и уютни пространства много от младите хора няма да искат да напуснат!“ – споделят библиотекарите. Целта е животът на младежта в Осло в собствената им библиотека да бъде „сладък“.

В дневния ред на българските библиотеки специалното място на тинейджърите чака своето решение. Заслужават ли българските тинейджъри такова пространство? Определено да!

Анализ на потребностите на читателите на Народна библиотека „Иван Вазов“ – Пловдив

Стефка Илиева, Ангелина Ставрева, Таня Пилева

Насоките на ИФЛА и ЮНЕСКО за развитие на обществените библиотеки са за включване на потребителите в процеса на развитие на библиотечните услуги:

- с провеждането на проучвания сред тях, за да се изясни от какви услуги се нуждаят;
- чрез анализ на потребителски жалби и отговорите към тях;
- чрез изследване на мнението на потребителите за услугите и новите инициативи;
- чрез разглеждане на всички мнения и предложения на потребителите за разработването на общи политики и процедури;
- чрез информирание на потребителите за практическото въздействие на становищата, изразени от тях и предложения за развитието на библиотечното обслужване;

Народна библиотека „Иван Вазов“ – Пловдив проведе проучване на потребителското мнение чрез анкета и оцени очакванията за дейността на библиотеката и електронните ѝ услуги от 15 март до 15 април 2016 г. Планирането на дейностите на библиотеката ще се основава на анкетата и на потребителските предложения за това каква трябва да бъде нейната визия. Така ще се постигне съответствие между очакванията на гражданите и предоставените дейности и обслужване.

От 1000 раздадени анкети са попълнени 466 (46,6% възвръщаемост). Социо-демографската характеристика на попълнените анкети е разнородна. Според възрастта учениците от 14 до 19 години са 76 (16,3%), младежите на възраст от 19 до 28 години са 77 (16,5%), потребителите в широкия диапазон от 28 до 65 години са 224 (48%) и над 65 години – 89 (19%). Жените са повече от анкетираните мъже – 279 (59,9%) срещу 187 (40,1%).

Образователното ниво на анкетираните се разпределя така: основно образование имат 76 души (16,3%), като това са главно анкетираните ученици над 14 г. възраст, със средно са 91 (19,52%), и най-много са висшистите – 299 (64,2%). Това е очакван резултат за една по-голяма регионална библиотека и второ национално книгохранилище в страната.

В профила на анкетираните в анкетата влиза показателят „читателска активност“. На въпроса дали са ползватели и на други библиотеки се оказва, че освен Народна библиотека „Иван Вазов“ – Пловдив, най-много от анкетираните ползват университетските библиотеки в града – 134 души, читалищните – 113 души, училищните – 67 и специалните библиотеки – 30. Най-много – 165 (35,4%) са потребителите, които ползват единствено НББВ.

Следващият въпрос показва честотата на ползване на библиотеката. От отговорилите 173 души (37,1%), се вижда, че активността на посещенията е всяка седмица, два пъти месечно посещават библиотеката – 89 анкетирани, един път месечно – 121 и по-малко от веднъж месечно – 83.

На въпроса „С каква цел ползвате услугите на Народна библиотека „Иван Вазов“ Пловдив?“ най-много – 312 потребители са отговорили „За четене в свободното време и за удоволствие“, следвани от почти равния брой „За подготовка за изпити“ – 173 и „За справочна информация“ – 177. „За достъп до периодични издания“ идват в библиотеката 109 от анкетираните, „За информация в областта на хоби“ – 99, „За копиране на документи (ксерокопиране, сканиране)“ – 44, „За ползване на интернет“ – 41. Равен брой потребители – 23 „За информация за бизнеса“ и „За срещи с други хора“, „За участие в програми на лятното четене за децата“ –

15, „За участие в обучителни програми за компютърна компетентност“ – 11, За научна и изследователска дейност – 16, за краеведски проучвания – 12.

Въпреки, че една от основните функции на регионалната библиотека е да осигурява с литература и информация образователните и научни потребности на гражданите, от отговорите става ясно, че по-голямата част от анкетираните (66,9%), посещават библиотеката, за да намерят книги за свободното време и за отдых от ежедневните си проблеми.

От отговора на въпроса „Как бихте оценили удовлетворението си от настоящето работно време на библиотеката“ 323 (69,3%) или по-голямата част, дават оценка „много добро“, 118 – „задоволително“ (25,3%) и само 25 (5,4%) оценяват работното време като „незадоволително“. В края на анкетата, потребителите правят и конкретни предложения за промяна на работното време: искат заемната да работи в събота до обяд, 24-часово работно време, читалнята си интернет да работи и в почивните дни.

Анкетираните четат предимно на хартия – това са 416 души (89,2%), 50 души (10,7%) четат на таблет, компютър, смартфон, е-четец и аудио-книги. Повечето от анкетираните – 211 души (45,2%) са прочели над 500 книги през живота си, което показва, че не са случайни посетители на библиотеката. Най-малко четящите сред анкетираните са прочели до 10 книги – само четирима. Останалите се разпределят почти пропорционално:

- до 30 книги – 27;
- до 50 книги – 24;
- до 100 книги – 53;
- до 200 книги – 50;
- до 300 книги – 43;
- до 500 книги – 54.

Интерес към българските автори заявяват повечето анкетирани. 252 души (54%) са чели книга от български автор през последния месец, през последните три месеца – 89, през последните шест месеца – 39, през последната година – 36, „повече от 1 година не съм чел книги от български автор“ заявяват 30 души, без отговор – 20. Въпреки очакванията на анализиращите, че интересът към българската литература е по-слаб от интереса към чуждестранните автори, отговорите на анкетираните опровергават това мнение.

За да проучим интереса към новите електронни услуги на НБИВ: ползване на електронен каталог, виртуална справочна служба, виртуална краеведска служба, онлайн заявки за книги и презаписване на книги по електронен път, попитахме потребителите колко от тях ги ползват. Оказа се, че повече от анкетираните – 290 души (62,2%) не познават възможностите, които предоставят електронните услуги или нямат компютърна грамотност, за да ги използват и само 176 анкетирани граждани ги използват (37,8%). Предложенията за нови електронни услуги са следните:

- Трима анкетирани искат ретроконверсия на всички издания в електронния каталог, придобити преди 1996 г. и поддържане на традиционните каталози; електронният каталог да е по-достъпен за ползване; да се предлага самостоятелно търсене в каталога на библиотеката; по-богат каталог на дигитализирана периодика; да се въведе цялата периодика в електронния каталог.
- Достъп до големи бази данни и чужди периодични издания.
- Трима анкетирани предлагат дигитализация на стари книги и периодични издания и възможност за ползването им онлайн.
- Да се дигитализират книгите от читалнята за по-удобно ползване от вкъщи.
- Да има достъп до повече електронни книги и статии.
- Сканираният архив да е публичен.
- Двама потребители предлагат онлайн поръчка на книги за читалня.
- Да се дава справка на потребителите дали книгата е заета.

- Сканираните електронни копия на документи да се съхраняват в база данни и да се използват от потребителите.
- Изработване на потребителски профили, поръчки онлайн, специални привилегии за потребителите като достъп до ресурси и възможност за безплатни обучения.

291 (62,4%) от анкетираните осъзнават потребността от обучения в библиотеката по информационна компетентност, стратегии на информационно търсене, основни правила за цитиране на документални източници, видове библиотечно-информационни ресурси, електронни бази данни с отдалечен достъп, 75 считат, че те не са необходими и 100 души не дават отговор. Предложенията на анкетираните граждани за обучения се разпределят така:

- езикови обучения – 200 души (42,9%);
- работа с дигиталните колекции на библиотеката – 105;
- работа с електронния каталог на библиотеката и техники на информационно търсене – 100;
- търсене на краеведска информация за Пловдивски регион – 65;
- начална компютърна грамотност – 54.

Най-много потребителите се интересуват от следните теми: история – 24, фантастика – 10, изкуство и култура – 9, психология – 8, художествена литература и литературознание – 6, бизнес и икономика – 7, политика – 5, здраве и спорт – 4, любов и романтика – 4, детска литература, езотерика – 2, мистерии – 2, туризъм, човекът и обществото – 3, фентъзи – 3, химия, астрономия, музика – 2, философия, военна тематика – 2, митология, екшън – 2, японска култура, игри, хумор, география – 2, социология – 3, биология – 2, ужаси – 2, екология, езиково обучение – 3, техника и технологии – 3, животни, логика, наука – 2, живот на другите планети, интернет пристрастяване, развлечения – 2, комедия, за дома, везба, медицина, краезнание, информатика, педагогика – 2, християнство, творчество.

По отношение на ефективността на библиотекарите и обслужването потребителите имат изисквания да има вежливи консултанти и гардеробиери, усмихнати, ентузиазирани и доволни библиотекари – 2, повече търпение от страна на служителите, по-добра организация на обслужването – 2, свободен достъп до подръчния фонд в читалните, организация на художествената литература по жанр.

По отношение на базата на библиотеката потребителите искат модерно обзавеждане и модерна визия – 3; свободна зона за отдих, легла и дивани, кафене в което да се чете – 2, по-чисти маси и столове в читалнята, кът за творчество, нови дограми, настилка, маси и удобни столове – 2; повече разклонители за включване на електронни устройства – 2; качествен ксерокс – 2; по-добро сканиране, мрежов принтер, поддържана тоалетна с всички необходими санитарни материали, повече компютри – 4; планшети, по-добър безжичен интернет – 2; повече цветя и светлина, по-добро отопление, дори безплатна храна и напитки!

Изискванията за книги са разнородни по вид, тематика и жанр: електронни книги, фентъзи, книги-игри, литература за различни световни религии, нови книги – 6; книги от съвременни автори – 9; книги за програмиране, литература на испански, френски и английски език, славянски литератури, история, фантастика – 2; приключенски, приложна психология, загадки и хипотези, медицина. Предлагат се следните нови дейности в библиотеката:

- Виртуални дни на поезията с известни български поети – да се осъществява директен контакт по интернет между автора и ценителите – потребители на информация от НБИВ по примера на Стефан Пеев от издателство „Контекст“.
- Клубове за срещи на групи с близки интереси, които да се събират месечно за обмяна на информация.
- Срещи с организации, които помагат на хората; етнологии (преди празници); природни лечители или лекари, които да обясняват как да се храним, психолози – как да се държим.

- Дискусии на различни теми; възможност за провеждане на учебни практики, изложби, семинари, вечери, флашмоб изяви; руски център; кино и филмотека; игри и забавления; повече млади хора.

От профила на анкетираните става ясно, че най-голямо желание за обратна връзка към библиотеката и нейните служители имат хората от средна възраст 28 – 65 години и учениците от горен курс на обучение. По-отзивчиви към оценяването на услугите са жените. Четящите хора, които са попълнили анкетата са много повече от епизодично посещаващите я потребители. Най-голям интерес потребителите имат към историята и историческите романи, художествената литература и най-вече жанрове като фантастика и фентъзи, психология, политика и социология, здраве и здравословен начин на живот, спорт, игри и забавления.

Работното време е добро и отговаря на нуждите на потребителите. Електронните услуги на библиотеката не се познават в достатъчна степен и затова се налага да се провеждат повече обучения с граждани, които да ги запознаят с електронния каталог и начините за търсене на информация в него, видовете услуги, стратегиите за информационно търсене, локалните бази данни, пълнотекстовите бази данни с дигитализирани книги и периодични издания и тяхното използване в интернет среда.

Недоброто владеене на чужди езици от по-голямата част от потребителската аудитория и скъпоструващите езикови курсове, организирани от частни фирми, е причината гражданите да искат провеждането на безплатни езикови обучения в библиотеката и това е най-големият процент от желаните обучения.

С тази анкета затвърдихме мнението си, че библиотеката трябва да увеличи броя на организирани обучения за граждани, за да бъде наистина образователен и информационен център за тях, но и да бъде център за интересни срещи, клубове по интереси, където гражданите да могат свободно да изразяват мнението си, да дискутират по наболели теми, да споделят впечатленията си от прочетени книги и да търсят съмишленици по дух и култура.

Библиотеката като място за творческо развитие на децата

Ирена Русанова, Ренета Константинова

Регионална библиотека „Любен Каравелов“ – Русе е институция със 128-годишна история и съчетава през годините традиции и новаторство. Днес продължава да се развива като атрактивно социално пространство за изкуство и култура, с нова визия и с градивно присъствие в националния календар.

Библиотеката организира събития, свързани с грамотността и знанието, с акцент върху детски и младежки културни и образователни инициативи, които развиват творчески познания и умения в сферата на изкуството. През последните три години специално внимание се отделя на изкуството на комикса – направен е опит за най-дълъг комикс от непрофесионалисти, създадена е постоянна експозиция „Музей на комикса“. От 2015 г. Регионална библиотека „Любен Каравелов“ организира Международен конкурс за комикс и блиц-анимация. Екипът на библиотеката реализира два проекта – „Комикс без граници“, финансиран от Общинска фондация „Русе – град на свободния дух“, и „Ролята на обществените библиотеки в устойчивото развитие на нови публики“, финансиран от програма „Публики“ на Национален фонд „Култура“ към Министерство на културата.

Защо комикс?

От проведени анкети и обратни връзки сред потребители на библиотеката се установи, че 68% от тях проявяват интерес да научат повече и за историята и съвременното развитие на комикса, а 88% изявяват желание да се включат в модерни и атрактивни събития.

Комиксът е форма на изобразително изкуство, в която изображение и текст се съчетават, за да разкажат история. Комиксът е „една от най-интересните компилации на картина и литература. За разлика от чистата литература в него движения и действия се предават чрез изображение, поза, динамика на образа“.⁴⁷ Позволява да се разкаже всяка история по достъпен и завладяващ начин за всеки тип публика. Неговата синкретична жанрова природа е причина той бързо да прескочи в масовите четива за възрастни, като става любимо забавление на поколения потребители на развлекателната визуална литература.

Българският комикс заема важна част от културата. В неговите най-силни години – от края на 70-те до началото на 90-те години на XX век – списанията „Дъга“ и „Чуден свят“ успяват да продадат повече от десет милиона копия. В края на XX и началото на XXI век, с навлизането на чуждестранните 24-часови анимационни канали и разпространението на интернет, изкуството на комикса остава до голяма степен непознато за българските деца и младежи. Именно връзката между литература, изобразително изкуство, анимация, кино и карикатура е повод Регионална библиотека „Любен Каравелов“ – Русе да се насочи към организиране и провеждане на серия културни събития, свързани с комикса.

Една от възможностите за развитие на детско творчество в библиотеката са проведените културно-образователни интерактивни модули „Ателие за комикси“ и „Детска нощ в библиотеката“ по проект „Ролята на обществените библиотеки в устойчивото развитие на нови публики“. Проектът реализира иновативен продукт с устойчив характер, чрез взаимодействие между културни и образователни организации, институции и различни общности, за насърчаване на творчески изяви в сферата на комикса и визуалните изкуства. Привлече нови публики и насърчи

⁴⁷ Нейкова, Радостина. Комиксът на съвременния екран. – София, 2009, с. 35.

развитието на вкусове, предпочитания и нагласи към комикса като форма на художествено изразяване при деца и младежи. Проведени бяха интерактивни занимания за общуване с творци и експерти в сферата на визуалните изкуства.

Повече от сто деца получиха възможност за творческа изява чрез изкуството на комикса в учебна и неучебна среда. Занятия се проведоха в ЦДГ „Пролет“ – Русе, където децата усвоиха азбуката на комикса, рисуваха и съчиняваха диалози между герои от приказките. Ученици от 3-ти до 7-ми клас в ОУ „Иван Вазов“ – Русе създадоха свои оригинални комикси под ръководството на преподавателя по изобразително изкуство Валентин Георгиев. В библиотеката традиционните методи и средства за работа бяха развити и допълнени с прилагане на съвременни технологии и инструменти за създаване на комикс.

В хода на проведените ателиета по атрактивен и забавен начин участниците усвоиха как последователността в развитието на героите и отделните събития прерастват в рисувана поредица. Създаването на собствена творба е предшествано от предварително разглеждане на комикси с историческо и хумористично съдържание, колективно обсъждане на изображенията, озаглавяване на отделни панели чрез метода мозъчна атака, разпознаване на съществуващи герои и измисляне на нови такива. Децата, разделени на малки групи, проведоха дискусия за това какви са действията и постъпките на героите, как са изобразени те, какво е оформлението на отделните панели на комиксите, тяхната композиция. Учениците използваха организационни модели за разказване и откриха възможностите за съчетаване на образи и текст. Използваха се и ситуационни и ролеви игри.

Липсата на текст или малкото използвани думи позволява на децата да развихрят своето въображение и сами да подбират думите в зависимост от сетивните си възприятия. Разбирането за пресъздаване на история е строго индивидуално и повлияно от преживяванията на всяко едно от тях. Те творят това, за което мечтаят, като изобразяват в цвят безброй неизречени думи и откриват себе си в този процес. Създадените графични истории съдържат сравнително малко на брой думи, но винаги следват единна сюжетна линия. Афинитетът на децата към изкуството, наречено комикс, е резултат от тяхното образно мислене.

Според научните изследвания висок процент от визуалната информация е свързан с изображенията. В света на комикса именно изображенията имат изключително важна роля. Те притежават своя собствена изразителност и са ярък пример за това как рисунките влияят на всеки, който ги създава или възприема. Това влияние е продиктувано от различни обективни и субективни фактори, които се изразяват в творческата интерпретация на рисуваните поредици. Рисунките в комиксите предават на всяко вербално съобщение допълнителна яркост, което го прави да звучи ясно и атрактивно и позволява да бъде лесно запаметено. При детската комиксова визия се наблюдават както познати приказни сюжети, така и римейк на вече съществуващи филмови образи. Комиксовият сюжет търпи развитие и той е подвластен на въздействието на средата, на екрана, на познати приказни истории и на нови, съществуващи само в детското въображение, образни системи.

Какви са изводите от направените наблюдения в хода на проекта

Безспорно комиксът дава на децата възможност за творческа изява и същевременно заинтригува вниманието и развива въображението им. Те имат възможност да измислят герой, да създадат въображаема ситуация и да я визуализират, като използват цвят и слово. В процеса на възпроизвеждане участниците играят с изображения и думи и пресъздават действие. Едновременно с това се наблюдава как комиксът развива мисленето и подобрява говорната култура. Децата имат желание да споделят сътвореното от тях, да разкажат за своите идеи, намерения и нарисувана история. Комиксът е образна система за комуникация, невъзпрепятствана от практикувания език.

В едно от ателиетата, проведено в ЦДГ „Пролет“, децата рисуват след четене на приказки. В създадените картини пресъздават чутите ситуации и герои. Героите са преди всичко приказни и анимализирани, но присъстват и реалистично пресъздадени анимационни герои. Комиксовите рисунки, макар и наситени с огромна доза наивност, са изключително майсторски представени през призмата на детския мироглед.

В рамките на проекта „Ролята на обществените библиотеки в устойчивото развитие на нови публики“ във времеви период повече от шест месеца, са организирани няколко ателиета. Изследвайки детските комиксови творби, откриваме асоциативното влияние на сезона върху избора на тема и цветови изказ. Ситуацията, в която децата се намират, също повлиява на избора на теми, сюжети и цветове. Така например в ателие, проведено през месец октомври, без да бъде поставяна тематична рамка от водещия експерт, се наблюдават сюжети, свързани със спомени от лятото. Друг тип обекти на изобразяване са привнесени от телевизионни предавания (кораб „Титаник“, миньон). В комикса на седмоласничката Невена Стефанова, организиран в два панела, анимализираният герой (акула) пародира съвременния езиков жаргонен изказ на тийнейджърите. В ателие, проведено през месец декември, сюжетната рамка е зимна и с преобладаваща коледна тематика. Като персонаж често присъства Дядо Коледа, който попада в комична ситуация (заклещен в комина) или в трудна ситуация (болен елен). Коледната елха, подаръците и желанието за тях неотлъчно присъстват в изображенията, независимо от възрастта на участниците в ателиетата.

Част от проекта „Ролята на обществените библиотеки в устойчивото развитие на нови публики“ е и събитието „Детска нощ в библиотеката“, наречена „Вълшебно приключение с огромно настроение“. Тя се проведе на 1 срещу 2 април и е част от международна инициатива, посветена на писателя Ханс Кристиан Андерсен. Русенската библиотека е една от 1619-те локации в света, включили се в отбелязването на Нощта на Андерсен през тази година. За да участват във вълшебното приключение, в библиотеката се събраха 16 деца от различни училища в град Русе. Водени от Добрата фея и Злата магьосница, малките приключенци се веселиха, обути в „галошите на щастието“, танцуваха полонез по време на „бала на малката Ида“, търсиха скрити вълшебни предмети от приказки. Награда за всички – за „смелостта да се сражаваш“ с героите от книгите и да прекараш толкова много време сред тях – бе светлинно шоу, което насити сетивата с още цветове.

Кулминационна точка в забавленията бе среднощната работилница за комикси. Наставлявани от художниците-експерти Валентин Георгиев и Стоян Стоянов – Комитски, учредител на Постоянната експозиция „Музей на комикса“, участниците изразиха своето творческо вдъхновение в пъстрота върху белите листи. Подвластни на предходните занимания, имащи отношение към творчеството на Андерсен, двама от участниците насочиха внимание към комиксово пресъздаване на приказки на датския писател („Грозното патенце“). Един от участниците изобрази огненото шоу на Нинджата, наблюдавано непосредствено преди ателието. Всъщност присъствието и на т.нар. костюмиран герой (Спайдърмен, Х-мен и др.), който носи в образа си тайнственост и свръхсила, този, който винаги побеждава злото, който има дарба и специални умения, е характерен за много от комиксите. Един от участниците е любител на манга изкуството и такива са неговите черно-бели манга изображения. В комиксите присъстват още темите за училището, за любовта и приятелството, защото библиотеката, освен всичко друго, е място за срещи и нови запознанства.

По време на среднощната комиксова работилница децата осъществиха скайп връзка с техни връстници от библиотеката в Щип, Македония. Русенските участници в нощта показаха своите умения за рисуване на комикс на македонските деца. В последното проведено ателие ученици предадоха своя опит на връстниците си от ПЧСОУ „Леонардо да Винчи“. В демонстрацията на комикси беше използван и графичен таблет.

Като логичен завършек на проекта е организирането на изложба в нетрадиционна среда от творбите на всички участници в ателиетата. Първото презентирание на комиксите беше на фасадата на библиотечната сграда по време на Европейската нощ на музеите и галериите, в която библиотеката също се включи. На 1 юни като подарък за децата на Русе отново бе подредена изложба с детските комикси в градинката на площад „Батемберг“. Някои от участниците доведоха свои приятели и с гордост показваха сътвореното от тях.

Резултати

В изпълнение на целите на проекта, културният продукт на РБ „Л. Каравелов“ – комиксът, е популяризиран чрез традиционни и иновативни методи и насърчава потребяването на визуални изкуства и приобщаването на нови публики към културния живот на общността – от изложби до презентирание и експониране на комикси в градска среда и в интернет среда. Комикс ателиетата доведоха в библиотеката различни публики – граждани и гости на Русе присъстваха на събитията. Със средствата на интернет са отразени събития, посветени на комикса – изложба, ателие. Ателиетата за изработване на комикси в училище и детска градина доближиха това изкуство до деца и родители.

За нас, библиотекарите от регионалната библиотека в Русе, е от особена важност да разберем какво е отношението на участниците и техните родители към инициативите, които подготвяме за тях. Ето част от по-интересните отговори от обратните връзки на участниците в Нощ в библиотеката.

На въпроса „Хареса ли Ви „Вълшебно приключение с огромно настроение“?“ всичките 16 участници отговорят с „да“. Интригуващи са отговорите на въпроса „Какво научихте?“:

- Научих много за живота на Андерсен и за книгите, които е писал.
- Че трябва да сме по-заинтересовани от самите книги, защото в тях има любопитни факти.
- Че всичко, което мисля, ще се превърне в история.
- Как да ядем културно (като принцове и принцеси).
- Как да танцуваме валс на цветята.

На въпроса да посочат „3 неща, които са харесали най-много“ участниците отговарят: комиксите; танца на нинджата; търсенето на предмети (съкровища); танците (бала на цветята); кралската вечеря; игрите със злата вещица (аниматорите); запознах се с добри хора (персонала); спането в библиотеката; новите приятели; разговорите с Македония; приказките преди сън.

На въпроса „Какво ще запомните?“ отговорите са:

- Аз мисля да запомня всичко, защото всичко беше незабравимо.
- Това е най-хубавата вечер в целия ми живот.
- Танца на нинджата.
- Ще запомня хората, които цяла нощ стояха до нас, само и само да сме добре.
- Че е хубаво да се забавляваш.
- Че всичко се сбъдва (библиотеката сбъдва мечти).

Отговорите на 14 участници на въпроса „Бихте ли участвали в подобно приключение отново?“ са: Да; Бих участвала милиони пъти; Разбира се, с удоволствие.

Според анкетата, попълнена от родители, децата са доволни от преживяното приключение в библиотеката. Родителите го определят като полезно и приятно, смятат че спомага за развиване на социалните контакти, оценяват организацията като перфектна. Желанието на родителите и децата е да има и следващи издания на тази интересна инициатива. Творчеството позволява на децата да отразят света по свой начин, да интерпретират чрез изкуство своите

усещания, да илюстрират знание, да покажат какво могат, да творят, като се забавляват, а библиотеката е мястото, където това може да се случва.

Регионална библиотека „Любен Каравелов“ е пространство, изпълнено с живот и настроение. Комиксови герои, периодично позиционирани във фоайетата, посрещат и изпращат посетителите. Деца и родители имат възможност да изкажат своята удовлетвореност от предлаганите услуги с жетони. А отрицателният вот при нас означава: „Не искам да си тръгна“. И както завършват повечето от комиковите творби... „следва продължение“.

Диалогът между учениците и училищната библиотека – вдъхновение и предизвикателство

Пролет Цветанова

Формирането на потребности, нагласи, способности и навици за самостоятелно получаване на знания е приоритетен фактор за личностното развитие и успешната социална реализация. Ролята на училището се състои в стимулиране и подпомагане на този процес, създавайки подходяща образователна среда, ориентирана към мислене и творчески изяви. Едновременно с обучителните цели, училището като институция осъществява и възпитателни. Партньор за успешното им постигане е училищната библиотека, чиято традиционна роля е информационна спрямо учебния процес, но потенциалът ѝ като възпитателен фактор трябва да бъде оползотворен като освен образователна трябва да бъде и социална среда. Разнообразни инициативи като официални чествания на национални събития, викторини, изложби, литературни състезания, представяне на презентации, театрални драматизации, функциониране на книголюбителски клубове, конкурси и др. се инициират от училищните библиотекари съвместно с учениците.

Диалогът между учениците и училищните библиотеки има различни аспекти – едновременно е необходимо да отговори на способностите на децата, да изгради у тях разнообразни компетентности, да откликне на интересите им и да формира потребности, да толерира личните им възгледи и да възпита етични нагласи. Визуализирайки образно този диалог, можем да го асоциираме със световния символ на щастието, четирилистната детелина, защото човек е щастлив, когато е успешен, постигащ целите си, радващ се на добри приятели. Разнообразните услуги, форми и подходи, които предоставят и прилагат училищните библиотеки във връзка с интелектуалното, емоционално и духовно израстване могат да бъдат представени чрез четирите листа на детелината, обобщаващи основните ѝ функции като територия за учене, споделяне, възпитание и почивка. Осъществяването на тези функции е една от приоритетните професионални цели на училищните библиотеки, които се включват в национални събития и сами организират разнообразни библиотечни инициативи, провеждани на междуучилищно и училищно ниво и свързани с насърчаване на четенето и активиране креативността на учениците. Традиция е отбелязването на Маратона на четенето, Международния ден на детската книга, Националната библиотечна седмица.

През 2014 г. Министерство на образованието стартира Национална стратегия за повишаване и насърчаване на грамотността. Училищните библиотеки се посочени като един от партньорите за осъществяването ѝ. От зараждането си до днес, те винаги са съдействали за постигането на тази цел и болшинството от тях се включиха активно в провеждането на местни, регионални и национални събития. Организирах се много мероприятия в рамките на Националната седмица на четенето. Училищните библиотеки си сътрудничат и с други организации и институции, свързани с насърчаване на интереса към книгите и четенето. Традиционно стана сътрудничеството с кампаниите на „Детски книги“ и „Аз чета“. Линиите за гласуване на националната награда „Бисерче вълшебно“ бяха открити в Попово с участие на ученици от ОУ „Любен Каравелов“. Инициативата „Пътуващи сандъчета“ на ББИА е една от най-атраktivните, в която се включват редица български библиотеки. Книгите-пътешественици са очаквани от децата с голям интерес, а формите, които съпътстват четенето като споделяне на мнение, откриване пътя на книгата, класация и др. са допълнителен стимул за провокиране на любовта и интереса към писаното слово.

Срещите с творци на художественото слово са едно от най-популярните и обичани от учениците събития. Редица училищни библиотеки се включват в инициативата „Известни българи четат на деца“, организират местни прояви, канят различни автори. Пример в това отношение е училищната библиотека при 7-мо СОУ „Св. Седмочисленици“, която изпълнява проект „Писатели гостуват в Седмо“. На учениците от горните класове са гостували поетесите Екатерина Йосифова и Рада Панчовска, писателите Алек Попов, Йордан Ефтимов, Георги Михалков, Оля Стоянова, Теодора Димова и Георги Господинов. Особено интересна беше срещата с Георги Господинов, предшествана от посещение на театрална постановка на неговата пиеса „Апокалипсисът идва в 6 вечерта“ в Малък градски театър „Зад канала“. Учениците от 39 СОУ „П. Динеков“ преодоляват разстоянията чрез интернет и се запознават онлайн с младия детски писател Денис Кьосев и неговата чудесна книга с приказки „Вълшебен свят“, която получи като подарък. За читателите в библиотеката паметна остава срещата с Леда Милева през 2012 г., кадри от която са включени в документалния филм за именитата детска писателка на Андрей Аврамов „Дух и воля“. По покана на Столична библиотека, Международна фондация „Гео Милев“ и издателство „Захарий Стоянов“, ученици от 39 СОУ „Петър Динеков“ участваха във вечер, посветена на 96 години от рождението на именитата детска писателка.

Интересни са и срещите с издателства, на които децата се запознават с актуални издания по атрактивен начин. Подобно емоционално преживяване са изпитали читателите от 3-ти и 4-ти клас от 88 СОУ „Димитър Попниколов“ – София, създавайки собствена история чрез творческата игра на изд. „Точица“ – Направи си сам приказка, в която децата подлагат своя герой на редица препятствия, за да достигне до награда. Увлекателни са събитията, които осъществява издателство „Фют“, представяйки автори и книги чрез забавни сценки, викторини и игри пред читатели от различни училищни библиотеки в столицата и страната. В 7 СОУ „Св. Седмочисленици“ след подобна изява с участието на детските писателки – Кина Къдрева и Юлия Спиридонова – Юлка значително се повишава интересът към книгите и четенето, а в 7-мо СОУ „Кузман Шапкарев“ – Благоевград организират „Книжно парти“ с издателство „Фют“.

Безспорно насърчаването на четенето е немислимо без наличие на книги, които са актуални и желани от децата. Много училищни библиотеки предприемат дарителски акции за набавяне във фонда на нови заглавия. С атрактивно събитие 7 СОУ „Св. Седмочисленици“ са набрали средства за обогатяване на библиотечния фонд – чрез благотворително ревю на ученически униформи. Традиция стана провеждането на чейнджбук в СМГ „Паисий Хилендарски“ – София. В 39 СОУ успешно се прилага акцията „Сподели – вземи – прочети – върни!“, в която са включени ученици и учители. В НППТО бе организирана сбирка „Споделям любимата си книга“, при която изданията също са за временно заемане.

„Походът“ към книгите на първокласниците често започва със специално събитие, на което стават читатели на библиотеката. В 7 СОУ „Кузман Шапкарев“ – Благоевград излъчват анимации на български народни приказки и така малките ученици чрез познатия свят на приказките навлизат в света на библиотеката. СОУ „Св. Климент Охридски“ въвеждат първокласниците в книжното богатство в „Библиотека на открито“ – една интересна форма за споделено четене сред природата. Училищната библиотека при СОУ „Л. Каравелов“ – Варна заведе учениците от шестите и седмите класове в Дома-паметник „Йордан Йовков“ – Добрич, където те се запознаха обстойно с живота и творчеството на именития писател. Докоснаха се до пословичния Йовков свят, опознавайки къщата му и прочитайки някои от емблематичните му разкази – „Албена“, „Песента на колелетата“ и др. Библиотеката на СОУ „Св. св. Кирил и Методий“ – Карнобат редовно отбелязва годишнини на различни творци с презентации, четене на откъси, прожектиране на филми, публикуване в блог към сайта на училището. Тази хибридна форма на представяне на лице или събитие е особена актуална за малките читатели, които възприемат информацията комплексно – както чрез слушане и четене, така и чрез визуализация.

Важно е интересът към книгите не само да бъде провокиран и възпитаван, но и да инспирира креативност, мислене и изява. В много училищни библиотеки ежегодно се организират класации на най-четените книги през годината и на най-четящи ученици, викторини и състезания на различни теми, творчески конкурси за илюстрация, за написване на есе, разказ, стихотворение, различни изложби. 7 СОУ „Кузман Шапкарев“ – Благоевград провежда карнавал-дефиле на любими литературни герои. Събитието е истински училищен празник, на който в училищния двор се забавляват заедно деца, родители и учители. В 39 СОУ „Петър Динев“ учениците играят на „Отгатни и облечи приказен герой“. Друга инициатива в тази библиотека е „Скритата книга“, при която ученици от горния курс опаковат интересни книги, закривайки корица, автор и заглавие, поставят ги на определено място и по-малките ученици едва след заемането си откриват на какво четиво са попаднали. В училищната библиотека на СМГ „Паисий Хилендарски“ се проведе забавна викторина за учениците от 5-ти и 6-ти клас, съдържаща въпроси по „Пърси Джексън и боговете на Олимп“ и по всички части на романите за Хари Потър. Новото бе, че изборът на тема на викторината е по желание на самите деца, а авторите на въпросите също са ученици, но от 9-ти клас. Участниците показаха завидни знания, макар че въпросите бяха детайлни и по-големите ученици се бяха опитали да ги затруднят. Викторината послужи не само за забавление, но и за създаване на приятелство между ученици от различни възрастови групи.

Библиотеката на 88 СОУ „Димитър Попниколов“ организира конкурс на тема: „Моята любима литературна творба“, в която са представени мултимедийни презентации на любими книги, умалени копия на литературни творби и илюстрации. Идеята на конкурса е освен любов към книгата да могат да приложат свои умения в областта на информационните технологии и приложното изкуство. В традиция се превърна състезанието „Снимачен екип №1“ под надслов „Един снимачен ден с моя любим български автор“, организирано от НППТО „М. В. Ломоносов“ с подкрепата на Столична библиотека. Ролята на библиотекаря в това събитие е да съдейства активно на всички етапи на провеждането му. Участниците получават професионални роли, каквито има в снимачните екипи (сценарист, оператор, режисьор) и всеки снимачен екип се ръководи от ментор-преподавател по специалността. Задачата е да създадат видеопродукция, прилагайки уменията си по професионалната подготовка и изразявайки литературните си предпочитания. Бяха създадени реклами на книги, репортажи, етюди, клипове, журирани от ученици от други специалности. Екипите, освен да демонстрират, трябваше да защитят художествено и технически проектите си. Отличителна характеристика на това събитие е, че излъчването на видеопродукциите е и изява, презентираща идеите, която е важен критерий при оценяването. Журито също аргументирано обявява класацията си.

Учениците с желание се включват в междуучилищни събития. Столична библиотека съвместно с училищните библиотеки на НППТО, ПГТМД, СПГЕ проведе „Литературна игра за три училища“, при която отборите се формираха на случаен принцип, за да се запознаят, работят в екип и сприятят учениците от различните гимназии. Задачите изискваха прилагане на логически умения – подреждане на пъзели с пословици и поговорки, знания по природни и хуманитарни науки – създаване на терминологични речници, творчески способности – съчиняване по акростих и дори артистицизъм – трябваше да изиграят като театрален етюд заглавия на книги.

Оформят се литературни кътове и тематични изложби: на нови книги, по определен отрязък на знанието, посветени на различни събития и личности, на творби от деца (литературни, живописни, фотографски и др.). Често тези изложби съпътстват конкретно събитие. Може да се отбележи краеведската инициатива на СОУ „Св. св. Кирил и Методий“ – Карнобат, един истински урок по родолюбие, посветен на 138 години от освобождаването на града през 1878 г. Децата се запознават с трагичността и героизма на отминалото време чрез изложба, разказ за събитието, стихове и проза на карнобатски творци, посветени на родния край. Забележителна е изложбата на училищната библиотека при МГ „Гео Милев“ – Плевен, подготвена по повод

тържествата, посветени на празника на училището. В нея са включени библиотечни документи от и за живота и творчеството на патрона на гимназията. Обособен е кът с творби на ученици и учители от гимназията под надслов „Вдъхновени от творчеството на Гео Милев“. Книгата на Иван Гранитски „Гео Милев и трагиката на националната съдба“ се превръща в акцент на изложбата, а самият автор, който е гост на празника, връчва дарение от над 100 книги от български автори от името на издателството. С интересна изложба от пясъчни рисунки гостуваха учениците от ОУ „Любен Каравелов“ – Попово в Столична библиотека и в софийски училищни библиотеки. Една нетрадиционна експозиция е подготвена от ученици от начален етап в 12 СОУ „Цар Иван-Асен II“, съставена от „Четящи дървета“, съдържащи любимите им книги и герои. Библиотеката при НППТО „М. В. Ломоносов“ показва на своите читатели тематична сбирка от библиотечни документи, предназначени за специалностите, изучавани в училището, в която бяха включени оригинални издания на различни езици от различни години. Интерес предизвикаха трудовете на Петко Попов, известен български оптик, томове „Опитна физика“ на световния учен-откривател на фотоелектретния ефект акад. Георги Наджаков, енциклопедията на немски език по оптика на издателство „Брокхауз“ от 1961 г., годишното течение на сп. „Британска кинематография“ от 1949 г. и др. 95 СОУ „Проф. Иван Шишманов“ провежда изложба-базар съвместно с официалния представител на редица руски издателства и Руската академия на науките – „Индекс“. Професионалната гимназия по текстил и моден дизайн също прави интересни изложби: „Фантастиката в изкуството“, „Св. Валентин – денят на влюбените“, ревю на тоалети изработени от еко материали, свързани със специфичната образователна подготовка, които често експонира в Американския ъгъл в Столична библиотека.

Сътрудничеството с преподавателския екип се извършва чрез различни форми, като на места се привличат за участие и учители, директори, родители и общественици. Осъществяват се разнообразни събития, дискутират се различни проблеми. МГ „Гео Милев“ – Плевен участва като партньор, съвместно с преподавател по история и цивилизация и ученици от училището в проект на Учебна работилница Европа – Плевен, озаглавен „Изгорен/изпепелен“. Проектът е свързан с представяне на автори и литературни произведения, преследвани и унищожавани през различните исторически епохи по различни причини – политически, морални, естетически. Училищната библиотека участва с изложба на книги в централното фоайе на гимназията, представяща забранявани и отричани автори и книги. Паралелно с това се проведе и четене на български и немски език на откъси от произведения, забранявани и преследвани, дори изгаряни. В СОУ „Любен Каравелов“ – Варна са привлечени родители за решаване на проблеми, свързани с грамотността и езиковото развитие. В библиотеката е проведена среща с тях на тема: „Училищната библиотека – опора на ученици със слабо езиково развитие“. Дискусията акцентира върху проблема със слабото владение на книжовния език и ниската грамотност сред някои от децата. Единодушно се приема, че подходяща мярка е записване на тези деца в библиотеката за занимания по интереси в полуинтернатни групи с цел обогатяване на общата и езиковата им култура. Интересна инициатива за кариерно ориентиране прилага СОУ „Св. Климент Охридски“, наречена „Следучилищна реализация“, която се състои в поредица от срещи на учениците от горен курс с бивши възпитаници, реализирали се успешно в различни професии – ортопед, офталмолог, архитект, адвокат, banker, психолог и др. Традиция в някои български училища е да се провежда Ден на ученическото самоуправление, при който много деца желаят да заемат мястото на библиотекаря и се справят успешно с основните му задължения.

Училищната библиотека е територия на редица клубни дейности, някои от които са осъществени от нея, а за други има подкрепящи функции. В НППТО „М. В. Ломоносов“ функционира читателски клуб „Книгомани“, едновременно с това библиотеката съдейства и на други прояви, сред които интерес представлява клуб „Презентатори“, създаден с цел да подпомогне адаптацията на осмокласниците в новата за тях училищна среда чрез поредица от дискусии за емоциите, стреса и агресията, игри за създаване на атмосфера на доверие и

сигурност. Читателски клуб „Книгомани“ провежда периодични срещи-дискусии, сред които особено провокиращи се оказаха темите „Музика за четене“, „Филм срещу книга“, „Словата на фотографията“, които подтикнаха към размисъл за различните изкуства и хармонията между тях. Децата от клуба споделят книги, организират чествания на събития, литературни игри, популяризират библиотеката, като привличат не само ученици, но и преподаватели. Участваха чрез театрална адаптация на произведения на Джани Родари на празника на Асоциация Родители „Фамилатлон“. Подготвиха „машина за разкази“ – кутия с кратки литературни произведения, които да подаряват в междучасията. Изработиха ковчежета-съкровищници за най-ценните книги от колекцията „Споделям любимата си книга“. Включиха се в междуучилищното състезание „Литературна игра за три училища“. Попълват тетрадка с цитати, рисуват плакати, поддържат фейсбук група, в която се споделят публикации от различно естество – от правописните норми до правенето на „дрешки за книгите“, от лични впечатления за книги до литературни конкурси. Създадоха и видеоклип, промотиращ дейността на клуба. Подобни клубове функционират в много училищни библиотеки в страната.

Един от приоритетите на училищните библиотеки е да формират информационно грамотни личности. Беседите по библиотечно-библиографски знания са традиция, която на съвременния етап се разширява чрез формиране на култура не само на търсене, но и на обработка на информацията. Интересна познавателна игра провежда библиотеката на 12 СОУ „Цар Иван-Асен II“, при която децата се превръщат в „нещотърсачи“, които по прочетени от библиотекарят откъси от книги трябва да познаят автора и заглавието им, да ги издирят във фонда и от скритите вътре в тях думи да подредят пъзел, съдържащ мисъл за книгите и четенето. В библиотеката на НППТО „М. В. Ломоносов“ се състоя състезание между осмите класове по информационна грамотност: „И аз знам всичко“, при което учениците трябваше да открият в различни източници информация, да я обобщят и представят. Формулировката на отделните задачи имаше маскиран образователен елемент – за начините на търсене според Универсалната десетична класификация, за видовете издания, за ориентиране в информацията според научността и достоверността на източниците и др. Ученици от същото училище, както и ученици от други училища от София – СМГ, ПГТМД, 39 СОУ и 131 СОУ участваха в събитие, проведено в Столична библиотека, наречено „Влез в библиотеката или три стъпки към информационната грамотност“. Неговата цел беше да даде знания за ориентиране на читателите според библиотечните правила. Изслушвайки лекция и под формата на игра, участниците имаха възможност да приложат на практика новите знания в отдел „Обслужване“. Те търсиха книги по сигнатури, ориентираха се по отделите на знанието, сглобяваха пъзелни корици на книги, откриваха и твориха, дадоха нов живот на отчислени книги. Събитието бе заснето от ученически екип от НППТО „М. В. Ломоносов“.

Освен съдействие за обучението, училищните библиотеки оказват подкрепа и при изяви на учениците на местни, регионални и национални състезания и конкурси. Пример в това отношение е библиотеката при ОУ „Г. С. Раковски“ – Варна, чиито читатели участват в състезания от различни формати – за есе, рисунка, приказка, фотография, дори изработване на космически апарат. Учениците имат необходимост да изразяват себе си, да споделят, да обменят мисли и идеи, да създават приятелства. Вече няколко години „Писма на приятелството“ сближават ученици от ОУ „Любен Каравелов“ – Попово, СОУ „Вичо Грънчаров“ – Горна Оряховица и СОУ „Св. св. Кирил и Методий“ – Карнобат, свързани от общата им любов към книгите и четенето.

Инициативите, вдъхновени от неформалния диалог между училищната библиотека и учениците са неизчерпаема тема. Разнообразни като тематика и форми, ангажиращи различни възрастови групи, те са полезни за цялата училищна общност, но най-ползотворни са за учениците. Нашата професионална четирилистна детелина – символът на щастието, е именно това вдъхновение от усмивките и доверието, което виждаме по лицата на децата.

Пътуващата изложба – автопортрет на традиционната връзка между читателите и библиотеката

Весела Ангелова

Библиотеката като изложбено пространство

Регионална библиотека „Пенчо Славейков“ с годините е изградила традиции да предлага пространства не само за своите собствени изложби, но и за инициативи на отделни граждани, граждански групи и различни клубове. Това позволява институцията да бъде преоткрита и да се затвърди като приятел и партньор за представителите на местната общност.

Библиотеката е била домакин на изложби от най-различен характер:

- на занаятите, изготвени с помощта на наши приятели от пенсионерските клубове;
- фотографски изложби като „Мотоциклетът и изкуството на волния живот“. Изложбата бе по повод 40 години от издаването на книгата „Дзен и изкуството да се поддържа мотоциклет“ и 45 години от премиерата на филма „Волният ездач“. Осъществена беше в партньорство с Мотоклуб „Хептагон груп“. В деня на откриването в изложбеното фоайе на регионалната библиотека са представени фотографии на Петър Петров и Петко Момчилов, както и издания от фонда на библиотеката, посветени на мотодвижението.
- художествени експозиции;
- в сътрудничество с будни ученици от варненски училища. Чудесен пример е изложбата „(Не)грамотните“, създадена от децата от 7 СОУ „Найден Геров“ с ръководител госпожа Марияна Рухова. Децата бяха изготвили платна с особено впечатляващи образци на неграмотност, на които бяха попадали в интернет.

Виртуални изложби

Инициативата спонтанно беше подета от колегите от отдел „Изкуство“ с поредицата „Четенето в изобразителното изкуство“. Предложен бе различен поглед върху книгата и четенето, върху мястото им в изобразителното изкуство. Представени бяха художници от различни школи и епохи, различни стилове и техники на изобразяване, както и интересна информация за избраните картини.

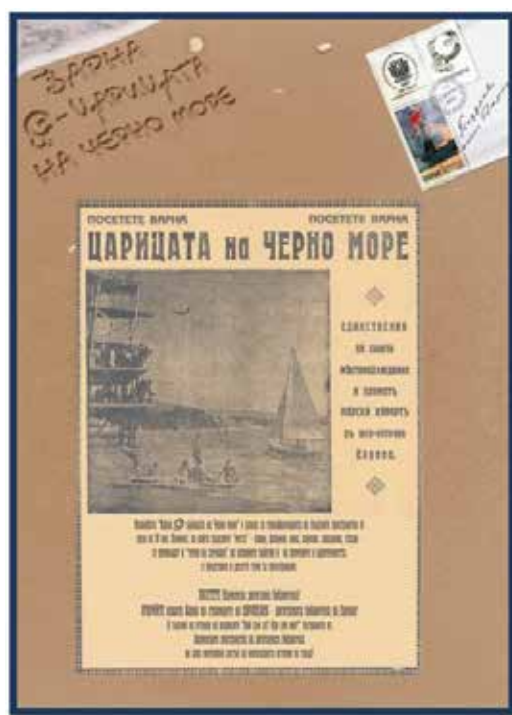
По-късно беше създадена и виртуалната изложба, посветена на композитора Александър Кръстев, в която по атрактивен начин са представени различни моменти от житейския му и творчески път. Използвани са материали от фондовете на библиотеката – снимки, статии от списания и вестници, дигитализирани записи от плочи.

Виртуални и реални пътешествия

Изложбата „Варна: е-царицата на Черно море“ е създадена по повод 130 години от основаването на библиотеката. Състои се от девет части, които се повтарят и в девет табла: Още за градската библиотека, Лятната столица, Модерната епоха, На морския бряг, Морско-спортни новини, Въ Варна за красота и здраве, Варненски старини, Забавленията на варненската публика, На варненска сцена.

Традиционният вариант е излаган нееднократно във фоайето на библиотеката, гостувал е в Община Варна, виртуалният е достъпен от всяка точка на света по всяко време за всеки,

който притежава компютър или мобилно устройство с достъп до интернет.⁴⁸ За изготвянето на изложбата са използвани изцяло материали от фондовете на институцията.

Впоследствие идеята беше доразвита и с изложбата „Зимна Варна“, изготвена и като видеоурок, съпътстващ пътуващата едноименна изложба по време на благотворителния коледен базар, организиран от Задруга Коледа в празничните дни в края на 2014 г., чиято цел беше събиране средства за лечение на две болни деца.

Пътуващи изложби

Една от големите пътуващи изложби на Регионална библиотека „Пенчо Славейков“ е поредицата „Варна – спомени с четка и обектив“. Изложбата е дело на Регионална библиотека „Пенчо Славейков“ в сътрудничество с Регионален исторически музей – Варна, представен от Музей на Възраждането и Музей за история на Варна. Първоначално е представена като една самостоятелна изложба, но за да бъде изложена във фоайето на библиотеката, се налага да се раздели на четири части поради липса на достатъчна изложбена площ. Виждаме някогашна Варна на границата XIX – XX век и срещата на българското самосъзнание, Ориента и Европа в пъстрия многоезичен морски град. Представена е атмосферата на непознат днес старинен град, изчезнал под напора на модерния свят, претворен с акварел, масло, молив и фотографска плака.

Варненската публика получи възможността да види как е изглеждал градът в средата и края на XIX век благодарение на чуждестранните гравюри, панорамните фотографии и платната на Милен Сакъзов, инж. Индржих Кноб, Иван Загоруйко, Александър Мутафов, Райко Жеков и др. През м. юли 2005 г. изложбата гостува на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“.

Не можем да не споменем и „Животът на книгите във Варна“, създадена по случай 120-ия рожден ден на библиотеката през 2003 г. и гостувала в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ в София като част от празничните прояви, посветени на юбилея. Годишнината

⁴⁸ http://www.libvar.bg/vExhibitions/Varna_eQueen/

е повод да се представи на софийска сцена „духовното пространство“ на книгата и любовта към нея през погледа на най-стария културен институт на град Варна. Акцент в изложбата е и първият български панаир на „прочитната книга“ състоял се на 18 юли 1927 г. във Варна. Това е своеобразна основа на бъдещите национални чествания на книгата като „дни на книгата“, по-късно „седмица на книгата“, чийто домакин в ранната 1928 г. е Варненската библиотека. Днес тази идея се е развила до известния Панаир на книгата и инициативата Алея на книгата, които се провеждат през лятото в различни градове на страната. Чрез снимков и документален материал се илюстрира развитието на тази идея в годините, за да се стигне до наши дни и до фокусните прояви, свързани с четенето и книгата, осъществявани не само от регионалната библиотека във Варна, но и от всички обществени библиотеки в България.

Проектът „Следа“ представляваше културен проект за разглеждане на наследствената стойност на паметните архитектурни обекти от социалистическия период в България, целящ тяхното интегриране в социалното и културното пространство на съвременния град, в една Европа, където историческото съжителство днес е съществен фактор на единството. Проблематиката бе организирана около въпроса за значението на тези обекти днес и за техния потенциал като архитектурни и урбанистични творби, културни феномени и съставни части от градския пейзаж.

Обект на проекта бяха монументалните комплекси от периода, обхващащ края на 60-те години на XX век до падането на комунистическия режим. Техният днешен прочит разкрива една двойна проблематика, която се организира от една страна около въпроса за развитието на груповата памет на едно общество, а от друга – около тенденциите в създаването и управлението на общественото градско пространство. Проектът „Следа“ подхожда към тази проблематика от тясно национална и от по-широка интернационална гледна точка.

Фотографската изложба, съпътстваща проекта, е гостувала в Пловдив, в Регионалната библиотека във Варна и в Червената къща в София, където бе проведен и дебат по темата.

Регионална библиотека „Пенчо Slaveykov“, като партньор на Фондация Европа по съвместен проект „Познание за Европа“, беше натоварена с организацията по изготвянето и гостуването в България на пътуващата изложба „Близки във времето и пространството“.

Изложбата разкрива част от европейското културно разнообразие, като показва културните и историческите символи в миналото и днес на осем български града – Бургас, Стара Загора, София, Русе, Хасково, Пловдив, Добрич и Варна – паралелно с осем европейски града. Европейското измерение на изложбата слива време и пространство в културни асоциации,

фиксиран в различни исторически етапи чрез възможностите на съвременните технологии. Основната цел на Европейана е да обедини и съсредоточи на едно място богатото културно-историческо наследство на Европа.

Изложбата е гостувала в градовете София, Пловдив, Стара Загора, Хасково, Добрич, Русе, Велико Търново, Силистра. Във Варна освен в изложбеното фоайе на библиотеката е била гост на Гранд мол – Варна и на Летище „Варна“, където през летния сезон на 2015 г. посрещаше и изпращаше летовниците.

На 23 и 24 май 2016 г. представители на Регионална библиотека „Пенчо Славейков“ – Варна посетиха Брюксел. Гостуването бе по покана на варненския евродепутат Емил Радев. Събитието, с което в Европейския парламент бе отбелязан 24 май – Денят на българската просвета и култура и на славянската писменост, бе конференция на тема „Книжовното наследство – от буквата до дигиталната библиотека“. Изложбата „Близки във времето и пространството“ беше част от съпътстващата програма и предизвика голям интерес.

„Музикалната вселена Добри Христов“ е изложба, посветена на 140 години от рождението на композитора. На 14 декември, денят в който във Варна е роден Добри Христов, във фоайето на Регионална библиотека „Пенчо Славейков“ беше открита изложбата „Музикалната вселена Добри Христов“. Тя е резултат от труда на екип от библиотечни специалисти и е реализирана с финансовата подкрепа на Община Варна. Включените материали тематично са обособени в 11 пана, представящи основни моменти от живота и творчеството на композитора, негови книги, нотни текстове, теоретични трудове и портрети, рисувани от известни български художници. Всяко пано е с отделна тема и пояснителен текст към нея – Някога във Варна, Пражки години, Завръщане у дома, Църковно-музикална дейност, Солови песни и изпълнители, Хорово творчество, Песни по текстове на български поети, Добри Христов и Народните музикални тържества, Рой пеещи звездици, Теоретични възгледи на Добри Христов. Силно въздействащо беше изпълнението на „Благослови“ и „Ръченица“ на хор „Морски звуци“ с диригент Росица Щерева по време на официалното откриване.

Освен във Варна изложбата е гостувала в Шумен и Добрич, с нея беше открит и Майският хоров фестивал. Изложбените платна бяха качени в страницата на библиотеката в Пинтерест,⁴⁹ отдел Изкуство излезе с публикация на тема „Песните на Добри Христов“, а ИнфоПорт пусна материал за варненския период от творчеството на композитора.⁵⁰

Последната ни (засега) пътуваща изложба, е „Варна има нужда от съвременна библиотека“. На 15 февруари 2016 г. кметът на Варна Иван Портних връчи наградата на холандското архитектурно бюро „Architects for Urbanity“ – победител в международния архитектурен конкурс за идеен проект на нова сграда на Регионалната библиотека „Пенчо Славейков“. Младите архитекти декларираха готовност да реализират техническото проектиране на сградата, което трябва да приключи до края на годината.

Конкурсът, обявен от Община Варна с подкрепата на Камарата на архитектите в България и WhAT Association, се проведе през месец ноември 2015 г. В надпреварата участваха 450 предложения, а до конкурсната фаза бяха допуснати 350 проекта от цял свят, селектирани от престижно международно жури. Проектът на Architects for Urbanity бе отличен единодушно от експертите. Проектът предвижда изграждане на четириетажна сграда с височина до 20 метра, с модерна визия и „зелен“ покрив.

Изложбата „Варна има нужда от съвременна библиотека“ беше представена по време на Националната библиотечна седмица 2016 в София в Дома на Европа на националната кръгла маса „Библиотеката – място за всеки, място за всички“. Така че се надяваме до четири години да разполагаме с истински изложбени пространства, в които посетителите да могат да се наслаждават не само на наши, а и на различни гостуващи изложби.

⁴⁹ <https://www.pinterest.com/bibliotekavarna/>

⁵⁰ <http://ref.blog.libvar.bg/2015/12/12/varnenskiyat-zhivotopis-na-dobri-hristov/>

Кампания за избор на 10-те най-четени книги от учениците в град Пловдив

Една инициатива на НБ „Иван Вазов“ – Пловдив

Таня Пилева

Инициативата за избор на 10-те най-четени книги от учениците в град Пловдив е по идея на Народна библиотека „Иван Вазов“ – Пловдив (НБИВ). Организира се в партньорство с Община Пловдив и РИО – Пловдив и е част от „Общински план за действие в изпълнение на Националната стратегия за насърчаване и повишаване на грамотността през периода 2015 – 2016“ на Община Пловдив. Като партньори се включиха СНЦ „Писалка и перо“ към НБИВ, Общинския читалищен съюз и издателствата „Жанет 45“, „Летера“, „Коала прес“, „Сиела“ – Пловдив и „Просвета“ – информационен център Пловдив. Целите на кампанията са:

- да се изясни какво предпочитат да четат учениците от всички възрастови групи;
- да се стимулира участието на подрастващите в инициативи, свързани с четенето и библиотеките;
- да се осъществят общи дейности от обществените и училищни библиотеки в град Пловдив в полза на детското четене;
- да се обединят усилията на различните институции в града, имащи отношение към израстването и формирането на учениците като личности.

Кампанията беше обявена на 23 февруари 2016 г. Право на участие в гласуването имаха учениците от 1 до 12 клас в два варианта – електронно гласуване и в импровизирани урни, поставени в училища и библиотеки. До всички учебни заведения се изпрати информация за инициативата и регламента за участие в гласуването. За популяризиране на кампанията се изработиха информационна брошура и рекламни листовки – една за кампанията и една за предвидените награди в различните категории, бюлетина за гласуване, инструкция за работа на доброволците.

За популяризиране на кампанията беше създаден фейсбук профил и платформа за гласуване. Изпратиха се прессъобщения до медиите в града. Събитието получи широк медиен отзвук, бяхме поканени за репортаж в БНТ 2 и в ОУ „Алеко Константинов“ за старта на гласуването. Планирани бяха и съпътстващи събития – срещи с писатели, дискусии за книги и конкурс за най-добра драматизация на приказка или част от книга. Предвидени бяха и награди за най-оригинален и подходящ декор и костюми към конкурса за драматизация и най-хубав отзив за книга.

Ученическият библиотечен съвет в ЕГ „Иван Вазов“ – Пловдив организира среща с Миглена Николчина на тема „Литературата помага да се живее“, „Среща с автограф“ със Силвия Томова, която представя новия си роман „Печатарят“ и среща „Владимир Зарев – българският Балзак – гостува в ЕГ „Иван Вазов“. В НБИВ беше проведена среща на ученици от 5-ти и 6-ти клас на ОУ „Стоян Михайловски“ със Светла Панайотова. Срещата премина с изключителен интерес сред децата, които останаха да разговарят с нея дълго след официалното приключване.

Проведе се и една непланирана инициатива. Вдъхновени от кампанията, учениците от ОУ „Димитър Димов“ и техният ръководител в СИП Гражданско образование Мариана Джарова, и с подкрепата на директора – Надежда Вълчева, решават да дадат нов живот на библиотеката в училището след 14-годишно „мълчание“. Със свой труд през пролетната ваканция те почистиха и подредиха библиотеката, поставиха цветя и красиви детски рисунки. След това

потърсиха и помощ в лицето на методиста, отговарящ за училищните библиотеки към НБИВ за да се обучат в това как и какво да направят, за да започне пълноценната работа на училищната библиотека, как да записват читатели, да попълват читателски карти, да следят движението на книгите. На 22 април, по повод Световния ден на книгата и авторското право, библиотеката беше открита тържествено в присъствието на ученици, учители, родители и гости. Доброволците-библиотекари посрещнаха всички с голяма погача и мед по стар български обичай. Приветствени думи отпрати менторът в обучението на децата и им подари читателски картони. Бяха записани първите трима читатели! Директорът връчи грамоти на всички ученици, взели участие във възобновяването на библиотеката.

В края на тържеството по откриване на библиотеката, младите „библиотекари“ заявиха, че ще работят през цялото лято, давайки дежурства под ръководството на дежурните учители и ще продължат да работят и през следващата учебна година. Желанието им е да я превърнат в територия за:

- обсъждане на книги и автори;
- четене на произведения от деца на деца;
- социални контакти;
- ученическо самоуправление;
- раждане на инициативи;
- работа по ученически проекти;
- издаване на ученически вестник...

Изобщо територия за учениците!

Друга съпътстваща инициатива беше провеждането на фестивал-конкурс за най-добра драматизация на приказка или част от книга, който се състоя като финал на кампанията и едновременно с това беше посветен на 23 април – Световен ден на книгата и авторското право. Той се проведе в два поредни дни (25 – 26 април) в залата на СОУ „Константин-Кирил Философ“. Фестивалът се откри с възпителни думи и информация за историята и същността на празника и възникването и целите на Националния маратон на четенето от представител на Народна библиотека „Иван Вазов“ – Пловдив.

Участие взеха 13 училищни състава, разделени в три възрастови групи: първи – четвърти, пети – осми и девети – дванадесети клас, които представиха постановките си с много вдъхновение и впечатляваща актьорска игра. В края на всеки от дните участниците получиха грамоти за отличното си представяне. По време на представленията 5-членното жури с председател сътрудник към Драматичен театър Пловдив със специалност Декори и костюми, оценяваше както актьорските умения, така и костюмите и декорите, с които участваха учениците.

На 13 май 2016 г. в Конферентната зала на НБИВ с участието на представители от Община Пловдив, РИО – Пловдив и издателствата-партньори, които подкрепиха кампанията и осигуриха част от наградите за учениците, се проведе тържествена церемония за оповестяване на 10-те книги, получили най-много гласове и бяха раздадени наградите във всички обявени категории в присъствието на много ученици, учители и библиотекари.

Церемонията беше открита от г-н Димитър Минев – директор на НБИВ. С поздрав към всички участници в кампанията се включи г-жа Щелянова, началник отдел „Образование“ в Община Пловдив. Грамота за най-активно участие в гласуването получи ФЕГ „Антоан дьо Сент-Екзюпери“ – Пловдив, а учениците от ОУ „Димитър Димов“ бяха наградени за успешно изпълнения от тях проект „Възраждане на Училищната библиотека“.

Успоредно с връчването на различните награди започна и съобщаването на 10-те книги, получили най-много гласове в кампанията, започвайки от № 10. След раздаването на всички награди се разигра томбола с бюлетините на всички гласували и бяха раздадени още награди. В края на церемонията беше обявена и книгата, събрала най-много гласове и последваха бурни аплодисменти от присъстващите.

В гласуването се включиха 9933 ученици от 56 пловдивски училища, които дадоха своя вот за над 950 любими заглавия. Включиха се и три читалищни библиотеки, като две от тях участваха с популяризиране на кампанията. Ето и 10-те книги, получили вота на учениците:

1. Астрид Линдгрен. Пипи Дългото чорапче – 667 гласа
2. Джеф Кини. Дневникът на един Дръндьо – 520 гласа
3. Иван Вазов. Под игото – 435 гласа
4. Джоан Роулинг. Хари Потър – 314 гласа
5. Ран Босилек. Патилянци – 217 гласа
6. Джон Грийн. Вината в нашите звезди – 196 гласа
7. Антоан дьо Сент Екзюпери. Малкият принц – 188 гласа
8. Джон Толкин. Властелинът на пръстените – 184 гласа
9. Алеко Константинов. Бай Ганьо – 181 гласа
10. Емил Конрад. Нещата, които не се учат в училище – 123 гласа.

Обратно на очакванията, далите своя вот в електронната платформа, се оказаха само 434 ученици, преобладаващо от професионалните гимназии. Вероятно повечето участници са предпочели гласуването в урна от желание да се почувстват с право на вот като възрастните. Прави впечатление, че за „Пипи Дългото чорапче“ са гласували ученици от всички възрасти и са аргументирали избора си с факта, че въпреки многото прочетени книги, тя остава любимата им книга, а някои споделят, че все още понякога я препрочитат.

Анализът на аргументацията, дадена при гласуването от учениците, показва че част от тях (около 7%) не са посочили нито думичка, други, около 3% са написали: „харесва ми“, „интересна е“. Имаше и фрапиращи изказвания от рода: „Бай Ганьо“ е „много забавна книга“ – 4 човека и за „Под игото“ – книга, която отразява „по много интересен начин руско-турската война“ – 2 човека! Освен това около 2% от учениците в горен курс, гласували за детска книга, са аргументирали избора си по начин, който показва, че са приключили с четенето още в ранна възраст. Налага се изводът, че около 10 – 12% от гласувалите не владеят функционална грамотност и не са в редиците на четящите хора.

В по-голямата част от отзивите за любимата книга са написани много вдъхновено и подробно. Има не малко оригинално споделени мисли за различните четива. Най-добрите отзиви се срещат сред учениците от хуманитарните гимназии. Не случайно при три предвидени награди за отзив, бяха раздадени 10!

Като резултат от гласуването може да се направи извод, че по-голямата част от пловдивските ученици обичат да четат. Около 15% са гласовете за класически произведения, и то не само тези, които се изучават в училище. По-голямата част от гласувалите предпочитат нова, съвременна литература, както българска, така и чужда. Тези изводи показват, че и библиотеки, и училища трябва да търсят начини и форми за насърчаване на четенето за удоволствие и трайно приобщаване на младите хора към книгата, към художествената литература от най-ранна детска възраст.

БИБЛИОТЕКИТЕ В ПОМОЩ НА ОБРАЗОВАНИЕТО – ПЛАТФОРМА ЗА РАЗВИТИЕ НА УМЕНИЯ И КОМПЕТЕНТНОСТИ

Библиотечно партньорство в подкрепа на образованието

Надя Терзиева

Според анализ от „Стратегия за развитие на висшето образование в Република България за периода 2014 – 2020“ България е сред челните страни, спазващи стриктно показателите за фискална дисциплина, приети от ЕС, което засилва хроническия недостиг на средства за текущо функциониране на системата за висше образование. От друга страна, важни цели на стратегията са повишаване на качеството на обучението, както и изграждане на интегрирана и ефективна мрежа за научноизследователска дейност и развитие на иновациите във висшите училища и изследователските центрове, ориентирани към пазарната икономика.

Библиотеките подкрепят университетите в образователния и научноизследователския процес като осигуряват достъп до информационни ресурси. Финансовите ограничения на висшите училища рефлектират върху дейността на университетските библиотеки, които са изправени пред проблеми, свързани с намаляване на бюджетите им. Едновременно с това, академичната общност изисква качествени информационни ресурси, въпреки че цената им нараства всяка година със 7 – 10%.

Държавната политика за решаване на тези проблеми не е ефективна. От 2009 г. МОН осигурява национален лиценз за достъп до научните бази данни на реномирани издателства и информационни платформи и по този начин – до високорейтингови научни списания в различни области на знанието. Към настоящия момент обаче, най-малко 4 млн. лева не достигат на образователното министерство, за да осигури пълен абонамент за международни бази данни на българските учени. Поради намаляване на бюджета тази година е обезпечен достъпът само до реферативните и наукометрични бази данни SCOPUS и Web of Science, абонаментът за които струва общо 3,6 млн. лева. Все още обаче не е осигурено финансиране за най-голямата пълнотекстова база данни ScienceDirect.

Ето защо създаването на библиотечно партньорство е начин за осигуряване на подкрепа за образованието чрез споделен достъп до електронни колекции на позволимими цени. През 2002 г. е създадено първото обединение на библиотеки, регистрирано като сдружение с нестопанска цел Български информационен консорциум (БИК), за съвместен абонамент на научни мултидисциплинарни пълнотекстови бази данни, без държавна подкрепа. Още преди МОН да започне да осигурява националния лиценз за достъп до научни бази данни, в периода 2003 – 2008 БИК съдейства на университетските библиотеки и информационни звена към държавни и недържавни организации като организира споделен абонамент за академични електронни ресурси на EBSCO Publishing.

Във връзка с по-горе споменатото е важно да бъдат оценени постиженията на библиотечното партньорство чрез БИК в подкрепа на образованието в България. За целта е приложена скалата на Галъп Корпорейшън. Експертите на Галъп – Род Вагнер и Гейл Мюлер в книгата си „Power of 2“, издадена през 2009 г., създават скала за оценяване на успеха или неуспеха на едно партньорско начинание. Скалата е разработена в 8 области и съдържа 23 въпроса. Индикатори-

те за оценка на партньорството са допълващи сили, обща мисия, честност, доверие, приемане, прошка, комуникации и безкористност. Предложен е 9-ти нов индикатор – лидерство с два въпроса. Оценяването е проведено сред 10 сътрудници на БИК, като всеки от тях е работил или продължава да работи за сдружението. Анкетата е проведена онлайн, анонимно и съдържа 25 въпроса, разпределени в 9 области. Отговорили са 80% от участниците.

Според Галъп партньорството не се случва лесно. Независимо от факта дали общата мисия е създаване на успешна компания или нестопанска организация, ръководене на екип, подобряване на управление, благотворителна кауза или друга цел, успешните партньорства имат едни и същи характеристики. Когато тези елементи се комбинират партньорството става не само ефективно в следване на мисията си, но също така носи и персонална удовлетвореност.

Допълващи сили

*„Човек не може да е умел във всичко,
но всеки има свои специални постижения.“
Еврипид*

Всеки има слаби страни или му липсват знания и опит, които са пречка за осъществяване на дадена цел. Една от най-важните причини за всяко партньорство е работата с друг, който е компетентен в дадена област, докато той самият не е. Специализацията дава възможност на членовете на екипа да правят това, в което са най-добри и да се справят заедно с предизвикателство, с което не биха успели самостоятелно. Индивидуалностите не са всеотрасно развити, докато екипите биха могли да постигнат това.⁵¹

Създаденото сдружение Български информационен консорциум чрез успешно спечелен проект, финансиран от Институт Отворено общество – Будапеща, е резултат от партньорството на четири университетски библиотеки. Две библиотеки са към държавни университети и две към недържавни. Всеки партньор участва в сдружението с дейности, за които имат знания и опит. Формирани са четири направления, в които библиотечното обединение работи и до днес. Четирите програми на действие съответстват, от една страна, на целите и задачите на сдружението, а от друга, отговарят в пълна степен на предимствата на представителите на партньорите. Програма „Връзки с обществеността и фондонабиране“ се осъществява от представители на Американския университет в България – Благоевград. Приложен е техният опит в областта на рекламата и комуникациите, както и привличане на спонсори, като се използват връзки с бивши възпитаници на университета, които оценяват базите данни. „Електронни ресурси и обучение“ се осъществява от библиотечни специалисти от Нов български университет, като техните силни страни са в областта на популяризиране на идеята за споделено ползване на бази данни и провеждане на обучителни сесии. Дейностите по програма „Коопериран абонамент“ са реализирани от библиотекарите на Техническия университет – София, предвид експертизата им в областта на организиране и провеждане на общ конкурс по ЗОП за абонамент на печатни периодични издания от името на всички участващи в проекта библиотеки. Програма „WWW.BIC.BG“ се осъществи от специалист по компютърни технологии на Стопанска академия – Свищов, като са използвани компетенции в областта на уеб дизайна и електронните комуникации.

В изследването, проведено сред сътрудниците на БИК, по отношение на индикатора за оценка на партньорството „допълващи сили“, най-висок процент на пълно съгласие – 87,5% получават твърденията „1. Поздравяваме се един/а друг/а за това, с което всеки/всяка от нас се справя успешно.“ и „3. Тя/той прави някои неща по-добре от мен, а аз правя други неща по-добре от нея/него.“ На трето място със 75% пълно съгласие е „2. Нуждаем се един/а от друг/а, за да бъде свършена работата.“.

⁵¹ Wagner, Rodd, and Gale Muller. Power of 2: How to Make the Most of Your Partnerships at Work and in Life. New York: Gallup Press, 2009, p. 11.

Обща мисия

„Приятелство, основано на бизнес, е по-добро, отколкото бизнес, създаден от приятелство.“

Джон Рокфелер

Когато се проваля партньорство причините често са, че участниците са изпълнявали отделни програми. Ако се стремят към едно и също нещо, те са готови на персонални жертви за осъществяването му. Партньорите трябва да имат обща мисия, общи цели. Те могат да имат различни причини за преследване на мисията и трябва да разбират мотивацията на всеки участник. Възприемането на различните перспективи, защо всеки партньор поддържа общата мисия, може да помогне за постигане на съгласие, как да се максимизират техните силни страни.⁵²

Сдружението е създадено по конкретен повод, а именно да се продължи съвместния абонамент за научните бази данни на EBSCO Publishing за университетите в България. До 2002 г. координатор на тази инициатива е Институт Отворено общество – София. От 2003 г. Българският информационен консорциум се ангажира с осъществяване на споделено ползване и заплащане на електронни ресурси. Четирите партньорски организации подкрепят общата мисия на БИК да осигурява на българските потребители достъп до най-добрите информационни ресурси на възможно най-достъпна цена, като налага високи професионални критерии в предлагането на услугите и подбора на ресурсите. Уверени в ценността на електронните информационни ресурси за образователни и научно-изследователски цели, представителите на университетските библиотеки – партньори в продължение на 14 години споделят мисията на сдружението, като се стремят да участват в създадените направления.

В проведеното изследване, отговорите на респондентите – сътрудници на БИК, по отношение на индикатора за оценка на партньорството „обща мисия“, сочат най-висок процент на пълно съгласие с твърдението „4. Споделяме обща цел.“ – цели 75%. Останалите две, а именно „5. Имаме едно и също намерение, за това което правим.“ и „6. Вярваме в една и съща мисия.“ събират по 50% пълно съгласие.

Честност

„Няма справедливост като абстрактно понятие, това е просто споразумение между хората.“

Епикур

Хората инстинктивно се нуждаят от честност. Тя е важна за качеството на истинското партньорство и е от големите предизвикателства при изграждането му. Работата е необходимо да бъде разделена честно между партньорите с кредит споделен между тях. Ако един партньор получи по-добра отплата за еднаква работа, партньорството няма да бъде успешно. Необходимостта от честност сред партньорите е примитивна емоция, която определя отношенията. Силното партньорство не се нуждае от пълна равнопоставеност, за да е честно. Има примери, когато един от партньорите извършва повече работа, допринася с рядко срещани способности, има повече опит или с други думи заслужава по-голям дял отплата. В успешното партньорство, неравното разделение на отговорностите кореспондира със съответно заплащане.⁵³

В Българския информационен консорциум отношенията между партньорите са честни. Работата е разпределена между тях в зависимост от способностите и възможностите, като извършваните дейности не са еднакви по обем при отделните партньори. Факт е, че работата по програмите „Електронни ресурси и обучение“ и „Връзки с обществеността и фондонабиране“, извършвана от представители на библиотеките на Нов български университет и Американския

⁵² Пак там, с. 35.

⁵³ Пак там, с. 55.

университет в България е по-всеобхватна, в сравнение с тази по другите две направления за „Кооперирания абонамент на печатни периодични издания“ и сайта на сдружението, изпълнявани от партньорите на Техническият университет – София и Стопанска академия – Свищов. Съответно и възнагражденията на участниците отговарят на извършвания обем работа, като решението за размера им се взема на заседания на УС. В годините участието на партньорите е различно, като е запазен принципът на справедливост.

В изследването най-голям процент на пълно съгласие в групата твърдения, свързани с индикатора „честност“, получават: „8. Не е необходимо да следим какво точно другия прави.“ и „9. Възприемаме се като равни – нито едни от нас не е по-добър от другия.“ – 62,5%. Докато „7. Разпределяме си работата честно между нас.“ получава 50% пълно одобрение.

В подкрепа на значението на индикатора „честност“, може да бъде тълкувана и искреността при попълването на онлайн анкетата и изразеното несъгласие с някои от твърденията. Например, изразено е несъгласие с твърдението „13. Наблягаме на силните си страни, не на недостатъците.“, което е в размер на 25%, от друга страна, макар и сравнително малък процент – 12,5% несъгласие, получават и твърденията:

- 9. Възприемаме се като равни – нито едни от нас не е по-добър от другия.
- 12. Изтъкваме заслугите на всеки от екипа пред другите.
- 7. Разпределяме си работата честно между нас.
- 14. Приемаме се такива каквито сме, без да се опитваме да се променяме един друг.
- 16. Има моменти, когато аз и другите от екипа не оправдаваме доверието в нас.

Доверие

*„Всяка успешна дейност е основана на доверие.“
Браян Трейси*

Работата с някой означава поемане на риск. Когато човек дава най-доброто от себе си се нуждае от увереност, че и партньорът му ще направи същото. Без доверие е по-лесно да осъществяваш самостоятелна дейност. Истинско партньорство без доверие е невъзможно. Партньорите изразяват благодарност един на друг за приноса си и споделят с другите как работят успешно заедно. Рискът е ключов елемент при доверието. При формирането и поддържането на партньорство не са важни персоналните способности, а готовността за поемане на риск при доверяване на партньори и усърдието за спечелване на доверието им. Има два вида доверие – персонално, породено от отношенията между две личности и процедурно – при което две страни заедно изпълняват ясна процедура. Това е възможност за създаване на прозрачни, последователни и проверими стъпки, които позволяват да се създаде в дългосрочен план устойчива основа, върху която чрез лично доверие да бъде изградено организационно доверие.⁵⁴

В продължение на 14 години Българският информационен консорциум изгради доверие между партньорите чрез създаване и прилагане на ясни и прозрачни процедури за административен и финансов контрол и отчетност. Във връзка с осъществяване на една от основните дейности – споделен абонамент на бази данни в подкрепа на изследователския и образователен процес, БИК още през 2003 г. разработи собствен ценови модел, основан на процентни квоти и съобразен с официалната информация от Държавен вестник за трансферите на бюджетни средства към университетите. На по-късен етап, на база на анкетно проучване, участниците сами определят типа библиотека (малка, средна, голяма), което формира размера на вноската. Разпределянето на таксите между библиотеките-участници в споделения абонамент за бази данни се извършва според предварително представения, дискутиран и възприет модел. В резултат на успешно приложената схема БИК сключва договори с всички участници и фактурира плащания, свързани със споделеното ползване на бази данни. Пълната прозрачност в извършването на процедурите по формирането на вноските на всеки участник, предварително съгласуване и

⁵⁴ Пак там, с. 75.

финансова отчетност при разплащане с издателите създаде взаимно доверие между партньорите, което гарантира сключването на лицензни договори всяка година. Постигнатото доверие между партньорите осигури привличане на участници в споделения абонамент за базите данни на EBSCO Publishing, като броят им варира в годините от 19 до 41.

При анализа на резултатите от изследването, свързани с индикатора „доверие“, най-високо е оценено твърдението „11. Разчитаме, че който е поел ангажимент да свърши нещо ще го направи.“, което получава 75% пълно одобрение. На второ място се нарежда „12. Изтъкваме заслугите на всеки от екипа пред другите.“ с 62,5% пълно одобрение. Също 62,5% от анкетираните обаче са изразили само „съгласие“ по отношение на твърдението „10. Доверяваме се един на друг.“.

Приемане

*„Възхищение — изискано признаване
на приликата на някой друг с нас.“
Амброуз Биърс*

Всеки гледа на света от собствена гледна точка. Когато различни личности се събират, за да работят заедно, се проявяват и техните различия. Това може да бъде повод за конфликт, освен ако те се научат да приемат особеностите на другия. Партньорите разчитат един на друг на силните си страни. Те се приемат такива каквито са и не се опитват да се променят взаимно. Приемат, че никой не е перфектен и грешки се допускат. Най-успешните партньори признават недостатъците на колегите си. Те разбират, че няма съвършен партньор и се приспособяват към човешките слабости.⁵⁵

Представителите на четирите университета естествено се различават по методите си на работа, формирани на база особеностите на недържавните и държавните университети. В допълнение към тези различия са личностните им характеристики, които също са важни при осъществяване на екипни дейности. Партньорите от Техническият университет – София и Стопанска академия – Свищов в работата си по програми „Коопериран абонамент“ и уеб сайт на сдружението прилагат стил, който е свързан с институциите, към които принадлежат. Съответно библиотечните специалисти от двата недържавни университета – Американският университет в България – Благоевград и Нов български университет, използват предприемачески подходи, характерни за частните организации. Различията в стиловете на работа не пораждаат конфликтни ситуации в партньорските отношения и дейностите по основните направления на Българския информационен консорциум и те са успешно осъществявани, благодарение на разбирането, че е важно да има резултат от инициативите (примери са представени в табл. 1).

Инициативи	Брой	Вид
Пробни достъпи	25	ресурси
Добри библиотечни практики	16	семинари
Ден на технологиите	15	издания
Коопериран абонамент	13	процедури
Спонсорство Софарма	11	договори
Спонсорство Мтел	4	договори
WEB.BIC.BG	4	платформи
Привилегията да си информиран	3	семинари
БиблиоСвят	2	изложения

Табл. 1. Брой и видове инициативи

⁵⁵ Пак там, с. 97.

По 50% е пълното съгласие на партньорите, по отношение на твърденията, измерващи индикатора „приемане“, а именно „13. Наблягаме на силните си страни, не на недостатъците.“ и „14. Приемаме се такива каквито сме, без да се опитваме да се променяме един друг.“. С малко по-висок процент – 62,5%, анкетираните изразяват само „съгласие“ с твърдението „15. Проявяваме разбиране, когато някой от нас допусне грешка.“.

Прошка

„Прошката е добродетел на смелите“
Индира Ганди

Хората не са съвършени и често правят грешки. Ако няма прошка партньорството ще бъде провалено. За успешното партньорство е необходима прошка. Грешки се правят, конфликти се появяват и доверието е нарушено. Когато това се случи партньорите се нуждаят от прошка един на друг, възстановяване на доверието и работните отношения. Важни са силните им страни, а не недостатъците. Всеки участник е готов на лични жертви, за да продължи сътрудничеството.⁵⁶

В процеса на работа на партньорите на БИК възникват конфликти, породени от различния стил на работа в университетите-партньори. И в четирите направления се появяват проблеми, свързани с бюрократичност при извършване на дейностите, което води до забавяне на резултата. Споровете са от най-различен характер, но поради нагласите за приемане на различията в подходите представителите на четирите университета-основатели преодоляват несполуките и се обединяват като наблягат на силните си страни. Умението да си прощават несъвършенствата при липсата на опит с подобни инициативи в България, е причина за дълготрайния успех на проектите (виж. табл. 2).

По отношение на индикатора „прошка“, 50% от участвалите в изследването изразяват пълно съгласие с твърдението „17. Когато се случи да не оправдаем взаимното си доверие, сме способни да си простим един на друг.“. Интерес предизвикват резултатите от отговорите във връзка с твърдението „16. Има моменти, когато аз и другите от екипа не оправдаваме доверието в нас.“. Тук по 25% от анкетираните са „напълно съгласни“ и „нито съгласни, нито несъгласни“, но цели 37,5% изразяват „съгласие“ с твърдението.

Инициативи	Продължителност
Споделен абонамент за бази данни	13 години
Спонсорство Софарма	11 години
Ден на технологиите	10 години
Добри библиотечни практики	9 години
Коопериран абонамент	7 години
Пробни достъпи	6 години
Спонсорство Мтел	4 години
Привилегията да си информиран	2 години
БиблиоСвят	2 години

Табл. 2. Продължителност на видовете инициативи

⁵⁶ Пак там, с. 115.

Комуникация

*„Колкото по-сложно е нашето средство за комуникация,
толкова по-малко общуваме.“
Джоузеф Пристли*

В началните етапи на партньорство комуникацията помага да се преодоляват недоразуменията. На по-късен етап продължаващият поток от информация прави работата по-ефективна, поддържайки синхронизация между участниците. Добрата комуникация в партньорството може да бъде обобщена като добри умения за слушане, рядко проява на неразбиране между партньорите и оценяване на това, което другите правят. Комуникацията в партньорството е сложна и предполага човек да отгатва в дадена ситуация какво сигурно си мисли другият. Предположението без проверка е опасно. Не могат да се четат мисли, а само да се отгатват. Понякога предположенията са погрешни. Това е причина партньорството да включва риск. Най-важните съобщения са създадени и стандартизирани за да премахват неяснотата.⁵⁷

В днешно време в комуникацията се използват електронните медии и социалните мрежи в допълнение към съществуващите традиционни канали. Българският информационен консорциум още със създаването си формира подходи за ефективна комуникация чрез организиране на редовни присъствени заседания на представители на партньорските организации, както и неформални срещи. В продължение на 14 години са проведени над 30 заседания. Срещите имат дневен ред, който включва отчет на извършената работа, както и споделяне, обсъждане и приемане на бъдещи планове. Комуникационната стратегия на БИК се допълва от размяна на съобщения по електронната поща, общуване чрез телефон и използване на облачни услуги.

При анализа на резултатите от изследването, свързани с индикатора „комуникация“, най-висок процент „одобрение“ – 65,5%, получава твърдението „18. Рядко има неразбирателство между нас.“. На второ място, 50% от анкетираните обаче са изразили „пълно съгласие“ по отношение на твърдението „20. Изразяваме признателност за това, което друг член на екипа прави.“.

Безкористност

*„Винаги съм мразил опасната част от катеренето и е страхотно да слезеш отново на безопасно място. Но най-големият подвиг при изграждането на партньорство е споделяне на опасностите със съмишленици. Това интензивно усилие ти дава всичко, което имаш и е наистина много приятно чувство.“
Сър Едмънд Хилари*

В най-добрите работни отношения естествената грижа за собствено благополучие се трансформира в задоволство от това да видиш партньора си успял. Тези, които са постигнали това ниво на сътрудничество се чувстват удовлетворени. При изграждането на успешно партньорство индивидуалното его и себелюбие са ориентирани към скромността. Партньорите са удовлетворени от успеха на другите, толкова колкото и от собствения си успех. Те преминават от „това, което е за мен“ към „това, което партньорът получава от това съдружие“.⁵⁸

Въпреки че университетите се конкурират на пазара на образователни услуги, четирите представители на Американския университет в България – Благоевград, Нов български университет, Стопанска академия – Свищов и Техническият университет – София, застават безкористно зад идеята да работят за разпространението на електронни ресурси за образователни и научно-изследователски цели в страната. Всеки партньор участва в избрана област, като зачита

⁵⁷ Пак там, с. 133.

⁵⁸ Пак там, с. 153.

приноса на колегите за осъществяване на дейностите по програмите им. На публичните срещи се подчертава приносът на всеки партньор и се изразява благодарност към тях:

На Биляна Александрова и Тошка Борисова – за успешно развитие на програма Връзки с обществеността и фондонабиране. От 2002 г. досега представителите на Американския университет в България създават и организират семинари Ден на технологиите, осигуряват спонсорството на МТЕЛ, списват бюлетин и блог Нова библиотека, поддържат блог за авторското право и страница във фейсбук за дейността на консорциума.

На Радостина Тодорова, Десислава Милушева, Любомир Томов и Маргарита Павлова от НБУ – за осъществяване на споделения абонамент на базите данни на EBSCO Publishing, организиране на семинарите Добри библиотечни практики, Привилегията да си информиран и международното изложението на издатели БиблиоСвят, както и обучителни сесии за информационни специалисти и изследователи. В допълнение екипът от НБУ организира пробни достъпи за бази данни, осъвременява и поддържа сайта на сдружението.

На Емил Цанов от Стопанска академия – Свищов – за създаване на сайт на новосъздаденото библиотечно обединение.

На Славянка Скопцова, Антоанета Димитрова и Христина Димитрова от Техническият университет – София – за осъществяване на програма Коопериран абонамент и домакинстване на изложението на издатели БиблиоСвят.

Четирите университета споделят заедно риска да работят в подкрепа на образованието, чрез осигуряване на качествени информационни източници.

При анализа на отговорите на участниците в изследването, по отношение на индикатора за оценка на партньорството „безкористност“, най-висок процент на „пълно съгласие“ събира твърдението „21. Радваме се на успеха на друг от екипа, както на собствения си успех.“ – цели 62,5%. Също пълното одобрение на 50% от отговорилите получава твърдението „23. Моят партньор ми е като близък приятел.“.

Лидерство

„Най-добрият лидер не е непременно онзи, който прави най-добрите неща. Той е човекът, който кара другите да правят най-добрите неща.“
Роналд Рейгън

Скалата на Галъп Корпорейшън за измерване на успеха на едно партньорство съдържа 8 индикатора, анализирани по-горе. Предлагаме да бъде добавен още един 9-ти критерий към скалата – лидерство, който според нас е важен за дългосрочното развитие на организация, основана на сътрудничество между партньори.

Едно от определенията описва лидерството като процес, включващ влияние върху други хора, което се появява в контекста на групата за постигането на определена цел.⁵⁹ За разлика от мениджърите, които се фокусират предимно върху същността, съдържанието на всекидневните проблеми, лидерите работят за развитието на новаторски методи за разрешаване на дългогодишни проблеми и за разкриване на нови възможности. Лидерът се появява във време на кризи и е способен да мисли и действа креативно в трудни ситуации. Лидерството включва създаване на ясна визия, споделянето ѝ с другите, така че те да я следват с готовност, осигуряване на информация, знание и методи за реализацията ѝ и координиране и балансиране на конфликтни интереси на всички членове и участници.

Безспорна е лидерската роля на Нов български университет за развитието на Българския информационен консорциум. Още през 2002 г. инициативата за създаване на библиотечно обединение за споделен абонамент на научни бази данни възникна в университета с успешно спечелен проект, финансиран от Институт Отворено общество – Будапеща. След приключване

⁵⁹ Northouse, Peter Guy. *Leadership: Theory and Practice*. Thousand Oaks, Calif: Sage Publications, 2001, p.13.

на едногодишния проект, създаденото сдружение с нестопанска цел продължава съществуването си и до днес, благодарение на успешно водената програмна и финансова политика. НБУ създаде визия, че библиотеките в България трябва да работят заедно, въпреки конкуренцията на университетите, като така спестяват финансови средства и осигуряват разнообразие от качествени информационни ресурси в подкрепа на образователния и изследователския процес. За да реализират визията си за модернизирание на библиотечната област чрез създаване на обединения, НБУ използва метод на управление, ориентиран към резултати. Лидерската роля се постига чрез създаване на условия за провеждане на последователна информационна политика. Най-важното постижение на НБУ е осигуряването на среда, стимулираща участие и реализиране на организационни резултати в полза на университетите в България, чрез съвместния абонамент за научни мултидисциплинарни пълнотекстови бази данни.

Ролята на лидерството е оценена подобаващо от партньорите, което сочи анализът на отговорите им в проведеното изследване. Твърденията, свързани с индикатора „лидерство“ се нареждат на втора и трета позиция в общия рейтинг на индикаторите (виж. табл. 3). Съответно тезата „25. Без лидерство БИК нямаше да съществува до днес.“ получава пълно одобрение от 75% от анкетиранияте, а на свой ред твърдението „24. Лидерството е важно за успеха на екипа.“ събира 62,5% пълно одобрение.

Допълващите сили са най-важни за членовете на екипа. Второ място по степен на важност заемат лидерството, доверието, общата мисия и отново допълващите сили. На трето място са класирани лидерството, честността, доверието, но и безкористността.

№	Индикатор	Въпрос	Пълно съгласие
1.	Допълващи сили	1. Поздравяваме се един/а друг/а за това, с което всеки/всяка от нас се справя успешно.	87,5%
	Допълващи сили	3. Тя/той прави някои неща по-добре от мен, а аз правя други неща по-добре от нея/него.	87,5%
2.	Лидерство	25. Без лидерство БИК нямаше да съществува до днес.	75%
	Доверие	11. Разчитаме, че който е поел ангажимент да свърши нещо ще го направи.	75%
	Обща мисия	4. Споделяме обща цел.	75%
	Допълващи сили	2. Нуждаем се един/а от друг/а, за да бъде свършена работата.	75%
3.	Лидерство	24. Лидерството е важно за успеха на екипа.	62,5%
	Честност	8. Не е необходимо да следим какво точно другия прави.	62,5%
	Честност	9. Възприемаме се като равни – нито едни от нас не е по-добър от другия.	62,5%
	Доверие	12. Изтъкваме заслугите на всеки от екипа пред другите.	62,5%
	Безкористност	21. Радваме се на успеха на друг от екипа, както на собствения си успех.	62,5%

Табл. 3 Рейтинг на индикаторите, получаващи пълно съгласие, според изследването

В заключение е важно да бъде изтъкнато, че осъществяването на национален лиценз за достъп до научни бази данни за българските учени чрез държавно финансиране не е достатъчно успешно. Между причините могат да бъдат споменати както липсата на финансови средства за обезпечаване на абонамента всяка година, така също и недостатъчно оценяване на електронните ресурси от страна на някои от висшите училища и научните институти, видно от статистика на ползваемостта. Чрез коопериране на библиотеките е приложен нов, различен подход за страната ни, при който се разчита на мотивирано и активно участие в съвместни инициативи. Български информационен консорциум вече 14 години подкрепя 78% от университетите чрез организиране на споделен абонамент за академични електронни ресурси на позволимими цени.

Използвана литература

1. Стратегия за развитие на висшето образование в Република България за периода 2014 – 2020 г. *Портал за обществени консултации*. Достъпно на: <http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=962>
2. Терзиева, Надя. Български информационен консорциум – 10 години успяваме заедно. Годишник на Български информационен консорциум. 2013, 27 – 30.
3. Giesecke, Joan. The value of partnerships: Building new partnerships for success. *Journal of Library Administration* [online]. 2012, vol. 52(1), 36 – 52. Available from: <http://www.tandfonline.com/toc/wjla20/current>
4. Leadership. *BusinessDictionary.com*. Available from: <http://www.businessdictionary.com/definition/leadership.html#ixzz42UcBcXQG>
5. Terzieva, Nadya, and Radostina Todorova. Electronic Publications and Library Cooperation. Bulgarian Experience. In: *Digital spectrum: integrating technology and culture : proceedings of the 10th International Conference on Electronic Publishing, Bansko, June 14 – 16, 2006*. Sofia: FOI-Commerce, 2006, pp. 321 – 328.

Информационната грамотност – важен критерий за акредитацията на университетите

Елица Лозанова-Белчева

Процесът по акредитация на университетите и колежите има комплексен характер и е свързан с проучване на възможностите на висшите училища „да дават висше образование по образователно-квалификационни степени в определени области, професионални направления и по специалностите от регулираните професии“.

Основната цел на оценяването и акредитацията е да се стимулират висшите училища да развият своя потенциал и да повишават и поддържат качеството на предлаганото образование, а резултатите от акредитацията да се вземат предвид при формиране политиката на държавата към висшето училище.

Институционална и програмна акредитация на висшите учебни заведения

Акредитацията и оценяването на висшите училища преминава на две нива – институционално и програмно (по съответни направления и специалности).

Институционалната акредитация се фокусира върху цялостната инфраструктура, физическото пространство, осигуреността с информационна и комуникационна техника и технологии, библиотечни ресурси, персонал. В някои случаи включва и очаквани резултати от обучението на студентите. Тя е резултат от оценяването на ефективността, с която висшето училище контролира, поддържа и повишава качеството на обучението в предлаганите области на висшето образование и професионални направления. Свързана е с проверка и оценка на:

1. вътрешната система за оценяване и поддържане качеството на образованието;
2. процедурите за одобряване, наблюдение и обновяване на учебните планове и програми;
3. процедурите за предприемане на действия във връзка и по повод на резултатите от програмната акредитация, както и от други външни независими проверки;
4. цялостното ръководство и контрол на процесите на оценяване във висшето училище;
5. управлението на системата за натрупване и трансфер на кредити;
6. управлението на сътрудничеството с други висши училища и организации;
7. поддръжката, управлението и развитието на материалната база на висшето училище;
8. научноизследователската и художествено-творческата дейност на академичния състав и участието на обучаваните в тази дейност.

Програмната акредитация включва оценяването на качеството на предлаганото образование в определено професионално направление в основно звено и/или филиал на висшето училище, на специалност от регулираните професии или докторска програма и акцентира върху:

1. структурата, организацията и съдържанието на учебните планове и програми;
2. профила и квалификацията на преподавателския състав;
3. материално-техническата осигуреност на обучението;
4. методите на преподаване и оценяване постиженията на студентите;
5. управлението на качеството на образованието;
6. научноизследователската и художествено-творческата дейност на академичния състав и участието на студентите и докторантите в нея.

Акредитацията на различните направления е наричана също и професионална акредитация, защото е съсредоточена върху професионалните умения на студентите за тяхната бъдеща

реализация, както и върху цялостния процес на обучение в съответните професионални области.

В световен мащаб е разпространена практиката упълномощени органи за извършване на институционална акредитация на висшите училища да са държавни служби (департаменти) или специализирани държавни агенции. Но има и изключения – например в САЩ, където частният сектор е силно развит и в системата на висшето образование има наличие на голям процент частни висши учебни заведения, акредитацията се извършва от неправителствени организации. Такива са регионалните асоциации, акредитиращи университетите и колежите, намиращи се в региона, който те покриват:

- Middle States Association of Colleges and Schools (MSACS) – акредитираща Делавър, окръг Колумбия, Мериленд, Ню Джърси, Ню Йорк, Пенсилвания, Пуерто Рико, Американските Вирджински острови.
- New England Association of Schools and Colleges (NEASC) – най-старата акредитационна агенция в САЩ, създадена през 1885 г. – акредитира Кънектикът, Мейн, Масачузетс, Ню Хемпшир, Род Айлънд, Върмонт и още 138 Американски ВУЗ в света (вкл. Американския университет в България (АУБГ)).
- North Central Association of Colleges and Schools (NCA) – акредитира Арканзас, Аризона, Колорадо, Айова, Илинойс, Индиана, Канзас, Мичиган, Минесота, Мисури, Северна Дакота, Небраска, Охайо, Оклахома, Ню Мексико, Южна Дакота, Уисконсин, Западна Вирджиния и Уайоминг.
- Northwest Commission on Colleges and Universities (NWCCU) – акредитира Аляска, Айдахо, Монтана, Невада, Орегон, Юта, Вашингтон.
- Southern Association of Colleges and Schools (SACS) – акредитира Алабама, Флорида, Джорджия, Кентъки, Луизиана, Мисисипи, Северна Каролина, Южна Каролина, Тенеси, Тексас, Вирджиния.
- Western Association of Schools and Colleges (WASC) – акредитира Калифорния, Хавай, Територия Гуам, Американска Самоа, Федеративни щати Микронезия, Република Палау, Северните Мариански острови, Тихоокеанския басейн, Източна Азия.

Програмните акредитации в голяма част от европейските страни се извършват от националните агенции или други държавни органи. В САЩ, Канада, Япония и други страни, с акредитацията са ангажирани различни професионални организации и асоциации:

- За медицинските специалности – Committee on Accreditation of Canadian Medical Schools (CACMS) в Канада; Japan Accreditation Council for Medical Education (JACME) в Япония; Accreditation Committee of Polish University Medical Schools (ACPUMS) в Полша; The Association for Evaluation and Accreditation of Medical Education Programs (TEPDAD) в Турция; Liaison Committee on Medical Education (LCME) в САЩ; Working Committee for the Accreditation of Medical Education в Китай и др.
- За библиотечните специалности – Committee on Accreditation of the American Library Association (ALA).
- За психологическите специалности – Commission on Accreditation (CoA) of the American Psychological Association (APA).

През последните години се наблюдава тенденция магистърските програми да получават акредитация освен от национална и от международна агенция, което повишава качествената им оценка и привлича повече студенти. Като пример можем да посочим:

- Association to Advance Collegiate Schools of Business (AACSB), която акредитира магистърски и бакалавърски програми в областта на бизнеса. Създадена е през 1919 г., в момента е със седалище в САЩ и Сингапур. Акредитирала е бизнес училища в 51 страни от цял свят. Към 2016 г. общо 755 институции са получили акредитация от

ААСВ, като 75% от тях са от САЩ, но има и голям процент от Великобритания, Франция и Канада.

- Association of MBAs (АМВА) – акредитира предимно магистърски програми с бизнес профил в над 49 страни. Към 2016 г. е акредитирала 237 програми, от които 50% са от Великобритания и Европа.
- АВЕТ – акредитира програми в областта на приложните, компютърните и инженерните науки. АВЕТ е неправителствена организация, която си сътрудничи с над 2200 експерти от цял свят, които помагат в оценката на качеството на акредитираните програми. Към момента тя е акредитирала 3569 програми от 714 колежи и университети от 29 страни.

Акредитирането на висшите учебни заведения, на програмно и на институционално ниво в България, е отговорност на Националната агенция за оценяване и акредитация (НАОА). Тя е „независим специализиран държавен орган, ...осигуряващ отчетността и прозрачността на учебната и изследователската дейност на автономните институции на висшето образование“ и „единствен държавен орган, упълномощен да се произнася относно оценката и акредитацията на висшите училища и академичния капацитет“.

Процесът по проверка и оценяване на капацитета и качеството на обучение във висшите училища е свързан с покриване на критерии и/или стандарти, които съответната акредитираща агенция е разработила.

Критериалната система за институционална акредитация на НАОА е насочена към оценяването на ефективността на висшето училище (ВУ) и качеството на обучението в предлаганите от него области и професионални направления. В нея са разписани всички оценявани сфери на дейност на ВУ и критериите, които дават количествена характеристика. Основните компоненти за оценка са:

1. Образователна дейност на висшето училище.
- 2.А. Научноизследователска дейност на висшето училище.
- 2.Б. Научноизследователска, художествено-творческа, изпълнителска и спортна дейност.
3. Управление на висшето училище.
4. Конкуренетоспособност на висшето училище (адаптивност).

За всяка от тези сфери са предложени различни показатели и индикатори за измерване на постигането на критериите.

Информационната грамотност – критерий за оценка в акредитационните системи

В търсене на отговор на въпроса: „Има ли отделено специално внимание върху информационната грамотност на студентите в акредитационните критерии?“ ще се позовем на практиката на някои от посочените по-горе акредитационни агенции и асоциации и на българската. Съпоставителният анализ на българския модел с добри световни образци ще ни даде отправна точка за сравнение и търсене на съизмерими показатели за акредитационния процес.

Прегледът на критериалната система на НАОА показва, че в нито една от областите на дейност не присъства критерий за измерване на информационните компетентности на студентите или някой от елементите на информационната грамотност. Единственият аспект, свързан косвено с изграждането на подобни умения, е наличието на достъп до библиотечно-информационно обслужване и информационното осигуряване на учебния процес:

- Сфера на дейност 1. „Образователна дейност на висшето училище“ – критерий 1.4.2. „осигурен е свободен достъп до административното обслужване, до библиотечните фондове, до допълнителни форми на езиково и на компютърно обучение, до базите на спортна и художествено-творческа дейност“.

- Сфера на дейност 3. „Управление на висшето училище“ – критерий 3.3. „ВУ управлява и развива материално-техническата и информационната база, необходима за учебно-образователната, научно-изследователската и художествено-творческата дейност; измерител 3.3.2.1. „изграденост на информационната база във ВУ: библиотека, компютърна база...“.

Както става ясно, в критериите за оценка на образователния процес, се акцентира само върху наличието на библиотечно-информационно обслужване. Разбира се, сред тях бихме могли за припознаем обучението на студентите за търсене и ползване на библиотечно-информационните ресурси като един от елементите на информационната грамотност. Но е важно да отбележим, че няма изрично подчертаване на тази важна компетентност, която студентите би трябвало да придобият и развият по време на своето обучение.

Разглеждайки чуждестранните акредитационни практики (на регионалните асоциации на САЩ), откриваме, че в техните стандарти за акредитация е обърнато специално внимание върху информационната грамотност:

- Senior College and University Commission of the Western Association of Schools and Colleges (WSCUC) – Стандарт 2. „Постигане на образователни цели чрез основните функции“, 2.2а „(Бакалавърските) програми гарантират развитието на ключови компетенции, включително, но не само, писмено и устно общуване, количествено мислене, информационна грамотност и критично мислене.
- The Mid-Atlantic Region Commission on Higher Education (MSCHE) – Стандарт 12 „Образователни възможности“. „Няколко умения, наричани по-долу „информационна грамотност“ се отнасят за всички дисциплини в учебните планове на дадена образователна институция. Тези умения са свързани с компетентността на студента в издирване, обработване и разбиране на информация, независимо дали е открита чрез ресурсите и услугите на библиотека, в практиката, в резултат на теренни проучвания, чрез комуникация с експерти в професионалните общности, или чрез други средства. Ето защо, информационната грамотност е основен компонент на всяка образователна програма на всички образователни степени на висшето образование“. Стандарт 12 допълва, че информационната грамотност е онази свързваща компетентност, която е важна и за останалите придобити през обучението ключови умения (ядро от познания).
- През 2016 г. Комисията на институциите за висше образование (СИНЕ) към New England Association of Schools and Colleges (NEASC) актуализира своите стандарти за акредитация – Стандарт 4. „Академична програма“; 4.12. „Очакванията за студентските постижения, самостоятелно учене, информационна грамотност, изследователски умения и критична преценка са подходящи за специалността и образователната степен и в съответствие с общоприетата практика; 4.15. „Завършилите успешно бакалавърска програма демонстрират компетентност в писмена и устна комуникация на английски език ... и възможности за продължаващо обучение, включително и информационна грамотност.

С тези няколко примера отбелязахме, че чуждата практика поставя нужния акцент върху придобиването на информационни компетентности у студентите, като основа за тяхната бъдеща социална интеграция и професионална реализация. Но в българския модел няма аналог.

Разбира се, че сравняваме две (на пръв поглед несравними) акредитационни системи – американската и българската, но добрите образци трябва да се изтъкват и да се поставя за цел тяхното достигане. В този смисъл, при следващата актуализация на критериалната система на НАОА, може би ще се вземе предвид чуждият опит и ще се направят нужните промени, за да се включи информационната грамотност като критерий за оценка на придобиваните знания и умения от студентите в процеса на тяхното обучение във висшите училища.

Гергана Мартинова, Радостина Тодорова

Гемификация

Терминът „гемификация“ е въведен след 2000 г. и се отнася до използването на логически видео игри и психология в реалния свят най-вече в маркетинга, образованието и корпоративните среди. Кай Хутари и Юхо Хамари в свое изследване твърдят, че първото споменаване е в блог пост на Брет Терил, направен през 2008 г., в който той го описва като „прилагане механизма на играта в уеб пространството за повишаване на ангажираността“. Широко започва да се използва в САЩ след оповестяването на резултати от нов маркетингов подход, съчетаващ игрови и медийни технологии. През 2011 г. група изследователи от Университета на Хамбург, Университета на Копенхаген, Университета на Саскатчуан, Канада и Университета на Западна Англия в Бристол дават много кратко и ясно определение „използване на игрови елементи в неигрови контекст...“. Днес се приписват различни значения. Теоретичните основи често са противоречиви. Голямо е количеството информация относно положителните страни и недостатъците на гемификацията.

Какво е приложението на гемификация в библиотеката? Американската библиотечна асоциация я определя като тенденция в библиотечната практика. Базираното на игра обучение има все по-голямо признаване в образователните и професионални среди. Гемификацията разширява значението на игрите, защото иска да им придаде по-важна роля в учебното съдържание и процес, а също така и в придобиването на умения. В началото на 2015 г. асоциацията анонсира и уъркшоп на тема „Трансформация на библиотеката чрез гемификация“ на Бохайн Ким, асоцииран директор по библиотечни приложения и системи на знанието в Университета на Мериленд, Балтимор, САЩ. На 43-та годишна конференция на Асоциацията на европейските научни библиотеки в Рига, Латвия е изнесен доклад „Gamification in Academic Libraries“ от представители на университетски библиотеки в Сърбия и тяхното подразделение на Coca-Cola HBC.

Стратегиите на приложение на гемификация в библиотеката са две. Първата се отнася до включването на игрови елементи в съществуващи структури и системи (например използване на значки и точки с цел ангажиране). Втората е свързана с изграждане на нещо ново, което да съдържа в себе си игровите елементи. Естествено, това изисква значителна инвестиция във време и енергия. Ерик Фетеплейс и Кайл Фелкер от Университет Гранд Валеј в Мичиган, САЩ в свое изследване споделят, че на този етап гемификация се прилага при библиотечна ориентация, информационна грамотност, насърчаване на ползваемостта на ресурсите и при програмите за четене. През 2014 г. Андрю Уолш от Университета на Хъдърсфийлд, Великобритания, разглежда потенциалните ползи от използването на игрови техники за увеличаване на ангажирането на студентите с библиотечните ресурси. Очертана е връзката между употребата на библиотечните ресурси от страна на студентите и академичните постижения. Описаната от него игра е „Lemon Tree“.

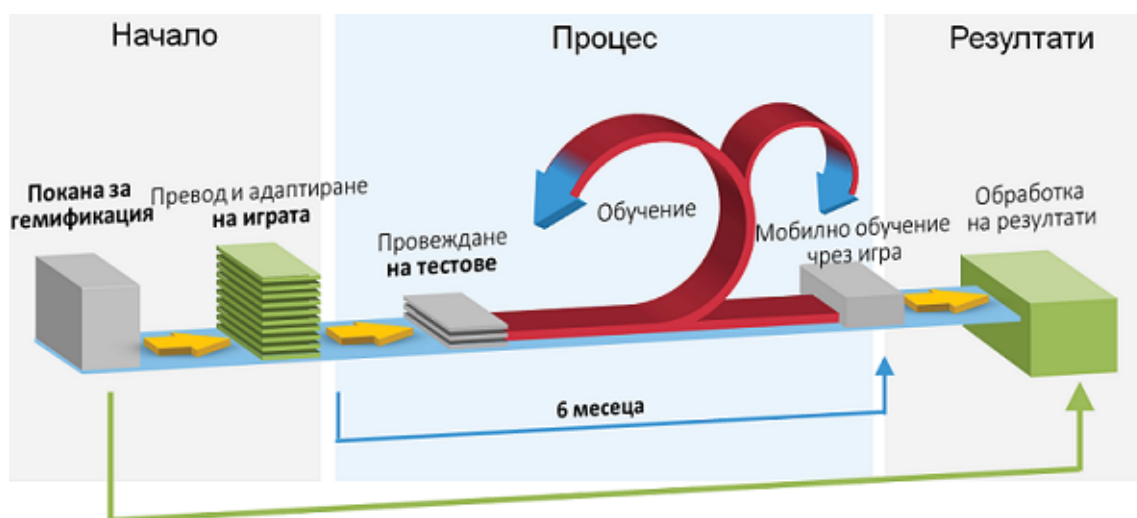
Малко по-рано, през 2012 г., в изследване на Бохайн Ким се описва прилагане на гемификация в академичната библиотека. Той предлага няколко варианта, за които да се помисли при желание за използване на игрови елементи в библиотеката. На първо място говори за създаване на скала на потребителите, които използват прокси система при работа с лицензирани

бази данни. Скалата ще позволява на потребителя да преминава с ниво нагоре, от начинаещ до супер изследовател, като тя се основава на времето, броя и честотата на влизания в системата. На второ място споменава поощряване на потребителите, които туитват, използват фейсбук и профил в гугъл плус за споделяне, коментирание и маркиране на публикациите на библиотеката в социалните медии. На трето място предлага при провеждане на търсене в библиотечния каталог да се показва лента на успеха. Ако се избере библиографски запис от резултатите, лентата на успеха да се задвижи, а ако натисне връзка в записа – да се покаже нещо положително и забавно. Ким предлага щастливо лице или танцуващ пингвин. На четвърто място прави предложение за цветови статус на заетите книги в персоналното потребителско пространство, например да се оцветяват в червено просрочените, в жълто, тези които са по средата на заемането, а в зелено – наскоро наетите. На пето място смята, че въвеждането на точки при всяка транзакция и превръщането им при натрупване, например, в кафе в библиотеката ще доведе до социално четене, което в момента е голям феномен.

Пилотна програма

По покана на Университета „Сейнт Клауд“, САЩ, Библиотеката на Нов български университет (НБУ) участва в съвместен проект за въвеждане на гемификация в обучението по информационна компетентност (фиг. 1). Използвано е мобилно приложение, разработено и предоставено безвъзмездно от библиотекаря от Чикаго Сара Торнгейт.

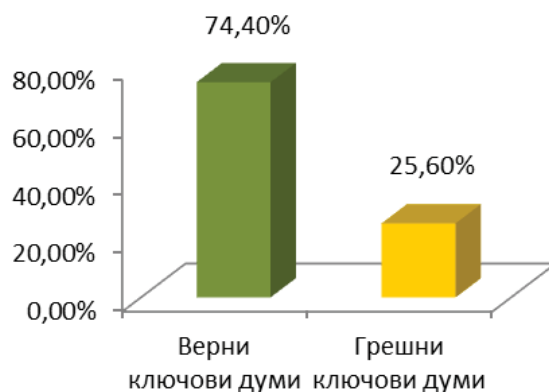
Сформиран бе екип от библиотекарите и компютърни специалисти, които превеждат и адаптират играта на български език. Тя е тематична, създадена е за курс „Финансово право“. Библиотеката на НБУ благодари на ас. Здравко Славчев, който предостави паспорта на курса и времева възможност на библиотекарите да направят разяснение на 4 групи студенти, обучаващи се в 4-ти семестър на магистърска програма „Право“. Така разработената нова игра преминава през редица тестове, както от библиотекарите, така и от IT специалисти и студенти доброволци. На студентите, които участват в експеримента, два месеца по рано е проведено традиционно обучение за ресурсите и услугите на библиотеката чрез презентация. Преди да започне мобилното обучение са раздадени разпечатки с QR кодове, съдържащи данни за вход. Участието на студентите е напълно доброволно.

Фиг. 1

Самата игра се състои от 4 модула, всеки с по три задачи. На анализ са подложени първите 30 отговора, получени от студентите. Първият модул на играта има подготвителен ха-

рактър. На първо място се прави връзка със системата за електронно обучение Мудъл, в която студентите трябва да проверят за наличието на конкретни материали. Всички участници дават отговор. Втората задача проверява уменията за определяне на ключови думи за откриване на информация по определен предмет. Такова умение показват 74,4% от студентите. Една четвърт от отговорилите подават неточни ключови думи (фиг. 2). Последната подготвителна задача цели да насърчи комуникацията между библиотекарите и студентите чрез различни канали: телефон, имейл, фейсбук и скайп. Обучаемите трябва да научат каква помощ могат да получат от бюро „Справочно-библиографска информация“.

Фиг. 2

Най-голям брой от участниците посочват, че могат да получат помощ при търсенето на заглавие в библиотечния каталог (фиг. 3). Половината от участниците научават, че библиотекарите могат да им помогнат по отношение на цитирането, намирането на книга в друга библиотека и при организирането на техните изследвания.

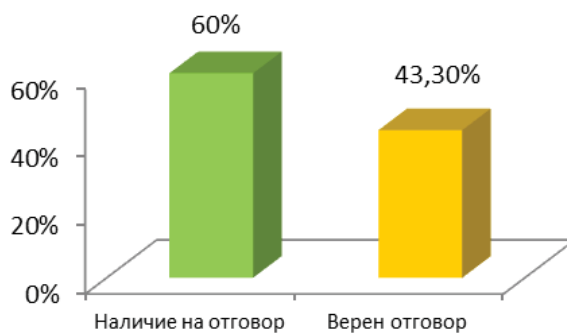
Фиг. 3

Вторият модул в играта е свързан със същинската работа по откриване на информация. Той започва с търсене на определения в енциклопедии. Тук 56,7% се опитват да решат задачата. От всички получени отговори 76,9% съдържат вярно наименование на енциклопедия и 33,3% вярно заглавие на речникова статия. С откриването на книга по предварително зададени условия се справят 70% от участниците. Те дават 100% верни отговори, но само 85,7% успяват да дадат и вярна сигнатура (фиг. 4).

По различен начин стоят нещата при откриването на статии в бази данни. Тук процентът на отговорилите е малко по-нисък – 60%. Релевантни заглавия на условието в задачата дават 43,3% от всички отговорили (фиг. 5).

Фиг. 4

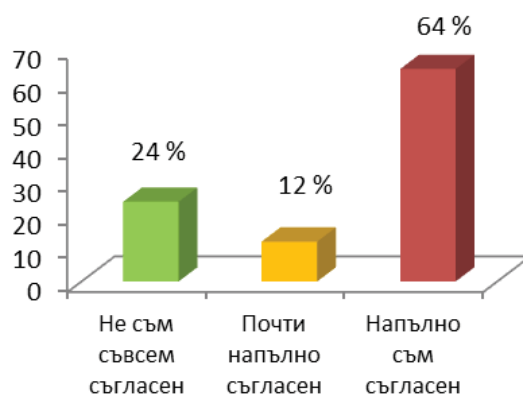
Фиг. 5

Третият модул цели да разшири знанията на студентите като ги запознае с различни услуги и материалната база на библиотеката. Първата задача е свързана с междубиблиотечно заемане и откриване на литература в обединения каталог на НАБИС. Тук отговорят 93,3% от участниците. Някои от тях посочват повече от един отговор, което е възможно, тъй като книгата, която трябва да открият, се притежава от повече от една библиотека в страната. Цели 77,7% от всички получени отговори са верни.

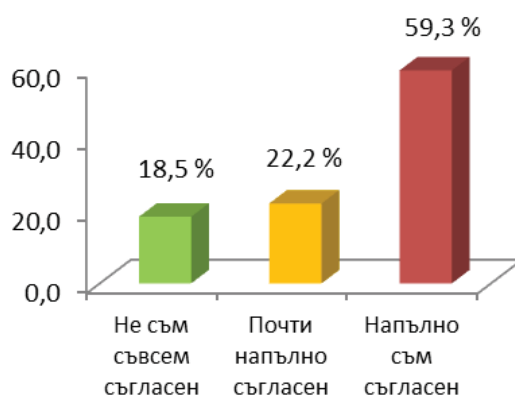
С ресурсите, предлагани в читалнята, участниците в играта се запознават чрез следващата задача, която изисква да посочат пет неща, които могат да правят в нея. Отговорите се дефинират самостоятелно от студентите като 90% от тях се включват в изпълнението на тази задача. Всеки от отговорилите дава средно по 4,8 отговора. В общия масив от отговори най-много 20,6% събира възможността „да разглеждам библиотечния каталог“, на второ място с 13% е „да взема книги в читалня“ и на трето с 9,2% е „използване на електронни ресурси по научна област“. Интерес представляват отговорите „да се запозная с нови хора, с които имаме сходни интереси“ и „да уча на спокойствие и тишина“, които събират по 5,3%. По 2,3% събират отговори като „да използвам базата данни с дипломни работи“, „да използвам личния си компютър“, „да разговарям с преподаватели, които имат приемно време в библиотеката“ и „да рисувам“.

Последната част в третия модул насърчава работата в малки групи по съвместни проекти като представя библиотечното пространство предназначено за тази цел. Обучаемите трябва да направят правилно онлайн резервация за ползване на зала за екипна работа. Тук 100% от участниците дават отговор, но само 66,7% от тях успяват да пуснат онлайн заявка за ползване на залата.

Последният модул дава възможност на участниците от играта да изкажат своето лично мнение. На въпроса дали библиотеката предлага достатъчно ресурси по темата, 64% изразяват своето пълно съгласие (фиг. 6). Подобно е положението при отговорите на другия въпрос дали библиотеката предлага достатъчно услуги, които подпомагат процеса на самоподготовка. Тук 59,3% от участниците изразяват своето пълно съгласие (фиг. 7).

Фиг. 6

Фиг. 7

Общият брой поставени задачи е 19, от тях 13 са отворени въпроси, 5 – въпроси с няколко възможни отговора и 1 въпрос с 1 възможен отговор.

Благодарение на уеб базираното мобилно приложение, използвано за пилотното обучение чрез игра, библиотеката разполага с пълни данни за постигнатите от студентите резултати. Тази информация е от изключително важно значение за развитието на програмата за информационна компетентност. Анализът на резултатите позволява идентифициране на темите, които се нуждаят от по-подробно представяне, например формулиране на ключова дума, работа с енциклопедия, откриване на сигнатура и статия от база данни.

Направен е и сравнителен анализ между резултатите на НБУ и Университета „Сейнт Клауд“, който може да бъде видян в публикацията „Greening“ Information Literacy through Games“. Студентите от двете страни еднакво добре приемат е-обучението с игрови елементи и могат по всяко време и от всяко място да изградят собствени знания.

Информационна компетентност

Библиотеката на Нов български университет постоянно обогатява своята програма по информационна компетентност. Към академична 2014/2015 година съществуват обучения за три типа потребители: студенти, преподаватели и докторанти и към последната група се включват служители на библиотеката. На *фиг. 8* са представени видовете обучения, които се отнасят към всеки тип група. Към вид I принадлежат индивидуалните обучения. Всеки студент, преподавател и докторант има възможност да заяви индивидуална консултация. На страницата на библиотеката в меню „Обучителни сесии“ са публикувани възможните теми. Индивидуални обучения за последния тип група се провеждат при новоназначени служители или при въвеждането на нови услуги.

Към вид II принадлежат месечните програми. При тях всеки тип група получава по имейл създадена специално за месеца програма с предварително избрани теми, уточнени дни, часове и зали. Програмата за всеки месец се публикува на сайта на библиотеката, а всяко отделно обучение се анонсира в социалните медии.

Към вид III са класифицирани специализираните обучения. Преподавателите заявяват в библиотеката тема, която да бъде представена пред студенти в техните часове по предварително зададени критерии. По същия начин ръководителите на департаменти или представители на департаментни съвети могат да заявят тема за създаването на специален семинар. Обикновено се правят при въвеждане на нова база данни или представяне на временни ресурси. По отношение на служителите към специализираните обучения се отнасят тези, които се провеждат от Центъра за продължаващо образование на библиотекари към Българската библиотечно-информационна асоциация.

Тип група	I вид	II вид	III вид	IV вид
СТУДЕНТИ	Индивидуална заявка	Месечна програма	Специализирани по заявка на преподавател	ООК Български език и есе I и II курс студенти
ПРЕПОДАВАТЕЛИ	Индивидуална заявка	Месечна програма	Специализирани по заявка на департамент	Конкретен повод
СЛУЖИТЕЛИ	Индивидуално при нови служители или услуги	Месечна програма	Специализирани обучения към ББИА	Университетски обучения

Към вид IV се включва обучение, интегрирано в учебната програма на общообразователни курсове по български език и академично есе, които са задължителни за всички студенти в НБУ, като по този начин се гарантира получаването на базова информационна компетентност. През академичната 2014/2015 година екип от осем библиотекари участва в 56 сесии, като всяка включва теоретична и практическа част. При преподавателите и докторантите обученията от вид IV представляват семинари, организирани от библиотеката по конкретен повод или тема с външни за университета лектори. Като пример за такъв вид обучение може да послужи университетски семинар с лектор, осигурен от официалния представител на Thomson Reuters за България. Работещите в библиотеката посещават институционални обучения като тази академична година е посетен курс за развитие на социалните и комуникативни умения. От своя страна библиотеката също предлага теми за системата от институционални обучения за административния и академичен състав.

Предизвикателство бе за Библиотеката на НБУ да се включи в този експеримент и за първи път в България да приложи гемификация като метод за обучение. Екипът, който осъществи експеримента, го оценява като успешен. Това е причината методът на обучение чрез гемификация да бъде интегриран в програма за обучение от вид III и IV. В първия случай съвместно с преподаватели се разработват специализирани тематични игри, свързани с учебното съдържание на конкретен курс. В обученията от вид IV е разработен единен модел на игра за общообразователния курс по български език.

През академичната 2015/2016 година е внедрен като част от програмата по информационна компетентност за студенти от първи и втори курс. Обучението от такъв вид е динамично и е в съзвучие с живота на младите хора. Могат да го проведат когато те имат време и желание за разлика от класическите методи на обучение. Обратната връзка от проведеното обучение е от изключително значение, защото позволява идентифицирането на проблемните задачи и поставяне на допълнителни акценти в обучението.

Да виждаме в проблемите възможности

Персида Рафаилова

Предизвикателството пред съвременната библиотека е да върне читателите, които ерата на интернет отдалечи от библиотеките. Това предизвикателство предоставя и уникални възможности пред нас, библиотекарите, да подходим творчески, иновативно и проактивно към нуждите на нашите потенциални потребителски аудитории.

Като университетска библиотека, Библиотечно-информационният център на УАСГ изследва информационните потребности на своите три основни групи читатели – студенти, преподаватели-изследователи и т.нар. „външни“ читатели, които обхващат многолика общност от интересувачи се от архитектурата граждани. Към всяка една от тези групи ние разработихме последователно стратегия за представяне на нашите колекции и политика за ангажиране на тяхното внимание.

От 2008 г. започнахме поредица от изложби, презентиращи ценни и редки книги от нашите колекции по теми като „Архитектурата между двете световни войни“; „Развитие на транспорта в България“; „Първи учебници от наши преподаватели“, които бяха насочени към широката аудитория на интересувачите се от българския принос в строителството. Изложбите бяха посрещнати с интерес, за което говори увеличеният брой външни читатели, записали се в библиотеката по време на провеждането им и наскоро след това. Към студентите нашата дейност се структурира в две направления:

- създаване на курс по информационна грамотност;
- дигитализиране на учебниковия фонд.

По първото направление дейността ни започна през 2007 г. като през следващата година разработихме проект: „Методика за изграждане на отворен курс по информационна грамотност“. Това, че курсът бе замислен като отворен ни даде възможност през годините към него да се добавят или отпаднат теми, с което той успя да запази актуалността си за студентите. В резултат на усилията ни преподаването на информационната грамотност, започнало по инициатива на библиотеката, се утвърди сред преподавателите като успешна практика, даваща на студентите умения за работа със специализирани информационни бази данни, необходими им в процеса на обучение. По предложение на преподавателите, от учебната 2016/2017 година курсът ще бъде включен като задължителен в учебната програма на първокурсниците от всички специалности.

По второто направление закупахме роботизиран скенер и софтуер и от 2013 г. започнахме дигитализация на колекцията от учебници, която приключи през 2016 г. за основния фонд. По този начин предоставихме на нашите студенти онлайн достъп до пълния текст на учебниците, използвани в образователния процес от всички курсове. За да се проследи ефектът от разширения достъп до учебни материали върху успеваемостта на студентите, както и да се изследва тяхното мнение за ползата от дигитализираната база, направихме анкета, поместена на сайта на библиотеката.⁶⁰ Мненията и предложенията на студентите се обсъждат от колегите и своевременно се коригира процесът с цел да се подобри не само качеството на отделни сканирани обекти, а и начините за търсене в самата база данни.

⁶⁰ https://docs.google.com/a/lib.bg/forms/d/1Gqe-c3RLWMVwekmyAfzY1b__-eG43jvxXNbKemCONkc/viewform?c=0&w=1

Поколението студенти, което в момента се обучава в университетите, принадлежи към генерацията, израснала в непрекъснато развиващия се свят на технологиите и за да отговорим на техните потребности, е необходимо да познаваме приоритетите им.

Според глобално проучване на Manpower Group⁶¹, проведено сред 19 хиляди души от 25 страни, сред които Австрия, България, Гърция, Италия, Китай, САЩ, Франция, Япония от т.н. Y-поколение (т.е. родени между 1980 г. и 1995 г.), в топ 5 на своите приоритети те посочват: заплата – 95%, сигурност – 87%, почивка/възможност за отдых – 86%, работа с вдъхновяващи хора – 80% и гъвкаво работно време – 79%. Освен това Y-поколението е наясно, че ученето не свършва след завършване на университета и затова 90% от запитаните са готови да посветят личното си време и спестяванията си на бъдещо обучение. Възможността да научават нови неща е топ фактор при взимане на решение за смяна на работа, а 22% от тях са готови да излязат в дълга ваканция, за да придобият нови знания. За това поколение работата се възприема като поредица от последователни стъпки към личностно развитие, като особено важно е цялостното изживяване и възможността за изграждане на смислена кариера.⁶²

Ето защо, ако искаме студентите да припознаят библиотеката като обсъжданото напоследък в библиотечните среди т.нар. „трето място“ – място за социални контакти и обмен на идеи, е необходимо да им предоставим качествени, вдъхновяващи културни и образователни продукти и услуги. С цел създаването на нови образователни продукти, ние потърсихме възможност за по-тясно сътрудничество с отделните факултети. През 2014 г. с преподаватели от Геодезическия факултет разработихме проект за дигитализиране на колекцията от карти, използвани в учебния процес. За целта взехме активно участие при създаването на специализиран софтуер за библиографската им обработка и начините за търсене в новосъздадената база данни.

Развитието на библиотеката като научно-изследователски център продължи и през 2015 г., когато съвместно със студенти и преподаватели от Архитектурния факултет, в изпълнение на научно-изследователската програма на УАСГ, започнахме проект, изследващ живота и творчеството на един от най-забележителните български архитекти – Никола Лазаров. Повод за избора беше 140 годишнината от рождението му. Никола Лазаров принадлежи на поколение български архитекти, родени преди създаването на новата българска дължава и получили професионалната си подготовка зад граница. Той е личност с многостранни интереси, виден общественик и патриот, завършил престижното френско архитектурно училище „Ecole speciale d'Architecture“ – Париж и основател на първото архитектурно бюро в България, който с творчеството си жалонира бъдещето на българската архитектура.⁶³

Проучването на делото на арх. Никола Лазаров се оказа труден процес поради липсата на единство по отношение на представянето на фактите в различните справочни и монографични издания, а и първичният изворов материал за конкурси и отделни изпълнени обекти е оскъден, несистематизиран и непълно съхранен. Въпреки това, на базата на сравнителен анализ на достъпни архивни материали, успяхме да създадем подробен каталог на творчеството му. Новото в него е, че включва и сведения за различни преработки и преустройства върху проекти и изпълнени обекти на архитекта. Създадена е визуална база данни, която включва конкурсни проекти, фотографии на изпълнени проекти от време, близко до изпълнението им, както и фотографии на съвременното състояние на запазени сгради, изградени по проекти на арх. Лазаров.⁶⁴

⁶¹ Manpower Group е мултинационална консултанска фирма развиваща дейността си в сферата на човешките ресурси. http://www.manpowergroup.com/wps/wcm/connect/660ebf65-144c-489e-975c-9f838294c237/MillennialsPaper1_2020Vision_lo.pdf?MOD=AJPERES

⁶² В. Капитал Daily, 8 юни 2016 с. 22.

⁶³ Иванов, В. Изследване на влиянието на френската архитектурна школа върху развитието на българската архитектура и градоустройство и архитектурното образование в България (на примера на архитектурното наследство на архитект Никола Лазаров). – непубликуван материал от проект ЦНИП-УАСГ-БН-180/15

⁶⁴ Поппетров, Н. Цит. съч.

Работата на библиотечните специалисти бе насочена към представяне на жизнения път на арх. Никола Лазаров с извеждане на основни акценти от неговата професионална дейност:

- изброени са многостранните му прояви, моментите на най-интензивна проектантска работа и конкурсно участие;
- акцентирано е на някои негови иновативни за времето си идеи в областта на урбанизма, връзката „природа-жилищна среда“, създаване на модерни жилищни сгради и жилищни квартали;
- изработеният каталог на неговото творчество е организиран по хронология, по видове обекти, по местонахождение на обектите и участие в конкурси.

Събран е богат снимков материал за съвременното състояние на обекти, проектирани от арх. Никола Лазаров от София, Варна, Русе, В. Търново, Стара Загора, Плевен, Пазарджик, Карлово, Казанлък, Ловеч, Боровец, с. Българево, Балчишко и на базата на този материал е изготвена презентация на десет обекта – жилищни и обществени сгради с архитектурни акценти върху отделни детайли и върху моментното състояние на сградите и са представени примери за съвременни реконструкции на сгради, изградени по проекти на архитект Лазаров.

Благодарение на работата по проекта е събрана богата дигитална база данни на архивни документи за живота и творчеството на основателя на първото архитектурно бюро в България. На тази конференция представям първия етап от работата по изследване на делото на градостроителя и общественика арх. Н. Лазаров. Нашата разработка ще продължи с изследване на неговата публицистичната активност, която е свързана с участието му в различни професионални комисии, свързани с проектирането и изграждането на национално значими обекти.

Възможността за разполагането на изследваната проблематика в по-общото поле на хуманитарното знание определя особената иновативност и модерност на проектната разработка. Изходната позиция на работния колектив е разбирането за социо-комуникативната функция на архитектурата, която намира потвърждение в творчеството на българските архитекти и е заявка за съхраняване, припомняне и популяризиране на творческото наследство на българската архитектура на новото време. Прилагайки комплексен и многофакторен анализ при изследване на влиянието на забележителни български архитекти върху развитието на архитектурата, градоустройството и архитектурното образование в България, Библиотечно-информационният център на УАСГ се стреми да участва в създаването на качествени информационни продукти в помощ на образованието по архитектура и в превръщането на библиотеката в разпознаваем научно-изследователски център в университета.

Библиотекар в академична музикална библиотека – призвание, чест и дълг

Из опита ми в Библиотеката на НМА „Проф. Панчо Владигеров“

Йорданка Деянова

*„Трябваше да ви обясня по-рано, но мислех, че знаете. Нашата библиотека не е като другите.“
„Името на розата“, Умберто Еко*

Вече повече от 17 години работя в Библиотеката на Националната музикална академия и през това време много пъти колеги от други библиотеки са ми задавали въпроси, свързани с работата ни. Радвам се, че на този форум имам възможността да представя накратко гледната си точка какво представлява нашата Библиотека и дейността ни, като ще се спра предимно на спецификите – какво ни отличава от другите.

Академичната музикална библиотека, каквато е и Библиотеката на НМА, обединява в себе си характеристиките на музикалните и на академичните библиотеки.

Музикални библиотеки

Музикалните библиотеки са специфични както поради съдържанието на фондовете си и видовете и форматите на комплектуваните материали, така и поради специфичния и уникален потребителски кръг.

Какво е различното във фондовете?

Музиката, като основна мисия на тези библиотеки, предполага комплектуване основно на материали в тази сфера – нотни издания, теоретична литература в книжен и електронен вид, аудио- и видеозаписи в различни формати. Това води до своеобразност и в останалите библиотечни процеси – обработка, каталогизиране, справочно-библиографска работа и др.

Какво е специфичното за потребителите в музикалните библиотеки?

Това са хора на изкуството, занимаващи се от ранна възраст с музика. Редица изследвания⁶⁵ доказват, че в следствие на музикалното обучение, настъпват съществени физиологични промени, които водят до промени и в психиката на музикантите, в осъществяването на психичните процеси усещане, възприятие, представа, памет, мислене, реч, въображение, воля, емоции и чувства и др., а това се отразява на поведението им и в комуникацията с тях – своеобразие, което налага съобразяване от страна на библиотечните служители в работата им.

Според Ерих Фром „...човекът на изкуството може да бъде охарактеризиран като личност, която се изявява спонтанно“⁶⁶. Но той уточнява, че: „Съдбата на човека на изкуството е несигурна, защото обществено признание получава само спонтанната дейност на преуспелия творец. Ако не се е утвърдил, той остава за съвременниците си само един чудак, един „невротик“. Човекът на изкуството прилича по съдба на революционера в цялата човешка история. Успелият революционер е държавник, а неуспелият – престъпник“⁶⁷. В съвременния свят, в

⁶⁵ Вж Musacchia, Gabriella at al. Musicians have enhanced subcortical auditory and audiovisual processing of speech and music. (2007) <http://www.pnas.org/content/104/40/15894.full>. Вж и Burggraaf, J.L. at al. Neurocardiological differences between musicians and control subjects. (2013) <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/23283752> и мн. др.

⁶⁶ Фром, Ерих. Бягство от свободата. София: Захарий Стоянов, 2001, с. 255.

⁶⁷ Пак там, с. 256.

който често се наблюдава изкривяване или изцяло липса на духовните ценности, способността за собствени разсъждения се възприема като почти мръсно понятие, а на изкуството най-често се гледа като на излишен лукс, творците (а и всички, чието мислене е извън средностатистическото) все по-трудно намират реализация и признание. Рискът, който поемат с посвещаване на живота си на възвишена, но несигурна и неблагодарна кауза, прави допълнително голяма част от тях по-чувствителни и лесно раними.

Съществуват различни видове музикални библиотеки: музикални архиви, изследователски, към образователни институции, радио и телевизионни станции, оркестри, музикални издатели и др. Водеща организация в тази сфера е Международната асоциация на музикалните библиотеки, архиви и документални центрове (International Association of Music Libraries, Archives and Documentation Centres). В редица университети по света има възможност за специализирано професионално обучение на музикалните библиотекари – музикалното библиотекознание е отделен дял от библиотекознанието, изискващ подготовка както в библиотечните науки, така и в музиката.

Академични библиотеки

Академичните библиотеки са към висши учебни заведения, свързани са с потребностите на образователния процес и научната работа.

Библиотека и Фонотека на Национална музикална академия „Проф. Панчо Владигеров“

Тя представлява център за художествено-творческа и научна дейност и е основно звено в образователния процес на Академията. Уникална по съдържанието на своя фонд, по функциите си и принципите на работа, тя не може да бъде сравнявана с нито една друга българска библиотека. Както НМА е единственото висше учебно заведение в България с изцяло музикална насоченост в образованието и подготовката на бъдещите професионалисти, включващо в структурата си пълната гама музикално-теоретични и изпълнителски специалности, така и Библиотеката е единствената с толкова богати музикални колекции, обслужваща учебните часове, самостоятелната подготовка на студентите, педагогическата и научна работа на преподавателите, творческата дейност на студентите, преподавателите и на оркестровете и хорите състави към учебното заведение.

През 1921 г., заедно с основаването на Академията, започва и организирането на нейната нотна и книжна колекция, т.е. създава се Библиотеката (тази година чества 95 годишнина), а от 1938 функционира и фонотеката към нея, носеща в началото името дискотека⁶⁸. От 2008 г. членуваме в споменатата вече Международна асоциация на музикалните библиотеки, архиви и документални центрове.

Ще се фокусирам предимно на това какво представлява обслужването, защото чрез него се изясняват особеностите и на останалите библиотечни дейности, а и е жив, динамичен процес – най-социалният – защото е пряко свързан с читателите. Основен факт е, че при нас напълно липсва свободният достъп – обслужването се извършва през гише. Това го превръща в основната ни и централна работа, а поради малобройния ни и универсално функциониращ екип извършването на останалите библиотечни процеси е съобразено като време с него (използват се ваканциите, по-слабо посетени моменти и др.).

⁶⁸ Вж Петкова, Елисавета. Библиотеката като важно научно-методическо звено в структурата на Националната музикална академия от основаването и до днес. – В: Научна конференция 85 години Национална музикална академия „Проф. Панчо Владигеров“. София: НМА „Проф. П. Владигеров“, 2006, с. 48 – 53.

Какво представлява обслужването в рамките на един наш работен ден?

Сутрин сред посетителите преобладават преподавателите (предимно по теоретични дисциплини), които водят лекции и упражнения. В Библиотеката те взимат основно нотни издания, които да отговарят на учебния материал за часа, в брой, необходим да покрие потребностите на съответния курс студенти. От Фонотеката преподавателите взимат записи на тези произведения. Тоест библиотеката не просто подпомага учебния процес, а дейността ѝ е интегрирана с него. Поради натовареността, сутрин не търсим и не предоставяме материали за дома – само за часовете, за копиране или за читалня. Заедно с груповите часове още сутринта започват и индивидуалните, които продължават до вечерта. Тези часове са една от особеностите на обучението в Академията – дали ще е по задължителното за всички пиано, или ще е друг инструмент, пеене, дирижиране, дори теоретична дисциплина за музиковедите и педагозите – всички студенти имат такива в зависимост от специалността си. Естествено там също са необходими нотни издания, книги и записи. Затова следобед посоката на обслужване е основно тази, като се прибавят вече и индивидуалните поръчки на преподаватели и студенти – това, което е необходимо за самостоятелната им подготовка и работа. Паралелно се осъществява и обслужването на няколко състава – три оркестъра, три хора и учебен оперен театър – т.е. освен часовете и научната работа, обслужваме и концертния живот на Академията.

Как протича поръчването на един библиотечен материал?

Ако един читател потърси например Чайковски, „Концерт за цигулка и оркестър“, въпросът към него от страна на библиотекаря „За деня ли ви трябва или за в къщи?“ далеч няма да е единствения. Следва уточняване дали той търси нотите на концерта – дали клавирно извлечение⁶⁹ или партитура, ако е клавирно извлечение – щима за соло цигулката ли или пианото или и двете; ако търси партитура – голяма или малка да бъде и дали е нужен и оркестровия материал към нея или пък е нужен само щим на конкретен инструмент от оркестъра; какво издание да бъде; чия редакция. Възможно е да търси обаче не ноти, а запис – тогава от значение е дали аудио или видео, в чие изпълнение да е – кой е цигуларят-солист, диригентът, оркестърът, какъв е носителят и форматът. А има и вероятност да търси теоретична литература – за и от автора, историческа информация, анализ на формата на произведението.

Много творби съществуват в различни варианти – една песен може да бъде в различни тоналности, ария от опера може да бъде допълнително редактирана, за да се ползва за концертно изпълнение, хорова творба може да бъде във варианти за различни видове хорове (например „Бре Петрунко“ за смесен хор или за женски хор) или една и съща песен може да съществува в редакция за хор или за соло пеене (като „Нани ми, нани, Дамянчо“), инструменталните концерти могат да имат различни каденци⁷⁰ и т.н. Всичко това изисква уточняване, за да се изпълни читателската заявка. Още по-важно е да се вземат всички тези детайли под внимание при обработка и каталогизация на новопостъпващите материали.

Това, което ни подпомага в този процес и може да спести част от изясняващия диалог, е това, че ние добре познаваме нашите читатели и техните потребности, дори и индивидуалните им предпочитания и вкусове (дължи се на неголямата академична общност).

Специфичен момент в работата ни е и фактът, че се налага да следим за какви цели се употребяват нотните материали. Поради това, че много произведения (някои, от които издадени, а друга част – ръкописи, с каквито е богат нашият фонд), са с все още валидни авторски права, е важно да се гарантира, че употребата им ще бъде само за учебни концерти и часове. Ако ще бъдат употребявани за професионални концерти, то следва да бъдат уредени авторски-

⁶⁹ Преработената за пиано партия на оркестъра.

⁷⁰ Служат най-вече за демонстрация на майсторското овладяване на инструмента и музиката от солирацията музикант. Първоначално те са били импровизирани директно на сцената от солиста, но в следствие по-неопитните музиканти са поръчвали написването на каденци към концертите от самите композитори или определени виртуози са записвали своите импровизации. Поради това за някои концерти има повече от една каденца.

те права. Това усложняване е и една от основните причини (заедно с малкия брой служители) да не обслужваме външни лица и интернет каталогът ни да е с парола.

От особено значение при обслужването, както вече бе споменато, е спецификата на читателската аудитория – изострените им сетивност и сензитивност предполагат внимателно да се работи и общува с тях. Студентите са по-голямата част от читателите – това са млади хора, които са все още неукрепнали и крехки личности, лутащи се и търсещи себе си. Много пъти идват в Библиотеката не само да търсят информация, а и за комуникация, за приятелско отношение и съвет, да споделят нещо, което ги вълнува. Случва се често и преподаватели да го правят. Това е и причина далеч не всички да ползват електронния каталог – много читатели предпочитат да се „поровят“, покрай това да си поприказват – т.е. приемат Библиотеката като място за професионални и лични срещи, не само за формални, но и за неформални контакти.

Какви познания, умения и качества са необходими за успешна професионална реализация на библиотечния специалист в академичната музикална библиотека (и конкретно в тази на НМА „Проф. П. Владигеров)?

- Подготовка в сферата на библиотечно-информационните науки – важни са както владенето на библиотечните и библиографски дейности, така и уменията за преценка на източниците на научна информация и за работа с тях.
- Музикални познания – изключително важни и при подбора на материали за комплектуване, и в обработката, и в обслужването – нужни са познания по музикалните дисциплини история на музиката, теория на музиката, музикални инструменти, за изпълнителското изкуство, музикалните жанрове и др. Библиотекарят трябва да е способен да види музиката в един по-широк контекст, в цялото ѝ богато многообразие.
- Висока езикова култура – въпреки че музиката е универсален език, е нужна подготовка както в областта на българския език, така и по други езици (материалите ни са предимно чуждестранни издания; голям е и броят чуждестранни студенти).
- Компютърна грамотност – освен с библиотечната програма⁷¹, важни са уменията за работа в интернет пространството – познаване на основни сайтове, програмни продукти, специализирани бази данни и т.н.
- Педагогически умения – освен стандартните указания относно библиотечните услуги и съвети за библиографско цитиране и работа с информационни източници, подпомагане и напътстване студентите в самостоятелната им подготовка и изследователския процес.
- Психологически познания – налага се от работата с млади хора, все още изграждащи своята психика и от специфичната душевност на музикантите, която споменах вече. Необходима е емоционална интелигентност – усет към хората, умение за приемане на проявите на своенравност и особеностите на характера им (всеки човек е различен и често е нужен индивидуален подход).
- Комуникативност и способност за активно слушане.
- Богата обща култура – нужни са познания от всички области на живота, познания за актуалните събития в изкуството, културата и науката; правна и икономическа грамотност.
- Добра физическа форма – свързано е с тясното пространство, разпределението и подредбата на помещенията, пренасянето на многобройни и тежки материали.
- Познаване структурата на Академията и на учебния процес.
- Организационни умения.

⁷¹ Програмата, която ползваме, е АБ на РС-ТМ, които подпомагат много работата ни като правят промени, съобразени със спецификата на нашата Библиотека – пример е модулът „Читалня“, който се ползва само при нас и позволява осъществяването на многоекземплярното заемане за учебните часове.

- Способност за взимане на решения.
- Иновативно и гъвкаво мислене, креативност.
- Стремение към постоянно личностно и професионално развитие и др.

Всичко това е възможно да се научи и усъвършенства във времето. Но никаква подготовка не може да помогне, ако липсва магическата подправка – Любов – към Музиката, към Хората, към Работата – както във всяка професия, това е задължителното изискване за постигане на високо ниво на професионализъм.

За финал ще се върна на заглавието – на пръв поглед доста патетично звучащо. Въпреки че е невъзможно в няколко страници да се предадат 17 години професионален опит, се надявам, че поне отчасти успях да дам съдържание на привидно кухия лозунг, да ви заинтригувам, да осветя работата ни, която заедно с колегите вършим от сърце.

Училищната библиотека в проекта за Държавен образователен стандарт № 12

Анна Попова

След масовото закриване на училищни библиотеки през последното десетилетие училищната библиотека отново е на дневен ред. Възраждането ѝ е необходимо условие за резултатното изпълнение на Националната стратегия за насърчаване и повишаване на грамотността, 2014 – 2020 и Националната стратегия за учене през целия живот, 2014 – 2020. Както в много страни на Европа, така и в България, тревожните резултати от изследванията на PISA подготвиха почвата за осъвременяване на библиотечното обслужване в училище.

Повече от пет години продължи подготовката на настоящия Закон за предучилищното и училищното образование (ЗПУО), приет през 2015 г. През този период ББИА системно и последователно внасяше текстове с предложения за регламентиране на училищната библиотека като неотменно звено на училищната структура, участваше в междинните публични заседания на Комисията по образованието и науката в Народното събрание. Дългогодишните усилия се увенчаха с успех. Член 182 на ЗПУО гласи: Библиотечно-информационното обслужване се осигурява чрез училищна библиотека и гарантира свободен достъп до информация на учениците от различни документални източници в библиотечния фонд и в глобалната мрежа с цел изграждане на навици за четене и компетентности за търсене и ползване на информация.

На информационното обслужване на учениците са посветени специални текстове и в чл. 178, ал. 1, т. 8 и чл. 284, ал. 1, т. 4. Предстои включване на библиотечната дейност в системата от подзаконовни актове. Първият от тях е Държавен образователен стандарт №12: Физическа среда и информационно и библиотечно осигуряване на детските градини, училищата и централните за подкрепа за личностно развитие, който трябва да бъде утвърден до края на 2016 г. Той е един от 19-те държавни образователни стандарта, посочени в ЗПУО, които са в процес на подготовка. ББИА участва със свои експерти в Работната група на МОН за разработване на ДОС № 12. До момента е одобрена структурата на този доста обхванат документ, в която на библиотечното обслужване в училищата е отредена част 4-та. Тя ще включва следните елементи:

- Среда. Местоположение и достъпност.
- Организация на пространството.
- Площ.
- Обзавеждане и оборудване.
- Ресурси на библиотеката.

При подготовката на проекта ББИА се позовава на два основни източника: Международните препоръки за училищните библиотеки и отделни регионални стандарти от една страна, а от друга – мненията и предложенията на професионалната колегия, изразявани най-вече от Националната секция на училищните библиотекари и Методическия отдел на Народна библиотека „Иван Вазов“ – Пловдив.

През 2015 г. ИФЛА публикува второ, преработено издание на Насоки за училищните библиотеки⁷², в което са представени препоръки за площ, пространство, информационни ресурси, обзавеждане, оборудване, умения на персонала, партньорства и сътрудничество на училищната библиотека с училищната и извънучилищната общност, включително с обществените библиотеки. Училищната библиотека трябва да има централно местоположение на първия етаж и

⁷² IFLA School Library Guidelines, 2015

<http://www.ifla.org/files/assets/school-libraries-resource-centers/publications/ifla-school-library-guidelines.pdf>

да бъде лесно достъпна за всички членове на училищната общност. Площта ѝ трябва да бъде минимум една класна стая.

По отношение на организацията на пространството ББИА ще настоява в стандарта да влязат препоръките на ИФЛА за следните компоненти, които създават благоприятна среда за учене, общуване и творчество:

- зона за разположение на колекциите (от книги, списания, CD, DVD, аудиовизуални материали);
- зона за самостоятелни занимания (учене, търсене на информация);
- за библиотечни инструкции и обучения по информационна грамотност с места за малки и големи групи и цели класове;
- за провеждане на уроци по различни учебни дисциплини;
- за групова работа по проекти;
- неформална читателска зона за срещи и общуване;
- служебна зона (работно място със съответното техническо оборудване, пространство за обработка на библиотечните документи, книгохранилище).

По отношение на обзавеждането и оборудването, наред с подходящи мебели и стелажи, ББИА ще предложи включването на:

- материали за визуализиране на помещенията, ресурсите и оборудването;
- електронна, аудиовизуална и организационна техника – осигурява качествено библиотечно-информационно обслужване на всички читатели;
- подходяща интериорна среда и технически средства за ученици със специфични образователни потребности, съобразно нуждите и спецификата на съответното училище;
- брой потребителски места: възможност да се осигуряват места за сядане на цяла паралелка;
- определен брой компютъризирани работни места, свързани с интернет.

В последната част – Ресурси на библиотеката, ББИА предвижда да постави изискванията за книгоосигуреност на ученик и да зададе параметри на средствата, необходими за комплектуване. В Насоките на ИФЛА за училищните библиотеки от 2015 г. са отпаднали цифрите, представени в изданието от 2002 г. Причината е, че с нарастването на електронните ресурси като част от информационната осигуреност, става все по-трудно да се задават количествени параметри за книжните носители. И все пак, за нас са важни препоръките за 10 книги на ученик. Многократно в застъпническите си дейности сме цитирали препоръките на ИФЛА, според които средствата за покупка на нови издания и други носители на информация трябва да съставляват поне 5% от разходите за издръжка на учениците.

Както и при Стандарта за библиотечно-информационно обслужване на обществените библиотеки, проблемът е в това, че европейските и международните стандарти са прекалено високи за нашите изключително занижени бюджети или пълна липса на средства за библиотеките. Подобно на състоянието на обществените библиотеки, и при училищните има изключително неравномерно развитие дори при тези, които функционират при наличие на щатен библиотекар. Липсата на надеждна статистика също затруднява разработването на унифицирани изисквания. Най-сериозният проблем е, че 914 училища са в села, където достъпът до информация е изключително оскъден. Статистиката на МОН сочи, че 588 училища са с до 100 деца, а 619 училища обучават между 100 и 200 деца. Как да се поддържа работеща професионална библиотека в тези малки общности? Липсата на библиотечно обслужване задълбочава неравния достъп до образованието. Най-голямото предизвикателство е да се изработи справедлива формула за набавяне на нова литература, при която учениците в малките населени места да имат достъп до толкова заглавия, колкото техните връстници в големите градове. Проблемът се задълбочава и от невъзможността в много от населените места библиотеката да се ръководи от професионален библиотекар.

В процеса на обсъждане на проектостандарта се оформи мнение, че частта Ресурси на библиотеката трябва да посочва изисквания за количество на ежегодното набавяне на книги и други източници на информация, за многоекземплярност, за спазване на препоръчаната от ИФЛА пропорция: 60% от новонабавената литература да обслужва учебните дисциплини, 40% да бъде художествена литература за насърчаване на четенето и личностно развитие. Справочниците и абонаментът на периодични издания също са задължителен компонент на изграждането на училищните колекции.

Достъпът до информация не означава само какво количество информация предоставяме в традиционен или електронен вид. Един от важните аспекти на достъпа е работното време на библиотеката за посетители. Стандартът трябва да посочи минимум часове работно време за седмица за различните видове училища.

Очаква се до края на 2016 г. ДОС № 12, който включва библиотечното обслужване на учениците, да бъде одобрен и внедрен в практиката. Надяваме се той да предостави сигурни и надеждни рамкови условия, благодарение на които училищните библиотеки да се развиват като оживени и привлекателни места за учене и за пълноценно прекарване на свободното време.

Училищната библиотека – партньор в образователния процес

Добри и иновативни практики на училищната библиотека на ОУ „Любен Каравелов“ – Попово

Антоанета Антонова

Училищната библиотека е „неразделна част от образователния процес и стои в основата на всяка дългосрочна стратегия за грамотност и образование, информационно осигуряване, икономическо, социално и културно развитие“ (Манифест на ИФЛА). Училищната библиотека осъществява библиотечно-информационно обслужване на образователния процес като обезпечава и подпомага реализирането на държавните образователни изисквания. Тя предоставя информация чрез различни по тип, вид, тематика източници на своите потребители – учениците, учителите, служителите на училището.

Училищната библиотека на ОУ „Любен Каравелов“ – Попово обслужва учениците, учителите и служителите на две училища (общо ок. 800 души) – ОУ „Любен Каравелов“ и Гимназия „Христо Ботев“ – Попово, в чиято сграда се обучават учениците от прогимназиалния етап и където се намира библиотеката. Разполага с около 20 000 тома книги, 2 000 учебници и помагала. Има богата дейност, много партньори и читатели.

Дейността на библиотеката е в съответствие с ДОС и учебните програми и планове на училището. На свое заседание Педагогическият съвет приема План на училищната библиотека за съответната учебна година, който се основава на Националната стратегия за насърчаване и повишаване на грамотността през периода 2014/2020, Годишния план на училището и тематичните разпределения на учителите, с които се планира съвместна дейност. Пред училищната библиотека стоят важни задачи:

- да формира култура и умения на търсене и ползване на информация;
- да изгражда навици за непрекъснато самообразование;
- да подтиква към креативност;
- да мотивира личностното израстване и гражданската отговорност.

Предпоставките за успешно партньорство на училищната библиотека с участниците в образователния процес са:

- Училищна политика, в която библиотеката е задължителен елемент за подобряване на качеството на образованието и повишаване на учебните резултати.
- Библиотечен фонд, адекватен на вида и профила на училището.
- Библиотечни дейности, свързани с изпълнение на учебните планове и програми на училището.
- Техническа обезпеченост на училищната библиотека за качествено осъществяване на библиотечно-информационния процес.
- Училищен библиотекар – високо квалифициран член на екипа от специалисти в рамките на училищната общност.

Училищна политика

На всички участници в образователния процес е ясно, че пътят към успеха минава през училищната библиотека. Библиотеката на ОУ „Любен Каравелов“ – Попово е подкрепяна в своите инициативи от ръководството на училището, от учителската колегия и родителите. До-

казателство за това е масовото и активното участие на ученическите колективи в богатата дейност на библиотеката. Училището не само закупува нови книги, а и финансира разнообразните библиотечни проекти и повишаването на квалификацията на библиотекаря. В дейностите на библиотеката се включват и много родители – като помощници и участници в събитията и като дарители.

Всяка година Педагогическият съвет на училището приема „Програма по гражданско образование в прогимназиален етап“ за часове, които не се водят от учители-специалисти по време на заместване на отсъстващ учител. Училищната библиотека е включена с теми в разделите: „Аз съм гражданин на Република България“ и „Аз и светът“.

Библиотечен фонд

Училищната библиотека обезпечава учебния процес с адекватна на профила на училището библиотечна колекция. Библиотечният фонд се попълва с нови книги след консултация с учителите и чрез проучване на читателските интереси с анкети. Библиотеката има и много дарители – бивши ученици, родители, учители, организации и фондации – Фондация „Приятел на България“, Фондация „Детски книги“ и др., издателства – с базар на „Сиела“ открихме на 15 септември 2015 г. учебната година.

Значителен брой библиотечни документи влизат в библиотеката като награда за участие в конкурси и състезания – училищната библиотека получи специалната награда на Дирекция „Култура“ на Столична община за стимулиране и активно участие в конкурса „Ще ти разкажа приказка“. Бе учреден клуб „Приятел на училищната библиотека“. Участниците в клуба организираха Коледен базар за закупуване на книги, включени в националната кампания „Бисерче вълшебно“.

Библиотечни дейности

Училищната библиотека развива богата и разнообразна дейност: провежда тематични уроци, литературни четения, беседи, обсъждане на книги; организира срещи с творци, литературни конкурси, изложби, свързани с бележити дати; популяризира библиотечно-библиографски знания; проучва читателските интереси чрез анкети; попълва фонда с нови книги; работи по училищни и междуучилищни проекти; активен участник е в национални инициативи за насърчаване на четенето и др. Работи в партньорство с много фондации, организации, институции, училищни библиотеки, членове на НСУБ при ББИА.

В нея се провеждат уроци по родолюбие, които допринасят за формиране на чувство за принадлежност на учениците към училището, към родния край, към България. Това подпомага повишаване на авторитета на училището като институция и на училищната библиотека. По традиция патронният празник на ОУ „Любен Каравелов“ – Попово се отбелязва от учениците в училищната библиотека. По този повод са разработени теми за часа на класа за учениците от 1-ви до 8-ми клас, съобразени с изученото в часовете по БЕЛ, Човекът и обществото и История и цивилизация. Библиотеката използва различни форми за запознаване на учениците с патрона на училището – презентация, беседа, изложба, викторина, литературно четене, изследователска дейност, представяне на лично творчество, посветено на Любен Каравелов и др.

Училищната библиотека допълва и обогатява образователния процес чрез конкурси и състезания. Ежегодно в час по Български език и литература в 5-ти клас се провежда конкурс „Най-сладкодумен разказвач на приказка за Хитър Петър“, съвместно с учителя по БЕЛ. Ученическо състезание „Радини вълнения“ в час по Български език и литература в 6-ти клас също се провежда всяка година. Учениците изготвят презентации за живота и творчеството на Иван Вазов.

В Дните на книгата 2 – 23 април библиотеката организира конкурс в начален етап „Най-добър четец“. Целта на конкурса е да повиши четивната техника на учениците от начален етап и да формира у тях положително отношение към книгите и четенето. Наградата за 2015 г. беше най-добрите четци да четат в ефира на Радио Шумен, а наградата за 2016 г. – най-добрите четци да проведат с учителя инициатива в детска градина. В ЦДГ „Люляче“ представиха книжката „Веселушка“ на Василка Петрова.

Всяка година на 24 май се обявяват най-добрите читатели на училищната библиотека от начален и прогимназиален етап. Училищният библиотекар бе ръководител на отряд „Киберскаутс“, които заеха първо място в Националния конкурс „Най-добър киберскаутски отряд“.

В училищната библиотека журналистите от кръжок „Млад журналист“ подготвят статии за училищния вестник „Училищен живот“. Проучвания и изследвания правят учениците от клубовете в училище: клуб „Аз помня и преоткривам“, клуб „Млад възрожденец“, клуб „В света на книгите“, клуб „Приятели на книгата“, ателие „Арт-ателие“.

Училищната библиотека е място за подготвяне на статии за класни проекти и презентации. Тя е любимо място за провеждане на занятия с учениците със специални образователни потребности в прогимназиален етап. Часовете се провеждат съвместно с Хр. Радославова, учител от Ресурсния център – Търговище. Библиотеката е предпочитано място за провеждане на часове по Български език и литература, Човекът и обществото, Човекът и природата. Чести гости на училищната библиотека са децата от детските градини в града.

Училищната библиотека предоставя информация и помага на учениците и учителите в училище за участие в конкурси и състезания

С помощта на училищната библиотека ученици от училището участваха в:

- Националния конкурс „Защо са ни ценни старобългарските писмена?“ на Фондация „Свети Евтимий, Патриарх Български“ и Детско-юношеския отдел на Столична библиотека по повод 1150-годишнината от Моравската мисия на братята св. св. Кирил и Методий и заеха челните места.
- Международен арт-конкурс „Слънце между страниците“ на Библиотеката в район Урус – Варшава, Полша за изработване на книгоразделители.
- Международен литературен конкурс на Българското неделно училище „Св. св. Кирил и Методий“ в Атина, Гърция – „ЗДРАВЕЙ срещу ZDRAVEI – кирилицата и интернет пространството“ през 2013 г. и „Българският език – без граница и през граници“ през 2014 г.
- Националния детски конкурс за авторска приказка „Ще ти разкажа приказка“ на Дирекция „Култура“ при Столична община. В третото, четвъртото и петото издание на конкурса участваха общо 100 приказки. Трета награда в третото издание получи Надежда Пенева, ученичка от 5-ти за приказката „Орловото яйце“. Поощрителна награда в четвъртото издание на конкурса получи Божидара Йовчева, също ученичка от 5-ти клас.

Училищната библиотека – откривател на таланти

През м. септември 2014 г. в училищната библиотека започнахме създаването на книжка с приказки „Моята приказка“. В книжката са включени 33 приказки, с които учениците участваха в третия Национален конкурс за детска приказка „Ще ти разкажа приказка“ на Дирекция „Култура“ на Столична община. По книжката работихме цяла година. В създаването ѝ участваха повече от 100 ученици от училището – с илюстрации, заглавки, компютърни рисунки, като редактори и издатели. Родител дари сумата, необходима за отпечатването на „Моята приказка“. Книжката бе представена на ученици, учители, родители и общественост в навечерието на 1

ноември – Деня на народните будители. Учениците от училището изработиха и друга книжка в картинки. Най-дългата книжка в картинки съдържа 400 рисунки и е дълга 200 метра.

Каузата на Коледния базар – нови книги за библиотеката, привлече много ученици. В полуинтернатните групи в начален етап в часовете по занимания по интереси се разкриха работилници – за картички, декупаж, коледна украса и др. В продължение на два месеца децата създадоха много красиви предмети за базара и участваха в разпродажбата им.

Училищната библиотека – активен участник в национални кампании и инициативи

Библиотеката активно се включва в редица национални кампании като „Чети с мен“, „Походът на книгите“, „Национална седмица на грамотността“, „Световна седмица на предприемачеството“ и др.

Националната кампания „Бисерче вълшебно“ 2016 стартира от ОУ „Любен Каравелов“ – Попово. На тържествена церемония бяха открити линиите за гласуване. Стартът на кампанията бе съпътстван с дебати в прогимназиален етап „Да или не на четенето“ и кръгла маса „Как да отгледаме четящо поколение“ с участието на учители, родители и със специални гости – Вал Стоева и Лора Филипова от Фондация „Детски книги“.

По покана на училищната библиотека учениците имаха възможност да се срещнат и разговарят с писателите Ангелина Жекова, Борко Бърборко, Василка Петрова, Димитър Петров, с проф. Дечко Свиленов, с художника карикатурист Николай Арнаудов, със създателите на наградата „Бисерче вълшебно“ Валентина Стоева и Лора Филипова, да получат „финансова консултация“ от екипа на Финансова компания NN България.

ОУ „Л. Каравелов“ – Попово е сред водещите училища в област Търговище. Негови ученици са класирани на челни места в областни и национални олимпиади, състезания, литературни конкурси и други през учебната 2015/2016 година. За високите постижения на учениците, за достойното участие в конкурси, състезания и олимпиади, за високото качество на образование в училището принос има и училищната библиотека.

Училищната библиотека – партньор по проекти

Библиотеката е помощник в работата на клубовете в училище по проект „Да направим училището привлекателно за младите хора“ (УСПЕХ) и любимо място за провеждане на редица занятия. В партньорство със Столична библиотека бе организирана изложба и уъркшоп на пясъчни рисунки на ателие „Арт-ателие“ с ръководител Мариана Иванова. Участва в училищните проекти на полуинтернатните групи.

През учебната 2015/2016 година разработи и реализира училищен проект „Езикът – мост или граница между хората“. По проекта бяха привлечени като консултанти учителите по БЕЛ в училище, Историческия музей – Попово, НЧ „Св. св. Кирил и Методий – 1882“ – Попово, Етнографския капански музей – с. Садина, краеведът В. Петрова. Създаден бе „Речник на диалектните думи в Поповския край“. Част от проекта бе посещението на Скалния манастир до с. Крепча, в който се намира най-ранният надпис на кирилица на Балканския полуостров и Етнографския капански музей – с. Садина, в който домакини бяха учениците от ОУ „Хр. Ботев“ – с. Садина, НЧ „Съединение – 1889“ – с. Садина с певческата група от Ансамбъла за автентичен фолклор „Капанци“ и Кметство с. Садина.

Библиотеката на ОУ „Л. Каравелов“ работи успешно с училищни библиотеки от страната. Реализирани са съвместни проекти с училищните библиотеки на:

- СОУ „Св. св. Кирил и Методий“ – Карнобат (библиотекар Антоанета Славова) проект „Писма на приятелството“, съпътстван с изложби в двете училища.

- СОУ „Вичо Грънчаров“ – Горна Оряховица (библиотекар Виолета Панова) проект „Приятелю, здравей!“ с посещение на пощенските станции на Попово и Горна Оряховица.
- ОУ „Проф. В. Дринов“ – Панагюрище (библиотекар Неделка Ралчева) – „Онлайн четене и приятелство“.
- СОУ „Любен Каравелов“ – Варна (библиотекар Радослав Желев) – участие в Средношколската конференция „С България в сърцето“ и др.

Техническа обезпеченост на училищната библиотека

За да бъде ефективен партньор в образователния процес училищната библиотека трябва задължително да разполага и предоставя на своите потребители ползването на интернет и съвременна техника и технологии. Библиотеката на ОУ „Л. Каравелов“ – Попово разполага с три компютърни конфигурации, лаптоп, два принтера и др., както и високоскоростен интернет.

Училищен библиотекар

Успешното партньорство на училищната библиотека в образователния процес в голяма степен зависи и от качествата на библиотекаря. Той е лицето на библиотеката. От отношението му към читателите зависи отношението им към библиотеката.

Училищният библиотекар е свързващото звено между потребители и информация. Той трябва да бъде креативен, да умее да работи в екип, да е квалифициран специалист, да носи в себе си любов към книгите и децата. Училищният библиотекар на ОУ „Любен Каравелов“ – Попово е висококвалифициран член на екипа от специалисти в училището и активен член на НСУБ към ББИА.

БИБЛИОТЕКИТЕ – ДОСТЪП ДО ИНФОРМАЦИЯ ЗА ВСИЧКИ

Обществената библиотека в Холандия – инспирация за интеграция

Димитър Русков

През 2015 г. населението на Холандия се увеличи с около 55 000 души⁷³, повечето от които са имигранти. В Германия пристигнаха около 2 млн. мигранти⁷⁴, а техният брой в Норвегия, Швеция и Дания също драстично се увеличи. В турските бежански лагери живеят все още около 3 млн. души, които чакат да им се реши съдбата. В България по официални данни до края на миналата година са регистрирани около 12 000 имигранти: чужди граждани, предимно от Сирия, Афганистан и Ирак.⁷⁵ Тази динамична миграционна инвазия към Европа се превърна в един от най-големите проблеми, фигуриращи в дневния ред на Европейския съюз. Въпреки различията между страните-членки по въпроса за приемането и настаняването на потърсилите убежище, ЕС се старее да регулира имиграцията и да работи активно с правителствата на отделните страни в тази посока.

Безспорно една от „най-засегнатите“ страни от ЕС е Холандия. Нейното правителство се опитва, в сътрудничество с правителствени и неправителствени организации, да създава нови проекти, услуги и мероприятия за бързото интегриране на новопристигналите мигранти и приобщаването им към приелото ги общество. Организации като „Работа с бежанци“, Червения кръст, правителствени и неправителствени организации и най-вече обществените библиотеки в сътрудничество с горепосочените партньори, осъзнават сериозността на проблема и преразглеждат своята политика в работата с мигранти, създавайки нови по-добре работещи продукти и услуги. Те инспирират мигрантите – както новодошли, така и пребиваващи вече в страната, да вложат усилия за интеграцията си в холандското общество.

След промяната на „Закона за гражданската интеграция на новопристигнали“ от 2013 г., според която всеки имигрант сам си заплаща разноските за изпитите по холандски език и интеграция, обществената библиотека се превърна в център за интеграция и обучение, подпомагащ десетки хиляди имигранти към успешна интеграция.⁷⁶ Какво точно се случва в библиотеките и защо те заеха това важно място и за имигрантите?

Преди да се спрем на конкретните библиотечни програми, проекти, услуги и колекции за мигранти, ще скицираме накратко важните разпоредби на Европейския съюз и холандското правителство, които влияят и върху политиката на холандските библиотечни организации и тяхната мигрантска политика. Едни от най-важните документи на Европейския съюз са Дого-

⁷³ Centraal bureau voor de statistiek. Immi-en emigratie naar geboorte land. In: *Centraal bureau voor de statistiek*, 2016. Available from: <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?VW=T&DM=SLNL&PA=03742&LA=NL>

⁷⁴ Стойчев, Р. В Германия са регистрирани 2 млн. имигранти през 2015 г. В: Факти [online], 21 март, 2016. Достъпно от: <http://fakti.bg/world/178589-v-germania-sa-registrirani-2-mln-imigranti-prez-2015-g->

⁷⁵ Ангелова, Т. Над 11 700 бежанци са потърсили закрила от началото на годината. В: Дневник [online], 28 септ., 2015. Достъпно от: http://www.dnevnik.bg/bulgaria/2015/09/28/2617647_nad_11_700_bejanci_sa_potursili_zakrila_v_bulgaria_ot

⁷⁶ Wet Inburgering. In: *Wetboek-online* (online), 2013. Available from <http://www.wetboek-online.nl/wet/Wet%20inburgering.html>

ворът от Маастрихт (1993 г.)⁷⁷, който се занимава с контрола на външните граници, имиграцията и предоставянето на убежище, Договорът от Дъблин (2003 г.)⁷⁸, който урежда политическото и митническото сътрудничество, включително и в областта на предоставянето на убежище и документът „Миграция и предоставяне на убежище“ от 2014 г.⁷⁹, който ревизира голяма част от разпоредбите на горепосочените два документа. Трябва да споменем и споразумението между ЕС и Турция, което е в сила от 20 март 2016 г. и задължава връщането на мигрантите от Гърция в Турция и селективното им изпращане към страни от Европа, заявили че искат да приемат имигранти. Страните, които отказват прием на такива, се задължават да заплащат за това.⁸⁰

Имиграционната и интеграционна политика на холандското правителство през последните десетина години се характеризира със „загърбване“ на провалилия се мултикултурен модел на все още съществуващото мултикултурно общество с модел на акултурация или вид асимилация, която холандското правителство очаква от имигрантите, но им я налага с по-малка строгост отколкото в страни като Франция, Австрия или Германия. Но холандското правителство умее много умело да редуцира имиграционните вълни с изобретяването на закони като Закон за чужденците за чужбина 2006 г., според който желаещите да се преселят в Холандия поради брак или събиране с членове на семейството си, трябва да държат изпит по холандски език и гражданство в посолствата на Кралството по света.⁸¹ Друг подобен акт е Законът за чужденците (2000 г.), който урежда правилата за допускане на мигранти и процедурата за даване на разрешение за пребиваване или връщане на имигрантите.⁸² Такъв е и Законът за гражданската интеграция на новопристигнали (1998 г., 2013 г.), който налага на всеки имигрант идващ от страна извън границите на Европейският съюз да докаже, че е в състояние да се превърне в активен гражданин, умеещ да поема собствените си отговорности и задължения.⁸³ От 2013 г. всеки мигрант си заплаща разходите за интеграционни и езикови курсове, което превръща интеграционния изпит в много скъпо задължение! Само мигранти, идващи от страни-членки на ЕС, не се задължават да полагат изпита по интеграция в холандското общество.

Водени от Манифеста на ЮНЕСКО (1994 г.)⁸⁴, според който всеки гражданин независимо от социалния си статус, произход, професия, пол или сексуална ориентация има право на свободен достъп до информация, холандските библиотечни организации създават закони и разпоредби, уреждащи това право на всички целеви групи представени в библиотеката, включително и на мигрантската. Така например в Закона за реформиране на обществената библиотека⁸⁵ (2015 г.) и в документа „Библиотека на бъдещето“⁸⁶ (2014 г.) на Секторния институт на библиотеките в Нидерландия, се очертава бъдещето на библиотечната работа и насоките за

⁷⁷ Договор от Маастрихт. В: Европейски съюз: Договори (online), 1993. Достъпна от: http://europa.eu/eu-law/decision-making/treaties/index_bg.htm

⁷⁸ CONVENTION determining the State responsible for examining applications for asylum lodged in one of the Member States of the European Communities (online). Available from: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:41997A0819\(01\)&rid=1](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:41997A0819(01)&rid=1)

⁷⁹ Европейска Комисия. Миграция и предоставяне на убежище. В: Europa.eu (online). Достъпна от: http://europa.eu/pol/pdf/flipbook/bg/migration_bg.pdf

⁸⁰ Споразумението ЕС-Турция е факт, влиза в сила от неделя. Във: Медиапул (online), 18 март, 2016. Достъпна от: <http://www.mediapool.bg/sporazumenieto-es-turtsiya-e-fakt-vliza-v-sila-ot-nedelya-news246880.html>

⁸¹ Vremdelingenwet. In: Overheid.nl (online), 2006. Available from: <http://wetten.overheid.nl/BWBR0019587/2006-03-15>

⁸² Vremdelingenwet. In: Wetboek-online (online), 2000. Available from: <http://www.wetboek-online.nl/wet/Vrmd.html>

⁸³ Wet Inburgering. In: Wetboek-online (online), 2013. Available from <http://www.wetboek-online.nl/wet/Wet%20inburgering.html>

⁸⁴ Манифест на ЮНЕСКО за публичните библиотеки. В: Българска библиотечно-информационна асоциация (online). Достъпна от: <http://www.lib.bg/prevodi/manifestUNESCO.htm>

⁸⁵ Eerste Kamer der Staten Generaal. Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen (online). Available from https://www.eerstekamer.nl/wetsvoorstel/33846_wet_stelsel_openbare#p0

⁸⁶ Sectorinstituut openbare bibliotheken. Bibliotheek van de toekomst (online). Available from <http://www.sioib.nl/thema/visie-maatschappelijke-functie-bibliotheek/item1569>

реформиране на библиотечната професия. Една неразделна част от нея е и работата с имигранти, неграмотни и информационно неграмотни хора, както и други хора в неравностойно или в затруднено социално положение. Особено важна за работата с мигранти е разпоредбата „Съвети за създаване на мигрантска библиотека“, която се предлага от провинциалните библиотечни централи. Идеята е централите да помагат за създаването на отдели за работа с имигранти в библиотеките на населени места с големи мигрантски потоци.

Холандският библиотечен специалист за работа с мигранти трябва винаги да следи с внимание имиграционната политика на ЕС и, разбира се, на холандското правителство, но най-вече да анализира какво правят другите му колеги от страни като Норвегия, Швеция, Дания, Германия, САЩ или Канада. Обмяната на опит и сътрудничеството между библиотеките в страната и по света е от много голямо значение. Едни от най-успешните библиотечни и други проекти и практики в областта на работата с имигранти, реализирани в различни държави по света са:

1. „Човешката библиотека“ – De Mensen Bibliotheek – датска идея от 2000 г. За заемане на хора за разговор вместо книги. Реализирана и в Холандия, съществува вече 10 години!
2. „Job corner“ – отдел за търсене и кандидатстване за работа, реализиран в Дания и Швеция.
3. „Читателски клубове“ за жени имигрантки от мюсюлмански страни и за юноши имигранти, реализирани с голям успех в Норвегия.
4. „Клубове за писане и разказване на истории“ в Норвегия.
5. „Клубове за домашна работа“, реализирани в Дания и Норвегия.
6. „Скритите градини в Глазгоу“ – проект, който цели да предизвика хората от различни култури да комуникират. Хората се разхождат сред градини, създадени на базата на различни традиции в градинарството и разговарят помежду си.
7. „Социално кафене за мигранти“ в Париж – за интеграция на възрастни мигранти.
8. Гост-преподавател по „идентичност и гражданство“ към Университета Еразъм в Ротердам.
9. Кампанията „Joining Hands against Forced Marriages“, организирана в Ротердам, целяща спирането на насилствени бракове между мюсюлмани.

Проекти, инициативи, дейности и мероприятия за мигранти в холандските библиотеки

От 2000 г. насам, когато мултикултурният модел бе обявен за неуспешен, холандските библиотеки в сътрудничество с други обществено ангажирани правителствени и неправителствени организации, създават и реализират успешно разнообразни проекти и дейности за мигранти, които те ползват за успешната си интеграция.

Най-широкомасштабният проект, реализиран досега в дванадесет провинции, е „Език за живота“ (Taal voor het Leven). Основната му идея е да обучава местни граждани, най-често пенсионирани учители по холандски език, но също така и хора с други професии, които на доброволни начала заедно с един имигрант да посещават няколко пъти в седмицата различни институции като общината, културните домове по местоживееене, пощата, личния лекар, училището, където имигрантът изучава холандски език и училището на децата на имигранта и т.н. Проектът цели имигрантите да упражняват холандския език в ежедневни ситуации. В различните провинции тази инициатива има различно име и дейности, но всички те се придържат към основната идея – упражняване на езика в непринудена и спокойна среда, в която имигрантът получава непосредствена помощ от местния учител-доброволец.

В град Амстердам подобен проект е „Живей и се учи“ (Leef en Leer). Той е създаден от общината в Амстердам, образователната телевизия ETV, Столична библиотека – Амстердам и амстердамския телевизионен канал AT5. На базата на езикови програми и програми за компютърно обучение, интеграция в холандското общество, търсене на работа и др. имигрантите се

обучават.⁸⁷ Във всеки библиотечен филиал на града имигрантите получават специална библиотечна карта с регистрация за ползването на сайта, а някои от тях, които имат ниски доходи и все още не работят, получават и безплатен библиотечен абонамент, който им позволява да заемат библиотечни материали и да ползват безплатен интернет в библиотеката.

„Живот и обучение“ (Leven en Leren) е проект в холандската провинция Утрехт, подобен на „Живей и се учи“. По мероприятия той много прилича на амстердамския му вариант, като основната разликата е, че той е създаден в сътрудничество с по-малък брой партньори, поради което многообразието на езиковите програми и тези за информационна грамотност на уебсайта, са по-малко. Проектът „Езикова къща и езиков компас“ е реализиран в южната провинция Хелдерланд. Той се изразява в разговори с доброволци – пенсионирани учители по холандски, които дават съвети и насоки на имигрантите за езиковото им обучение и посещават заедно различни институции по места.

Проектът на Кралската библиотека „Библиотеката и базовите познания“, създаден през пролетта на 2016 г., координира и стимулира обществените библиотеки да създават програми за имигранти и неграмотни, включително и дигитално неграмотни граждани. Той е създаден по идея на националната Кралска библиотека в сътрудничество с „Дружеството на холандските обществени библиотеки“ и има за цел да обучава библиотекари, които искат да създават отдели за работа с имигранти и местни граждани, желаещи да придобият информационна грамотност.

Учебният център за мигранти в Обществената библиотека на град Харлем е проект за обучение на мигранти, реализиран с пари от Европейския съюз. Той е една много малка част от огромната мрежа за обучение на мигранти, създадена в града и неговите околности. Проектът „Samenspraak“ („Говорим заедно“) на Столична библиотека – Амстердам и организацията Samenspraak включва доброволци – холандци, които помагат на мигрантите да подобряват говоримите си способности в спокойна ежедневна ситуация – както в библиотеката, така и в обществото.

Други подобни инициативи, които се организират в сътрудничество с обществените библиотеки в Холандия са „Фестивал на езиците Дронго“ и „Езиков пазар“. „Фестивал на езиците Дронго“⁸⁸ се провежда веднъж в годината и накратко казано е един уникален празник на чуждите езици. Наименуван е на тропическата птичка дронго, която успешно имитира звуци издавани от други птици. По време на този фестивал се представят всевъзможни курсове по чужди езици, но също така и многобройни курсове по холандски език за чужденци. „Езиков пазар“ е подобно мероприятие, но е съсредоточено само в изучаването на холандски език. То може да се нарече панаир на езиковите училища в различните градове, които се организират винаги в началото на септември или в началото на учебната година и целта му е да представи новите учебни програми, продукти и курсове по холандски език.

„Площад Нидерландия“ – изграждане на специални отдели с физически и цифрови колекции и продукти за имигранти във всяка обществена библиотека в Холандия, работеща с мигранти. Те включват:

1. Физически материали – учебници, граматически пособия, CD/DVD, аудиовизуални материали, изпитни материали.
2. Цифрови материали – програми за изучаване на холандски език на така наречените „езикови компютри“.
3. Програми за подготовката за държавния изпит по холандски език (Staatsexamen) – NT2 Програма I и Програма II (в книжна и цифрова форма).
4. Изпит по интеграция в холандското общество в шест раздела: четене, писане, слушане, говорене, холандско общество (история, празници, традиции, ежедневие, образование, здравно осигуряване и т.н.) и търсене на работа (в книжна и цифрова форма).

⁸⁷ Програмите са достъпни на уебсайта www.oefenen.nl.

⁸⁸ Drongo: talenfestival. 2012. Available from: <http://www.drongofestival.nl/>

Проекти за имигранти на Столична библиотека – Амстердам

Проектът „Живей и се учи“ (Leef en Leer) се реализира чрез:

- „Час при библиотекаря“ – два пъти в седмицата библиотекар, специализиран в работа с мигранти, разговаря с тях и им дава съвети.
- „Читателски клуб Лесно четене“ – библиотекар помага на мигранти да четат по-добре.
- „Клуб за комуникация“ – разговори между библиотекар и имигранти на определена тема.

NT2-school (NT2-училище) – училище по холандски за чужденци. С помощта на учител по холандски език, два пъти в седмицата, имигрантите работят по определена учебна програма, а в останалото време работят самостоятелно в къщи. Този проект е подходящ за добре образовани имигранти.

Библиотечни посещения

Най-разпространеното мероприятие за реклама на собствените дейности на библиотеките е библиотечното посещение. То съществува в няколко варианта и цели заинтересоване на имигрантите за ползване услугите на обществената библиотека. Затова е много важно библиотекарят, организиращ посещението, ентусиазирано и атрактивно да представи нейните услуги. Едни от най-разпространените видове библиотечни посещения са:

- Опознавателно посещение – разходка из библиотеката с цел запознаване с нейните колекции, продукти, мероприятия и информация за членство.
- Опознавателно посещение OGO (Opvoeding, Gezondheid en Onderwijs или Възпитание, здраве и образование (ВЗО)).
- Въведение в интернет и тренировка с мишка – за начинаещи и цифрово неграмотни имигранти.
- Умният четец NT1 и NT2 (Slimme Nieuwslezer NT1 en NT2) – посещение, предназначено за работа с тази програма за четене на периодични издания.

„Клуб за култура – Втора родина“ (OBA club 2e Vaderland)⁸⁹

Този проект е създаден през 2014 г. от автора на доклада Димитър Русков, с който той печели наградата за библиотечна иновация на Столична библиотека – Амстердам. Основната цел е добре интегрирани и по-малко интегрирани чужденци, на базата на културни мероприятия, разговори и дискусии на определени теми, да обменят опит помежду си за да подобряват езиковите и комуникационните си способности. Иновативният подход в този проект е смесването на три целеви групи – двете горепосочени групи мигранти и холандци (обикновено това са учители по холандски език или просто хора, интересувани се от чужди езици, страни и култури). Идеята на автора възниква на базата на наблюдението, че досегашни подобни проекти са реализирани само за една целева група, имаща едно и също езиково ниво.

Резултати от двугодишната работа на клуб „Втора родина“

1. Средно около 30 души посещават клуба всеки път, като 10 – 12 от тях са постоянни посетители.
2. Привличане на голям брой различни националности – хора от 10 националности са се включили до този момент.
3. Сътрудничество между клуб „Втора родина“ с други подобни клубове в библиотеката – „Читателски клуб лесно четене“ и „Час при библиотекаря“ .

⁸⁹ OBA club 2^e Vaderland. 2016. Available from: www.oba-club.nl.

4. Създаване на уебсайт на клуба – www.oba-club.nl.
5. Реализирани мероприятия:
 - откриване с четене на Кадер Абдола;
 - среща с холандската писателка от български произход Мария Генова;
 - вечери на България, Босна и Херцеговина, Аржентина, Чили, Мексико, Норвегия, Турция, Шотландия, Сиера Леоне;
 - вечер на холандската песен „Sing along Dutch songs“.
6. Всяка втора част на клубните вечери са разговори на различни теми: моята втора родина, моята професия, моята любима книга, ваканционни истории, моят герой, културното многообразие и т.н.
7. Клубът се превръща в училище за двукултурни личности, които споделят и възприемат както родната си, така и културата на приелата ги страна.
8. План за сътрудничество между клуб „Втора родина“ и радио Амстердам FM, училище по холандски за чужденци NedLes и преподавател по език и драма Елс Брукхаузен.
9. Веднъж в годината се организира голямо мултикултурно шоу в театъра на Столична библиотека – Амстердам с всички гости, посетили клуба през годината.

От началото на тази година Клуб „Втора родина“ предизвиква интереса и на медиите. През март 2016 г. Димитър Русков гостува на амстердамското радио Amsterdam FM. Освен това всеки месец се публикува информация за мероприятията на уебсайта на програмата „Живей и се учи“. През април на амстердамския новинарски сайт [Amsterdam-Oost](http://Amsterdam-Oost.nl)⁹⁰ е поместена статия за дейността на клуба. Публикувана е и статия в юбилейната книга на програмата „Човешките библиотеки“, а също и интервю с автора в библиотечното списание „*Bibliotheekblad*“.

Изводи

1. Холандските обществени библиотеки реагират навременно и адекватно на интеграционната ситуация в страната особено след промяната на Закона за интеграцията на новопристигналите, но и последните няколко години, след новата интеграционна вълна към Европа. Те успяват да се превърнат в място за подкрепа на имигрантите за по-добро интегриране.
2. Холандските библиотекари, специализирани в работа с имигранти, инспирирани от чужди свои колеги (най-вече от скандинавските страни), продължават да създават нови и добре работещи проекти, програми, както традиционни, така и дигитални продукти и колекции за имигранти. Поради тази причина холандското правителство продължава да ги финансира в тази област.
3. Трябва да се прави повече за интеграцията на стари мигранти, които са изпуснали преди години шанса си да се интегрират и се чувстват изолирани от обществото. Клубове като „Втора родина“ целят тяхното приобщаване с други успешно интегрирали се мигранти.
4. Съвместната работа между библиотекари, които са специализирани в работа с мигранти от различни страни трябва да се задълбочава. По този начин библиотеките могат още по-сериозно да играят ролята на вдъхновители за по-добрата интеграцията на мигрантите в приелите ги общества.
5. Авторът достига до изводите, че холандската обществена библиотека се променя динамично на фона на бурните миграционни вълни и колкото повече холандският имиграционен модел се затваря – от мултикултурен към акултурен, толкова по-важна става ролята на библиотеката за интеграцията на чужденците.

⁹⁰ Ruskov, Dimitar. 2^e Vaderland in de OBA. In: *Amsterdam-Oost Nieuws* [online]. amsterdam-oost.nieuws.nl, 2016. Available from: <http://amsterdam-oost.nieuws.nl/2016/01/27/2e-vaderland-in-de-oba-2/>

Обществените библиотеки като центрове за неформално учене и межкултурен диалог по пътя на интеграция на ромската общност

Анна Митева

Социалната изолация на най-голямото малцинство в Европа е недостатък за всички държави с голям процент ромско население. Високият процент на безработица сред ромите е следствие на ниското или липсващо образование, водещо до неквалифициран труд. Голяма част от ромското население е в училища възраст, затова е необходимо социалното включване да започне с образованието на децата. Трудовата реализация на това малцинство е възможна само чрез качествено образование от ранна детска възраст.

Рамката на ЕС за национални стратегии за интегриране на ромите от 2011 г. насочва вниманието на националните, регионалните и местните политики към конкретните нужди на ромите. Националните политики на държавите са съобразени със съответната специфика и брой на ромско население. Основен приоритет е включването на ромите в образователния процес. Целта е повишаване на социалното сближаване и намаляване на дискриминационните модели на сегрегация.⁹¹

Общото в интеграционните политики на шестте държави: Франция, Испания, Финландия, Унгария, Румъния и България, избрани да участват в пилотна група с цел разработването на съвместни интеграционни стратегии, е осъзнатата сила на сътрудничеството между граждански организации, ромски организации, малцинствени самоуправления, църкви, общински администрации, обществени учреждения и културни институции. Целта е подпомагане на учебния процес и стимулиране на извънкласни занимания и хоби.

Вниманието на интеграционните политики е насочено предимно към децата и подрастващите, затова от първостепенно значение в образователния процес е активното участие на родителите на ромските деца. Семейството е основен фактор за социализацията на децата, за развитието на личността и успеха им. От особено значение е да се работи с ромските семейства по отношение образованието на момичетата. Поради патриархалността на ромските общности при девойките е най-висок процента на преждевременно напусналите училище. Трябва да се повишава информираността на жените за последиците от отпадането им от училище в ранна възраст. В интеграционните политики на някои от държавите-членки се залагат мерки за образованието и задържането в образователните институции на жените от ромски произход, както и мерки за сътрудничество и включване на родителите в училищния живот (Франция, Унгария, Румъния и България).

Според данни на НСИ от преброяването на населението през 2011 г. ромите са третият по големина етнос у нас. Съставляват 4,9% от населението, или 325 343 души, самоопределили се като роми.⁹² Целта на националната стратегия на България за интегриране на ромите (2012 – 2020) е да се създадат условия за равнопоставено интегриране на ромите и на българските граждани в уязвимо положение от други етнически групи в обществения и икономическия живот чрез осигуряване на равни възможности и равен достъп до права, блага, стоки и услуги, участие във

⁹¹ Европейска комисия. Рамка на ЕС за интегриране на ромите до 2020 г. В: Национален съвет за сътрудничество по етническите и интеграционните въпроси [online]. Единство в многообразието. 2006. Достъпно от: http://www.nccedi.government.bg/upload/docs/Strategia_romi_BG.pdf

⁹² Национална стратегия на Република България за интегриране на ромите (2012 – 2020). В: Национален съвет за сътрудничество по етническите и интеграционните въпроси [онлайн]. Единство в многообразието. 2006. Достъпно от: <http://www.nccedi.government.bg/page.php?category=125>

всички обществени сфери и подобряване на качеството на живот при спазване на принципите на равнопоставеност и недискриминация.⁹³

Изпълнението на задачите, възложени в Плана за действие за изпълнение на Националната стратегия на Република България за интегриране на ромите и в Плана за действие за 2016 г. в изпълнение на Националната стратегия за учене през целия живот за периода 2014 – 2020, могат да дадат добър пример за межкултурен диалог и успешно включване на ромското малцинство.⁹⁴

В двата плана са заложили дейности за засилване ролята на читалищата, музеите и библиотеки като двигатели за развитие на местните общности. Включени са задачи за популяризиране на етнокултурата на ромите и достъп до култура чрез читалищата, създаване на условия за неформално и самостоятелно учене в библиотеки чрез Програма „Българските библиотеки – място за достъп до информация за всеки“, организирането на конкурси и прояви за ромска култура, подпомагане на млади ромски таланти.

Целта на образователната политика в България е обхващане и задържане на ромските деца и ученици в образователната система и осигуряване на качествено образование в мултикултурна среда. Необходимо е осигуряване на подходящи образователни условия за включване на децата от обособените по етнически признак детски градини и училища чрез поетапен прием в разнородни групи в образователни институции извън ромските квартали.⁹⁵

Държавната културна политика е насочена към насърчаване на културното многообразие. С членството на България в ЕС се наложи необходимостта от познаването и признаването на културата на различните етноси в страната ни. Равнопоставеността на ромите може да се стимулира чрез популяризирането на културата, традициите, обичаите и творчеството им. Запазването на ромския език и ромското културно наследство е ключов фактор за съхранението на културната идентичност на ромското малцинство. Необходимо е да се увеличи видимостта на ромската култура в медиите. Отразяването на положителния образ на ромското население ще засили културното взаимодействие и ще премахне предрасъдците.⁹⁶

В международния проект „Ръководство за работа със семейства от ромски произход за постигане на успех на децата им в училище“ участие като партньори имат България, Румъния, Унгария и Испания. Четирите страни представят факторите, влияещи върху интегрирането на ромските деца в образователната система. Те са сегрегация, бедност, безработица, вътрешна и външна миграция, географско местоположение.⁹⁷

Образователната сегрегация е свързана с жилищната политика. Ромското население живее в сегрегирани квартали и училищата в тези квартали също са сегрегирани.⁹⁸ В тях образованието не може да бъде еквивалентно на образованието в училищата от смесен тип, в които изискванията на учителите са по-високи. Сегрегация има и в някои училища, в които учениците от ромски произход се групират в отделни класове. Освен тях много ромски деца биват изпращани в помощни училища, където нивото на образование е по-ниско.

⁹³ Пак там.

⁹⁴ План за действие за 2016 г. в изпълнение на Националната стратегия за учене през целия живот за периода 2014 – 2020. В: Министерски съвет [онлайн]. Портал за обществени консултации. Достъпно от: <http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=880>

⁹⁵ План за действие за изпълнение на Националната стратегия на Република България за интегриране на ромите (2012 – 2020). В: Национален съвет за сътрудничество по етническите и интеграционните въпроси [онлайн]. Единство в многообразието. 2006. Достъпно от: <http://www.nccedi.government.bg/page.php?category=125&id=1740>

⁹⁶ Пак там.

⁹⁷ Програма „Обучение през целия живот „йе“. Ръководство за работа със семейства от ромски произход за постигане на успех на децата им в училище [онлайн]. Транснационално методическо приложение за професионалисти [онлайн]. Достъпно от: https://romafamiliesgetinvolved.files.wordpress.com/2012/10/guide_roma_families_bul.pdf

⁹⁸ Гешакова, Мила. Къде има най-много цигани. В: 24 часа.bg [онлайн]. 24 часа, 21 май 2016. Достъпно от: <https://www.24chasa.bg/novini/article/5517371>

Самите нагласи на ромската общност към образователната система също не са добри. Съществуващото взаимно недоверие и предразсъдъци между училищата и ромския етнос пречат в голяма степен на интегрирането на децата. Слабата или отсъстващата връзка между училищата и родителите води до липса на информация за възможностите на продължаващото образование. Сред ромските семейства няма примери за подражание на образовани и реализирали се в обществото роми, с малки изключения. Това води до липса на мотивация за образование сред ромските ученици.

Страните-партньори в проекта отчитат и недостатъците на образователната система. Тя не е достатъчно подготвена от межкултурна гледна точка за да интегрира етническите малцинства. Учителите нямат достатъчно опит в межкултурното образование. Училищата са институции предимно за „хомогенни“ ученици. Многообразието се разглежда като пречка и необходимост да се компенсират създадените трудности, а не като възможност за обогатяване на всички ученици. В образователната система се проявяват и различни форми на сегрегация и дискриминация на ромите. Последствията са ранно отпадане от училище, ниска успеваемост, прекъсвания на формалното образование, ограничен образователен напредък.⁹⁹

Йосиф Нунев – експерт по образователната интеграция на децата и учениците от етническите малцинства в Министерството на образованието и науката, предлага проект за образователна модернизация на ромската общност в България.¹⁰⁰ В него обобщава проблемните направления на ромската образователна интеграция. Сред тях са високият процент ромски деца, отпадащи от училище, увеличаващият се процент на неграмотни роми и недостатъчното включване на межкултурното образование в образователната ни система. Като бивш учител и директор на сегрегирано училище в малък град той вижда реализацията на образователната интеграция по два начина:

- десегрегация на детските градини и училища и адаптиране на ромските деца към мултикултурна образователна среда;
- извеждане и адаптиране в нормална училищна среда на здрави ромски деца, попаднали в помощни училища.

За преодоляване на проблемите на ромската образователна интеграция Йосиф Нунев предвижда разработването на национална стратегия, секторни и местни политики и сътрудничество между държавните институции, органите на местното самоуправление и неправителствените организации. За осигуряване на качествено образование експертът залага на дейности за допълнителна работа с интегрираните ученици за успешна адаптация в мултикултурна среда и включване на учениците в извънкласни форми според интересите им.

Във връзка с въвеждането на интеркултурното образование Йосиф Нунев предлага създаването на система от извънкласни и извънучилищни дейности. Необходимо е подпомагане на извънучилищни педагогически учреждения, извършващи извънучилищно обучение в сферите на науката, изкуството и спорта като се стимулират да привличат ромски деца. Сред дейностите за ограмотяване и придобиване на професионална квалификация на възрастни роми е улесняването на достъпа на роми до форми на продължаващо образование. По отношение на приоритета за успешна социализация на ромски деца в мултикултурна образователна среда, Нунев предвижда дейности за мотивация на ученици за активно участие в обществения живот.

За преодоляване на влиянието на описаните образователни и културно-социални фактори е необходимо предоставянето на подкрепа на ромските семейства за насърчаване на образованието на децата им. Ангажирането на семействата в образователния процес допринася за по-добрия успех на децата им. Освен семействата ключова роля имат и училищата, публичните администрации, НПО. Тяхното взаимодействие улеснява успеха на ромските деца в образова-

⁹⁹ Пак там.

¹⁰⁰ Нунев, Йосиф. Перспективи за образователната модернизация на ромската общност [онлайн]. Достъпно от: <http://10knigi.org/upl/1372870336.pdf>

телния процес. Необходима е подкрепа и за образователната система за улесняване на учениците от ромски произход.¹⁰¹

Според становището на ЕБЛИДА библиотеките са част от мултикултурното общество.¹⁰² Те предоставят стимулиращо и безопасно място за творчество, работа и учене и създават свои собствени услуги и продукти. Популяризират различни културни ценности сред обслужваните общности и така подпомагат интеграционните процеси и межкултурния диалог. Библиотеките са основни партньори на образователните институции. Насърчават ученето през целия живот, неформалното учене, придобиването на ИКТ умения, изграждането на общности и на информационно общество.

Главните цели на обществените библиотеки са предоставяне на информация и съдействие в областта на образованието и културата. Основно в библиотечното обслужване е равният достъп до информация за всички без дискриминация по никакъв признак. Включването на обществените библиотеки в световната информационна мрежа допринесе за подобряване качеството на живот най-вече на представителите на малцинствата. Проведеното проучване през 2012 г. от TNS установи, че жените и младите хора са най-честите потребители на обществените библиотеки (жени – 15%, мъже – 7%, младежи от 15 до 24 години – 19%, млади хора над 25 години – 10%).¹⁰³

Въздействието на ИКТ е по-голямо при посетителите от някои маргинализирани групи: възрастни хора, хора с увреждания, безработни, етнически малцинства. От обучение за работа с ИКТ в обществените библиотеки се нуждаят основно децата, социално слабите, необразованите възрастни и представителите на етническите малцинства (етнически малцинства – 40%, други – 14%). Голям брой представители на етническите малцинства са използвали компютър и интернет за първи път в обществената библиотека и са се включили успешно в своята общност (етнически малцинства – 33%, други – 12%).¹⁰⁴

Обществените библиотеки прилагат съществуващите национални и местни политики наравно с образователните институции. Създават условия за компенсиране на образователните неравенства и за преодоляване на проблема с недоброто владение на официалния език. Играят положителна роля в процеса на адаптиране на пренасочените ромски ученици от сегрегирано към смесен тип училище. Реализирането на различни обучителни и културни програми подпомагат както учебния процес, така и социализацията на представители на ромския етнос.

До каква степен националните интеграционни политики се прилагат от различните видове обществени библиотеки? От направен преглед на фейсбук страниците на 27-те регионални библиотеки в страната е видно, че работата с т.нар. ромски училища в градовете не е достатъчна. От споделената практика в интернет само 11 библиотеки са включили в дейността си работа с ромски деца и ученици. 5 библиотеки са работили предимно с деца в неравностойно положение (Център за настаняване на деца от семеен тип, Дом за деца, лишени от родителски грижи, Дневен център за деца с увреждания, Фондация „Ръка за помощ“, Дом за деца в неравностойно положение). 8 регионални библиотеки са работили с ученици от т.нар. ромски училища, като 5 от тях са отразили образователни дейности – презентации, викторини, а в 3 библиотеки посещенията на ромските ученици се свеждат само до екскурзия между книгите. Направеният преглед на споделения опит в социалната мрежа показва, че в България потенциа-

¹⁰¹ Пак там.

¹⁰² ЕБЛИДА. Библиотеките – културни центрове за информация и вдъхновение. В: *EBLIDA* [online]. European Bureau of Library, Information and Documentation Associations. Достъпно от: http://www.eblida.org/News/BG_Position%20Paper%20EGCIS_Mar_2012.pdf

¹⁰³ TNS е първата независима агенция за маркетингови изследвания в България, основана през 1991 г.

¹⁰⁴ Тарандова, Спаска. Технологиите в библиотеките – равен шанс за всички. В: ИКТ в библиотечно-информационните науки, образованието и културното наследство: сборник с научни доклади и съобщения от Национална научна конференция в чест на 70 години от създаването на ЮНЕСКО и 65-та годишнина на УниБИТ, София, 29 май 2015. [онлайн]. София, УниБИТ, 2015, с. 39 – 58. Достъпно от https://unesco.unibit.bg/sites/default/files/National_Conference-all-f2.pdf

лът на регионалните библиотеки по отношение на приобщаването на малцинствени групи не е разгърнат напълно. Не е отразена никаква дейност с възрастно ромско население, дори и при обучителните курсове в компютърна грамотност.

Друго е положението с читалищата и библиотеките към тях. Предимството на България пред останалите държави от ЕС е съществуването на тези вековни институции. Читалищата са единствените културно-информационни и просветни центрове в малките населени места. В читалищата се съхраняват и предават националните и местните ценности. Наравно с библиотеките, музеите и други културни институции в страната ни, те се утвърждават като центрове за неформално обучение и самостоятелно учене.

Бяха прегледани фейсбук страниците на 7 читалища в малки селища с голям процент ромско население в Пазарджишка област. Другите 8 от 15-те малки общини с многобройно ромско население нямаха видимост или отразена дейност в социалната мрежа. Дейностите на прегледаните читалища обхващаха етническите малцинства от всякаква възраст. Освен културно-развлекателен имаха и образователен характер: открити уроци, здравни беседи и др., насочени към ученици и възрастни роми.

Обществените библиотеки в България имат голям потенциал да подпомагат приоритетните области на ЕС като развитие на местните общности и социално включване на малцинствата. Не са достатъчно разгърнати възможностите на регионалните библиотеки по отношение на неформалното учене и межкултурния диалог с ромския етнос. В социалните мрежи на повече от половината регионални библиотеки в България липсва информация за взаимодействие с т.нар. сегрегирани училища. Районната изолираност на тези училища е предпоставка за работа предимно с такива ученици. Привличането и задържането им като потребители на библиотечни услуги би могло да подпомогне формалното им образование и да им даде мотивация за продължаващо образование.

Читалищните библиотеки, като най-многобройни от обществените библиотеки, имат по-добра практика в работата си с ромското малцинство. Предпоставка за това е местонахождението на много от тях. В културните средища в малките населени места с предимно или изцяло ромско население основни участници в читалищната дейност са малцинствата. Като самодейци може да видим ромски жители в много фолклорни певчески и танцови състави. За съжаление библиотечните колекции в тези читалища не могат да бъдат атрактивни за своите бъдещи читатели, поради слабото финансиране или отсъствието на такова. Необходимо е привличане на ромите не само чрез музика и танц, но и стимулиране на формалното и неформалното образование и самостоятелното учене.

Най-активните читатели са децата до прогимназиален курс. Обществените библиотеки трябва да съумяват да привличат и задържат вниманието и на децата от малцинствата. Привлекат ли децата ще бъдат привлечени и родителите като посетители и потенциални потребители. С ресурсите, с които разполагат, библиотеките могат да бъдат от голяма полза за подпомагане книжовната и информационната грамотност, за изграждане на самочувствие и подкрепа на личностното развитие на представителите от ромската общност.

Електронна колекция за хора с нарушено зрение в библиотеката на НБУ

Ивайло Маринов, Ваня Русева

Библиотеката на Нов български университет предоставя библиотечно-информационни услуги за незрящи читатели от цялата страна вече над 10 години. През този период бяха реализирани множество проекти, които поставиха основата за обслужването на хора с нарушено зрение и го обезпечиха както чрез специалисти в областта, така и чрез необходимата техника и софтуер.

От 2005 г. по проект „Open access to knowledge resources for blind users and other library patrons in the New Bulgarian University“, финансиран по програма Higher Education Support Program (HESP) на Институт Отворено общество – Будапеща, в библиотеката е създадено специализирано читателско място за хора с нарушено зрение. Със средства по проекта са закупени персонален компютър, брайлов принтер, брайлов дисплей и скенер формат А3. През същата година в рамките на проект към Централен фонд за стратегическо развитие на НБУ са извършени следните дейности:

- закупуване на специализиран софтуер JAWS for Windows ver. 6.0, Abby FineReader и Acrobat Reader Standart за оборудване на изграденото компютъризирано читателско място за незрящи;
- инсталиране на софтуера и техниката; обучение на библиотечния персонал за работа с тях;
- инсталиране на SpeechLab 2.0, програма за синтез на българска реч, дарена от Българска асоциация за компютърна лингвистика;
- поставяне на брайлови указателни табели;
- изграждане на шумоизолирана кабина за разполагане на читателското място.

През 2007 – 2008 г. е изпълнен проект „Назначаване на координатор на библиотечни услуги за хора с нарушено зрение в библиотеката на НБУ“, съфинансиран от Агенцията за хората с увреждания (АХУ) към Министерство на труда и социалната политика. Благодарение на него за първи път в българска университетска библиотека е открита длъжността и на нея е назначен координатор на библиотечни услуги за хора с нарушено зрение. Със средства по проекта е изградена тактилна пътека, която да улеснява достъпа и придвижването на незрящите, оборудвано е работното място със закупени по проекта специализиран софтуер и компютърна техника, но най-важното е, че е постигната основната цел – предоставяне на безплатни услуги за незрящи хора от цялата страна.

В резултат на изпълнение на всички тези проекти, в библиотеката на НБУ има създадени добри условия и е осигурено обслужването на хора със зрителни проблеми. През годините от реализирането на първия проект до възникването на идеята за създаване на електронната колекция се натрупаха над деветстотин пълнотекстови документа. Проблемът бе, че читателите нямат осигурен достъп до масивите от дигитализирани заглавия, не могат сами да преглеждат и изтеглят документите. Съответно координаторът изпраща файлове единствено при поискване от страна на потребител по скайп, електронна поща, DropBox и др. Често запитванията са неясни, неточни като „може ли да ми дадете всички книги, свързани с правото“ или „може ли онази книга, която сте изпратили на Иван миналата седмица“. Освен това се налагаше постоянно да се изготвят и поддържат нови архиви според изискванията на читателите: архив с книгите в областта на маркетинга, в областта на история на България, граматика и т.н. Този начин

на администриране и предоставяне на услугата затруднява изготвянето и на статистически отчети, необходими в библиотечно-информационната дейност.

Описаните проблеми, срещани от нас при обслужване на читателите, доведоха до идеи за подобряване. Те са подробно очертани в доклада „Библиотеката, в която услугите за незрящи читатели вървят напред“, публикуван в Сборника с доклади от XXII Национална конференция на ББИА през 2012 г. Тук са изведени в краткост, за да се представи как от идеи библиотеката на НБУ ги трансформира в реализирани успешни проекти:

- приобщаване към общата стратегия за изграждане на дигитални колекции на библиотеката на НБУ;
- коригиране на автоматично разпознати документи;
- предоставяне на библиографска информация и защитен достъп до дигитализирани документи в подходящ текстов и звуков формат за незрящи потребители през общата уеб-базирана платформа;
- разширяване на техническата база – сървър, мрежово оборудване за съхранение.

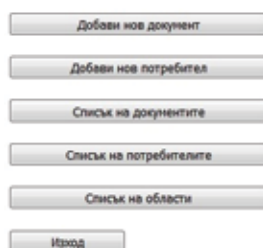
Въз основа на тези идеи за оптимизация на библиотечно-информационното обслужване на незрящи читатели през академичната 2014/2015 година ръководството на библиотеката взе решение да промени начина за предоставяне на услугата, за да улесни, облекчи процеса и да създаде по-удобно средство и процедура, чрез които читателите сами да преглеждат и да теглят необходимите им електронни документи. Логичният избор бе чрез новите технологии да се създаде онлайн колекция за хора с нарушено зрение. Задачата беше възложена на смесен екип от специалисти, включващ уеб програмист от отдел „Информационни технологии“ на НБУ и от страна на библиотеката – координатор на библиотечни услуги за хора с нарушено зрение и технически сътрудници от отдел „Технически ресурси и услуги“ и библиотекар от отдел „Комплектуване и каталогизация“.

В съвместно разработената функционална спецификация към системата залегнаха следните основни изисквания:

- да поддържа изцяло навигация чрез клавиши и клавишни комбинации през клавиатурата на компютъра, за да може потребителите спокойно да използват програми от типа екранен четец;
- да предоставя максимално опростен интерфейс на български език;
- да изисква регистрация, като едва след въвеждане на потребителско име и парола читателите да могат да разглеждат документите по различни критерии и да ги изтеглят;
- да поддържа съхранението на различни файлови формати.

Според тези изисквания са разработени и двата функционални панела на системата – клиентски и администраторски. Достъпът до служебния модул е също чрез потребителско име и парола, но е защитен и чрез ограничение по IP адрес в локалната мрежа на университета. Администраторският модул предоставя две основни групи менюта – за работа с документи и за работа с потребителски данни.

НБУ - Система за управление (Created by Vasil Jordanov - NBU - Webstudio)

При работа с документи е необходимо да се избере едно от посочените по-долу:

- добави нов документ;
- списък на документите;
- списък на области.

Когато регистрира нови документи, библиотекарят избира съответното меню и в екрана добавя необходимите библиографски данни като заглавие на документа, област на знанието, вид (книга, статия), автор, издателски данни. След това прикачва файл на предварително сканиран и оптично разпознат документ. Електронните текстове в колекцията са във файлов формат, който позволява възпроизвеждането им от синтезатори на реч чрез компютър или мобилен телефон. Този начин на четене е сред най-предпочитаните от хората със зрителни увреждания и в голяма степен замества четенето посредством брайлов шрифт.

Библиотекарят може да добави нов документ и от меню Списък на документите. Това меню извежда на екран в таблица всички качени и описани в базата дигитални копия на документи. Допълнителни функции, достъпни от тук, са изтриване и редакция на запис, както и промяна при необходимост на вече прикачен файл.

Списък на документите

Документ ID	Заглавие	Автор	Описание	Бележка	Издателски данни	Име на файла	Тип файл	Редакция	Изтриване	Добавяне
34	Приветстван 30 години в турските земи	Мелек Хангал		Некоригиран	София: "Илюминакс", 2007	Melek_Hanagal-30Godini_v_Turkiye_izemni.zip	zip			
35	Холанди през най-добрите	Сегела, Жак		Некоригиран	София: Издания, 2004	Segela_Jak-Hollandi_perez_naj_dobre.zip	zip			
36	Мотивация и личност	Маслов, Ейбрахам		Некоригиран	София: Еубеа, 2001	Maslov_Eybraham-Motivatsiya_i_lichnost.zip	zip			
37	Графичен дизайн - Нови офографски композиции на вселената	Вълчанова, Веселина Йорданова		Некоригиран	София: Университетско издателство "Св. Климент Охридски", 2007	Volkhanova_Veselina-Grafichen_dizayn.zip	zip			
38	Информационната епоха: Източна, областно и културно. Т. 1. Възходът на зряещото общество	Кастелс, Мануел		Некоригиран	София: Лик, 2004	Kastels_Manuel-Vuzhodit_na_zrejavoto_obshchestvo.zip	zip			

В меню Списък на области библиотекарят има възможност да добавя нови предметни рубрики, в случай че обработваният нов документ не принадлежи към нито една от вече въведените в базата. Координаторът на библиотечни и информационни услуги за хора с нарушено зрение работи със следните менюта за регистрация на потребители:

- добави нов потребител;
- списък на потребителите.

След получаване на попълнено заявление за достъп до колекцията и копие от документ, удостоверяващ степента на зрително увреждане, координаторът регистрира потребител в системата като въвежда задължителни лични данни (име и фамилия, телефон и имейл адрес, парола) и активира достъпа му. На посочения от читателя адрес на електронна поща системата автоматично изпраща съобщение за успешна регистрация.

[Начало](#)

Добавяне на нов потребител:

Е-mail за достъп:

Парола за достъп:

Име, презиме и фамилия:

Кратко представяне:

Акаунтът е заключен

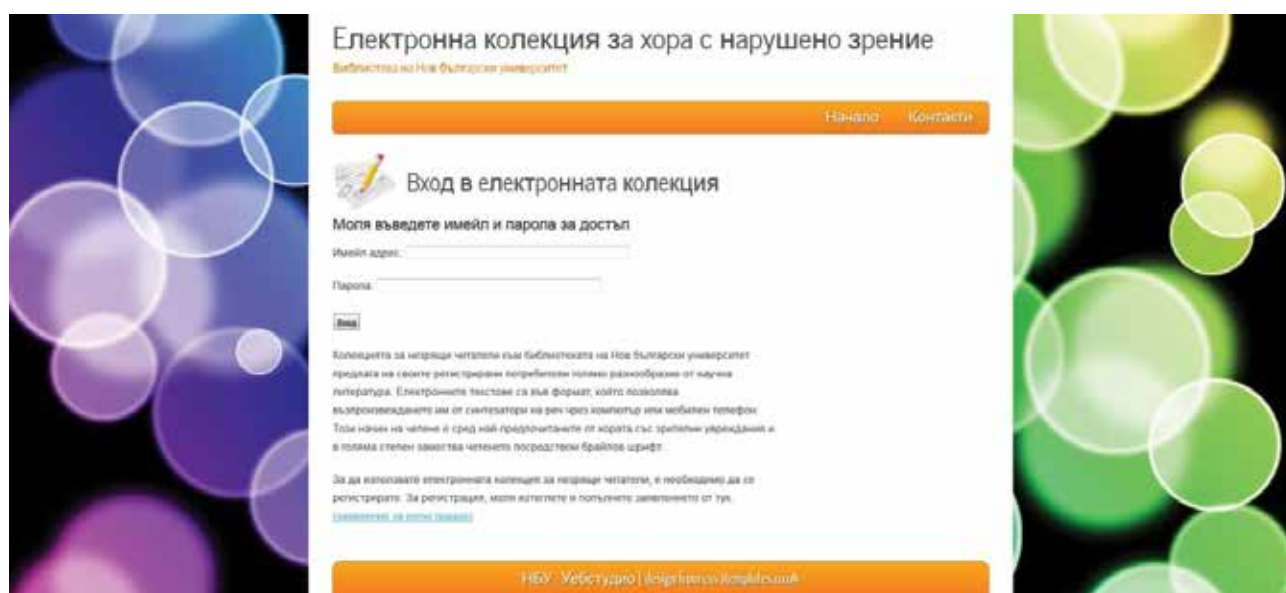
Акаунтът е активен

Телефони за контакт:

[Добави](#) [Назад](#)

Администраторският панел предоставя и достъп до списък с всички регистрирани потребители като тук отново в таблица по пореден номер на регистрацията се визуализират най-важните потребителски данни за достъп. Това меню предоставя функциите за добавяне на нов и актуализация на данни на вече регистриран потребител.

Потребителският панел, също като администраторския, е разработен според изискванията за максимално кратък и ясен текст и изчистен от графични елементи интерфейс на български език. Той е наименуван „Електронна колекция за хора с нарушено зрение“.¹⁰⁵

За използване на документите от електронната колекция е необходимо потребителят да се регистрира. Това може да стане чрез електронно заявление за регистрация, което може да се изтегли от началната страница на платформата или чрез контакт с координатора на библиотечни услуги за хора с нарушено зрение и изпращане на молба за регистрация на посочените имейл адреси в меню **Контакти** от потребителския панел. След оторизиран вход в системата, потребителите могат:

¹⁰⁵ Достъпен е на адрес <http://bfb.nbu.bg/> или от библиотечния сайт на адрес <http://www.nbu.bg/bg/library>, меню „Електронни ресурси“, подменю „Дигитална библиотека“.

- да търсят в колекцията по автор или заглавие;
- да прелистват по области на знанието;
- да отворят списък на последно добавени заглавия;
- да изтеглят файл на дигитализирано заглавие;
- да изпратят заявка за сканиране на заглавие, липсващо в електронната колекция.

Благодарение на индивидуалните заявки на незрящи читатели за дигитализиране на нужните им документи, изпращани на имейл адреси imarinov@nbu.bg и bfb@nbu.bg, електронната колекция непрекъснато се обогатява. От началото на 2016 г. до момента в нея са регистрирани над 180 заглавия от разнообразни печатни материали като учебници и научна литература, научно-популярни книги, списания и др. Фактът, че непрекъснато расте броят и на заявките, и на новорегистрираните потребители (към настоящия момент активни ползватели на системата са 18 регистрирани незрящи читатели), говори за все по-големия интерес към представената онлайн платформа. Както бе споменато в началото, тя бе реализирана в отговор на срещнатите затруднения при предоставяне на услугите и ресурсите на хората с нарушено зрение в библиотеката на Нов български университет. Чрез тази електронна колекция успешно се осъществиха и идеите за развитие и подобрене, повиши се удовлетвореността на читателите ни от цялата страна, тъй като услугата вече е не само безплатна, но и достъпна за тях без времеви, комуникационни и пространствени ограничения.

Направление „Интеркултурен диалог“ на Столична библиотека – пространства за достъп до информация и работа по културно-образователни проекти

Мариета Георгиева

Направление „Център за интеркултурен диалог“ съществува от юли 2009 г. и обединява чуждоезиковите читални и откритите през 2015 г. Корейски кът и двата центъра – Американския и Руския. Амбицията на екипа е чрез пълноценното използване на пространствата да осъществява интеркултурен обмен. С помощта на партньорски организации от страната и чужбина, съвместно с посолства и културни институти, библиотекарите в направлението реализират проекти в областта на образованието и културата.

Испаноезичната читалня е първата чуждоезикова читалня открита в България на 23 април 1991 г. Създадена е с дарения от Посолствата на испаноезичните страни и различни културни организации. В периода 1993 – 1994 са създадени португалската, англоезичната и немската читални. От 2004 г. функционира турската читалня. През 2012 г. скандинавските посолства оформиха нордски кът с книги на шведски, датски, норвежки и финландски езици. Уникалното сътрудничество със северните посолства в името на обща цел – представяне на техните езици и култури пред широката публика, обогати дейността ни, привлече посетители и нови дарения. Чуждоезиковите читални са предпочитано място за срещи и диалог с разнообразна публика и предоставят богати възможности за организиране на съвместни дейности с широк кръг участници. Доказателство за това е дългогодишно ни сътрудничество с водещи институции за разпространение на различни култури и преподаване на чужди езици.

В направление „Център за интеркултурен диалог“ работим в съзвучие с мотото на ЕК „Десетилетие на сближаване на културите“. Организираме тържества, четения, театрални постановки, литературни и музикални вечери, честване на бележити годишнини, национални празници и паметни дати с участието на ученици, студенти, преподаватели, творчески срещи с чуждестранни автори, преводачи, преподаватели във висши училища и гостуващи учени, подкрепяме витрини и изложби. Паметна ще остане срещата ни с внучката на Фритьоф Нансен, която ни гостува през 2010 г. Като резултат – пет години по-късно домакинствахме на представянето на албума „Фритьоф Нансен и България“, в което взеха участие посланичката на кралство Норвегия в България Н.Пр. Гюру Катарина Викьор, представителят на Върховният комисариат за бежанците Роланд-Франсоа Вейл, д-р Валентин Пеев, зам.-председател на БЧК и доц. д-р Михаил Груев, председател на Държавна агенция архиви.

В направлението организираме семинари, конференции, обучения и презентации със съдействието на посолства, неправителствени организации, издателства. В иберо-американското пространство на 4 етаж организираме различни прояви, свързани с празници на португалско- и испаноезичните страни и представяне на автори, чества бележити годишнини. Заедно с членове на Сдружението на испаноговорящите журналисти в България, Асоциацията на испанистите в България, Сдружението на говорещите португалски език в България, съвместно с дипломатическите представителства на Испания, Куба, Аржентина, Чили, Венецуела, Уругвай, Португалия и Бразилия, СУ „Св. Кл. Охридски“, университети и неправителствени организации от иберийските страни провеждаме четения, семинари и творчески работилници.

От 2012 г. поддържа контакти с проф. А. Квак, известен учен от Холандия, благодарение на когото в библиотеката пристигнаха първите дарения от книги и започнахме подготовката за създаване на холандски регал. През април 2015 г. съвместно със сдружение „Балканме-

диа“ организирахме празник на Нидерландия. Н.Пр. Том ван Оорсхот – посланик на Кралство Нидерландия дари на Столична библиотека нови книги на холандски език. Беше представен специалният брой на вестник „Литературен форум“, посветен на Нидерландия, който включва прозаични и поетични текстове на холандски творци от XII век до днес.

През годините работихме съвместно с всички културни институти на територията на столицата, в сътрудничество с представителството на Европейската комисия, оказвахме съдействие на различни медии и издания. Всяка година честваме Деня на Европа и други общи празници, организирахме изложби, раздаваме материали на читателите и посетителите. Организирахме изложби с творби на децата бежанци, презентации на филми и програми на представители и организации от съседни страни, заедно с Агенцията на българите в чужбина и в партньорство с фондация „Смарт“, „Каритас-България“, Асоциацията за развитие на София, фондация „Цвете“ и др. С представяне на дейността сме участвали на „Образователна борса“ в посолството на Германия, в немския коледен базар, който традиционно се провежда в центъра на столицата, съдействали сме за представяне на парламентарната стипендия на Бундестага и на различни програми за обучение в страните от ЕС.

Превърнахме пространството на 4-ия етаж в предпочитано място за провеждане на разнообразни дейности, свързани с популяризиране на различни езици, страни и култури. В читалните зали и дори в коридорите реализирахме голяма част от събитията на чуждоезиковите читални. В залите на направлението се провеждат обучения, заседания на комисии, срещи. Библиотекарите в направлението подпомагат дейността на други отдели, работим в сътрудничество с „Изкуство“, „Крезнание“, направление „Обслужване“, отлична е съвместната ни работа с Детско-юношеския отдел.

Провеждаме програми за стимулиране на четенето – организирахме кампанията „С книга в парка“; изложба от книги на Терминал 2 на летище София; прояви в рамките на GREEN LIBRARY; „Живая классика“ – честване деня на книгата и авторското право, участие в „Походът на книгите“, в Националната библиотечна седмица, в скандинавския литературен фестивал и фестивала на ибероамериканската литература в рамките на панаири на книгата в НДК. По повод европейския ден на езиците – празник на направление „Интеркултурен диалог“, всяка година представяме изложби с нови учебници и материали за изучаване на датски, норвежки, шведски, холандски, корейски, португалски, испански, руски, китайски, английски и др. езици, заедно с ученици, студенти и доброволци провеждаме забавни игри, викторини, маратон, в който четем на чужди езици, показваме документални филми, презентираме иновативни методи на обучение.

Работа по проекти. Екология и доброволчество

През 2010 и 2011 г. библиотекарите от направлението реализираха проекта „Парад на културите“, финансиран по програма „Култура“ на Столична община. В рамките на проекта организирахме едномесечни представяния на френска, английска, испанска, португалска, китайска, немска, норвежка и руска култура. Заедно с посолствата на съответните страни, културни институти, образователни учреждения, фондации и издателства организирахме мащабни прояви и в резултат обогатихме библиотеката с нови пространства и партньорства.

През 2012 г. акредитирахме институцията като приемаща и изпращаща доброволци организация. През 2013 и 2014 г. по програма „Младежта в действие“ реализирахме два проекта:

- „Библиотеката – място за учене и приятелство“ бе насочен към европейското сътрудничество в младежката сфера и подкрепя активното гражданство и културното многообразие. Четирима доброволци – от Португалия, Литва и двама от Испания участваха пълноценно в културния живот в библиотеката. За шест месеца те придобиха нови умения, откриха българската култура, участваха в различни дейности и практики. Все-

ки от тях разработи и проведе личните си проекти – всеки петък – Spanish Culture Workshop, всяка събота – Art for Children, Creative English Magical Writing, организиране и участие в курс по английски език и всички заедно апробирахме добри практики.

- В проекта „Дигиталната култура в библиотеката – начини за привличане на нова аудитория“ от януари до ноември 2014 г. участваха четирима доброволци – млади хора от Дания, Латвия, Гърция и Испания. Проектът имаше за цел да подобри видимостта на Столична библиотека в интернет пространството, като се наблегне на голямото значение на библиотеките за националната и личностна идентичност. Основната идея бе чрез насърчаване на четенето да бъдат открити нови аудитории и чрез интернет библиотеката ни да стане още по-популярна сред младите хора. Водени от убеждението, че уеб културата има място във всяка обществена институция, създадохме среда, в която доброволците се чувстваха автори и бяха в постоянен контакт с новите публики, които самите те привлякоха.

Желанието на екипа от направлението бе да помогнем за популяризирането на младежките проекти, които основно се разработват от неправителствения сектор. По отношение на разпространението на резултатите може да твърдим, че идеите на доброволците бяха приети еднакво добре както от читателите, най-вече от младежката аудитория, така и от колегите, които прилагат идеите им в бъдещи уъркшопове. Доброволците работиха по презентации и дигитални проекти за детско творческо писане, станали част от кампаниите „Забавното лятно четене“ и „Лятното четене“, провеждани в Американския център, от кинолекториите и дейностите в езиковите читални.

Доброволците активизираха възрастните и привлякоха млади читатели, усъвършенстваха своите комуникационни и организаторски способности, в резултат на което в библиотеката идват десетки нови доброволци. Резултатът от работата е номинирането ни за най-добър проект и посрещаша организация за 2014 г.

Представяне на различни езици и култури

През декември 2015 г. ни посетиха гости от Лапландия. Каква изненада! Шейната на Саамският Дядо Коледа се тегли не от елени, а от впрегнати бяла мечка, вълк, лисица, заек и мишка. Боровинките в Лапландия приличат на нашите малини, но са жълти на цвят. А по време на белите нощи... Още много интересни неща разказаха гостите от Лапландия. Поетичната вечер премина под мотото Осемте сезона на Лапландия – слушахме поезията на Ингер-Мари Айкио в съпровод на китара от Миро Мантере и бе представен поетичният сборник „Слънцето ближе каймак“ в превод на български език.

От пет години сме партньори на градската библиотека в Шанхай по програмата „Window of Shanghai“. Инициатива на Шанхайската библиотека е част от проекта „China Book International“, който цели чрез дарения на книги на чуждестранни библиотеки и сродни институции, да представи китайската история и култура на читателите по света. В каталога, издаден от втората по големина библиотека в Китай, Столична библиотека е представена заедно с другите библиотеки-партньори по проекта.

Новото дарение, изпратено от колегите ни в началото на 2015 г., са книги по философия, литература, история, политика, изкуство. Особен интерес представляват книгите за акупресура, акупунктура, китайски масаж, здравословен начин на живот както за специалисти, така и за широк кръг читатели. Изданията са двуезични на китайски и английски. След старта на програмата през юли 2011 г., делегация от Шанхайската библиотека посети за втори път Столична библиотека на 16 октомври 2015 г. Китайските колеги оценяват високо нашето сътрудничество, в резултат получихме покани за участие в техни прояви през 2016 г.

Корейски кът

През 2012 г. започнаха контактите ни с представители на посолството на Република Корея. През м. август 2014 г. бе подписано споразумението за сътрудничество, а на 19 март 2015 г. се състоя тържественото откриване на Корейския кът. Сред официалните гости бяха Н. Пр. Шин Менг-хо – посланик на Република Корея, д-р Тодор Чобанов – зам.-кмет на Столична община, проф. д-р Александър Федотов – директор на Център за източни езици и култури към СУ „Св. Климент Охридски“. На тържеството присъстваха представители на министерства, университетски преподаватели, директори на училища, служители на Столична община и Столична библиотека, участници в конкурси и доброволци.

По света вече работят 30 подобни центрове по проект на Министерството на външните работи на Република Корея, създадени на основата на партньорство с чуждестранни организации-домакини. Мисията на всеки Корейски кът е да се превърне в информационен център, който предоставя на посетителите книги, списания, аудиовизуални материали и снимки, но и достъп до информационни технологии – компютри и DVD. Благодарение на Посолството на Република Корея, в една от залите на 4-ия етаж бе направен ремонт и подарено оборудване с необходимите за функционирането на Корейския кът книги, некнижни носители на информация, предмети на изкуството, техника и обзавеждане.

След откриването на най-новата структура в направление „Интеркултурен диалог“ успяхме да реализираме мащабни и запомнящи се прояви – конкурси за есета, творчески работилници, детски празници, представяния на книги, демонстрации на традиционни изкуства и занаяти. Първата инициатива, реализирана от Корейския кът – конкурс за есе „Корея през моите очи“ събра 62 участници.

По повод Деня на детето, който в Корея се отбелязва на 5 май, а в България на 1 юни, в Корейския кът на Столична библиотека се проведе детска работилница „Хангъл на тениската ти!“. Малките ни гости надписаха тениски с имената си на корейски език и всички се убедиха, че изписването на корейските букви е лесно и увлекателно с помощта на доброволците – студенти от СУ „Св. Климент Охридски“ и ученици от 18 СОУ „Уилям Гладстон“. Благодарение на предоставените от посолството на Република Корея пособия и помагала, първите опити на малчуганите да научат корейската азбука преминаха като игра. Второкласниците от столичното 6 ОУ „Граф Н. П. Игнатиев“ с удоволствие гледаха презентация за Корея, включиха се във викторината с въпроси за културата, историята и традициите, а най-знаещите получиха подаръци, предоставени от посолството на Република Корея.

В сътрудничество със СУ „Св. Климент Охридски“ и Института за преводна дейност в Корея организирахме още един конкурс – за написване на есе върху книгата „Кокошката беглец“ от Хуан Сънми. Дейността на Корейския кът продължи с представяне на книгата на издателство „Изток-Запад“ „Антология корейска поезия. Началото на XX век“ с автори на превода доц. Ким Со Ъънг и д-р Яница Иванова. Организирани бяха различни прояви, свързани с представяне на традиционни празници, корейска кухня, проведеха се конкурси с много награди.

В Корейския кът е планирано да се провеждат различни представяния и лекции, посветени на културата на Корея. Първата лекция бе на тема „Корейската вълна: музика, сериали, кино и европейските им фенове“. Лекторката Диана Трифонова представи основните характеристики на феномена на корейската развлекателна индустрия, т. нар. халю и причините той да печели все повече почитатели сред европейските младежи.

Много млади хора – ученици, студенти и гости на столицата посетиха и втората лекция, която изнесе през м. декември 2015 г. Ким Со-Ъънг на тема: „Сеул – минало и настояще“. Поради големия интерес, през 2016 г. всеки месец провеждаме лекции, посветени на историята, културата и традициите на Корея, подготвени и представени от студенти от СУ „Св. Кл. Охридски“. За нас е чест, че проф. Ал. Федотов се включи в тези прояви и през м. май и юни 2016 г. имавме удоволствието да слушаме две лекции за корейска история и съвременност.

Хиляди столичани посетиха шанда на Корейския кът в рамките на фестивала „София диша“. За първи път институцията ни бе представена във фестивала за градска култура с подкрепата на партньорите ни от Посолство на Република Корея. В най-посещавания ден – 30 август 2015 г., на улица „Оборище“, столичани и гости на столицата участваха в импровизирана лятна читалня „Ханджи Сарангбанг“ и разглеждаха материали, които представят корейската култура и изкуство. Участието на г-жа Джонгйол О, инструктор по Ханджи, предизвика изключителен интерес и около 90 души участваха в работилницата за изработване на предмети от традиционната корейска хартия.

Всички желаещи посетители на шанда участваха в томбола с награди – безплатни читателски карти за Столична библиотека и 10 екземпляра от книгата „Корейското готварско изкуство“. Директорът на Столична библиотека г-жа Юлия Цинзова и г-жа Суми Ким – представител на Корейското посолство изтеглиха имената на спечелилите.

Участието ни на шестото издание на фестивала за градска култура „София диша“ бе част от годишната програмата на Корейския кът за популяризиране на най-новата читалня. Това беше и най-мощната ни проява за 2015 г., с което доказахме, че имаме капацитет да организираме участия в съвременни, открити форми на общуване най-вече с младежки публики. През 2015 г. в Корейския кът са отчетени 481 посещения и са ползвани 1217 материала.

Руски център

Руският център е открит на 18 ноември 2011 г. и е създаден от Фонд „Русский мир“ и Столична община с цел популяризиране на руския език и култура като важен елемент на световната цивилизация, подкрепа на програмите за изучаване на руски език в София и България, развитие на межкултурния диалог и укрепване взаимното разбиране между народите на България и Русия. Руският център на Столична библиотека предоставя широк достъп до културно-историческото и литературно наследство на руския свят, до методиката и практиката на руското образование, до съвременни творчески идеи и програми, той организира своята работа на принципите на откритостта, публичността и толерантността.

Руският център е част от система центрове (над 100 в света) и ако се разгледа сайта на Фонд „Русский мир“ – един от най-активно работещите. Оборудван със съвременна техника, превърнал се на практика в творческа площадка за реализиране на обмен и сътрудничество по културно-образователни проекти, той е образец за работа по международното сътрудничество.

Към Руския център от 2012 до 2015 г. работят три школи за повишаване квалификацията на учители по руски език от детски градини, от средни училища и от висши учебни заведения. Работата на школите е необходима не само в столицата, но и в цялата страна. По покана на директори и учители от страната и при съдействие на Регионалните инспекторати по образование на МОН, от 2013 г. ръководителите на школите провеждат изнесени семинари и обучения.

Към Руския център работи целогодишно и Клуб на ценителите на руската култура и изкуство. Членовете му и посетителите високо оценяват работата на клуба и с голямо удоволствие участват в занятията. Провеждат се събития по всички направления – творческо, образователно, комуникативно и информационно. Руският център работи приоритетно с деца, ученици и студенти, предлага на читателите и посетителите достъп до информация и участие в образователни и културни програми. Участието на екипа в национални и международни прояви за обмен на опит и добри практики увеличава престижа на библиотеката и гарантира прилагането им в ежедневната работа с читатели.

Визитна картичка на Руския център са международните форуми, които събират стотици участници от десетки страни – международни експерти, ръководители на Руски центрове, създадени с подкрепата на Фонд „Русский мир“, представители на български и чуждестранни органи на управление на образованието, директори на образователни учреждения, преподава-

тели по руски език от висши учебни заведения, учители в детски градини и средни училища, специалисти от музеи, галерии и библиотеки. Вече четири години софийският Руски център на Фонд „Русский мир“ е домакин на една от най-мощните прояви в България, събирайки всички стратегически партньори, популяризиращи руския език и култура.

В работата си винаги сме получавали подкрепа от Фонд „Русский мир“ и дейностите се реализират със съдействието на Столична община, Министерството на образованието и науката на Република България, Посолството на Руската Федерация в Република България, Министерство на образованието и науката на Руската федерация, департамента по образование на град Москва, Комитета по образование на Санкт-Петербург, Московския държавен университет „М. В. Ломоносов“, Държавния институт за руски език „А. С. Пушкин“, Московския институт за отворено образование, Центъра за международно образование „Етносфера“, Международната асоциация на преподавателите по руски език и литература, Международното педагогическо общество в подкрепа на руския език, Руската държавна библиотека за чуждестранна литература „М. И. Рудомино“, Българския културен институт в Москва, Руския културно-информационен център в София, Дружеството на русистите, Българската национална мрежа на преподавателите по руски език и култура и други неправителствени и професионални организации.

Година	2011/ 2012	2013	2014	2015	2016 януари – юни	Общо (2011 – 2016)
Брой проведени събития	116	121	114	141	80	572

Справка за количеството събития, организатор и участник в които е Руският център

Година	2011/2012	2013	2014	2015	2016 януари – юни	Общо (2011 – 2016)
Посещения	2040	2115	2526	3654	2569	12 904

Справка за посещенията в Руския център

Руският център има свой сайт в интернет в две версии – на български и на руски език.¹⁰⁶ За периода 01 януари 2012 – 23 юни 2016 са отчетени 46 516 посещения на 34 893 посетители.

Американски център

Американският център (АЦ) разполага с книги и периодика на книжни и електронни носители, предоставя специализирана информация за САЩ и българо-американските отношения, организира и е домакин на културни и образователни програми и събития. Работи с аудитория от образовани млади хора, специалисти и учащи се, с интереси към обществените науки, литературата и изкуството, към американския опит и постижения в тези области и към американската култура и начин на живот. От създаването си през 2008 г. до сега продължава установеното партньорство с Американското посолство, което подкрепя дейностите на Центъра. Програмите на Американския център са подкрепени и от доброволци – от организацията YES Alumni (организация на участници в програмата за обмен на ученици), EVS доброволците, както и от ученици от 1-ва АЕГ и НУИИ.

През годините Американският център предлага на хилядите си посетители различни програми:

- В помощ на изучаването на английски език: разговорен английски за възрастни; английски за деца; курс по творческо писане на английски език за възрастни; читателски

¹⁰⁶ <http://www.ruski-center.org>

- клуб „Easy Reading“; Watch the Story за деца; презентации; обучения и занятия с професионален разказвач на приказки; уроци по английски език на ученици от ПГТМД (Професионална гимназия по текстил и моден дизайн) и др.
- В помощ на училищното обучение и извънкласни дейности: програми за лятно четене на американски литературни произведения, изучавани в българските училища; мейкър работилници за усвояване на знания в областта на естествените науки; цикъл извънкласни уроци на клуба по английски език от 122 ОУ и др.
 - За стимулиране на четенето: програми за лятно четене; „Story Time за най-малките“ и „Ден на Мечо Пух“ с подкрепата на доброволци от организацията YES Alumni; „Остави всичко и чети“ (в САЩ – D.E.A.R. Day) – съвместна инициатива с издателство Millennium.
 - За придобиване на компютърни умения: работа с EBSCO; обучение по програмиране със Scratch за деца и възрастни.
 - За представяне на американската история и култура, празници: Изложба постери „The Dream Continues“ – посветена на Деня на Мартин Лутер Кинг и Месеца на афро-американската история и култура; Уъркшоп „Индианско изкуство“; занятия с деца от детски градини – Ден на САЩ за деца от ЧДГ „Къщата на децата“; Ден на благодарността за Детска градина „Олимпийче“ и за Френско училище „Виктор Юго“; Коледно представление на Детска градина „Олимпийче“ с подкрепата на Фондация „Помощ за благотворителността в България“.
 - Свързани с образование и специализации в САЩ: лекции и презентации, ориентационни сесии, срещи на участници, тестове и изпити – лекции и седмични индивидуални консултации на образователния консултант Снежана Тенева от Българо-американската образователна комисия Фулбрайт; изпити, информационни и ориентационни срещи на програмите YES и ASSIST; интервюта за кандидати по програма USDA; организационни срещи на стипендианти по програми на Държавния департамент; обучителен семинар „Образование в САЩ“ за библиотекари от американските центрове в страната и др.
 - Културни: лектория Американско кино; вечер на джаза; поетична вечер „Poem in Your Pocket Day“; международен филмов фестивал „Наследство“ на Фондация „Петър Девтев“; творчески работилници за деца във връзка с празници (Ден на благодарността, Коледа, Свети Валентин, Великден, Ден на майката и „За буквите“); работилница за сувенири със студенти от УНИБИТ във връзка с Деня на книгата и авторското право; честване на Европейския ден на езиците; изложба за Хелоуин с творби на ученици от ПГТМД; концерти от българо-американския музикален фестивал AmBul; презентации на книги и др.
 - Конференции, кръгли маси: международна научна конференция „Нови потребителски практики на XXI век: антропологична перспектива“, организирана от Департамента по антропология на НБУ; национална кръгла маса „Детското четене“; Национална кръгла маса „Четене с разбиране – път към развитие на образователни умения“ – част от кампанията Забавно лятно четене; годишна среща на библиотекарите от американските центрове в България; дискусия на тема „Изложбен дизайн за деца“ с участието на дизайнера Пол Орсели и др.
 - Състезания и конкурси: Национално състезание по публично говорене (Public Speaking); Национален конкурс за превод на стихотворение от английски на български език и десетки други.
 - Официални церемонии и тържества: церемония за връчване на годишните награди за журналистика на Фондация „Васа Ганчева“; церемония за връчване на годишните награди за превод „Кръстан Дянков“ на Фондация „Елизабет Костова“; церемония за

върчване на сертификати по английски език на УЧЕ „Биг-Бен“; тържество за закриване и награждаване на участници в „Седмица на книгата“ и много други.

- Лекции, семинари, презентации, работни срещи: цикъл лекции на Център за академични изследвания; работни срещи, семинари и лекции на Посолство на САЩ, Embassy Youth Council (Младежки съвет към Посолството на САЩ); Американско-българска алумни асоциация; Американска търговска камара; Фондация „Помощ за благотворителността в България“; Американска фондация за България; Фондация „Глобални библиотеки – България“; Сдружение КорПлус; Кампания „Заслушай се“; Фондация С.Е.Г.А.; Сдружение „Българско училище за политика“; Фондация Open Space; Асоциация на българските градове; НАТФИЗ и др.

За 2015 г. в уебсайта на АЦ са отчетени 12 341 сесии, което е с 6598 повече от 2014 г. (5743 сесии за 2014 г.). Той дава основен принос за подобряване на дистанционните услуги на библиотеката като увеличава значително броя на електронните книги, които потребителите могат да заемат дистанционно, като свалят на собствен носител.

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Брой посещения заемна	561	1051	1512	1536	1829	1802	2310	2361
Брой посещения читалня	1055	2140	2244	794	919	1144	1474	2024
Общо (заемна и читалня)	1616	3191	3756	2330	2748	2946	3784	4385

Посещения за ползване на библиотечните ресурси

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Брой събития	48	191	190	298	317	300	269	272
Брой участници	1490	4710	4850	6784	8036	7450	7079	6460

Програми и събития

Американският център има потенциал да бъде в услуга на още повече читатели и посетители и за целта е необходимо да се разширяват партньорствата с училища и университети, да се търсят нови възможности за подпомагане на учебния процес и извънкласните дейности, да продължат дейностите за популяризиране и реклама на центъра, да се използват по-ефективни методи за привличане на тийнейджъри и млади хора. Анализът на ползването на материали в центъра показва необходимост от увеличаване на колекцията с е-книги; либерализиране на заемането на четящите устройства Kindle за дома; обучения на потребителите за ползване на ресурсите. Американският център е най-посещаваното място в направление „Интеркултурен диалог“ и популярността му надхвърля рамките на институцията.

Постижения на екипа на направление „Интеркултурен диалог“ и насоки за работа

Създадени са два самостоятелни сайта, чрез които се популяризират организирани в Американския и Руския център дейности. След откриването на Корейския кът се поддържа фейсбук страница. Редовно се изпращат за публикуване информации за проявите на направлението в сайта на библиотеката и на различни партньорски сайтове. Работата ни е позната и ценена и в България и извън страната – с многобройните ни прояви на различни форуми, с публикации в книги и периодични издания в Португалия, Китай и Русия, с филмите, показващи центровете и езиковите читални, репортажите на Дойче Веле, интервютата за национални и чуждестранни медии.

Участието на библиотекарите в различни форми за повишаване на квалификацията и продължаващи обучения и опитът в работата по проекти, гарантира високото качество на нашата работа. Благодарение на реализираните два проекта с участието на доброволци по програмата „Младежта в действие“, на подкрепата на партньорските организации и иновативните методи и форми на работа, привличаме устойчиво млади хора, образовани, знаещи чужди езици. Стремехът ни е посетителите на разнообразните дейности в направлението да станат и читатели на библиотеката. В направлението работят 8 библиотекари. Въпреки намаления състав и без да правим компромис с обслужването на читатели, успяваме да осигурим всички работни места в направлението. Реализирайки поэтапно планираните дейности, обединени от стремеха да сме максимално полезни на читателите и посетителите, работим в екип с общи цели.

Три са ключовите думи на съвременната публична библиотека: информация, образование, култура. Това е била и целта на нашата работа през изминалите години – осигуряване на достъп до информация за различни страни и народи, предоставяне на материали за чуждозиково обучение и презентирание на програми за учене през целия живот, осъществяване на диалог между културите.

На базата на анализа на резултатите и организирания прояви през изминалите години, може да направим следния извод: дейността на направление „Център за интеркултурен диалог“ е необходима, системна, многофункционална и от изключително голяма полза за ОКИ „Столична библиотека“ по всички приоритетни направления в нейната работа – увеличаване на количество читатели и посетители, осигуряване на външно финансиране, усилване престижа на библиотеката на национално и международно ниво. Успехите ни радват, но в бъдещата ни работа е необходимо да засилим представянето дейността на направлението и добрите ни практики в работата с младежки публики и доброволци; да осигурим чрез абонамент и дарения стойностни издания и достъп до електронни ресурси; да обогатим досегашната дейност с нови форми и партньорства.

Вместо заключение, ще цитираме изказване на акад. Дмитрий Сергеевич Лихачов, 110 години от рождението на когото отбелязваме през 2016 г.: „Библиотеките са най-важното нещо в културата. Може да няма университети, институти, научни учреждения, но ако има библиотеки, които не горят и не се наводняват, ако те имат помещения, снабдени със съвременна техника, ако те се оглавяват не от случайни хора, а от професионалисти – културата никога няма да загине в такава страна“.

Правила за каталогизация: национални или международни?

Милена Миланова

За изкушените от проблематиката, свързана с каталогизацията в библиотеките, динамиката в нейното развитие е очевидна. Независимо, че стандартизирането на библиографското описание, установяването на унифициран инструментариум за вземането на класификационни и предметизационни решения, осъществяването на нормативен контрол върху формите на точките за достъп са процеси, опиращи се на традиции и приемственост, през последните десетилетия се наблюдава изключителна интензивност на тези процеси, особено в контекста на бързо развитие и промяна на цялостната информационна среда, която се влияе пряко от еволюцията на ИКТ технологиите и на потребителите.

През декември 2015 г. Международната федерация на библиотечните асоциации и институции ИФЛА публикува своя стратегически план за развитие в периода 2016 – 2021.¹⁰⁷ Приоритетните дейности в него са представени в четири основни стратегически направления: библиотеки и общество, информация и знание, културно наследство, изграждане на капацитет. Като ключова инициатива в първо направление Библиотеки и общество е определена дейността, свързана с изработване и „популяризиране на стандартите на ИФЛА в подкрепа на библиотеките при осигуряването на услуги за техните общности“.¹⁰⁸ Федерацията се задължава да работи за развитие и непрекъсната актуализация на стандартите и ръководствата и да популяризира прилагането им в библиотечния сектор в целия свят.

Основната дейност на ИФЛА по изработване и утвърждаване на стандарти от 2012 г. се извършва от Комитет по стандартите¹⁰⁹, чиито цели са свързани с повишаване на видимостта и гарантиране поддържането на стандартите на ИФЛА, координиране на дейностите по развитие, съхранение и достъп до тях, подкрепа на стратегически приоритети и ключови инициативи, свързани с разработването и развитието на нормативните документи. Комитетът работи в различни направления и със стремеж да гарантира приемственост и актуалност в извършваните дейности, гъвкавост и стратегическо планиране и развитие. Инициира и осигурява подходящо медийно представяне на активностите, документите и разработените проекти. Изгражда партньорски отношения с различни международни и национални организации в сферата на стандартизацията като ISO (TC 37, 46, 171), CEN (TC 346), ISBN, ISSN, AFNOR, DIN и др. Работи съвместно и с различни комитети и работни групи в ИФЛА (групата за развитие на FRBR, групата за преработка на ISBD, технически подкомитет за свързаните данни и др.) и гарантира публикуването на стандартите като свързани данни (Linked Data), за да се осигури съвместимост на стандартите към изискванията на семантичния уеб. Подкрепя развитието и утвърждаването на стандартите, разработени от различните дивизии и професионални комитети в рамките на ИФЛА като гарантира равнозначно отношение и условия при тяхното утвърждаване. Постоянно актуализира и осигурява свободен достъп до стандартите в Библиотеката на ИФЛА и на сайта на организацията, както и чрез превода им на различни езици.

Със статут на стандарти в рамките на ИФЛА се възприемат концептуални модели, правила за описание на ресурси, правила за дигитални формати, ръководства (инструкции, препоръки и модели за предпочитани практики) и добри практики (процедури и техники, основани на

¹⁰⁷ IFLA. *Strategic Plan 2016-2021* [online]. December 2015. Available from: <http://www.ifla.org/files/assets/hq/gb/strategic-plan/2016-2021.pdf>

¹⁰⁸ Пак там.

¹⁰⁹ IFLA. *Committee on Standards* [online]. Available from: <http://www.ifla.org/standards-committee>

опит и научни изследвания). В този смисъл дейността на комисиите по каталогизация, библиография, класификация и индексирание е изключително важна, тъй като рефлектира в създаването на основни стандарти, осигуряващи базови дейности на библиотеките и библиографските агенции.

Секцията по каталогизация към ИФЛА¹¹⁰ е натоварена с постоянното поддържане и развитие на необходимата документация в подкрепа на целия спектър процеси, свързани с каталогизацията на всички видове ресурси в библиотеките. Предлага и развива каталогизационни правила, ръководства и стандарти за библиографска информация. Поддържа тясно сътрудничество с множество организации, институции, комитети, както в рамките на ИФЛА, така и извън нея. Две са основните работни групи в секцията към момента: група по преработка на FRBR и група по преработка на ISBD.

Групата по преработка на FRBR¹¹¹ (Функционални изисквания към библиографските данни) поддържа и развива концептуалния модел на фамилията FRBR, работи в тясно сътрудничество със секциите по библиография, класификация и индексирание, UNIMARC и групата по преработка на ISBD. Нейните текущи дейности са свързани с поддържането на работна група за диалог между FRBR и CRM (Концептуален референтен модел на CIDOC¹¹²) и развитието и реализацията на Проект за пространство на имената на FRBR.¹¹³

Групата по преработка на ISBD¹¹⁴ поддържа и развива международните стандарти за библиографско описание. Разработва допълнителни практики, стандарти, правила и предоставя информация, с което се стреми да осигури достъп до библиографски и контролни данни на всякакви езици. Подготвя плановата, петгодишна редакция на стандартите за библиографско описание като наблюдава дейността и на други общности (например на издателите), които имат отношение към формата на съдържанието, вида на носителя и начина на публикуване на библиотечните ресурси, изследва и развива представянето на ISBD в стандарта RDF (Resource Description Framework) на консорциума W3C, участва в дейности по съпоставяне на елементите в ISBD към атрибутите във FRBR, поддържа дейности по хармонизация в съответствие с FRBR и ICP (Международни принципи на каталогизацията) и координира дейности, свързани с изисквания на потребители на ISBD.

През 90-те години на XX век Секцията по каталогизация заедно със Секцията по класификация и индексирание провеждат изследване за функционалност на библиографските записи FRBR (1998 г.), което оказва съществено отражение върху принципите на каталогизацията и стандартите за библиографско описание.

Извършва се пълна редакция на стандартите ISBD с цел установяване на съответствие между елементите в стандартите и изискванията на FRBR за минимално ниво на функционалност на националните библиографски записи. Изработва се съпоставителна таблица между елементите в ISBD и атрибутите на обектите във FRBR и връзките между тях. Обединяват се отделните стандарти за описание на видовете ресурси в общо консолидираното издание ISBD, чието първо издание става факт през 2011 г.

Изследването за функционалност на библиографските данни има своето отражение и върху развитието на принципите на каталогизацията (ICP). През 2009 г. се утвърждават и приемат новите международни принципи, съчетаващи традициите и изискванията на концептуалния модел FRBR. Те съдържат задачи и ръководни правила, които са предвидени да станат част от правилата за каталогизация в международен мащаб. В тях са записани и насоки по отношение на търсене и извличане на информация. През 2014 – 2015 г. принципите са подложени

¹¹⁰ IFLA. *Cataloguing section* [online]. Available from: <http://www.ifla.org/cataloguing>

¹¹¹ IFLA. *FRBR Review Group* [online]. Available from: <http://www.ifla.org/frbr-rg>

¹¹² Международен комитет по документация към ИКОМ.

¹¹³ Пространството на имена е набор от елементи или формална колекция от термини, дефинирани в дадена схема с метаданни.

¹¹⁴ IFLA. *ISBD Review Group* [online]. Available from: <http://www.ifla.org/isbd-rg>

на преглед и се очаква тяхната официална публикация. Една от основните промени в тях е по отношение на определянето им като инструмент, който да подпомага „създателите на международни правила за каталогизация“. В дискусиите по редакцията на ICP се установява, че не е необходимо принципите непременно да изискват изработването на общи международни правила за каталогизация, а те биха могли да подпомагат всички създатели на правила за каталогизация, независимо дали са предназначени за национално, регионално или международно използване¹¹⁵. Най-широко използваните и известни към настоящия момент национални правила за каталогизация са Описание на ресурс и достъп до него (Resource Description and Access RDA), които заместват Англо-американските правила за каталогизация (AACR2) и постепенно започват да се налагат като правила с международно значение и използване¹¹⁶. От 2011 г. се работи по хармонизацията на стандартите ISBD, ISSN и RDA.

Същевременно започналата дейност през 2008 г. група за изследване на ISBD/XML през 2013 г., е продължена от група за развитие на свързаните данни (Linked Data)¹¹⁷ и ISBD. Работата е насочена към подпомагане съвместимостта и насърчаване използването на библиографски данни в семантичния уеб. Изработват се множество съпоставителни таблици между различните стандарти.

В тази динамична среда групата по преработка на ISBD през 2014 г. провежда международно изследване за използването на ISBD и очакванията за бъдещето на стандарта¹¹⁸. Зададени са 30 въпроси в 4 групи, свързан с използването на стандарта, преводите, проблеми и очаквания по отношение на ISBD и други коментари. В изследването вземат участие 82 респонденти от разнообразни институции по целия свят. Самото изследване не претендира за изчерпателност, но е добра основа за дискусия.

Всички отговорили заявяват, че използват ISBD. От тях 53% разполагат с национални правила, разработени на основата на ISBD, 18% само частично прилагат изискванията на ISBD, а 29% използват правила, които не са разработени на основата на ISBD. Преобладаващата част – 65%, не са променяли правилата си повече от 10 години. 37% възнамеряват да продължат да използват настоящите си правила, а 31% планират промяна на правилата, като 25% не са взели решение. По отношение на пространството на имената на ISBD 80% заявяват, че не са запознати с проекти, свързани с пространството на имената на ISBD. 65% от респондентите отговарят, че разполагат с превод на консолидираното издание на ISBD на собствения език. 35% от останалите участници, смятат, че не е необходим превод, тъй като използват правила на собствения си език, което подсказва, че има неразбиране за разликата между правила за каталогизация и стандарт за каталогизация. По отношение на въпросите, свързани с използването на стандарта, основните проблеми се очертават при прилагането на Област 0, при описанието на многочастните издания или при установената пунктуация. 90% от очакванията за развитието на стандарта са свързани с неговата актуализация. 33% от отговорите са свързани с изработването на съпоставителни таблици и хармонизиране с други стандарти, правила или модели.

Изследването, както и средата, в която се развива проблематиката, провокират една две-годишна дискусия за развитието на ISBD, започнала през 2014 г. В началото на 2016 г. е поставено началото на преработката на стандарта според плана за неговото развитие. В дискусиите до този момент са разгледани 6 възможни подхода за преработката на документа:

1. Вариант 1. Работата по стандарта продължава по начина, по който е работено до този момент и в посока разработване на нови инструменти, представяне като свързани данни, продължаване хармонизацията и съпоставката с RDA.

¹¹⁵ IFLA. *Statement of International Cataloguing Principles* [online]. Available from: <http://www.ifla.org/publications/statement-of-international-cataloguing-principles?og=54>

¹¹⁶ RDA Steering Committee (RSC) [online]. Available from: <http://www.rda-rsc.org/>

¹¹⁷ IFLA. *ISBD Linked Data Study Group* [online]. Available from: <http://www.ifla.org/node/1795>

¹¹⁸ ISBD Review Group. *ISBD survey report* [online]. Available from: <http://www.ifla.org/publications/node/9560?og=628>

2. Вариант 2. Към Вариант 1 се добавя развитие на структурата според модела FRBR.
3. Вариант 3. Продължава работата на същото ниво, като се правят само необходимите и минимални промени на стандарта и неговото представяне като свързани данни и хармонизация с RDA докато се намери по-добро решение.
4. Вариант 4. Продължаване работата в посока стандартът да бъде направен по-къс, по-опростен и принципен и в същото време да се утвърди нова структура, отговаряща на модела FRBR. Новата структура ще се приложи към представянето на ISBD като свързани данни. Хармонизацията с правилата RDA ще се осъществява при намирането на по-добро решение.
5. Към Вариант 3 се търси съвместна работа с RDA по отношение на дългосрочно сътрудничество на официално ниво (установяване на влияние на ИФЛА върху съдържанието на RDA, създаване на подходящ бизнес модел за приемане на препоръки от страна на ИФЛА по отношение на RDA в дългосрочен план).
6. Комбинация между Варианти 4 и 5.

След дискусия между всички членове се приемат за възможни Варианти 2 и 4. През 2015 г. групата по преработка на ISBD продължава работа по двата възможни варианта и предлага развитие на Вариант 2. Решението е продиктувано от стратегиите за развитие на Принципите на каталогизацията, създаването на общ концептуален модел FRBR, развитието на ISBD и UNIMARC, създаването на Библиотечен референтен модел FRBR – LRM (Library Reference Model), който ще отрази промяна в концептуалния модел FRBR. Работният документ е готов, преминал е период на оценка и коментари и се очаква неговото публикуване. Очаква се да има огромно отражение и върху ISBD.¹¹⁹

Правилата за каталогизация представляват указания за прилагане на изискванията на стандартите и принципите при каталогизирането на различни видове ресурси в библиотеки и в други организации. Дискусията дали и какви да са правилата за каталогизация, в която и да е страна, е дълга и отговорна. Такава е и за българската библиотечна общност. В този процес не бива да бъдат взимани бързи и необмислени решения, както и не бива да се изключват отделните специалисти и различните видове библиотеки. В международното пространство, както стана ясно и от проведеното от Секцията по каталогизация на ИФЛА изследване, съществуват различни подходи за изработване и използване на правила за каталогизация.

Особен интерес представляват англо-американските правила Описание на ресурс и достъп до него RDA, които имат всички белези и вече постепенно се утвърждават като международни правила за каталогизация, предназначени за всички видове ресурси, библиотеки, езици и каталози. RDA следват модела на FRBR и имат широко приложение. Видими са 3 групи библиотеки, които ги прилагат¹²⁰:

- 1 група. Библиотеки, участвали в създаването на правилата и използващи ги за каталогизация от 2013 г. – САЩ, Великобритания, Канада, Филипини, Сингапур, Австралия, Малайзия.
- 2 група. Библиотеки, които не са представители на англо-говорещото езиково пространство. Те използват за каталогизация англо-американските правила за каталогизация, 2 издание (AACR2) и планират или са извършили преход към RDA – Чехия, Турция, Мексико и др. Част от тях участват в групата EURIG (European RDA Interest Group) и препоръчват на ИФЛА да подкрепя RDA в посока превръщането им в международни правила за каталогизация – Швеция, Дания, Норвегия).
- 3 група. Библиотеки, които не използват AACR2, не са англо-говорещи, но преминават към RDA или планират преход – Германия (или немско езиково пространство), Фран-

¹¹⁹ IFLA. *ISBD Review Group* [online]. Draft minutes. Cape Town, 2015. Available from: http://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/isbdrg/meeting_2015.pdf

¹²⁰ *Cataloging & Classification Quarterly*, Vol. 52, № 6 – 7. RDA Around the World, 2014

ция, Испания (или испанско езиково пространство), Южна Корея, Арабската библиотечна общност, Китай.

В настоящият момент RDA е преведен или се превежда на китайски, френски, фински, немски, италиански и испански езици.¹²¹

Разглеждайки всички тези предпоставки пред българските специалисти се очертават три възможни сценария при вземането на решения, свързани с правилата за каталогизация:

- Сценарий 1: изчакване;
- Сценарий 2: разработване на национални правила;
- Сценарий 3: превод и преминаване към употреба на чужди правила (RDA) в националната практика.

Първият сценарий на изчакване е подход, който е възприет и в момента. Предимствата са в избягването на преходни действия и процеси. Негативите са в изключителната динамика на проблематиката, което води до опасност от изключване от тенденциите и участието ни в световните процеси. Това ще обрече българската практика на изолация и ще създаде предпоставки за липса на библиографска информация по отношение на издателската продукция и дейност в страната. Възможните действия, които да се предприемат, са свързани с изграждане на подходяща инфраструктура и национална стратегия за развитие на каталогизацията в страната.

Вторият сценарий предполага разработване на собствени национални правила за каталогизация. Предимствата са във възможността те да бъдат съобразени с националната традиция, език и с действителното състояние на каталозите в страната. Негативите отново произтичат от изключителната динамика на процесите, което ще доведе и до получаването на ефект от загуба на време, усилия и средства. Възможните действия са свързани отново с изграждане на подходяща инфраструктура и национална стратегия за развитие на каталогизацията в страната, последвано от изработване и приемане на план и структура за работа по национални правила.

Третият сценарий разглежда възможността от превод и преминаване към употреба на RDA в националната практика. Предимствата са свързани преди всичко с наблюдаваните процеси в международен контекст: правилата са разработени на основата на FRBR, постоянно се актуализират; разработен е инструментариум за тяхното прилагане; съществува широка международна професионална общност, която подкрепя работата на каталогизаторите; налице е тенденция да бъдат приети за международни; налице е тенденция за сближаване структурата на ISBD и RDA. Негативи се очертават по отношение достъпа до тях – платени са; към момента се различават от структурата на ISBD; необходимо е изработването на съпоставителни таблици между структурата на наличните записи и правила и структурата на RDA. Възможните действия отново са свързани на първо място с нуждата от изграждане на подходяща инфраструктура и национална стратегия за развитие на каталогизацията в страната, последвано от изработване на проект за превод, създаване на инструментариум, провеждане на обучение и въвеждане в употреба на правилата.

И трите сценария показват, че в страната липсва инфраструктура за реализирането на който и да е от тях. Затова е необходимо да се:

- изгради подходяща инфраструктура;
- изработи национална стратегия за развитие;
- определят последователните стъпки и етапи на създаване, приемане и развитие на стандарти, правила, ръководства и други помагала;
- изработи и приеме постоянно действащ механизъм за утвърждаване и възприемане на решения, свързани с каталогизацията на национално ниво;
- установи постоянна форма на комуникация, която да подпомага дейностите на специалистите в библиотеките.

¹²¹ RDA Toolkit [online]. Available from: <http://www.rdatoolkit.org/>

Статут на регионалните библиотеки в България – историческата перспектива

Светослава Тончева

В настоящия текст ще бъде направен кратък исторически обзор на статута на регионалните библиотеки в България, от който е видно различното им начало, различните им, но през втората половина на ХХ век все по-успоредяващи се траектории на развитие, за да се стигне до днешния им статут и форма на съществуване като важни културни институции в регионален контекст и като „опорни точки и гръбнак на териториалната библиотечна структура“.¹²² Целта е да се покаже, че въпреки законово вменените им унифицирани функции и роля, този вид обществени библиотеки представлява една нехомогенна група. Исторически сложилите се различия несъмнено могат и трябва да оказват влияние върху изгражданата организационна структура, а тя от своя страна рефлектира върху комуникациите в библиотеката.

Днес регионалните библиотеки в България са 27 – във всички областни центрове и в София. До началото на 50-те години на ХХ век техните предшественици функционират като книжовни и културни средища в съответните градове (които са и административни центрове по отношение на близкостоящите територии) без да имат единен регламентиран статут. Според Христо Хаджихристов¹²³ в зависимост от административните промени в страната, в периода 1953 – 1959 в България се конституират 12 окръжни библиотеки.¹²⁴ Това маркира първия етап в процеса на промяна на статута им. Седем от тях се създават на основата на съществуващите народни и/или държавни библиотеки:

1. В Бургас (РБ „Пейо К. Яворов“) това е създадената през 1888 г. библиотека, в която през 1932 г. съвместно с читалище „Пробуда“ се създава Народен университет, осъществявал разнообразна културна и просветна дейност. През 1945 г. Общинската градска библиотека става Държавна народна библиотека и е включена в системата на законовия депозит.
2. Във Варна (РБ „Пенчо Славейков“) – създадената през 1883 г. от „Варненската книжовна дружина“ с щедрите дарения на видни общественици и родолюбци от града библиотека, която от 1945 г. е депозиториум на българската национална книжнина.¹²⁵
3. Във Велико Търново (НБ „Петко Р. Славейков“)¹²⁶ основа е създадената през 1889 г. първа публична библиотека със свой устав и правилник, първоначално трето книгох-

¹²² СБИР. Регионалните библиотеки в България: мнение на СБИР относно състоянието и промените в статута им / [представено от] Анета Дончева, Александър Димчев, Александра Дипчикова. В: Библиотека, 2000, год. 7, бр. 5, с. 23.

¹²³ Хаджихристов, Христо. Място, задачи и проблеми на окръжните библиотеки. В: Известия на Народната библиотека „Кирил и Методий“, 1970, том X (XVI), с. 45 – 63.

¹²⁴ Повече за окръжните библиотеки виж у Станчев, Михаил. Типова структура за отраслово съдържание на фондовете на окръжните библиотеки. В: Известия на Народната библиотека „Кирил и Методий“, 1980, том XV (XXI), с. 229 – 276; Колева, Радка. Мястото и ролята на регионалните библиотеки в националния библиотечен фонд. В: Известия на Народната библиотека „Кирил и Методий“, 1993, том XXI (XXVII), с. 79 – 83; Митушева, Виктория. Състояние и проблеми на информационната работа на окръжните библиотеки. В: Известия на Народната библиотека „Кирил и Методий“, 1980, том XV (XXI), с. 575 – 604 и др.

¹²⁵ За нея виж: Библиотеката в новото хилядолетие. 125 години Регионална библиотека „Пенчо Славейков“ – Варна 1883 – 2008. Варна: Регионална библ. Пенчо Славейков, Славена, 2008, с. 45 – 49.

¹²⁶ За нея виж: Александров, Иван. Култура и памет: 120 г. от създаването на Народна библиотека „П. Р. Славейков“ В. Търново: Нар. библ. „П. Р. Славейков“, 2010; Иванова, Калина. История и съвременност на великотърновската народна библиотека „П. Р. Славейков“. В. Търново: Нар. библ. „П. Р. Славейков“, 2014; Иванова, Калина. От първите стъпки до днес: Хроника на Народна библиотека „П. Р. Славейков“ – Велико Търново. В.

ранилище за страната (след Националната библиотека в София и Народната библиотека в Пловдив), чието основно ядро на книжовния фонд са книгите от великотърновската община и мъжката гимназия „Св. Кирил“. След узаконяването на библиотеката през 1920 г. и официалното ѝ откриване през 1922 г. тя получава по един безплатен депозитен екземпляр от цялата българска печатна индустрия.

4. В Пловдив (НБ „Иван Вазов“) окръжната библиотека е наследник на създадените през 1879 г. по личната инициатива и с усилията на Йоаким Груев (тогавашен директор на Народното просвещение) Областна библиотека и музей на Източна Румелия. Според Закона за свободата на печата от 1881 г. библиотеката получава по един екземпляр от всички публикации, издадени на територията на Източна Румелия, с което става първата депозитна библиотека в страната и на Балканите. След Съединението нормативните документи регламентират равни права и задължения за двете народни библиотеки – в София и Пловдив.
5. В Русе (РБ „Любен Каравелов“)¹²⁷ основа е библиотеката, създадена през 1888 г. от русенски културни дейци, членове на просветното дружество „Дунав“ (основано през 1887 г.) с материалната подкрепа на Градската община.
6. Библиотеката в Шумен (РБ „Стилиян Чилингиров“)¹²⁸ е наследник на създадената през 1922 г., по инициатива на самия Чилингиров, като четвърта депозитна библиотека в България, Шуменска народна библиотека (по силата на Закона за учредяване на достъпни народни библиотеки от 1920 г.).
7. Като седма в тази група Хр. Хаджихристов посочва библиотеката в София град (Столична библиотека)¹²⁹, но исторически погледнато тя не произхожда от народна по статут библиотека и има своя специфична история – създаването ѝ през 1924 г. се основава на уведомителна разпоредба на тогавашния кмет Владимир Вазов и тя е част от общински музей с три отдела – музей, библиотека и архив. Фактическото им откриване е през лятото на 1929 г.

Останалите пет окръжни библиотеки са открити в бързо развиващи се през 50-те години на ХХ век градове¹³⁰ – Благоевград (РБ „Димитър Талев“) и Хасково (РБ „Христо Смирненски“) през 1953 г.; Враца (РБ „Христо Ботев“), Плевен (РБ „Христо Смирненски“) и Стара Загора (РБ „Захарий Княжески“) през 1954 г. Разбираемо те отстъпват значително по всички основни количествени показатели на първите седем. Някои от тях трябва да се съобразяват и със съществуването на значително по-стари и с авторитет сред населението читалищни библиотеки.

Вторият етап от постепенното административно изравняване на статута на днешните регионални библиотеки обхваща годините след 1959 г., когато се установява ново териториално деление на страната на 28 окръга.¹³¹ Това довежда до конституирането на още 15 окръжни библиотеки. Три от тях са трансформирани градски държавни библиотеки – в Перник (РБ

Търново: Нар. библ. „П. Р. Славейков“, 2013.

¹²⁷ За нея виж: 120 години Библиотека „Любен Каравелов“: Юбилейно библиографско издание. Русе: Регионална библ. „Любен Каравелов“, Gaiana book and art studio, 2008; Евтимова, Теодора. Регионална библиотека „Любен Каравелов“ в Русе празнува юбилейни 125 години. В: Българско Възраждане – идеи, личности, събития. Годишник на Общобългарски комитет и Фондация „Васил Левски“, том 7, София: Общобълг. к-т „Васил Левски“, В. Търново: ИК Златен змей, 2005, с. 11 – 17.

¹²⁸ За нея виж: Вътова, Татяна. Традиции и модерност в летописната история на Регионална библиотека „Стилиян Чилингиров“. В: Библиотеки, четене, комуникации. В. Търново: Унив. изд. „Св. св. Кирил и Методий“, 2013, с. 141 – 148

¹²⁹ За нея виж: Адрес: Столична библиотека. Книга за историята на Столичната библиотека, за улиците и площадите на София. София: ОКИ Столична библиотека, 2015.

¹³⁰ Хаджихристов, Христо. Цит. съч., с. 46.

¹³¹ Новото административно-териториално деление на страната се извършва с Указ 29 на Президиума на Народното събрание от 22.01.1959 г. (Обнародван в Държавен вестник, бр. 7 от 23.01.1959 г.). Основните административни единици са общини и окръзи – старите окръзи се закриват и на тяхно място се създават нови.

„Светослав Минков“¹³², Сливен (РБ „Сава Доброплодни“)¹³³ и Толбухин (Добрич) (РБ „Дора Габе“).

Останалите дванадесет окръжни библиотеки се създават на основата на читалищни библиотеки в съответните градове:

1. Във Видин (РБ „Михалаки Георгиев“)¹³⁴ това е библиотеката към читалище „Цвят“, основана през 1869 г. от учениците на Костаки Търновски.
2. В Габрово (РБ „Априлов-Палаузов“)¹³⁵ за основа служи първата българска обществена библиотека, създадена при Габровското училище, първи сведения за която датират от 1836 г., от чийто фонд и от личната библиотека на Васил Априлов през 1861 г. се полагат основите на градската читалищна библиотека.
3. В Кърджали (РБ „Никола Вапцаров“)¹³⁶ е използван фондът на читалищната библиотека „Авицена“.
4. В Кюстендил (РБ „Емануил Попдимитров“) като фундамент служи фонда на градската библиотека при читалище „Васил Коларов“ („Братство“).
5. В Ловеч (РБ „Проф. Беню Цонев“) основа става библиотеката към създаденото през 1870 г. читалище „Наука“, която от 1889 г. работи като читалня, а от 1902 г. е организирана по образец на парижката книжарница „Жорж Борже“.
6. В Монтана (РБ „Гео Милев“) окръжната библиотека става наследник на създадената през 1894 г. библиотека при читалище „Разум“ в Голяма Кутловица (основано през 1883 г.).
7. В Пазарджик (РБ „Никола Фурнаджиев“)¹³⁷ библиотеката е създадена на основата на книжната сбирка на читалище „Виделина“ (дарена от Стефан Захариев, който в продължение на 12 години я „съхранява и умножава“ като библиотекар в „Училищната книжарница“) – отбелязана за първи път в летописна книга от 1871 г. като първата организирана библиотека в града.
8. В Разград (РБ „Проф. Боян Пенев“) библиотеката наследява фонда, сформиран през 1870 г. към читалището, основано през 1869 г. под название „Съгласие“, а по-късно преименувано на „Развитие“.
9. В Силистра (РБ „Партений Павлович“) основа става читалнята и библиотеката на читалище „Доростол“ (изменяло през годините няколко пъти името си), създадено през 1870 г. по инициатива на Сава Доброплодни.
10. В Смолян (РБ „Николай Вранчев“) са използвани притежанията на читалищна библиотека „Христо Ботев“.
11. В Търговище (РБ „Петър Стъпов“) библиотеката е приемник на книжния фонд на читалище „Св. св. Кирил и Методий“ (днес „Напредък – 1864“).
12. В Ямбол (РБ „Георги Раковски“) основа е библиотеката на ямболското читалище „Съгласие“, основано през 1862 г.

¹³² За нея виж: 60 години Регионална библиотека „Светослав Минков“ Перник: библиографски указател: юбилейно издание. Перник: Дворец на културата, Джули експрес, 2015.

¹³³ За нея виж: Дунчева, Денка. 50 години Регионална библиотека „Сава Доброплодни“ – Сливен. В: Библиотека. 2000, VII, 3 – 4, София: Народна библ. „Св. св. Кирил и Методий“, 26 – 33; 60 години Регионална библиотека „Сава Доброплодни“: летопис. Сливен: Регион. библ. „Сава Доброплодни“, ИК Жажда, 2015.

¹³⁴ За нея виж: 145 години Регионална библиотека „Михалаки Георгиев“ – град Видин: летопис. Видин: Регион. библ. „Михалаки Георгиев“, Варна: Max Creative, 2015.

¹³⁵ За нея виж: Чети, брате, чети ... 150 години библиотека „Априлов-Палаузов“ – Габрово. Габрово: Експрес, 2011.

¹³⁶ За нея виж: 55 години традиция и съвременност. 55 години Регионална библиотека „Никола Й. Вапцаров“ – Кърджали. София: Светулка 44 Атенеи, Булгед, 2014.

¹³⁷ За нея виж: 50 години Регионална библиотека „Никола Фурнаджиев“ – Пазарджик: Юбилейно библиографско издание. Пазарджик: Беллопринт, 2009.

До 1963 г. окръжните библиотеки нямат все още ясно определен профил и изискванията към тях не се различават съществено от изискванията към общообразователните библиотеки.¹³⁸ Постепенно обаче по своята функция и задачи този вид библиотеки надрастват общообразователното ниво и започват да комплектуват и специализирана литература. Затова и в следващите години всички окръжни библиотеки придобиват статут и на универсални научни библиотеки. През този период се засилват методическите, координационните и контролните им функции, с които те са натоварени още с ПМС № 167/15 юли 1957 г.

Първият нормативен акт, който фиксира по-определено задачите на окръжните библиотеки е ПМС № 2/20 януари 1970 г. Чрез него се определя мястото им в проектирания модел на единна библиотечна система в Народна република България.¹³⁹ Техните ангажименти са дефинирани съобразно възприетия териториален принцип при организирането на тази система. Според този документ „окръжната библиотека ръководи методично общообразователните библиотеки и подпомага специалните библиотеки. Окръжната библиотека е център на справочно-библиографската дейност и на библиографията за родния край. Тя съгласува комплектуването, справочно-библиографската работа и информационната дейност на научните и специалните библиотеки в окръга с цел да се избегне ненужното дублиране“.¹⁴⁰

Постановлението функционира малко повече от 20 години и според А. Дипчикова се „превръща в традиция“: „Няколко поколения библиотекари бяха обучавани и практикуваха в тази среда и затова я приемаха като естествена даденост“.¹⁴¹ Като позитивни резултати от регламентираната с постановлението структура на единната библиотечна система (и паралелно с нея съществуващата „Национална система за научно-техническа информация“) се оценява ясното формулиране на йерархията на отделните видове и типове библиотеки, тяхната област на действие, взаимодействието помежду им¹⁴², както и стандартизацията на библиотечните процеси, която е важна предпоставка за по-лесното им автоматизиране.¹⁴³ Практическото налагане на взаимозависимост и съподчиненост на библиотеките обаче създава една силна централизация със съсредоточаването на цялата отговорност в една институция (Народната библиотека)¹⁴⁴, което поражда неефективно действащ модел на библиотечно и информационно осигуряване.¹⁴⁵

След 1989 г. статутът на окръжните библиотеки се мени. През 1996 г. с Постановление № 19 от 31 януари на Министерския съвет за приемане на Наредба за статута и дейността на библиотеките и за взаимоотношенията в националната библиотечна мрежа (в чл. 2) окръжните библиотеки се превръщат в регионални като юридически лица на бюджетна издръжка към Министерство на културата със съответно седалище (според Приложение към чл. 2): 1.

¹³⁸ Хаджихристов, Христо, Цит. съч., с. 47.

¹³⁹ Дончева, Анета, Димчев, Александър (съст.) Библиотечното дело в България. Сборник от нормативни документи (1878 – 2012). София: Унив. изд. „Св. Климент Охридски“, 2012, с. 147 – 154.

¹⁴⁰ Дончева, Анета, Димчев, Александър. Цит. съч., с. 150.

¹⁴¹ Дипчикова, Александра. Национални и професионални отговорности при изграждането на библиотечната система В: Библиотечната система в България: X национална научна конференция на СБИР. София: СБИР, 2000, с. 16.

¹⁴² Дипчикова, Александра. Цит. съч., с. 16.

¹⁴³ Людсканова, Виолета. Библиотечната система – координация, стандартизация, кооперация – вчера днес и утре. В: Библиотечната система в България: X национална научна конференция на СБИР. София: СБИР, 2000, с. 32.

¹⁴⁴ Включването на библиотеките, в т. ч. и окръжните, в „общонационалното обслужване“ развива междубиблиотечното заемане, но процесът е едностранен – главно от Народната библиотека към останалите библиотеки в страната. Такава е и формулировката в Постановлението: „Окръжните, централните градски читалищни и общинските селски библиотеки могат да доставят от Народната библиотека, както и от останалите научни библиотеки за временно ползване литература, необходима на специалистите от съответната територия“. Дончева, Анета, Димчев, Александър. Цит. съч., с. 151.

¹⁴⁵ Вж. Капитанова, Мария, Димчев, Александър. Общественият промени и българските библиотеки. – В: Национална програма за опазване на библиотечните фондове (проект). София: СБИР, Фондация „Отворено общество“, 1997, с. 8 – 9.

Благоевград, 2. Бургас, 3. Варна, 4. Велико Търново, 5. Видин, 6. Враца, 7. Габрово, 8. Добрич, 9. Кюстендил, 10. Кърджали, 11. Ловеч, 12. Монтана, 13. Пазарджик, 14. Перник, 15. Плевен, 16. Пловдив, 17. Разград, 18. Русе, 19. Силистра, 20. Сливен, 21. Смолян, 22. Стара Загора, 23. Търговище, 24. Хасково, 25. Шумен, 26. Ямбол.¹⁴⁶ Няколко месеца след утвърждаването на този документ Министерският съвет го отменя, „с което практически освобождава държавата от ангажимент по отношение на библиотеките и ги обрича на несигурно финансиране“.¹⁴⁷

Поради отмяната на постановлението от 1996 г., 4 години по-късно, през 2000 г. въпросът за статута на регионалните библиотеки в България отново се поставя. С Постановление на Министерския съвет № 153 от 28 юли 2000 г. за преобразуване на културни институти в регионални библиотеки и музеи¹⁴⁸, библиотеките в Пловдив, София (Столична библиотека), Русе, Варна, Велико Търново, Бургас, Шумен, Благоевград, Смолян, Сливен и Видин получават статут на регионални. След още 6 години Постановление № 80 от 2006 г.¹⁴⁹ променя в регионални и останалите областни библиотеки – във Враца, Габрово, Добрич, Кюстендил, Кърджали, Ловеч, Монтана, Пазарджик, Перник, Плевен, Разград, Силистра, Стара Загора, Търговище, Хасково и Ямбол.

Столична библиотека се различава по своя статут от останалите цитирани библиотеки – от 1995 г. тя е юридически самостоятелна организация на Столична община, а статутът ѝ на общински културен институт (ОКИ) с регионални функции от 1 юли 2000 г. ѝ дава правата и задълженията да оказва помощ на методическо и организационно ниво на всички библиотеки от Софийска област.

През 2009 г. се приема Закон за обществените библиотеки¹⁵⁰, който се отнася и за всички регионални библиотеки (вкл. Столична библиотека) – според неговата номенклатура те са „регионални културни институти, които осъществяват функции на основна обществена библиотека на територията, определена с акта за учредяване“.¹⁵¹

По смисъла на дефиницията за обществена библиотека, дадена от ИФЛА, регионалните библиотеки в България са организации, създадени, подкрепяни и финансирани от обществото чрез местната, регионалната или националната власт или чрез някаква друга обществена организационна форма. Регионалните, както всички други обществени библиотеки, осигуряват достъп до знание, информация, разнообразие на ресурси и услуги и са общодостъпни за всички членове на обществото, независимо от техните раса, националност, възраст, пол, религия, език, специални потребности, икономически или трудов статус и образователно ниво.¹⁵²

Според изводите, които О. Харизанова¹⁵³ прави за състоянието на библиотеките в България за периода 2005 – 2006, регионалните библиотеки попадат в първата дефинирана от авторката група, съставена от развиващи се библиотеки (които са малък дял, 9 – 10% от всички български библиотеки). Те се намират предимно в големите градски центрове и са с утвърдена репутация. Стремят се да прилагат съвременни подходи в организацията на библиотечните дейности и предлаганите услуги. Днес регионалните библиотеки в България притежават фондове с над 200 000 библиотечни единици и над 11 млн. тома библиотечни материали.¹⁵⁴

¹⁴⁶ Дончева, Анета, Димчев, Александър. Цит. съч., с. 150.

¹⁴⁷ Капитанова, Мария, Димчев, Александър. Цит. съч., с. 11.

¹⁴⁸ Дончева, Анета, Димчев, Александър. Цит. съч., с. 186.

¹⁴⁹ Пак там, с. 191.

¹⁵⁰ Пак там, с. 209 – 210.

¹⁵¹ Пак там, с. 209.

¹⁵² Кунц, Кристи, Губин, Барбара (ред.) Насоки на ИФЛА за обществената библиотека. София: Българска библиотечно-информационна асоциация, 2011, с. 1.

¹⁵³ Харизанова, Оля. Българските библиотеки и информационното общество. София: Унив. изд. „Св. Климент Охридски“, 2007.

¹⁵⁴ Дончева, Анета, Грашкина-Минчева, Ваня, Георгиева, Елена. Общо библиотекознание. Библиотечен мениджмънт. София: Българска библиотечно-информационна асоциация, 2014, с. 100.

От диахронния преглед на статута на регионалните библиотеки в България е видно, че прилаганите към тях административни актове целят уравниловка, която не е съобразявана с редица важни фактори, свързани с тяхната историческа традиция – възникване, функциониране и перспективи за развитие. Още през 2000 г. при подготвянето на Постановление на Министерски съвет № 153 от 28 юли 2000 г. УС на СБИР организира Национална работна среща на екип от специалисти (А. Димчев, А. Дончева, А. Дипчикова), представители на министерства и ведомства и директорите на регионалните библиотеки в България, на която се формулират становища и препоръки. В този текст се обръща внимание именно на факторите, които е наложително да се вземат предвид при конституирането на регионалните библиотеки. Сред тях са „исторически и географски фактори – историческото развитие на библиотеката, специфичното географско положение и характеристика на региона, в който функционира библиотеката; икономически и демографски фактори – промени в териториалните структури, развитие на частния сектор, чуждестранни инвестиции в региона, промени в отрасловата икономическа структура, демографски критерии (прираст на населението, плътност, миграция, равнище на образование)“.¹⁵⁵ Тези фактори директно се отразяват върху количествените (библиотечния фонд, постъпления, отчисления, библиотечно обслужване, разходи, библиотечен персонал и др.) и сравнителните показатели за библиотечната дейност (процент на обслужваното население, процент на използваемост на фонда, брой на автоматизираните работни места в библиотеката, процент на средствата от бюджета за алтернативни източници, работното време на библиотеката и др.).¹⁵⁶

Вземането предвид на посочените фактори не отхвърля сходството между регионалните библиотеки по отношение на ангажиментите им към общностите и властите по места, а илюстрира несъстоятелността на уеднаквения им статут с оглед на съвременната нарастваща демографска неравномерност на регионите. Това изисква преосмисляне на регионалната библиотечна инфраструктура и пренасочване към диференциран подход при отчитането на дейността и съответно при финансирането на този тип библиотеки. От своя страна, промяната на подхода и отчитането на конкретните регионални различия и специфики ще се отрази върху структурата, организационната култура и комуникациите във всяка от тези библиотеки, което би довело до по-ефективното им функциониране.

¹⁵⁵ СБИР. Регионалните библиотеки в България: мнение на СБИР относно състоянието и промените в статута им / [представено от] Анета Дончева, Александър Димчев, Александра Дипчикова. В: Библиотека, 2000, год. 7, бр. 5, с. 29.

¹⁵⁶ Пак там, с. 30.

Една радикална представа за библиотеката на бъдещето

Николай Поппетров

Ще представя в експозето си два сценария за библиотека на бъдещето, като за изходна позиция е избрана тенденцията, която се наблюдава при актуалното развитие на библиотечната сфера в страната. И в двата случая библиотеката значително променя профила на своята дейност. Изложението отразява собствени наблюдения над различни чужди практики – провеждани на място и такива, направени върху публикации.

За разлика от оптимистичните прогнози за безоблачния технологичен рай след края на историята, днес имаме пред себе си бъдеще под въпрос: намаляване на субсидиите за хуманитаристка (отчетлива тенденция практически в целия свят), сливане на изследователски институти (Германия), закриване на специалности (Япония), още по преди – на цели направления – в САЩ, Германия.

Това, разбира се, може и да не ни плаши – зависи как си представяме бъдещето. Едната визия за него е като в телевизионна реклама: мощни коли, скъпи курорти, подмладена кожа, чудодейни лекарства, с една дума шик, безгрижие, лукс. Другата е шокираща: движение към 10 милиарда души население, бежанска криза, изтъняващи ресурси, енергийна криза, нови форми на заплахата за човешкия живот.

Между двете представи се движи реалността: общества с променящи се приоритети и ценности, все пак повишаващ се жизнен стандарт – десетки TV програми, стотици забавлявания, много заведения, огромни възможности за рекреация, за поддържане и продължаване на живота. В подобни полета на представи съществува библиотеката. Тя е изправена пред генералното предизвикателство – какво трябва да прави, за да е полезна в реалното развитие и във възможния му ход.

Какво може да предостави библиотеката днес:

- Информация – това тя прави успешно, това е нейната основна и вековна функция, но информацията я има в изобилие в интернет, откъдето може да се вземе наготово и теоретически – по всяко време и на всяко място.
- Място, където се прави наука – порочна представа, която се отнася до някои видове библиотеки, някои видове наука, а и до някои общества.
- Забавления – като място за културни прояви, дори и за рекреация тя има потенциал, но тя не е основното място, а и е в остра конкуренция с други такива места.
- Хубаво място за прекарване на времето – за някои библиотеки това е в сила, но отнася ли се за повечето? Когато се построят библиотеките във Варна и във Велико Търново може би ще видим този модел осъществен в действие и в нашата страна. Все пак, позволен е скептицизмът: за Регионалния исторически музей в Кюстендил не могат да се намерят пари за усвояване на музейната сграда, бюджетът на основната научна институция в страната – БАН е на критичния минимум, периодично се говори за редуциране на бюджети на университети и пр. Защо тогава да ни се привижда оптимистичен сценарий за библиотеките?
- Портал към информация – ето една ниша, която може да се усвои, ако, разбира се, има кой да плаща на библиотеката за бази данни и тя да ги предоставя безплатно или на много ниска цена.

Скептицизмът при очертаване на актуалното състояние произтича от наблюдаваното развитие. Друго отношение би било лицемерие, което се крие зад голословни твърдения, че оби-

чама книгата и библиотеката. Защото, ако обичахме библиотеките нямаше БАН да бъде без съответната библиотечна сграда, а НБКМ нямаше да е в това мизерабълно състояние. Проблемът не е само български; световната икономика е в процес на трансформация и тази трансформация засяга и библиотеките. Ще се позова на тенденции във Великобритания, които се изразяват в:

1. драстично намаляване на бюджетните средства/съкращаване на финансирането;
2. намаляващо използване на библиотеките;
3. все по-разпространеното в общественото мнение твърдение, че интернет намалява използването на библиотеките.

Тези три фактора определят и ситуацията във Великобритания, където за периода 2010 – 2015 са прекратили дейност 343 обществени библиотеки, а 232 са предадени на отделни общини.¹⁵⁷ Разбира се, това е само една тенденция, която на фона на някои регионални и общодържавни политики в Германия, в Скандинавия и другаде не изглежда толкова заплашително. Но тя съществува и не може да се изключва. Какво може/трябва да се направи:

- Да се преосмисли целта на библиотечната дейност на база анализ на ресурса, прогнозиране на търсенето и планиране на дейностите. А това означава и отказ от всякакви конюнктурно политически подплатени постановки за „ценност на книгата“, за „преклонение пред традициите“, „книголюбие“, служба на демократичното общество и пр., а прагматични решения, които балансират едно постоянно позитивно отношение към книги, книжнина, четене, библиотечни фондове, национални традиции с прагматични решения, съобразно промяната на ситуации, интереси, нужди и възможности. Съхраняване на книжовното културно наследство и общество на знанието са две опции, които се постигат не чрез лозунги, а чрез прагматични решения, координиращи интересите на двете области.
- Да се осъществи поредица от дейности в няколко направления, от по-елементарните, но крайно наложителни стъпки към по-сложни, комплексни решения.
- Да се изработи генерален национален своден каталог на всички регионални библиотеки, на основните университетски – на СУ, УАСГ, НБУ и на Библиотеката на БАН.
- Да се приеме генерална концепция за дигитализация, защото това е бъдещето. И като говорим за генерална концепция трябва да бъде ясно, че това не е проект, ограничен за две или три години, това е програма, разбира се, контролирана програма, с подетапи, критерии за изпълнение и строги правила, но национална програма, чийто ход не зависи от това ще се спечели ли поредния грант за някой от подетапите.
- Да се направи рекапитулация на ресурсите на библиотеките съобразно с интересите на публиката и на базата на това се приеме национална програма за развитието на библиотечната сфера.

Всяка от посочените дейности може да се сведе до следния алгоритъм-решение в три стъпки: концепция – логистика/финансиране – изпълнение. След първия етап – концепцията, вече може да се тръгне към някакви решения, включително и такива да не се прави нищо и системата да се остави на саморазвитие. Постепенно минимализиране на традиционите библиотечни дейности, без да се отказват библиотеките от тях, но като начало на процес на трансформация – превръщането им в едно наистина широко място за различни прояви.

Това, което може да се направи на момента като една стъпка в посока адаптиране към променящата се среда, е библиотеката да се развива като своеобразен диспечерски център, да придобива изразена логистична функция. Това налага интензивното въвеждане на свободния достъп и превръщането на библиотеките в портали за свободен достъп – към своите ресурси, към ресурсите на работещите в свързаните с библиотеките институции.

¹⁵⁷ Криза за обществените библиотеки във Великобритания // ББИА онлайн, VI, № 2, 2016, с. 41 – 42 (информация от А. Попова по материали на BBC).

Едно практическо решение е превръщането на библиотеката в Library Laboratory – с други думи в място, където се предлага помощ, където се усвояват умения, средище, където например студентите ще получават умения – да пишат, да изследват, да реконструират. Това е мястото където музеят, библиотеката и архивът ще си дадат среща, още повече, че една част от библиотеките имат и архивни отдели или архивни сбирки. Тук е мястото да се апробира такава симбиоза – в НБКМ, където е Българският исторически архив; в Централната библиотека на БАН, която съжителства с архив; архиви имат и някои от институтите към Академията – за изследване на изкуствата, за исторически изследвания, за български език, за етнография и фолклористика и др.; в Нов български университет и т. н.

Излишно е да се аргументират възможностите на подобни решения. Това, което констатира повече преподаватели – проблеми с писането, писане чрез колажи от интернет и други подобни проблеми в такива библиотечни лаборатории ще се преодолява, както и ще се коригира порочната практика на въвеждане на всякакви лекционни университетски курсове по „академично“/„творческо“ писане.

В българските условия, при които в годините на преход в образованието доминира формализъм и с минимални изключения няма университетски кампуси, такива лаборатории ще се превърнат и в място за социализация. Същото може да се очаква и при училищните библиотеки – една библиотечна лаборатория в регионална или в читалищна библиотека би заменила напълно ролята на училищната библиотека и по отношение на информационна грамотност, и на професионално ориентиране и като място за социализация.

Очертаните пътища на развитие тясно се преплитат. Кой сценарий ще се избере и как ще се осъществи зависи от множество фактори. Значителна част от тях са извън възможностите на библиотечната колегия и на библиотечната сфера. Но много може да се направи и със съществуващия ресурс. Оптимистичният сценарий изисква активност от страна на библиотеките, но активност постоянна, а не кампанийна и не само проектна. Колкото и проектният подход да е модерен, а и силно прагматичен (колко командировки в чужбина и колко хонорари се получават е сенчестната му страна), той е нещо, което неминуемо ще се коригира. Проектният подход дава възможност за краткотрайни дейности (защото проектите са темпорално ограничени), което отговаря на динамично променящите се условия, но от друга страна не позволява континуитет и често по-обемните дейности се оставят завършени до средата. Силата му е във възможността да се опитат нови дейности, да се апробират иновации, да се решат частични проблеми.

Що се отнася до кампанийността тя, според наблюденията ми върху някои ежегодни библиотечни кампании, има по-скоро имиджова роля, поддържа престиж, утвърждава „марката“, но само до следващия тур. Във всеки случай не съм срещал изводи, че благодарение на кампании дадена библиотека е достигнала до някакви осезателни успехи във финансиране, привличане на читатели и др. подобни; разбира се, има единични случаи на такива успехи чрез добре провеждани периодични кампании (например Варна), но това са все пак изключения.

Една от стъпките към радикално решаване на някои основни въпроси, стоящи пред националната библиотечна система, е за създаване на депозиториуми за книгите, на първо време от Архива на българската книга, на второ – на слабо търсената чужда периодика, съхранявана в националната библиотека. Мисля, не са нужни аргументи в полза на подобно решение. И в момента Архивът на българската книга практически не може да се ползва и се съхранява в примитивни условия. Същото се отнася и до периодиката – изнесена вън от централната сграда. Мотивът, с който предложенията за изграждане на депозиториум се отхвърлят, е липсата на пари. Но колко пъти до сега е правено предложение за подобно изграждане? В какъв вид и с какъв тон? Генералното решение е национална програма за съхраняване на книжовното наследство, с едно разширяване на понятието – в него да влезе целият Архив на българската книжнина, всичко издадено в периода от старопечатните книги до 1989 г., т.е. в рамките на три

исторически приключени периода. Така Архивът на българската книга се превръща в действителен архив, така стават ясни параметрите на това, което ще се дигитализира – всички старопечатни книги, цялата периодика до 1944 г., значителна част от служебните издания до 1944 г. и др., съобразно състоянието на документите, ползваемостта им и др. съображения.

Вън от съмнение, липсата на място, липсата на интерес пораждат и нови алтернативи. Една от тях, отново в посока на радикално решение, е за реструктуриране, дори разпродаване на част от фондовете, особено ако са дигитализирани! Това е един въпрос, който постоянно се поставя, на който в частен план мнозина от работещите в библиотечната сфера дават положителен отговор – като нямаш място – дигитализираш или изхвърляш. Зная, че не звучи хубаво, но такава е ситуацията – готви се за лошото време!

БЪЛГАРСКА БИБЛИОТЕЧНО-ИНФОРМАЦИОННА АСОЦИАЦИЯ

ББИА

**ДИНАМИЧНИ
БИБЛИОТЕКИ –
ДОСТЪП, РАЗВИТИЕ,
ПРОМЯНА**

**Доклади от
XXVI Национална конференция на ББИА
София, 9 – 10 юни 2016 г.**

София, 2016